

70-74
III 74

ИСЛОМ ШОҒУЛОМОВ

Саодат манзиллари

1921

1931

1941

1951

1961

1971

1981

1991

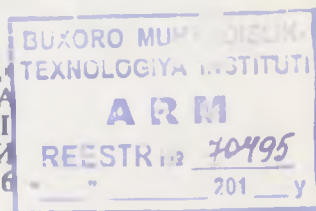
1996

ИСЛОМ ШОҒУЛОМОВ

САОДАТ
МАНЗИЛЛАРИ

«ШАРҚ»
НАШРИЁТ-МАТБАА
КОНЦЕРНИНИНГ
БОШ ТАХРИРИЯТИ
ТОШКЕНТ — 1996

Тагин уч-турт қадамдан сунг юз йилликнинг турли-туман
ноқсаларидан нақшланган эшиггни навқирон XXI асрга очиб
беражак оқсоч асримиз турдошига буюк меросни қолдираётир;
айрим жараёнлари ва унсурларининг зуваласи кетаётган асрда
пишитилган Ахборот Маданияти Янги Асрнинг Қиефасини Бел-
гилайдиган Омилга айланади. Ушанда, куксига озодлик шамоли
теккач, олам ахлига ва дунёвий жараёнларга эш булган Ўзбекис-
тоннинг биздан-да ишчан, биздан-да истеъдодли, биздан-да омил-
кор фарзандлари XX аср ўзбек матбуоти ва матбаачилиги обрў-
этибори ва салоҳиятини белгилаб берган, сақлаган корхоналар
ва раҳбарларнинг тарихига ва ҳаётига мурожаат этадилар. Ўзбек
миллий матбаачилигининг собит, зукко, бардошли раҳбарлари-
дан бири «Шарқ» нашриёт-матбаа концерни ташкил этилганига
75 йил тулиши муносабати билан ёзилган рисолада нафақат бу-
лажак журналистлар, муҳаррирлар, матбаачи муҳандислар, тадқи-
қотчиларнинг маънавий касб эҳтиёжларига малҳам тафсилотлар-
ни, қолаверса, танти туриб тан оладиган бўлсак, *Ислом Шогўло-
мон матбаачилик мактабининг*, бошда айтганимиз — Ахборот
Асрига ерут юз билан кириб бориши асосларини талкин этади.
Янги, тўлдирилган асарнинг тарихий-маърифий-амалий қиммати
шу ва шунга ўхшаш тамал қадриятлар билан белгиланади.

Матбаачилик ва матбуот...

Гарчанд, бу бир-бирига узакдош ва уйғун сўзларни жаҳоннинг барча тилларида деярли маъқул таржималари ва муқобиллари топилса-да, дунёнинг турли тилларида сўзлашувчи олим, файласуф, адабиётчи, тилшунос, амалиётчилар матбаачиликнинг ҳам, матбуотнинг ҳам ягона таърифлари бобида маълум тўхтаб кетолмаганлар.

Жаҳоннинг турли мамлакатларида меҳнат ва тадқиқот билан банд бўлган олимлар ва амалиётчиларнинг бу ута мураккаб ва муҳташам ишнинг яқин ораларда уддасидан чиқишлари ҳам гумон.

Аслида, нима ўзи матбаачилик? Нима учун айнан барчамиз матбуотга мурожаат этамиз, унга эҳтиёж сезамиз, мутолаани соғинамиз, ilk мутолаани газета-журналдан бошлаймиз?

Рост, башарият узок асрлар давомида уларсиз ҳам яшаб келган: бунёд этган — вайрон қилган, янгисини топиб — эскисидан воз кечган, дунёга келган — вафот этган, инсонни тарбиялаган — одам болаларини қиргин қилган, салтанатлар қурган — минг йиллик давлатларни қисқа вақтда белини синдириб ташлаган; ҳуллас, табиятан ўзгариб тургувчи одамзод, замона зайли билан тинимсиз Вақтни мавҳум тарзда бўлса-да, тўхтатиб олишга, уни қайд этишга, хотирасини сақлашга матбаачилик ва матбуот воситалари ёрдамида уриниб қуриш имкониятидан фойдаланиб келган.

Замонавий электроника фани ва техникаси ривожлана бошлаганидан буён газета, журнал, китобнинг, умуман мутолаанинг сафари қариди дея айюҳаннос солган шошқалоқлар ҳам учраб турган. Ваҳоланки, кундан-кунга ривожланаётган янги илм ва саноат тармоғи матбуотнинг — матбаачиликнинг дастёрига айланиб қолди, улар инсон ақлзаковатига бўйин эгиб хизмат қилаётир.

Нега шундай?

Бу саволга жавоб изларканмиз, барча халқлар, ҳодисалар, жараёнлар тарихига ва уларнинг бутунги мазмунига бирров назар ташладик.

Бутун оламни, мавжудотни, одамзодни яратган Тангри таоло ўз қудратини, ўз камолини инсон ажлодларига билдирар экан, Ер юзидаги ilk одам, улут бобомиз Одам алайҳиссаломга ун саҳифагина илоҳий каломни нозил этганидан сўнг, орадан юз йиллар утиб Идрис алайҳиссалом деган учинчи расулига мурожаат этиб, унга ёзув ёзмакни ургатди, ҳарфларнинг маъно-моҳиятини англатди, ўз ирода-

сини қайд этиб бормакка кўндирди. Ривоятларнинг билдиришича, аввал бошида сўзлар ва ҳарфлар нозил бўлганини кимсага билдирмаган Идрис пайгамбар қуй ва қорамол терисига аҳли оламга курсатилиши, таништирилиши ва етказилиши шарт бўлган ҳарф ва сўзларни зарб этади. Ана шу буюк тарихий воқсадан эътиборан қўрран замин тарихида сўз тарихи, аниқроғи, ҳарфлар, матнларнинг инсонлардан устунлиги ва инсонларга хизмат қилиш тарихи бошланади. Дарвоқе, аксарият

Азим
Тошкентимизнинг
азамат
иморатларидан
саналган нашриёт-
таҳририятлар биноси
(1974 й.) Ўзбекистон
меъморчилигининг
чинакам фахр-
ифтихоридир

пайгамбарлар сўздан, илоҳий ваҳий қайд этилишидан ошкора чўчишган.

Тагин уз-узимиздан сураймиз: Нега шундай? Жавоб ва изох топишга уринамиз.

Энг соддаси: сўз ва ҳарфлар, товушлар ва сўзларнинг, улар англатган маъноларнинг қогозда акс этирилишига матбаа дейилади. Энг мураккаби: у илоҳий амал, чунки турли қўринишдаги ҳарфлар ва белгилар миқдор жиҳатидан чекланган бўлса-да, тўрфа воқеалар, ҳодисалар, жараёнларнинг узлуксизлигини, мунтазамлигини, чексизлигини акс эттиради. Демак, Абадиятга хизмат қилади.

Бепосн Овроосеннинг энг сулим ва муътадил гушаси Туронда матбаачилик даргоҳи қўп минг йиллик тарихга эга. Гап, Иоганн Гуттенбергнинг тошбосмани, французларнинг газетаю журнални кашф этганликларига бориб тақалганида ҳам, мавзунини бошқа еққа буриб бўлмайди. Чунки кўксига озодлик шамоли теккан юртнинг фарзандлари Қўлтегин битиклари, Афросисб суратлари ва сўзлари,

муқаддас Қуръон саҳифалари, буюк Алишер Навоийнинг қудратли сузларию ҳикматлари узларига қадар етиб келганида матбаанинг хизмати катта бўлганини англайдилар.

Матбаачилик юксак маданият булиб, улкан тарихга эгадир.

Ер юзидаги уз номига муносиб халқлардан бири бўлган ўзбек миллатининг ҳам миллий матбаачилик маданияти тарихий ва табарруқ воқсаларга бойдир.

Қўлингиздаги китоб Ислоҳ Шогўломов (1996 й.) бақувват нашриёт-матбаа мажмуасини шакллантиришга раҳбарлик қилиш баробарида унга ҳос матбаачилик мактаби яратган меҳрибон ва зукко раҳбар эканлигини тараннум этади

Суронли 1921 йилнинг 21 марти. Халқини «Ҳар кўнинг Қадр улубон, ҳар кўнинг улсин Навруз» дея дуо этган буюк Алишер Навоийнинг илминжи ижобат бўлгандек, мазкур санада тўпроги ва руҳи муқаддас Туркистонда янгича матбаачиликнинг Наврузи тугилган.

Эски газеталарни титкилар эканмиз, Навруз ушанда ҳам байрам этилганининг шоҳиди бўлдик.

Янги тузум ва янги мафкура барча сиссий кучлар ва тузумлар сингари матбаага муҳтож эди.

Инлар ва босқичлар мобайнида чин маънодаги нашриёт ва матбаа мажмуига айланган «Шарқ», ҳеч муболагасиз айтиш мумкинки, XX аср давомида икки дарё оралигидаги юртнинг янги тарихига тенг шерик, изтиробли кўнларида ҳамдам, қувончли дамларида ҳамнафас, қисқаси, улканинг жонли тарихи майдонида бир ниҳол сингари ўсди, улғайди.

Истиқлол шарофатидан яқин ўтмишдаги инсон ва унинг миллатига, шахс ва унинг эҳтиёжларига ҳолойиқ ва номуносиб зураки анъаналардан воз

кечар эканмиз, маълум маънода шуро даври матбаасини, маҳдуд матбуотини ҳам айнан айблашимиз тайин.

Бунда буйруқлар, ҳукмлар бошқа жойда ёзилиб, керакли ерда ўқилганини асло еддан чиқармаслик керак.

Ўзбек матбаачилиги ва матбуотини шунчаки бўйсунувчанлик, тақлидчилик дея таърифлаш нодуруст. Чунки халқ ва юртимиз коммунистик тузум зулми остида яшаган бўлса-да, ўз қадриятларини маҳдуд мафқуранинг даққи таъкидларига тенглаштирмай, аксинча тузумнинг афзал жиҳатларининггина ўзининг азалий қадриятларига уйғунлаштира олгани асримиздаги буюк воқеаларидан биридир. Қўпни қўрган файласуфлардан бири Маҳатма Ганди бундай ҳодисани тула амал қилмаслик ёхуд ўзлигига уйғунлаштириш воситасида енгил деб таърифлаган. Биргина мисол: 1971-1991 йилларда қорхона боғмахонасида чоп этилган Шарқ мумтоз шеърятининг энг гузал намуналари бежирим китоблар қўринишида халқимизнинг хонадонларига кириб борган. Ваҳоланки, тарих ҳукми билан инқирозга ўраган тузум халқнинг ота-боболаридан қолган буюк меросидан баҳраманд бўлишини унчалик истамасди. Миллатнинг эркесвар ва истиқдолпарвар фарзандлари халқнинг ўзига, ўзлигини эслатиб тургани сингари, «Шарқ» ҳам ўша муқаддас таъкидни миллионларга китоб тариқасида етказиб берди.

«Шарқ» концерни ўз тарихи давомида дунё матбаа машинасозлиги ва асбобсозлиги, матбаа ҳам ашё саноати билан ҳамбарчас боғланиб, чет эллик ҳамкорлар билан ишлашда муҳим тажрибалар туплаган йирик қорхонадир. Ўз соҳасига тегишли техника-технология тараққиёти, иқтисодий, молиявий жиҳатлардан тараққий этганлиги сабабли, — дунёга яқиндан таниш қорхоналар эса Ўзбекистонда бармоқ билан санарли эди, — «Шарқ» концернини тармоқ қорхоналарининг тенгсиз намунаси ва уларнинг беназир етакчисидир десак арзийди.

Бултур қорхона тарихида муҳим бир иш амалга оширилди: «Ўзбекистоннинг бутунги миннатию санъати» деган 127 ранг-тасвир санъати намуналари жамланган альбом биринчи марта Тошкентда чоп этилганди. Тўғриси, аҳён-аҳёнда нашриётларимиз турли-туман альбомларни чоп этиб келишган. Барча таҳририй-таъриғарлик ишлари Тошкентда, босиш эса... хорижда! Биз ҳамон мамлакатимиз, миллий маданиятимиз тарихидаги муҳим янгиликларни ва ўзгаришларни тез илғай олмаймиз, пайқасак ҳам қўл силтаб қўяверамиз. Ваҳоланки, «Шарқ»

нашриёт-матбаа концернининг бу нашрни мавжуд алоқалар узилиб, ҳам ашё этишмай турган қийин иқтисодий шароит исканжасида амалга оширгани, унинг қанчалик қатъият ва қомил ишонч билан буюк истиқбол, бугунги ва эртанги истиқбол сари тасдиқ юришидан далолатдир.

Бизнингча, бу нафақат корхонанинг, қолаверса Ўзбекистоннинг улкан ютуғидир, буюк давлатимизнинг истиқболли тармоқларидан бирининг саховатли ва ишончли қадамидир.

Газета таҳририятлари биноси (1984 й.) юртимизга узидан ва дунедан, дунёга юртимиздан ҳар кунги турли-туман ахборотларни етказадиган маърифат даргоҳи саналади

Газета-журнал, китоб ва бошқа ноширлик маҳсулотлари тайёрланиб чиқариладиган «Шарқ» нашриёт-матбаа концерни Ўзбекистондаги ягона куп тармоқли, мураккаб ва тезкор ускуналар билан жиҳозланган, замонавий технология ва кироий саноат-техника кучига эга бўлган тўтал матбаа мажмуидир. Унинг ўзбек матбаачилик маданиятида тутган ўрни ҳам айнан шу афзалликлар билан белгиланади.

Этиборингизга ҳавола этилаётган мазкур рисола жиндай мураккаб ва андоқ сердиққат «иқтисодий», «ишлаб чиқариш тили»да ёзилган бўлса-да, муҳими, тараққиётнинг нечоғли қийин кечилиши, тараққиётпарвар инсон учун унинг қанчалар зарурлигининг ҳақиқий исботи узига хос прода ва ишонч билан тараннум этилган бу китобни ўқиган ҳар бир муҳандис, иқтисодчи, матбуот, матбаа ва умулман, оммавий ахборот тармоқларининг жонқуярлари ўзларига зарур бўлган носб маълумотларни идрок этиб оладилар деган умиддамыз.

МУҚАДДИМА

Маълумки, Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислам Каримов Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг собиқ нашриёти урнида Президент девонининг Ишлар бошқармаси ҳузуридаги «Шарқ» нашриёт-матбаа концерни барпо этиш тугрисида Фармон чиқаргандан сунг мазкур ҳужжатга биноан 1992 йилнинг 29 февраль куни Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси узининг тарихий 92-сонли қарорини қабул қилганди. Шу қарор билан концерннинг Низоми тасдиқланди, янгидан тугилган «Шарқ»нинг мамлакатимиз фуқаролари ва давлатимиз олдидаги аниқ-равшан ҳуқуқлари ва жавобгарлиги баён этилиб, корхонанинг мақоми белгиланиб, унинг янги мустақиллик йулидаги истиқболига фотиҳа берилди.

Мазкур ҳужжатлар қарийб 70 йил муқаддам бунёд этилган Ўзбекистондаги энг йирик нашриёт-матбаа корхонасининг янги тарихи саҳифаларини бошлаб берди, десак адашмаган бўламиз.

Корхонамиз ўз тарихи мобайнида бир неча босқичларни бошидан кечирган. Ҳар бир босқич — давр талабини ҳамда матбаа фани ва техникасининг ютуқларини ақс эттирган булиб, сифат жиҳатдан ҳам, миқдор жиҳатдан ҳам дадил илгарилаш погоналарини ифодалайди. Биринчи даврнинг замирини таъминловчи 30- ва 40-йилларда нашриёт ва босмахона оёққа турди, у ташкилий жиҳатдан ҳам, ишлаб чиқаришни ривожлантириш жиҳатидан ҳам қад ростлади. Газета ва журналларни чоп этишга ихтисослашган мустақил корхонага айланди. Уша йиллари нашриётнинг бўлимлари ва бўлинмалари бир-биридан йироқдаги эски бинолар ва иморатларда жойлашган бўлса ҳам, 40-йилларнинг охирига келиб, собиқ СССР жанубидаги ўз матбаа негизига эга йирик нашриётга айланди. Биринчи давр нашриёт ҳамда унинг матбаа негизининг бундан кейинги равнақи учун старли асос яратди.

Концерн тарихининг 50- ва 60-йилларини қамраб оладиган иккинчи давр, ишлаб чиқариш майдонларининг кенгайиши, замонавий матбаа ускуналари урнатилиши, қўл кучи билан бажариладиган айрим жараёнларнинг механизациялашиши, нашриёт асосий бўлим ва бўлинмалари, редакция-таҳририятларнинг бир ерга жамланиши билан диққатга сазовордир. Босқич мазмунини белгилловчи бу

тадбирлар ишлаб чиқариш ҳамда технология жараёнларини ташкил этиш ва мулжалдаги вазифаларни бажариш усулларини анча энгиллаштирди. Даврий наشرлар тайёрлаш ва чоп этиш технологиясини бир бутун ҳолга келтириш ва бир узан меъёрида йуналтириш, таҳририятларда қўлёзма устида ишлашдаги сифат, тайёр маҳсулотни алоқа тизими ташкилотларига жунатиш, шу аснода уни обуначилар ва чакана савдога етказиб беришнинг мунтазамлик касб этиши билан яқунланди. Янги

Матбаачилик дастгоҳлари ёнида жисмоний ва ақлий меҳнат ҳамиша муштарак кечади

ишлаб чиқариш биноларининг фойдаланишга топширилиши туфайли бир қанча ихтисослаштирилган цехлар бунёд этилди ва улар замонавий матбаа ускуналари билан жиҳозланди. Ҳарф териш, газета ротацияси, офсет ва юқори босма, брошюра, китобларни муқовалаш, цинкографик ҳамда бошқа цехлар доимий ишлашга утди. Газеталарни чоп этиш учун қолип тайёрлаш жараёни анча энгиллашди, матн ва суратлар тасвирининг сифати сезиларли даражада ўсди.

Шу йилларда пойтахтимизнинг шимолий sanoat минтақасида темир йул шахобчаси булган йирик омборлар қурилиб, унда қоғоз ва матбаа ашёлари техника талабига тенглашадиган даражада сақланадиган бўлди.

Тошкент шаҳрининг шимоли-шарқий қисмида, Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети ишлар мудирлигининг илгариги автомобиль устaxonаси булган ҳудуддаги мавжуд иморатлар урнида 70-йилларнинг бошларида резина буюмлар тайёрлаш

корхонаси ташкил этилди. Бу корхона нашриёт босма хонасида урнатилган босма машиналарини «жува»лар — валикларга булган эҳтиёжини қондира бошлади.

Ишлаб чиқариш йилдан-йилга усиб борган мазкур босқичда корхона ишчилари ишлаб топган фойда ҳисобига унинг ишлаб чиқариш базасини ривожлантириш билан бир қаторда ижтимоий иншоотлар ва уй-жойлар ҳам қўлаб қўрила бошланди. Ошхона, соғломлаштириш пунктлари, 450 уринли клуб, 200 уринли болалар яслиси, 330 уринли болалар бочаси шулар жумласидандир. Нашриётнинг буюртмаси билан 60-йилларнинг охирида «Ўзбекгидроэнергострой» трестининг «Ташэнергострой» қўрилиш бошқармаси Тошкент вилоятининг Чимён минтақасида болалар оромгоҳи ва дам олиш уйи бунёд этди. Мирзо Улуғбек туманидаги Паркент кўчасида ёш ишчилар учун тўрт қаватли ун олти хонадонли уй бунёд этилди. Бу бинода, зарурат туғилиб қолса, сал-пал таъмирлаш воситасида хонадонларни алоҳида-алоҳида хоналарга ажратиб қўйиш ҳам ҳисобга олинган. Нашриёт маблагларига қўрилган уй-жойларда корхонамизда хизмат қиладиган матбаачилар ва журналистларнинг 3000 дан зиёд хонадонлари умргузаронлик қилиб турибди.

Ишлаб чиқаришнинг усиши, меҳнат унумдорлиги ва маҳсулот сифатининг кўтарилиши туфайли ходимларнинг меҳнат шароити, оилавий турмуши янада юқори поғонага юксалди. Бунинг эвазига улар ҳозир ҳам оромгоҳларимизда мириқиб дам олишмоқда. Ходимларга тиббий хизмат курсатиш ҳам деярли юқори даражада деса бўлади. Ана шу давр мобайнида маҳсулот ишлаб чиқариш ҳажми қарийб олти барабар қўпайди. Корхона техника-иқтисодий қаддини ростлади, у йирик нашриётлар ва матбаа корхоналари уртасида этакчи уринлардан бирига кўтарилди.

Етмишинчи йиллар учинчи босқичдир. Унда ягона тугал комплекс қўриш қўлами сезиларли кенгайиб, ишлаб чиқаришни такомиллаштириш ва ривожлантиришга, белгиланган режаларни бажаришга йирик маблаглар сарфланди, корхона ижтимоий даргоҳини илгари мисли қўрилмаган даражада раванқ топтириш билан бирга уни янги техника ва технология билан жиҳозлашга катта эътибор берилди.

Дарвоқе, ишлаб чиқаришни реконструкциялаш ва таъмирлаш лойиҳаларини тайёрлаш билан боглиқ ишларга 60-йилларда киришилган эди. Масалан, ботиқ босма мажмуасини қўришни бошлаб

юбориш билан боғлиқ қарор 1965 йилда қабул қилинган бўлиб, лойиҳалар икки йилда тайёрланган эди. Мажмуани қуриш ишлари 1967 йилда бошланиб, 1971 йилда якунланган. Худди ана шу йили Россия ва Ўзбекистонда нашр этиладиган журналларнинг еттичаси янги мажмуада чоп этила бошланган. 1972 йилдан эса, янги цехлар, лойиҳада белгиланганидек, тула қувват билан ишлайдиган, ойига 8 миллион нусхада куп рангли журналларни чоп этадиган бўлди. 1975 йилга келиб бу рақам 15 миллиондан ошиб кетди.

Бош лойиҳачи — Москвадаги «ГИПРОНИИПолиграф» институти мутахассисларининг билимдонлиги ва тажрибаси, жуда мураккаб мажмуа лойиҳасининг қисқа муддатда ишлаб чиқирилиши, институт маъмурияти бу лойиҳага тўғри ва катта эътибор берганлиги шарофатидан мулжалдаги ишлар қисқа даврда амалга оширилиб, лойиҳалар қурувчиларга юқори сифатли, юксак даражали этиб етказилиб берилган.

Мажмуа 11-сон «Высотстрой» трести (бошқарувчиси К. П. Дудин, бош инженер И. М. Булкин), шу трестнинг 17-сон бошқармаси раҳбарлари Ғани Хўжаев, Руслан Соатов, участка бошлиғи Ю. Ф. Пономаренко бошчилигида бунёд этилган. Уни бунёд этувчилар меҳнат жараёнида эришган ютуқларга баҳо бераётган эканмиз, жами қурилиш ва монтаж ишларини ўз вақтида ва юқори сифатли даражада адо этган қурувчилар шаънига чин юракдан айтилган эзгу ният ва миннатдорчиликни қайта-қайта билдиришимиз лозим. Чунки улар, бу азим бинолар қурилиши, мамлакатимиз учун қанчалик муҳимлигини ҳамиша ҳис этиб, тежкорлик билан ишладилар. Аслида эса бу иншоот юртимиз матбаачилик базасини мустаҳкамлаш учун ута зарур эди. Эндиликда босмаҳонамиз Ўзбекистон, умуман, бутун Марказий Осиё миллий маданияти ва матбуотини ривожлантиришда муҳим урин тутмоқда.

Ботиқ босма мажмуаси ишга туширилгандан кейин куп рангли китоб-журналларни чоп этиш имконияти беқийс кенгайди. Чоп этилаётган нашрларнинг матбаа жиҳати, яъни ижро сифати юқори поғонага кўтарилди. Журналларни тайёрлаш ва ўқувчиларга етказиб бериш муддатлари сезиларли қисқарди. Уша йили ўн олти қаватли таҳририят-нашриёт мажмуасини қуришга киришилиши ва бинонинг 1974 йилда фойдаланишга топширилиши барча даврий нашрларнинг таҳририятларини ишлаб чиқаришга яқин муаззам бинога жойлаштириш имконини яратди.

Тахририят-нашриёт мажмуаси 3-4 йил, яъни 1971-1974 йилларда бунёд этилиб, ишга туширилди. 16 қаватли бино билан биргаликда ўрта бўйи 60 метрли, тепасига электрон соат ўрнатилган оқ мрамрдан тикланган миноралар қад кутарди, буларнинг нақ чуққисида 15 метрли дунё телекурсатув-эшитиришларини қабул қилувчи антенна ва «Публикатор» реклама қурилмаси бор. Бу меъморлик обида-си ўзига хослиги ва бетакрорлиги билан Тошкент марказининг ҳуснига ҳусн қўшди ва шаҳримизнинг зиёратгоҳига айланди. Унинг тасвири Ўзбекистон телевидениесининг бадий безагига, купгина гулгоҳлар ва йулкурсаткичларга туширилган.

Тахририят-нашриёт биноси лойиҳасини асосан ўрта лойиҳалаш институти жамоалари тузишди. «ЎзНИИГрадостроительство» институти бош лойиҳачи бўлди, у лойиҳанинг меъморлик-қурилиш қисмини ва муҳандислик ускуналари қисмини ишлаб чиқди. Москвадаги «Фундаментпроект» ихтисослашган институти баланд бино пойдеворининг бетон-қозиқ негизини, унинг пойдеворини бунёд этишнинг ҳисоб-китоблари ва чизмаларини, «ЦНИИ-Проектстальконструкция»нинг Тошкент филиали эса бинонинг асосий темир синчлари ва боғламлари конструкциялари мустаҳкамлик қувватининг ҳисоб-китоб ишлари ва чизма лойиҳаларини тахтлаб, бош пудратчига ўз вақтида етказиб берди.

Бино қуриш учун зарур бўлган лойиҳа ҳужжатлари счимларининг аниқ ва пухталиги, мукамаллиги билан алоҳида ажралиб туради. Шу уринда ўша даврда бўлиб ўтган бир воқеани эслатиб ўтмоқчимиз: қурилиш битгандан кейин ун йил мобайнида корпуснинг чуқаётгани еки чуқаётганлигини аниқлаш учун махсус асбоб-ускуналар ёрдамида кузатиш ишлари олиб борилди. Натижада бинонинг мустаҳкам қурилганлиги сабабли чуқаётганлиги ҳақидаги тадқиқот маълумотлари миннатдорчилик билан ҳужжатларда аниқ қайд этилди.

Қурувчилар лойиҳачилар билан ҳамкорликда иш олиб бордилар. «Высотстрой» трестининг 17-бошқармаси жамоаси ва унинг пудратчи ташкилотлари қурилиш жараёнида содир бўлаётган муаммоларни бош пудратчи билан дустона ҳамкорликда ўз вақтида ижобий ҳал этиб, мақсад ва масъулиятнинг ҳис қилган ҳолда мардонавор меҳнат намуналарини бутун мамлакатимиз қурувчиларигагина эмас, балки бутун дунёга тараннум этдилар. Бу тўғрида, ўша йиллари, ҳусусан қурувчиларнинг меҳнатига илиқ баҳо берилган эди.

Иморат баландлигига, таркибий қисмларини йи-

ғиш мураккаблигига, купдан-куп тайёр унсурлар қўлланилганига қарамай, бино меъморий жиҳатдан бетакрор, нафис, уни қўрган инсоннинг қўзи қўнайди.

Шу боисдан ҳам мен «Главташкентстрой» раҳбарларидан Тулаган Набиев, Абдугафўр Аъзамов, Георгий Миначович Саркисов ҳамда бош пудратчи бўлган «Высотстрой» трести этакчиларидан Краснослав Петрович Дудин, Исаак Моисеевич Булкин, Владислав Николаевич Колесников, Виктор Иванович Калинин, Павел Георгиевич Саркисов, Муродхужа Ортиқхужаев каби мутахассислар фидойилиги ва бағрикенглигини, муҳандислик илмлари, тадбиркорлик ва билимдонликларини, зур ташкилотчилик тажрибаларини, ижодий қўчларини аямай Тошкент марказидаги ана шу гузал бинони бунёд этишга сарфлашганини кўзим билан қўрганман, ҳаётда, ижодда, сермашаққат меҳнатда сезганман. Бир гуруҳ ёш қобилиятли ишчилар, муҳандислар бинони қўриш мобайнида катта тажриба орттирдилар, кейинчалик эса улар пойтахтимиз ва республикамизнинг пешқадам қўрувчилари қаторига қўшилдилар. Булар орасида Руслан Соатов, Юрий Пономаренко, Анатолий Кочеров, Игорь Друккер, Бурҳон Алиевлар бор эди. Улар эндиликда Ўзбекистондаги йирик халқ хўжалиги объектларини қўришда билимдонлик билан муваффақиятларга эришиб, меҳнат ютуқларини қўлга киритиб, гузал иншоотлар яратмоқдалар, айримлари эса йирик корхоналарни бошқармоқдалар.

Бу стук меъморларнинг номлари корхонамиз тарихи саҳифаларидан муносиб урин олган. Миннатдорчилигимиз абадийдир.

Лойиҳачилар, пудратчилар ва бўйртмачи ташкилотлар иноқ бўлиб, аҳиллик билан ижодий ҳамкорликда ишлаганлари учун қўрилиш ўз вақтида сифатли, бекаму куст бунёд этилиб, гузал Тошкентимиз марказида ниқор билан қад кўтариб, ҳамон шаҳримиз ҳуснига ҳусн қўшмоқда.

Шуниси таҳсинга сазоворки, тўйга тўснадай таҳририят-нашриёт мажмуаси Ўзбекистоннинг уша даврдаги санаси — 50 йиллиги нишонланадиган шодиёналар арафасида бунёд этилиб, фойдаланишга топширилди. Бу ноеб бино республикамиз пойтахти меҳнаткашлари, хусусан матбуотчиларга тўй армуғони бўлди. Замонавий бинонинг қўрилиши, нашриётнинг моддий-техника базасини кенгайтиришга имкон яратди.

Оқ мрамрдан ясалиб, китоб саҳифасидек гул-кираб тароват таратиб турган бу бинонинг очили-

шида миллатимизнинг уз давридаги севимли раҳбар, матбуотчиларнинг буюк отаси Шароф Рашидов бошчилигидаги республиканинг бир гуруҳ раҳбарлари ва таниқли адиблари ҳам қатнашган эдилар.

Адиб, ёзувчи, журналист, давлат арбоби Шароф Рашидов қаромат қилиб, шундай деган эдилар: «Бундан буён матбуот-матбаа уйи журналистларга, матбаачилар ва умуман, республикамиз зислиларига бир умр хизмат қилади ва уларнинг ижодий уйлари бўлиб қолади. Бу осмонупар бинони республика-

Суратлар саргайди, аммо Шароф Рашидов (1971 й.) сингари одил ва доно раҳбарнинг Ўзбекистон халқига, шу жумладан матбаачиликни ривожлантиришга оталарча ғамхўрлиги ҳазон қўрмас боққа ухшайди

миз туйи кунлари арафасида фойдаланиш учун эгаларига топширилиши тарихий аҳамиятга молик. Мен бу гузал бинони бунёд этган лойиҳачилар, қурувчилар, монтажчилар, меъморлар ва нашриётимиз ходимларига чин дилдан миннатдорчилик билдириб, янги зафарлар, сиҳат-саломатлик, бахт-саодат тилайман. Ишончим комилки, бу зис маскани янада ривожланиб, замонавий матбуот, матбаа, ноширчилик мажмуаси даражасига етиб олади».

Чин дилдан билдирилган орзу-ният, орадан йиллар утгандан кейин ҳам худди кечагина қаромат этилгандек, уз нафосати, гузаллигини намоян этиб турибди.

Мана, қарийб уттиз йилдан бери ҳар оқшом бино тепасида «Публикатор» деб аталган турт рангли, икки қаторли ахборот-талам таблоси порлаб туради. Бу иншоотни Ўзбекистондаги «Электронимпекс» фирмасининг мутахассислари тайёрлаб, 1976 йили ишга туширишган. Рангли таблоси булган, нафис оқ мрамрдан бунёд этилган бу ҳайбатли

бино эндиликда гузал Тошкентимизнинг улутвор рамзларидан бири ва унинг фахридир.

Корхонамиз истиқболини белгиловчи куп йилларга мулжалланган дастурларга биноан 70-йилларнинг бошида Тошкент вилоятининг Қибрай туманида, пойтахтдан уттиз чақирим нарида 16 гектарлик майдонда 320 уринли болалар оромгоҳи ва муолажагоҳ қуришга киришилган эди. «Тошэнергоқурилиш» бошқармаси билан ҳамкорликда бунёд этилган бу оромгоҳ икки йилда қурилиб, 1974 йилда биринчи бор болаларни ўз бағрига олди. Мана уттиз икки йилдирки, ўз ойларида бу ерда болаларнинг кулгиси, шўх ашулалари эшитилиб турибди. Бу бог мева дарахтларига бурканган, саранжом-сарилшта, обод, турли усимликлар нозик дид билан экилган. Давр талаби билан бу ерда маданий-оммавий ишлар учун зарур булган бинолар, бассейн, чўмиладиган ҳовуз қурилди.

Шу богда яна бир оромгоҳ — 1976 йилда 100 дам олувчига мулжалланган муолажагоҳ ишга тушди. Бу уч қаватли гиштин иморат бўлиб, унинг юқори қаватларида икки кишилик ётоқхоналар (санитария узеллари алоҳида) мавжуд. Биринчи қаватда эса даволаш хоналари жойлашган. Бу бинога бир қаватли ошхонанинг кенг, ёруғ заллари тугашиб кетган. 1982 йилда асосий бино билан илиқ галерея орқали боғланган икки қаватли иморат қурилди. Унда саксон кишига мулжалланган кинозал, бильярд уйнайдиган хона, бадантарбия ёрдамида даволаш зали, шунингдек 28 дам олувчига мулжалланган ётоқхоналари жойлашган. Эндиликда муолажагоҳда бирйўла юз киши дам олиб, саломатлигини мустаҳкамламоқда.

Сихат-саломатлик ва дам олиш оромгоҳларини қуриш ишлари жадаллик билан олиб борилган экан, бу шунчаки беҳосдан эмас, бунинг аниқ заминини бор, албатта: наشريёт ва қурилишнинг бош пудратчиси булган «Ўзбекгидроэнергострой» трести уртасида амалий ва дустона алоқалар урнатилган эди. Ун йиллар мобайнида давом этган ана шундай ҳамкорлик туфайли трест, ва, айниқса унинг «Таш-энергострой» бошқармаси олти миллион сўмликдан купроқ қурилиш-монтаж ишларини бажарди. Трест ва бошқарманинг Х.М. Шоғазатов, А.К. Эргашев, З. Г. Ҳусайнов, Л. Б. Брискин, Ю. Р. Раҳмонов сингари раҳбарларини, матбаачилар билан баҳамжиҳат ишлаган участка бошлиқларидан Р. Пирматов ва М. Юсуповларнинг фидокорона меҳнатини миннатдорчилик билан тилга оламиз. Улар бизлар учун Чимён тоғ тизмасида ва Қибрай тумани

боғларида ажойиб истироҳатгоҳларни бунёд этиб, бебаҳо саломатлик оромгоҳларини матбаа ва матбуот ходимларига тортиқ қилиб, таҳсинга лойиқ хайрли ишни бажардилар. Бу билан, меъморлар тарихимизга ҳақли равишда даҳлдор бўлиб қолдилар.

Ўзбекистон энергетика ва электрлаштириш вазирининг собиқ биринчи уринбосари Ф. Г. Потуремский раҳбарлигидаги мутахассислар тоғ енбағирларидаги оромгоҳларимизга электр тармоқлари ва йул қурилишига бош қўшиб, жумладан, Янгиқургон қишлоғида болалар оромгоҳини бунёд этишда сезиларли ердам курсатдилар.

Корхонанинг 11-«Высотстрой» трестига қарашли 17-, 2-, 69-бошқармалари жамоатари билан ҳамкорликдаги ишларимиз ҳам самарали бўлганлиги ҳаммага маълум. Улар биз билан биргаликда ун беш йил (1966-1980) йиллар) мобайнида 89 миллион сўмлик қурилиш-монтаж ишларини бажариб, асосий ишлаб чиқариш биноларини бунёд этишда зарбадест куч бўлганлиги корхонамиз тарихий ҳужжатларидан алоҳида урин олган.

Бу улугвор биноларни бунёд этишда юқори ташкилот раҳбарларидан Ш. Р. Рашидов, В. Г. Ломоносов, Т. У. Умаров; Б. С. Виговский, М. И. Мешеркин, Г. А. Аваков, Ф. Ф. Медведев каби кўпгина мутахассислар; шаҳар ҳокимларидан Х. А. Асоев, В. А. Козимов, Х. Х. Ғуломов, И. Р. Шоабдурахимов, А. И. Фозилбеков, К. Н. Тулаганов; шаҳарнинг собиқ бош архитектори, ажойиб меъмор С. Р. Одилов раҳбарлигидаги мутахассислар, қурувчилар, монтажчиларнинг биз матбаачилар билан кўп йиллик ҳамкорлиги гуфайли яратилган, мамлакатимиз пойтахтининг марказини беэаб турган. Марказий Осиёда ухшаши йўқ «Шарк» нашриёт-матбаа корхонаси Ўзбекистон матбааси ва матбуотининг қарвонбошисидир, айни вақтда бу корхона ўзининг бир неча тилда чоп этилаётган нашрлари билан халқлар дўстлиги ва қардошлигининг буюк қучини доим намоян этиб туради.

Устозларимиз томонидан ярим аср илгари белгилаб қўйилган олатга кўра биз 1981 йилдан бошланган даврни тарихимизнинг туртинчи босқичи деб ҳисоблаймиз. Бу тарихий давр нашриётнинг ишлаб чиқариш негизини замонавий техника ҳисобига янада ривожлантириш ва уни сифат жиҳатидан янгилашда муҳим аҳамият касб этди. Шу кезде ишлаб чиқариш тармоқлари ташкилий жиҳатдан ҳар жой-ҳар жойда аниқ урнини топди. Бу янгиликнинг энг асосий жиҳати — эндиликда унинг айрим бўғинларида мустақил фаолият курсатиши-

дек муҳим имтиёзга эришилганлигидадир. Ишлаб чиқаришга тааллуқли булган қурилиш объектларининг ўзидагина 15 миллион сўмлик қурилиш-монтаж ишлари бажарилди. Айни вақтда капитал маблағлар сарфи 35 миллион сўмга етди. Қурилган жами биноларнинг умумий ҳажми 315 минг куб метрни ташкил этди, уларнинг фойдали майдони 47 минг квадрат метрга баробардир, реконструкция қилинган биноларнинг курсаткичлари тегишли тарзда 36 минг куб метр ва 10 минг квадрат метр бўлди. Бу рақамларнинг ижроси ўз-ўзича булмаган, албатта. Бу даврда лойиҳачилар, қурувчилар, таъминотчилар, монтажчилар, транспортчилар ва босма-хонанинг юзлаб малакали мутахассислари жон қўйдириб ишладилар, улар Тошкент киндигидаги ҳашаматли қурилишнинг моҳиятини яхши тушуниб, баҳамжиҳат меҳнат қилдилар. Қисқаси, корхона ўзи ишлаб топган маблағлар эвазига унинг йирик кучмас мулки — янги бинолар шаклланди. Бу бебаҳо мулклар, бозор иқтисодиёти шаклланаётган ҳозирги даврда корхонамиз жамоасининг иқтисодий эҳтиёжларини таъминлашда жуда-жуда асқотди.

1981-1984 йиллардаги асосий ютуқ, газета мажмуасининг ишга туширилиши ва бу мажмуа қувватларининг тула ўзлаштирилиши бўлди. Бу мажмуада газета ротация цехи (экспедицияси ҳам бор), маиший корпус, газеталар учун ҳарф териш цехи ва газеталарнинг таҳририятлари жойлашган. Нисбатан қисқа мuddатда тугалланган, мустақил технологияга эга булган ноеб мажмуа бунёд этилди. У офсет усулида газеталарни юқори сифатда, тезкорлик билан чоп этиб, ўқувчиларга уларни автомашиналар ва тунги тайералар ёрдамида жўнатишга мўлжалланган.

Бу уринда, вазиятга қўра, бош лойиҳада фақат газета биноси мажмуасини қуриш мўлжалланганини эълатиб ўтиш уринли бўлади. Шу мақсадда Тошкент шаҳар ижроия қўмитаси асосий ишлаб чиқаришдан 450 метр нарида жойлашган ерни ажратиб берди. Айни вақтда газеталарнинг таҳририятлари ва ҳарф терув цехи ўз уринларида қолиши назарда тутилганди. Аслида бу лойиҳа мақсадни тула қондиrolмайдиган, тезкорлик билан газета саҳифаларини бунёд этувчи технология талабларига эид булган чала-ярим ечим эди. Ҳарф терув цехи билан босма цехи бир-бирларидан узилиб қолиши, бизни, айниқса ташвишга туширганди. Терилган ҳарфлардан қўчирилган нусха ёки матбаа қолипларини у бинодан бу бинога ташиб юриш амалда мўмкин булмай қоларди. Чунки газеталарнинг ҳар сменада

200-250 қолипни ҳар дақиқада 400-450 метр нарига ташиш ишни мураккаблаштиришга ва белгиланган қисқа вақтни бой бериб, харажатларни қимматлаштиришга, газета чиқариш графигининг ноурин бузилишига сабаб буларди. Ҳарф териш цехини газета цехи билан енма-ён жойлаштириш — булар уртасидаги техника ва транспорт алоқаларини анча осонлаштирган, айниқса газеталарни белгиланган вақтда чоп этиш учун асосий омил булур эди.

Узоқ йиллар нашриёт директорининг муовини бўлиб ишлаган Ҳамидулла Юнусов (1975 й.) нозиктаб ва хушмуомала матбаа ташкилотчиларидан бири эди

Шу боисдан ҳам қурилиш бошлангандан кейин газета мажмуасини бир жойда бунёд этишнинг турли вариантлари қуриб чиқилди. Хуллас, қатъият билан қуйилган талаб, таклиф, аниқ-равшан далил-исботлар голиб чиқди. Республиканинг уша даврдаги бош раҳбари Шароф Рашидовнинг кумаги билан ҳукумат идораларида Тошкент вилояти ижроия комитетига қарашли етти қаватли қурилиб битмаган иморатни (у шу майдончада қурилаётган эди) нашриёт босмахонасига бериш туғрисидаги масала Марказқум томонидан ижобий ҳал этилди ва нашриётимизга биркитилди. Бу иморат қурилиши 1967 йилда бошланган бўлиб, кейинчалик тухтатиб қуйилган эди. Шундай қилиб, янги мажмуани қуришга дахлдор купгина жиддий муаммолар қисқа даврда ўз ечимини топди.

Аммо бу вақтда ҳарф териш цехини бунёд этиш

билан боглиқ булган ута жиддий муаммолар ҳали узил-кесил ҳал этилмаган эди. Нашриётдаги бир гуруҳ иқтидорли, билимдон мутахассисларнинг ижодий изланишлари туфайли мақбул счим топилди. Шундай қилиб, ҳарф териш цехи қурилаётган газета таҳририятлари биносининг «биқини»га жойлаштирилиб, унинг технологик таркибидан жой эгаллайдиган бўлди, бу эса технология талабига мос келарди.

Москванинг «ГИПРОНИИПолиграф» институти ишлаб чиқариш бинолари ва иншоотларининг бош лойиҳачиси этиб тайинланди. Ҳарф териш цехи биноси лойиҳасини тайерлаш эса шу институтнинг Тошкентдаги филиали жамоасига топширилди.

Мажмуани бунёд этиш бош пудратчи 11-«Высострой» трестининг 1- ва 17-қурилиш бошқармаларига топширилди. Газеталар таҳририятлари ва ҳарф териш цехи жойлашган бинолар 1978-1986 йилларда қурилиб, ишга туширилди. Мажмуани бунёд этишга «Главташкентстрой» ҳамда монтаж ва махсус қурилиш ишлари вазирлигининг бир неча ихтисослашган бошқармалари қатнашдилар. Москвадаги «Полиграфмонтаж» бошқармасининг мутахассислари матбаа ускуналарини йиғиб, тиклаб созладилар ва корхонамиз мутахассислари билан ҳамкорликда машиналарни синовдан утказиб, фойдаланишга топширдилар. Улар билан ёнма-ён «Рондосет-170» газета агрегатларини тайерлаб берган Германиянинг «Пламаг» фирмаси усталари ҳам газета агрегатларини йиғиш жараёнида қатнашдилар. Бу уринда шунини таъкидлаш жоизки, «Рондосет-170» агрегатининг биринчи-тўртинчи машиналари ҳамда бешинчи-саккизинчи роллари «Пламаг» фирмасининг ишбоши муҳандиси Бюргер раҳбарлигида, тўққизинчи-ун иккинчи роллари эса ишбоши муҳандис Шубер бошчилигида монтаж қилинди. Бу юмушлар уз вақтида ва соз, ҳатто муддатидан илгари адо этилди. Жами ускунани монтаж қилиш ва созлашда нашриетимиз босмахонасининг ишчилари, муҳандис-техник ходимлари ва корхонанинг раҳбарлари фурсатни бой бермай, бу баҳайбат, ута мураккаб машиналарни уз вақтида ишга туширишдек ниҳоятда муҳим ва шарафли юмушга ҳиссаларини қўшдилар.

Газета цехлари жойлашган бино 1982 йилнинг декабрь ойида фойдаланишга топширилди. 1982 йилнинг 19 октябрида эса газеталар янги усулда — баҳайбат машиналарда офсет усулида биринчи бор чоп этилган. Шу санани газета чиқаришнинг

200-250 қолипни ҳар дақиқада 400-450 метр нарига ташиш ишни мураккаблаштиришга ва белгиланган қисқа вақтни бой бериб, харажатларни қимматлаштиришга, газета чиқариш графигининг ноурин бузилишига сабаб буларди. Ҳарф териш цехини газета цехи билан енма-ён жойлаштириш — булар уртасидаги техника ва транспорт алоқаларини анча осонлаштирган, айниқса газеталарни белгиланган вақтда чоп этиш учун асосий омил булур эди.

Узоқ йиллар нашриёт директорининг муовини бўлиб ишлаган Ҳамидулла Юнусов (1975 й.) нозиктаб ва хушмуомала матбаа ташкилотчиларидан бири эди

Шу боисдан ҳам қурилиш бошлангандан кейин газета мажмуасини бир жойда бунёд этишнинг турли вариантлари қуриб чиқилди. Хуллас, қатъият билан қуйилган талаб, таклиф, аниқ-равшан далил-исботлар голиб чиқди. Республиканинг уша даврдаги бош раҳбари Шароф Рашидовнинг кумаги билан ҳукумат идораларида Тошкент вилояти ижроия комитетига қарашли етти қаватли қурилиб битмаган иморатни (у шу майдончада қурилатган эди) нашриёт босмахонасига бериш тўғрисидаги масала Марказқум томонидан ижобий ҳал этилди ва нашриётимизга биркитилди. Бу иморат қурилиши 1967 йилда бошланган бўлиб, кейинчалик тўхтатиб қуйилган эди. Шундай қилиб, янги мажмуани қуришга дахлдор купгина жиддий муаммолар қисқа даврда ўз ечимини топди.

Аммо бу вақтда ҳарф териш цехини бунёд этиш

билан боглик булган ута жиддий муаммолар ҳали узил-кесил ҳал этилмаган эди. Нашриётдаги бир гуруҳ иқтидорли, билимдон мутахассисларнинг ижодий изланишлари туфайли мақбул ечим топилди. Шундай қилиб, ҳарф териш цехи қурилаётган газета таҳририятлари биносининг «биқини»га жойлаштирилиб, унинг технологик таркибидан жой эгаллайдиган бўлди, бу эса технология талабига мос келарди.

Москванинг «ГИПРОНИИПолиграф» институти ишлаб чиқариш бинолари ва иншоотларининг бош лойиҳачиси этиб тайинланди. Ҳарф териш цехи биноси лойиҳасини тайёрлаш эса шу институтнинг Тошкентдаги филиали жамоасига топширилди.

Мажмуани бунёд этиш бош пудратчи 11-«Высотстрой» трестининг 1- ва 17-қурилиш бошқармаларига топширилди. Газеталар таҳририятлари ва ҳарф териш цехи жойлашган бинолар 1978-1986 йилларда қурилиб, ишга туширилди. Мажмуани бунёд этишга «Главташкентстрой» ҳамда монтаж ва маҳсус қурилиш ишлари вазирлигининг бир неча ихтисослашган бошқармалари қатнашдилар. Москвадаги «Полиграфмонтаж» бошқармасининг мутахассислари матбаа ускуналарини йиғиб, тиклаб созладилар ва корхонамиз мутахассислари билан ҳамкорликда машиналарни синовдан ўтказиб, фойдаланишга топширдилар. Улар билан ёнма-ён «Рондосет-170» газета агрегатларини тайёрлаб берган Германиянинг «Пламаг» фирмаси усталари ҳам газета агрегатларини йиғиш жараёнида қатнашдилар. Бу уринда шуни таъкидлаш жоизки, «Рондосет-170» агрегатининг биринчи-тўртинчи машиналари ҳамда бешинчи-саккизинчи роллари «Пламаг» фирмасининг ишбоши муҳандиси Бюргер раҳбарлигида, тўққизинчи-ун иккинчи роллари эса ишбоши муҳандис Шубер бошчилигида монтаж қилинди. Бу юмушлар ўз вақтида ва соз, ҳатто муддатидан илгари адо этилди. Жами ускунани монтаж қилиш ва созлашда нашриётимиз босмахонасининг ишчилари, муҳандис-техник ходимлари ва корхонанинг раҳбарлари фурсатни бой бермай, бу баҳайбат, ута мураккаб машиналарни ўз вақтида ишга туширишдек ниҳоятда муҳим ва шарафли юмушга ҳиссаларини қўшдилар.

Газета цехлари жойлашган бино 1982 йилнинг декабрь ойида фойдаланишга топширилди. 1982 йилнинг 19 октябрида эса газеталар янги усулда — баҳайбат машиналарда офсет усулида биринчи бора чоп этилган. Шу санани газета чиқаришнинг

Эски анъанавий усулдан газета чоп этишнинг янги замонавий усулларига утган сана деб ҳисоблаш лозим бўлади. Шу тарихий кундан бошлаб ижро жиҳатдан ижобий-техник узгаришлар натижасида газеталар тезкорлик билан юқори сифатда чоп этиладиган бўлди.

Орадан вақт утиб, шу нарса аён бўлдики, газета биносининг лойиҳаси матбаа соҳасидаги фан-техника тараққиётининг сунгги ютуқлари асосида тайёрланган бўлиб, ута билимдонлик билан амалга оширилган экан. Шунинг учун ҳам, қурилиш-монтаж ишларининг қиймати маромида бўлиб, умумий харажат уша даврдаги нарҳда 9 миллион сўмга тушган. Технология ускуналари 14 миллион сўмни ташкил этган. Корпуснинг узунлиги 195 метр, эни 39 метрдан иборат бўлиб, шаҳримиз марказидан уз нуфузига лойиқ жой эгаллаган.

Бу қурилиш бебаҳо ва саховатли бўлди. Босманинг офсет усулига утилиши туфайли ишлаб чиқаришда инсон саломатлигига салбий таъсир этадиган зарарли қўроғошинни ишлатишга чек қўйилди, технология жараёнлари тубдан узгартрилиб, бутунлай автоматлаштирилди, ҳарф териш ва саҳифалаш бригадаларининг меҳнат шароити энгиллашди. «Рондосет-170» агрегатларида газета чоп этиш жараёнларининг тезлиги юқори бўлганлиги туфайли уларни тайёрлаш вақти анча қисқарди. Энг асосий ютуқ шундаки, фототасвир газета саҳифаларида аслидигидек тиниқ акс эттирилган даражага етди.

Бу цехнинг қурилиб, ишга туширилиши натижасида газеталарни соатли график асосида чиқаришни ташкил этиш; таҳририятлар билан цех уртасида урнатилган пневмопочта қурилмаларини узлаштириб, бир-бирларига корректура нусхалари ва саҳифаларни узатиш учун кетадиган муддатни қисқартиришга эришилди. Шунингдек, бу таҳририятлар билан газета цехининг монтаж бўлинмаси уртасидаги хатолари тузатилган саҳифаларини айирбошлаш жараёнига кетадиган вақтни камайтиришга замин яратадиган бўлди. Худди шу бинода фототелеграф орқали Россия газеталари тасвирини қабул қилиб олиш пунктининг жойлаштирилиши, зарарли ишлаб чиқариш ҳисобланган цинкография участкасини бутунлай қисқартиришга, фото ва босма қолипларини тайёрлаш жараёнларини осонлаштириб, муддатини қисқартиришга имкон берди, газеталарнинг бадий беағи сифатини ва унинг матбаа ижроси даражасини аъло миқёсга кутарди, десак муболага бўлмаса керак.

Концерн тараққиётини белгиловчи даврлардан

нинг тарихийси — 1984 йил газета таҳририятларининг биноси ишга туширилиши билан газета мажмуасини бунёд этиш режалари тула яқинланди. Таҳририят ва ҳарф териш цехи биноларида ижодий меҳнат билан банд бўлган журналистлар ва купчилик матбаачилар жамоатари учун бир неча бўфети бўлган 300 уринли ошхона, 500 кишилик мажлислар зали қурилди. Янги матбуот ва маданият уйи очилди. Маданият уйи бунёд этилиши билан матбаачилар ва журналистларнинг узаро учрашиб, йиғинлар утказиб, маданий дам олишларини уюштириш учун қулай шароит яратилди. Бу даргоҳда «Шарқ» концерни, газета-журналлар жамоаларининг самарали ва ижодий меҳнатини ташкил этиш учун ҳамма шарт-шароит муҳайе этилганди.

Афсуски, айрим сабабларга кура маданият уйидан тула фойдаланиш имкониятига эриша олганимиз йўқ. Аммо ниятимизга етиш йулидаги интилишимиз, мақсадга албатта олиб келади, деган умиддамиз.

Тарихий воқеалардан бири — матбаа корхоналари учун ута зарур бўлган резина эҳтиёт қисмлари ва кичик ускуналарни ишлаб чиқаришдир. Бу мақсадни амалга ошириш учун 1981 йилда резина буюмлари цехи ҳудудида уч қаватли корпус қуриб битказилди, бу ерда резина «жува»лари ва марзанлари тайерланмоқда, юқори частотали қурилмалар участкасида эса поливинилхлорид пленкалардан кенг истеъмол буюмлари тайерлаб чиқариляпти. Кейинчалик ишлаб турган бинога тақаб янги иншоот қурилиб, бу ерда декель материаллар тайерланадиган булинма очилди. Резина буюмлар цехининг маҳсулоти Мустақил Давлатлар Ҳамдустлигига қирадиган купгина республикаларнинг матбаа корхоналарида ишлатилиб, сифатлилиги билан ҳаридоргир бўлиб кетди. Ҳамдустлик мамлакатлари босмахоналари билан ҳозирги кунда ҳам алоқамиз лавом этмоқда, босма машиналари учун резина жувалар, декель материаллари ва марзанлар тайерлаб бермоқдамиз.

Корхонамизда кенг қулоч ёзган техника тараққиети дастурида йирик ишлар билан бир қаторда, турли кичик техникани узлаштириб, экология талаблари асосида ҳаво муҳитини тозалашга ҳам эътибор кучайтирилган эди. Шу режага кура, ботиқ босма комплекси қаторида термокатерактли реактор қурилиб узлаштирилгач ҳамда ботиқ босма цехидан кучли вентиляторлар кумагида ишлатилган ҳавони суриб оладиган қурилма ердамида толуол буғларини газлаштирилган қушимча қиздирадиган

қурилмада ишлашга утилгач, собиқ рекуперация биноси бушаб қолди. Бу бино таъмирланиб, унга журнал экспедицияси жойлаштирилди, корпуснинг ўзи эса босмаҳонанинг брошюра муқовалаш цехлари билан транспорт галереяси орқали боғланди, ярим фабрика ва тайёр маҳсулотлар узаро жунатиладиган бўлди. Шу билан бирга бу галерея қурилмаларини узлаштириш, натижада тайёр журналларни бир ерга жамлаш ҳамда уларни саралаб, транспортга ортиш имконини берди. Журнал ва китоб экспедициясини мустақил, бир меъерда ишлайдиган соҳага айлантиришга оид барча юмушлар 1991 йилда ниҳоясига етди. Бу янгиликларни узлаштириш оқибатида саралаш ва жунатишга алоқадор бўлган ишларни механизациялаш учун зарур шароит яратилди ҳамда ишлар осонлашди.

Оғир меҳнат талаб қиладиган майда тармоқларни механизациялаш билан бир қаторда тараққиёт учун зарур бўлган ишлаб чиқариш майдонларини кенгайтириш ишлари ижтимоий-маиший объектлар қурилишида ҳам кенг қўламда давом эттирилди. Масалан, босмаҳона ҳудудида қоғоз чиқиндиларини йиғиш ва қайта ишлаш учун марказий шиббалаш ускунаси бунёд этилиши натижасида барча цехлардан чиқаётган қоғоз қийқимлари бункерларда шиббаланиб, сунгра қоғоз тойлари қайта ишлаш учун Тошкент қоғоз комбинатига жунатилишига, илгари қўл билан бажариладиган оғир ишларни механизациялашга имконият яратди. Бундан ташқари, собиқ қозонхонанинг икки қаватли биноси реконструкция қилиниб, савдо-маиший мажмуаси бунёд этилди. Ҳозир бу ерда халқ банкнинг бўлинмаси, сартарошхона, саноат ва озиқ-овқат моллари дуконлари, сабзавот ва гушт магазинлари, бир неча кафе-буфетлар корхонамиз ходимларига хизмат қилмоқда.

Бушаб қолган биноларни таъмирлагандан сунг маиший хизмат, физкультура-спортни ривожлантиришга эътибор бериладиган бўлди. 1989 йилда босмаҳона ҳудудида илиқ сувли бассейн, ҳовуз, сауна, бадантарбия билан даволайдиган булинмалардан иборат соғломлаштириш мажмуаси очилди. Эндликда ходимларимиз шифокорлар рухсати билан бир ойлик абонемент сотиб олишлари ва иш кунидан кейин ҳамда шанба кунлари келиб, мажмуа хизматидан баҳраманд булишлари мумкин.

Куп йиллардан бери орзу этилган ерости автогаражи биноси фойдаланишга топширилиши билан енгил автомашиналар сақланиши ва ремонт учун зарур бўлган ҳамма шароитлар яратилди. Бу-

нинг оқибатида автомашиналарни бегоналар кузидан нарироқда, техника хавфсизлиги талаблари асосида сақлаш, уларни жорий таъмирлаш учун зарур техника шароитлари яратилиб, жамоанинг ишлаб чиқариш ва маиший аҳволи талаб даражасига кутарилди. Ҳайдовчилар, механиклар, слесарлар, гаражнинг бошқа ходимлари барча қатори наشريётнинг ижтимоий-маиший бўлинмалари хизматидан тула фойдаланадиган бўлдилар.

Корхонамизнинг ишлаб чиқариш тармоқлари кенгайиб боргани сайин унинг молиявий-иқтисодий қудрати кучайди, даромад ортиб боравергани натижасида матбаачилар ва журналистларнинг маданий-маиший ва уй-жой шароитларини яхшилаш учун ажратилаётган маблағлар салмоғи ҳам сезиларли миқдорга етди. Сўнгги 30 йил мобайнида янги шинам уйларда 3000 оила квартира туйларини утказди. Шу давр мобайнида наشريёт ва тахририят ходимларининг оила аъзолари купайганлиги муносабати билан улар янги лойиҳа асосида қурилган майдони кенгроқ уй-жойлар олишга муваффақ бўлдилар.

Концернимиз корхонаси эндигина «атак-чечак» қилиб, ўзининг моддий-техника базасини бунёд этаётган кезлардаёқ юқори унумли ускуна ва замонавий технологияни жорий этишга киришилган, кулам ишлаб чиқаришдан олинган соф фойда ҳам партия бюджетидан ажратиладиган маблағлар ҳисобига кенгайтирилар эди. Вақт утиши билан тараққий этган корхонамиз ўз харажатларини қоплаш билан бир қаторда куплаб даромад ҳам келтириб, берилган қарзларни ўзишга ҳам қодир бўлди.

Баъзи муҳолифлар вақтида концернимиз ишлаб чиқариш фаолиятидан олинадиган фойданинг анчагинаси партия бюджетига утиб кетаверган эди, деб таъна қилгандилар. Дарҳақиқат, шундай бўлган ҳам эди. Аммо бундай ноҳолис даъволарни ва сиёсий ноаниқ кесатик гапларни нари суриб қўядиган бўлсак, бор гап шуки, ўша даврда юқори ташкилот аслида наشريётга келтирган фойданинг бир қисmini қайтариб, очиқ сезилмайдиган кредит берган эди. Меҳнат жамоамиз эса улардан мохирлик билан фойдаланиб, замонавий бинолар қурди, ноёб машиналар сотиб олиб, мохир технологияни жорий этиб, бунинг ижобий натижасидан оқилона фойдаланиб, харидоргир бўлиб турган замонавий наشرларни куплаб чиқарадиган бўлди, бундай ишбилармонлик оқибати — техника тараққиёти ва маиший соҳани етарли маблағ билан таъминлади.

Табиийки, корхона меҳнат фаолиятидан оли-

надиган фойдадан бир қисмини ажратиб, олинган кредитларни қайтариш қонуний бир ҳол. Чунки халқда «Сиздан утина, биздан бугина» деган гап бор. Албатта, корхона ихтиёридаги даромаднинг бундан ҳам кўпроқ қисмини ишлаб чиқаришнинг ривожлантириш, ижтимоий соҳа ва моддий рағбатлантириш фондларига ажратмалар сифатида ва жамоанинг бошқа эҳтиёжлари учун бериш мумкин булур эди. Лекин, ҳар қалай, фирқа бюджети-га утказилган жами маблағлар корхонамизга матбаа ва муҳандислик ускунаси, махсус мебель, мосламалар сифатида қайтиб келди ва унинг асосий мулки бўлиб қолди. Бу бойликлар ҳозирги муҳим ва оғир иқтисодий даврда жамоамизнинг молиявий аҳволини барқарорлаштиришда асосий омиллардан бўлиб, кунимизга ярамоқда.

Нашриёт ва босмаҳонанинг маҳсулоти газета, журналлар, китоблар, брошюралар, каталоглар, проспектлар, кенг истеъмол молларидан иборат. Даврий нашрлардан тушаётган фойда таҳририятларнинг эҳтиёжларига сарфланади. Айни вақтда шу фойданинг бир қисми даврий нашрларнинг сифатини ошириш, сонини купайтиришга, ходимларнинг меҳнат ва маиший шароитларини яхшилашга сарфланади. Бозор иқтисодиётига утилаётган ҳозирги шароитда ишлаб чиқаришнинг ўсиши ва ходимларнинг моддий аҳволи — раҳбарларнинг тадбиркорлиги ва ишбилармонлигига, маҳсулотимизнинг рақобатбардошлигига, бозор ва мол биржаларидаги ўзгаришларга қараб ишнинг расамадини билишга, бозор эҳтиёжини урганишга нечоғли шайлигимиз ва унинг ишбилармонлик билан ҳаётга тадбиқ этишимизга боғлиқдир.

Республикамиз Олий Кенгаши узининг 1995 йилдаги VII сессиясида маъқуллаган тангликдан чиқиш режаси атрофида соглом ижтимоий кучлар жипсашаётган давримизда ута билимдонлик ва тадбиркорлик билан иш юритиш, келажакни бугундан эъгироф эта билиш барчамиз учун ута муҳимдир.

Давр талабини тула ҳис этган нашриёт ва босмаҳонамизнинг меҳнат жамоаси узининг 75 йиллик тарихи мобайнида ишнинг қузини билиб, самарали хужалик юритишга қодирлигини, йирик матбаа ишлаб чиқаришини, ижтимоий соҳани бошқара олишини, корхонамизнинг миллион-миллион

маблағини оқилона фойдали соҳаларга сарфлай билишини, матбаачилар ва журналистларнинг эҳтиёжларини қондириш йулида ҳаққоний гамхурлик қилаётганини руй-рост курсатиб турибди.

Қадимий маданият соҳиби булмиш улкамизда зарур ахборотларни оммага, халққа ва келажак авлодларга етказишнинг узига хос услуб ва йўсинлари мавжуд булган. Жумладан, тошдаги битиклар, деворларга уйилган сувратлар, хаттотлар кучирган китоблар эндиликда нафақат халқимизнинг, қолаверса башариятнинг маданий мулки саналади.

Тарих саҳифаларида қайд этилганидек, XIX асрнинг сунгги чорагида Қуқон хонлигининг Россия империяси томонидан босиб олинishi ва тугатилиши қадимий Шошни Туркистоннинг маъмурий, сиёсий, маданий, дарвоқе матбаачилик марказига айлантирди. Ўзбек тилида биринчи марта чоп этилган «Туркистон вилоятининг газети» (1870 йил), 36 йилдан сунг тараққийпарвар ва эрқпарвар жадидчилик ҳаракатининг ўз миллий манфаатларини ифодаловчи «Тараққий» газетасини дунёга келтирди. 1906 йил 27 июнда илк сони чоп этилган ушбу газета чиққан кун истиқлолимиз шарофатидан Ўзбекистонда Матбуот куни сифатида нишонланадиган байрам деб эълон этилганлиги, биз матбаачи, матбуотчиларга нисбатан курсатилган беқиёс ҳурмат ва нодир тухфа десак жуда уринли бўлади. Аслида бу воқеани, тарих гилдирагининг ўз ўқига қайтарилгани билан таққосласа бўлади.

МАТБААЧИЛИК НАВРУЗИ

Туркистон Республикаси Давлат Сиёсий Бошқармасининг босмахонаси улкан минтақамиз ва уша даврдаги шуро мамлакатининг тунгич матбаа корхоналаридан бири эди. У 1921 йилнинг 21 мартида мустақил корхона сифатида ташкил топди. Ҳозирги «Шарқ» нашриёт-матбаа концернининг босмахонаси ва Ўзбекистонда матбаачиликни янгича асосларда ривожлантириш тарихи худди шу санадан бошланади. Уша йилларда нашриёт булмаган эди, газета ва журналларнинг таҳририятлари ноширлик юмушларини ҳам ўзлари бажаришарди.

Даврий нашрларга усиб бораётган талаб тегишли негизни ривожлантиришни ва Россия империяси ҳукмронлиги йилларида шаклланган айрим тажрибаларни амалиётда сақлаб қолишни тақозо этди. Яккам-дуккам, суст жиҳозланган матбаа корхоналарининг «бошини» қовуштириб, ягона тармоққа бирлаштиришдек муаммонинг оқилона ҳал этилиш йуллари бир неча йил мобайнида рўёбга чиқарилди.

Давр тақозоси билан уша суронли йиллар қуйилган номлар ўзгариб турарди. Шу сабабли сентябрь ойида корхона «Советский Восток» деб аталмиш марказий газета босмахонаси сифатида қайтадан тузилди. 1925 йилнинг май ойидан бошлаб у «Турк-печать» бирлашмасига айланди, 1926 йилнинг апрелидан эса «Средазкнига», 1928 йилдан бошлаб «Правда Востока» газетасининг босмахонаси деб аталадиган бўлди. Аммо номнинг бир неча марта ўзгартирилиши асосий вазифани — Ўзбекистон матбуоти эҳтиёжларини таъминлашга қодир булган ягона матбаа корхонаси бунёд этиш муаммосини ҳал эта олмади.

Бундан шу нарса куруниб турибдики, миллий маданиятларни ривожлантириш, жумладан Совет Иттифоқи халқлари тилларида турли-туман нашрларни йулга қуйиш ваъдаси билан давр саҳнасига чиққан зуравон тузум жаҳон тажрибаларидан чекинди, айрим жабҳаларда тутуруқсизликка йул қуйди, тамал иқтисодий қоидаларни писанд қилмади.

Тошкентда 1933-1938 йиллар мобайнида бунёд этилган матбаачилик комбинати бу масалани деярли тулиқ ҳал этганди. Шу сабабли пойтахтдаги барча нашриётлар ва таҳририятлар бирлаштирилди. Комбинат таркибига «Правда Востока» газетасининг босмахонаси ҳамда Ўзбекистон Давлат нашриёти (Ўзгиз) ҳам қушилганди. Бу корхонада «Қизил Ўзбекистон» газетаси ва бошқа ўнлаб даврий нашрлар чоп этилар эди. Афсуски, бу янги даргоҳ ҳам фақат бир неча йилгина, яъни Улут Ватан уруши бошланишига қадар фаолият курсатиб турди. Урушнинг оғир йилларида Россиядан кучириб келтирилган заводларни жойлаштириш учун тегишли ишлаб чиқариш майдонлари зарур бўлиб қолганди.

Мудофаа ишларини бажариш зарурияти сабабли 20-йилларнинг бошларидан то 30-йилларнинг охиригача Ўзбекистонда ҳозирги пайтда ўз нуфузини ва қиёфасини сақлаб турган нашрлар оёққа турди, даврнинг энг муҳим воқеаси бўлмиш миллий онг ва маданиятдаги усиш матбаачиликка таъсир кўрсата бошлади. Саргайиб кетган ва тадқиқотчиларга азиз туюлган саҳифалар бу-

гун миллатимизнинг маданий мулкига айланган. Ўзбекистон ҳукуматининг қарорига қура Тошкент матбаа комбинатининг биноси Москва вилоятидан кўчириб келтирилган авиация завоидига берилди. Бу воқеа Ўзбекистонда огир саноатнинг, шу жумладан самолётсозликнинг ривожланишига асос яратди. Эндиликда огир юк кутарадиган ИЛ-76 ТД ва йуловчи ташувчи ИЛ-114 учоқлари мустақил Ўзбекистон саноатининг фаҳри саналади. Аён булаяптики, уруш баҳонасида ватанимизга кириб келган саноатдан миллий иқтисодий-техникавий онгимиз усиб, давлатимиз ҳам уз сермеҳнат маҳсулотларини жаҳон бозорига олиб чиқа билиш имкониятига эга булган экан.

Урушдан кейинги тикланиш даврида давлатимиз ижтимоий-сиёсий ҳаётида ва иқтисодиётида салмоқли ўзгаришлар юз берди. Шулардан айримлари бизнинг соҳага ҳам тааллуқли эди. Шу сабабдан 1946 йил 5 мартдаги ҳукумат қарори билан, вақтли матбуот негизини мустаҳкамлаш мақсадида «Главполиграфиздат»нинг 2-сон босмаҳонаси ҳозирги нашриётимиз ихтиёрига берилди. Шундай қилиб, «Қизил Ўзбекистон», «Правда Востока» ҳамда «Ўзбекистони сурх» газеталарининг бирлашган нашриёти вужудга келди. Йирик нашрларни бир нашриёт тизимига тушлаш самарали экани тан олинди. 1950 йилда директор лавозимига таниқли матбаачи Василий Федорович Архангельский тайинланганидан кейингина бирлашган нашриёт ишида туб бурилиш жараёнлари бошланди. Уша кезлар нашриёт деярли ҳамма газеталар ва журналларнинг тахририятларини бир бинога урнатди, уларнинг иқтисодий, молиявий ва ишлаб чиқариш кучларини бирлаштириб, уз матбаа базасига эга булган, улкада тараққий этган ягона корхонага айланди.

Урушдан кейинги йигирма йил мобайнида корхонамиз иқтисодий жиҳатдан ҳам, моддий-техникавий тараққиёт борасида ҳам юксалди ва собиқ иттифокдаги йирик газета-журнал нашриётлари қаторидан узига муносиб урин эгаллади. Собиқ КПСС Марказий Комитетининг 1964 йил 1 январдаги қарорига қура корхона Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг бирлашган нашриёти, 1969 йил 1 октябрдан бошлаб эса Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг нашриёти деб юритида бошланди. Иқтисодий пойдевори мустаҳкам булган корхонамиз изчиллик билан, аниқ мақсадларни кузлаб ривожланди, замонавий техника билан жиҳозланди, ишчи-ходимлар малакаси усиб, ҳаётий шароит бирмунча юқори даражага кутарилди.

Яқин утмиш тарихимиздан маълумки, 1923 йилда булиб утган РКП(б) XII съезди миллий тилларда газеталар нашр этиш ҳақида қарор қабул қилганди. Уша йиллари Туркистонда «Туркистон», «Фаргона», «Зарафшон» каби газеталар ўзбек тилида, «Оқжўл» газетаси қozoқ тилида, «Туркманистон» газетаси туркман тилида чиқа бошлади. Болалар ва усмирлар учун ҳам даврий нашрлар чиқаришга киришилди.

Урта Осиёда миллий-давлат чегараланиши утказилганидан кейин Ўзбекистон КП(б) Марказий Комитети, Ўзбекистон ССР Советлари Марказий Ижроия Комитети ва республика Халқ Комиссарлари Советининг органи булган «Қизил Ўзбекистон» газетаси ўзбек тилида чиқа бошлади. 1918 йилнинг 21 июнидан «Қизил Ўзбекистон»нинг аждоди булган «Иштирокиюн» газетаси камроқ нусхада нашр этилиб турган эди. Узига хос тарихга эга бу нашр билан халқимизнинг кузга қуринган фарзандлари ҳамкорлик қилганликлари тарихий ҳақиқат. Абдулла Авлониий, Абдулла Қодирий, Абдулҳамид Сулаймон Чулпон, Комил Алиев сингари забардаст маърифатчилар ва адиблар, нафақат маърифат эҳтиёжидан, қолаверса матбуот миллий маданиятни ривожлантиришнинг асосий тамойилларидан бири эканлигини теран англаган ҳолда бу ишга бош қўшдилар. 1924 йилнинг 5 декабридан бошлаб эса «Қизил Ўзбекистон»ни чоп этишга киришилди. Ҳозир бу газета «Ўзбекистон овози» номи билан чиқмоқда ва ўзбек тилидаги энг оммавий газетадир. Мазкур нашр ҳозирги пайтда Ўзбекистон Халқ Демократик партиясининг нашри мақомига ва қийин иқтисодий шароитда энг йирик ададга эгадир. 1992 йилдан бошлаб унга илова сифатида рус тилида ҳафталик «Голос Ўзбекистана» газетаси нашр этилмоқда.

Умуман олганда, 20-, 30-йиллар матбуоти ва матбаачилиги бир-бирига уйғун тарихга эгаллиги алоҳида тадқиқот мавзуи саналади. У узининг билимдон тадқиқотчиларини кутмоқда.

Уша кезде, яъни 1924 йилнинг 5 декабрида РКП(б) Марказий Комитети Урта Осиё бюросининг органи булмиш «Правда Востока» (1917 йилнинг 2 апрелидан бошлаб у «Наша газета» номи билан чиқиб турган эди) газетасининг биринчи сони нашр этилди. Кейинчалик, 1925 йилнинг февраль ойида деҳқонлар учун «Камбағал деҳқон» деган янги газета очилди. У Ўзбекистон КП(б) Марказий Комитетининг органи эди. Уша пайтда Ўзбекистон ЛКСМ Марказий Комитетининг органи

булган усмирларнинг «Еш ленинчи» газетаси чоп этила бошлади, ҳозир ёшларимиз газетаси «Туркистон» номи билан чиқмокда.

Собиқ матбаа комбинатидан ажралиб чиққан бир қанча янги босмаҳоналар бунёд этилиши муносабати билан ҳамда даврий нашрлар босмаҳоналарини матбаа техникаси, қогоз, буюқ ва бошқа ашёлар билан марказлаштирилган йусинда таъминлаш заруриятидан келиб чиқиб, уларнинг ишлаб чиқариш, молия ва ҳужалик фаолиятини йўналтириб

МАТБААЧИЛИК
НАВРУЗИ

туриш мақсадида ихтисослашган матбаа тарқатиш бош идораси тузилди. Бу идора нашриётнинг жами вазифаларини адо этарди: босмаҳоналарга буюртмалар юборар, матбаа ишлари бажарилгани учун ҳисоб-китоб юритади, босмаҳонага қогоз олиб келиб топширади, шунингдек обуна билан шугулланади, газета ва журналларни чакана савдога чиқариб тарқатар эди.

Мавжуд ҳужжатларнинг далолат беришича, матбаа корхоналарида кундалик газеталарни сифатли чиқаришга имкон бермаётган, эскириб қолган, яроқсиз ҳолга келган машиналар ўрнатилгани сабабли бош идоранинг иши мушкуллашиб қолган эди. Қўпчилик туманларда яроқли йўл қўрилмагани, нақлиёт воситаларининг деярли йўқлиги, аҳоли аксарият қисмининг саводсизлиги туфайли даврий нашрларга обунани вақтида ўтказиш анча қийин

Бу — сўрада бир-бирига ўхшаб кетгандек туюлган чехраларда мужассам ишонч ва фидойилик (1938 й.) матбаачиларнинг янги-янги амлодларига мерос бўлиб қолаверадиган

кечарди. Шу сабабли ҳамда алоқа корхоналари ва идоралари қулида техника ва нақлиёт камлиги сабабли алоқа бугинлари нашрларни обуначиларга вақтида етказиб бериш билан боғлиқ юмушларни баътамом уз зиммасига олишга қодир эмас эди. Нашриёт ихтиерида эса диеримиз обуначиларига газетани тарқатиб берадиган хизматчилар гуруҳи булганлиги туфайли «Союзпечать»дан ердам олмай бу ишни узлари бажаришарди.

Оқибат шундай булардики, газета уқувчиларга босилиб чиққан кунидан анча кеч, орадан уч, хатто беш кун утгандан кейингина етказиб бериларди. Табиийки, ахборот долзарблиги, тезкорлигига путур етарди. Шунга қарамасдан, халқнинг умумий таълим ва маданияти даражасини оширишдек олижаноб ишга хизмат қилиши лозим булган янги миллий матбуотнинг беқиёс аҳамиятини алоҳида таъкидлаб утишимиз керак.

Эндиликда эса нашриёт қулида юзта юк, турлитуман енгил автомашина ва автобуслар бор. Автокорхона ишлаб чиқаришнинг кундалик эҳтиёжлари, газета ва журналлар таҳририятларининг буюртмаларини қондириш учун барча зарур нақлиёт воситаларига эгадир. Нақлиёт ва қурилиш ускуналари бобида нашриёт таркибида тузилган кичик корхона унинг барча эҳтиёжларини тула таъминлайди, бу шинам устахонанинг узи эса жами таъмирлаш ва қурилиш ишларини тула адо этмоқда.

Кези келганда шуни айтиб утиш керакки, сунгги йилларда нашрлар ададининг кескин қисқариб кетиши нафақат матбаачиликка, корхонанинг фойда олишига, қолаверса матбуот тарқатиш хизматлари тизимларига, яъни матбаа маҳсулотларини тарқатувчи республика ташкилотлари билан алоқаларимизга ҳам бирмунча салбий таъсир курсатди. Хом ашё етишмаслиги ва матбуот маҳсулотини тарқатганлиги учун алоқа корхоналарига туланадиган хизмат ҳақининг қимматлашиб кетганлиги сабабли нашрларнинг нусхалари камайиб, обуна баҳоси ошиб кетди.

Давр тақозоси билан вужудга келган айрим қийинчиликлар матбаа ва матбуот соҳамизни ҳам четлаб утмаяпти, муаммолар етарли, лекин уларни доимий деб булмайди.

Яқин-яқингача биз куп нарсадан норозимиз, куп нарса бизга маъқул эмас, дарвоқе, куп нарсаларни узгартириш ҳам зарур: 70 йил хато кетидан хато булди, кекса авлодлар ҳеч вақо қилгани йук, тутган йули хато булди, уларнинг умри зое кетди, деб «инқилобий нутқлар»дан сузлашаётганларида

«олиб қочаётган»ларнинг уринсиз дашномлари бонс, мавжуд ҳамма нарсани бузиб қайтадан қуриш, ҳамма нарсани хотирадан учтиришга шайланган кишилардан қасрда савод чиқардингиз, қасрда билим олдингиз, деб сурагимиз келади. Болалигингизни эсланг, ота ва боболарингизнинг айтгандарини едга олинг, утган кунларни бугунги кун билан таққослаб қурингиз ва ўзингизга ўзингиз қўлидаги саволни беринг: наҳотки, ҳеч нарса ўзгармаган бўлса, наҳотки, арзирли бир иш қилинмаган бўлса, келажак режалари тузилаётганида, наҳотки, кеча ва бугун қилинган ишларга суяниш мумкин бўлмаса? Корхонамиз миқёсида руй берган ўзгаришлар бошқа ҳар қандай меҳнат жамоаси ҳаётида ҳам содир бўлган-ку, ахир? Биргина дарс тошиб, одамлар бошига кулфат ҳам солиши мумкин. Демак, дареларнинг барчаси зарарли, деб ҳўдоса чиқариш керакми? Хайриятки, ёш давлатимиз, миллий истиқлол мафкурамиз мустаҳкамланиб бориши яқин утмишда кечган воқеаларга тегаран ёндашишга, уларнинг сарасини саракка, пучини пучакка ажратишга имконият яратишига ишончимиз комил бўлди.

Мана, қарийб тўрт-беш йилдирки, ёш Ўзбекистон фуқаролари, турли фирқалар ва ҳар хил қатламларга мансуб аҳоли ўртасида адолатли, ҳуқуқий давлат қуриш мафкураси, янгича иқтисодий дастурлар кенг ва атрофлича муҳокама қилинмоқда. Элнинг ҳукмига ҳавола этилаётган дастурлар зува-ласи раҳбарият ва олимларимиз онгида шаклланса-да, матбуот орқали бевосята моддийликка, яъни ҳўжжатга айланади. Демак, Ўзбекистонда янгича таълим-тарбияларни, инсон табиатига мос иқтисодий таъмоийилларни асослаш йўлида миллий қадриятларимиз ва жаҳон тажрибалари қаватида яқин утмишдаги ижобий тажрибалардан ҳам изчил фойдаланиш самарали бўлажаги асосли ҳақиқатдир.

Тарихий ҳўжжатлардан аёнки, ходимлар умумий таълим савиясининг пастлиги, техникавий жиҳатдан қоқоқлик, малакали матбаачиларнинг муттасил етишмай тургани газеталарнинг мазмуни ва безатилишига салбий таъсир этарди. Шу бонсдан ҳам уша келар газеталарнинг сони, айниқса миллий тилларда чиқадиган газеталарнинг адади ниҳоятда кам эди. Билимдон иқтисодчилар ва технологлар бўлмаганлиги сабабли ҳисоб ва ҳисобот ишлари ула-жўлда эди, нашрларнинг матбаа ижроси ва сифати даражаси туғрисида гапирмасак ҳам бўлади. 1926 йилнинг 27 ноябрида ишчи-деҳқон назорати вакиллари утказган текширув натижалари битилган

ҳужжатда қуйидагилар баён этилган эди: «...шунинг таъкидлаш керакки, 1926 йилнинг 1 октябрига қадар ҳисоблар ва босмаҳонанинг умумий ҳисоботи якунланган эмас, анча-мунча меҳнат қилиб, 1926 йилнинг биринчи октябрига қадар Узгиз босмаҳонасида қанча қоғоз қолганлигини аниқлай олдик. Материаллар ва қоғоз нархи, вазни ва нави қўрсатилмасдан ҳисобга олинган... Бухгалтериядаги ҳужжатлар бестартиб аҳволда бўлиб, баланс тузиладиган вақтда уқолиб-қалаштириб ташланган эди. Уларни тартибга келтириш учун четдан архив ишлари бўйича мутахассисни таклиф этишга тўғри келди. Газета ва журналларни ҳисобга олиш ҳам чатоқ, чакана савдога чиқариладиган нусхалар сонини ва сифатини ҳисобда алоҳида ажратилмаган. Обуна натижаларини номаълум. Бундай ҳисоб юритишга асло тоқат қилиб бўлмайди...»

Равшанки, уша йиллар нашриёт уз фаолиятдан зарар кўрар эди. 1926 йилнинг 1 октябрига газеталарнинг таҳририятлари 230 минг сўм зиён кўрган. Бу эса нашриёт ишини жуда чигаллаштирган, шу боисдан ҳам раҳбарлар, мутахассислар молиявий танқисликдан чиқиш йўллариини кидиришган, купгина иқтисодий баркамол тармоқлар тажрибасини урганишгина ижобий натижаларга олиб келган.

Қурилган ташкилий-ҳужалик ва молиявий-иқтисодий талбирлар туфайли ва жамоанинг тиришқоқлик билан қилган меҳнатининг шарофати натижа-сида орадан бир йилу икки ой утганидан кейин, яъни 1928 йилнинг 1 январиди қурилган зиён 50 минг сўмгача камайтирилди. 1929 йилда эса корхона 565 минг сўм даромадга эга бўлиб, иқтисодий аҳволини бирмунча тузатиб олганди.

Ва ниҳоят, ишлаб чиқаришни ривожлантириш, узининг матбаа базасини яратиш уша кезде бош муаммо сифатида жамоа олдида кўндаланг бўлди. Шу муносабат билан нашриёт ходимлари даврий матбуот корхонаси фаолиятининг ноширлик ва матбаа йўналишларини бирлаштириш таклифини кўн тартибига қўйдилар. Мутахассислар ҳисоб-китоблар қилишиб, қуйидагиларни далиллар билан исботлаб бердилар: бирлашиш туфайли ишлаб чиқариш жараёнларини такомиллаштириш мумкин бўлади, ишлаб чиқарилаётган маҳсулот сифати анча кўтарилади, таннарх арзонлашади, корхона иқтисоди мустақамланади. «Бизнинг маҳаллий матбаа саноатимиз орқанда қолмоқда, — деб ёзилган эди нашриётнинг 1927 йилги ҳисоботида. — Масалан, ҳарф те-риш цехида ортиқча харажатлар 210 фоизни, «Мо-

нотип» усулда ҳарф териш бўлинмасида 354,4 фонз-
ни, яъни машиналар бўлинмасида 288 фонзни, ро-
тация босмасида 361 фонзни ташкил этди. Агар
матбаа негизи ўз заҳиралари билан нашриётимизга
ўтса, ушбу база равақ топади ҳамда Ўзбекистон
Республикасида миллий матбуот ўзига муносиб бўл-
ган фахрли ўринни эгаллайди».

Уша кезлар чоғроқ босмаҳоналар ишлаб чиқа-
риш қувватларининг ягона корхонага бирлашуви-
ни иқтисодий вазият тақозо қилган эди. Ҳаёт-
нинг ўзи ҳам шуни талаб қиларди, чунки мавжуд
ускуналардан янги ишлаб чиқариш бинолари қу-
рилишини бошлаш, уларни замонавий машиналар
билан жиҳозланишини кутиб утирмасдан боридан
самарали фойдаланиш, эски машиналарни таъмир-
лаш йўли билан унумдорлигини ошириш ва фойда-
ланиш усуллариини туғри йўлга қўйиш даркор
эди.

Ўзбекистон ССР Халқ Комиссарлари Совети
1928 йилнинг 12 май куни уша вақтдаги пойтахтни
Тошкентдан Самарқандга кўчириш ҳақида қарор
қабул қилди. Матбуотдан, шу жумладан «Қизил Ўз-
бекистон» газетасидан самарали фойдаланиш, шу-
нингдек, таҳририятнинг ҳукумат идораларига яқин
булишини кузлаб, «Қизил Ўзбекистон» газетаси таҳ-
ририяти ва унинг босмаҳонаси 1928 йилнинг 1 ок-
тябридан кечиктирмай Тошкентдан Самарқандга кў-
чирилсин, дейилган эди қарорда. Шундан кейин
икки йил утгач, яъни пойтахт Тошкентга кўчирил-
гач, «Қизил Ўзбекистон» таҳририяти ва босмаҳона-
си тагин Тошкентга кучиб келди. Бу воқеанинг асл
сабаблари бизга тула маълум эмас. Иқтисодий нуқ-
таи-назардан эса шаклланаётган матбаа негизини
тарқатиб юбориш ёки янги жойга кўчириш унча-
лик ҳам ўринли тadbир эмасди.

Халқ ҳужалиги, фан ва маданиятнинг ривожла-
ниши, аҳоли ялпи саводхонлигининг ўсиши мат-
буотни ва унинг матбаа негизини янада ривожлан-
тиришни тақозо этарди. Матбуотга талаб ўсиши
сабабли 1929-1933 йиллар мобайнида Ўзбекистонда
нашр этилаётган газеталар сони 19 тадан 178 тага
етди. Ўзбек тилидаги 10 газета ўрнида 149 газета
чиқа бошлади. Булар асосан янги туман газеталари
ҳамда Машина-Трактор Станциялари сиссий бўлим-
ларининг газеталари бўлиб, улар қишлоқларда яшов-
чи газетхон — ўқувчиларга ҳам етиб борадиган бўл-
ди. Аммо, матбаа негизининг аҳоли илгаригидек,
нашриётлар ҳамда газета-журналларнинг таҳририят-
лари эҳтиёжларини қондира оладиган даражада та-
раққий этмаганди.

Шу сабабли қудратли матбаа мажмуини бунда этиш зарурати пишиб етилди. Бу корхона 9 минг босма табоқ нодаврий китоб, 8,6 минг газета саҳифаси ва 700 босма табоқ журнал, чунончи иккунча йилдан кейин эса камида 13 минг саҳифа нодаврий нашрлар, 12 минг газета саҳифаси ҳамда 1 минг босма табоқ журнал чиқаришга қодир бўлиши керак эди. Аммо маблағ ва қувватлар етишмаётганлиги сабабли матбаа комбинатининг қурилиши чузилиб кетди. Ўзбекистон КП(б) Марказий

Ислом Шогулломов
ушга матбаачилик ва
соҳага раҳбарлик
илминини ургатган
устозлари —
Харлампий
Григорьевич Маркоч,
Василий Федорович
Архангельский ва
Аким Борисович
Мазорлар (1968 й.)
данрасида

Комитетининг 1931 йил 16 июлдаги қарорида, жумладан бундай дейилган эди: «Тошкентдаги матбаа комбинати қурилиши йўл қўйиб бўлмайдиган даражада секин бормоқда. Лоийҳани тузиш ишлари тугалланмаган, биринчи галдаги ишлар режаси аниқ тузиб чиқилмаган, режалаштирувчи ва нашрлик ташкилотлари, шаҳардаги матбаа корхоналари уртасида узил-кесил битимлар тузилмаган, ҳужалик органлари ҳали ҳам қурилиш материаллари тайёрлаш ва етказиб беришга киришмаганлар»... Ўзбекистон КП(б) Марказий Комитети Республика Халқ Хужалиги Кенгаши ва Ўзбекистон матбаа бирлашмасига мурожаат этиб, қурилишни жадаллаштиришни талаб қилди, токи корхонанинг биринчи навбатини 1933 йилнинг 1 январигача ишга тушириш мумкин бўлсин.

Бу қарор катта ташкилотчиллик иши билан мустаҳкамлангач, қўп утмай ижобий натижа берди. Урта Осиёдаги энг йирик Тошкент матбаа комбинати

қуриб битказилиб, 1933 йилда фойдаланишга топширилди. Ноширлар ва матбаачилар уша даврнинг янги техникаси билан жиҳозланган матбаа базасига эга бўдилар, бу эса газета ва журналлар, китоблар, тасвирий санъат асарлари сифатининг бирмунча кутарилишини, газета ва журналларни жадал усулда чоп этиб, укувчиларга тезлик билан етказиб бериш имконини яратди.

Тошкент матбаа комбинати таркибига кирган энг йирик нашриёт «Қизил Ўзбекистон» ва «Правда Востока» газеталарининг бирлашган нашриети бўлди. Бу жамоада 310 киши ишларди. Комбинат тизимига мустақил балансда турган бошқа газеталарнинг нашриётлари ҳам кирди. Булар орасида «Ёш ленинчи», «Комсомолец Ўзбекистана» (жами 190 киши), «Ўқитувчилар газетаси» (жами 87 киши) бор эди. Бундан ташқари комбинатга Ўзбекистон давлат нашриети, Ўзбекистон бадий адабиёт нашриети, Ўзбекистон педагогика адабиёти нашриети, Ўзбекистон адабиёт ва санъат нашриети ҳам қўшилди. Матбаа комбинати уша кезлар ойлик «Совет адабиёти», «Мухбирлар йўлдоши», «Гулистон», «Ёрқин ҳаёт», «Ёш куч», «Вожатий», «Коммунист», «Советская педагогика» ва «Наркомзем УССР» журналларини ҳам чиқарар эди. Ана шу воқеадан кейин катта-кичик нашрларнинг матбаа комбинати тизимига аъзо бўлиб кириши, матбаа муаммоларини биргаликда ва ҳамкорликда ҳал этиш жараёни бошланди. Бу синашта анъана ҳозирги кунда ҳам сақланиб қолган. Чунки аксарият нашрлар таҳририятлари, мавжуд имкониятлар бирлаштирилган тақдирдагина беҳуда сарфлар қисқариб, умумий мақсадни қўзлаб иш юритиш муаммолари енгиллашини тўғри тушунадилар.

Матбуот тарқатиш ишлари ҳам тўғри йўлга қўйилди. Маълумки, «Ҳарбий коммунизм» даврида газеталар бепул тарқатиларди. Янги иқтисодий сис-сатта утиш туфайли обунани ташкил этиб, матбуот маҳсулотларининг бир қисмини чакана савдо йўли билан сотиш зарурати тугилди. Ана шу муҳим иш-и нашриётлар жалб этилди, почта ходимлари ҳам уш иштиерлари билан коммиссион асосда бу ишда иштирок етдилар. Айни пайтда алоқа идоралари даврий матбуотни етказиб бериш учун жавобгар эмас эдилар.

Илгари айтиб утганимиздек, урушнинг бошла-рида Тошкент матбаа комбинати биноларига Рос-

сиядан кучириб келтирилган авиация заво
жойлашди. Ана шу корхона маҳсулотининг фро
учун муҳим аҳамияти борлигини тушунган на
риет, таҳририят ходимлари ва матбаачилар куч-ку
ватларини аямай, кеча-кундуз ишлаб матбаа кома
нати ускуналарини бошқа биноларга кучирдила
бу биноларда эса зудлик билан газета чиқариш
йулга қўйдилар.

Матбаанинг кучи
билан тарих
саҳифасига кириб
қолган чолденор
бостирма, шагал йул,
жонсолмас эшак,
аранакашу арана буюк
бир ҳақиқатни
тавсифлайди:
келажак бугинлар
нечогли куч-қудратга
эришмасинлар, ота-
боболари бошдан
кечирган
матбаачилик
заҳматлари улар учун
ҳамиша эъзозли

Уша кезлар нашриет, таҳририят ва босмахона
нинг деярли барча юқори малакали ходимлари уруш
га жунаб кетишган эди. Уларнинг аксарияти жанг
гоҳларда мардона курашиб, галаба йўлида жонла
рини фидо этдилар. Қаҳрамонларча ҳалок бўлган
ҳамкасбларимизнинг хотирасини абадийлаштириш
ниятида нашриет ҳудудида ёдгорлик ўрнатилган бў
либ, урушдан қайтмаган фидойиларнинг номлари
мармар тошга ёзиб қўйилган. Шаҳидлар эътирофи
бугунги ва келажак авлодларга қаҳрамон боболари
нинг аёвсиз жанглардаги мардлик ва жасоратлари
ни эслатиб, урушда қурбон бўлган дўстларимиз
нинг мардлиги ва оламшумул жасоратини эслаш,
улар қўрсатган инсоний, хайрли ва савоб ишларни
бир умр ёдда тутиш бурч эканлигини, хотирада
кутарилмаслигини намоён этиб туради.

Уруш йиллари «Қизил Ўзбекистон» газетаси обу
начилар билан бир қаторда ўзбек жангчилари кура

шаётган Қизил Армия қисмларига ҳам стқазиб туриларди. Калинин фронтининг айрим армия бўлимлариға ҳар куни шу газетадан бир неча юз нусха жунатиб турилганини эслатиб утиш кифоядир. Газета бамисоли жонли риштадек мард жангчиларни она юрт билан, уруш ортида қолганлар билан маънавий боғлаб турарди.

Шуниси қувонарлики, уруш тугагандан кейин ҳарбий ҳолат туфайли нашри вақтинча тухтатиб

МАТБААЧИЛИК
НАВРУЗИ

қурилган газета ва журналлар яна чиқа бошлади, шу билан бирга янги нашрлар ҳам дунегга келди. Буларни матбаа ижроси юксак даражада, уз вақтида чиқариш учун куп маблағ, куч-гайрат сарфлаш зарур эди. Нашриёт, босмаҳона ва таҳририятларнинг моддий-техника негизини мустаҳкамлаш, ходимларнинг меҳнат шароитларини барқарорлаштириш борасида ҳам купгина тadbирларни амалга ошириш лозим булди. Шу сабабли нашриёт ва босмаҳоналар учун мутахассислар, ишчи кадрлар тайёрлаш масаласи энг муҳим муаммолардан бири ҳисобланар эди. Бу муҳим режаларни амалга ошириш учун жадаллик билан уй-жой, мактаблар, мактабгача тарбия муассасалари, ижтимоий-маданий соҳаларни жойлаштириш учун зарур булган янги иншоотларни қуриш лозим эди.

Доно халқимизнинг «Бирлашган — узар» деган

«Шарқ»нинг
танглайини кутарган
20-йиллар
матбаачилари

ҳикматини тугри тушунган жамоалар бирлашиб, бу мураккаб, савобли ва саховатли вазифаларни ҳам қисқа даврда ҳал этишга муваффақ булдилар.

Деярли куп вақт утганига қарамай, меҳнатни ташкил этишдаги мазкур синашта булган анжана ҳозир ҳам изчил амал қилинмоқда. Нечогли иқтисодий қийин шароитда меҳнат қилмайлик, барибир ишчиларимиз, айниқса еш, маҳаллий миллати мансуб булган ишчи-муҳандислар учун турар-жонлар қурилишини давом эттирмоқдамиз. Улар уз хонадонларига эга булиб, тақдирларини корхона тақдирига боғлаб, зиё тарқатишдек хайрли иш билан бир умр шугулланишга узларини бурчили деб ҳисоблайдилар, шунинг учун ҳам улар куну тун шарафли меҳнат билан бандлар.

Урушдан кейинги дастлабки йиллар оғир иқтисодиётини наشريёт жамоаси учун ҳам сира-сирасон тутиб булмасди. Масалан, офсет босма цехи булмаганлиги сабабли эл орасида машҳур булган «Муштум» журналинин бошқа корхонада босишга тугри келарди. Босма газета цехининг стереотиб булинмаси ертулада жойлашган эди, ҳолбуки газета ва журналларни уз вақтида ва сифатли этиб чиқариш айнан шу цехга боғлиқ эди. Бунинг устига газета ротация цехи биноси ҳам торлик қилиб қолган, бу ҳам етишмагандек, у асосий цехлар ва таҳририятлардан анча нарида, ҳозирги Камол Отатурк ва Матбуотчилар кучалари чорраҳасида урнашган эди. Нашриёт қогоз ва материалларни сақлаш учун анча мос булмаган бинолар ва айвонларни ижарага олган, булар эса шаҳарнинг турли қисмларида жойлашган эди. Енгил ва юк автомобиллари ҳам кам эди. Қогоз ва матбаа материаллари отараваларда ташиларди.

Ута ноқулай шароитларда ҳам мавжуд газеталарнинг ададини ошириш билан бирга янги газеталар ва журналларни чиқаришни ташкил этиш ҳам лозим эди. Тикланиш йилларида тожик, татар ва юнон тилларида газеталар чиқарадиган таҳририятлар вужудга келди. Узбек, рус ва уйғур тилларида ҳам нодаврий нашрлар тайёрлайдиган таҳририят очилди. Бадийий, уқув ва илмий-техника мавзуида неча юзлаб номда китоблар чоп этишга киришилди. бу муҳим ишлар моҳирона удталаниб, эндиликда ранг-баранг китоблар нашр этадиган даражага кутарилди.

Уша даврда матбаа техникаси тараққиети орқа-

да қолиётгани, устига-устак урушдан кейинги оғир йиллар жароҳати сабабли матбаа ва ноширлик иши сустроқ ривожланди, нашрларнинг матбаа ижросининг сифати ҳам кунгилдагидек эмас эди.

Асосий ташкилий, техникавий ва молиявий-иқтисодий масалаларни ҳал этиш учун корхонани тубдан қайта таъмирлаш усули билан тула тиклашнинг аниқ лойиҳаларини ишлаб чиқишдек муҳим масалани ҳал этиш лозим эди. Бу тadbирни амалга ошириш ишлари 1951 йилда бошланди. Айни давр

МАТБААЧИЛИК
НАВРУЗИ

Азим
Тошкентимизнинг
курки ва
матбаачиларнинг
фахри бўлмиш
тахририятлар биноси

нашриёт тарихидаги энг муҳим босқич булиб, корхонамиз тарихининг туб ўзгаришлари худди ана шу йилларда амалга оширилган ишлар билан чамбарчас боғлиқдир.

Нашириёт ва босмахона биноларини таъмирлаш, иншоотларни реконструкция қилиш ва ишлаб чиқариш амалиётини такомиллаштириш уч босқичда утказилганлиги ҳақида юқорида айтиб ўтилган эди, лекин бу даврлар ҳақида аниқроқ тафсилотни айтиб ўтишни лозим кўрдик.

Биринчи босқичда асосий ишлаб чиқариш жараёнлари механизациялаштирилди. Ишчи-ҳодимлар учун меҳнат ва турмушнинг қулай, инсон талабига лойиқ шарт-шароитлари яратилди. Зур меҳнат майдони булган бу хайрли юмушлар 1951-1967 йилларда рубка чиқарилиб, босмахонанинг янги-янги цехларини очишга имкон яратди, корхонамиз этакчи босмахоналар сафидан урин олди.

Иккинчи босқичда эса янги цехларга замонавий техникалар ўрнатилиб, уларнинг қулай технологияси ишлаб чиқаришда узлаштирилди. Асосий юмуш ва амаллар автоматлаштирилди, янги технология жорий этилди ва талабимизни қониқтирмаганлари қайта таъмирланиб, такомиллаштирилди. Жамоанинг меҳнат ва турмуш шароитлари тобора янги погоналарга етadиган даражада ривожланиб борди. Бу босқич 1968-1975 йилларни қамраб олди ва у концерннинг ҳозирги булинмалари ва тармоқларининг асосий шаклланиш даврини тула намоён этиши билан алоҳида аҳамият касб этади, десак тўғри бўлади.

Учинчи босқичда газета ва журнал ишлаб чиқариш жараёнлари мажмуи режалар асосида автоматлаштирилди, журналлар ва китоблар ноширчилигида фото йули билан ҳарф териш технологияси жорий этилди, ёрдамчи юмушлар ҳам механизациялаштирилди ва газеталарни чоп этишнинг прогрессив офсет усули узлаштирилди. Ишлаб чиқариш цехлари янги технология талаблари асосида реконструкция қилинди. Неча миллионлаб нусхада, қалин китобларни муқовалайдиган машиналар қурилиб, унинг замонавий технологияси — қаттиқ муқовали китоблар тайёрлаш технологияси йулга қўйилди. Бу юмушлар жамоамиз ишбилармонлари томонидан қисқа даврда моҳирлик билан ишлаб чиқаришга тадбиқ этилди.

Ўзбекистон истиқлоли эълон қилингандан сунг кечган 5 йил ана шу сунгги босқичнинг узига ҳос давоми бўлиб, бу давомийлик мавжуд техникавий-технологик негизда жаҳон матбаа саноати энг

замонавий намуналари узлаштирилиши, булинмаларда асосан тижорат хизматининг амалга оширилиши, аҳоли ва ташкилотлар буюртмаси асосида маҳсулот ишлаб чиқаришнинг давом эттирилиши, чет эл тadbиркорлари ҳамкорлигида қўшма корхоналар тузиш ва бушаб қолган маъмурий биноларни ижарага бериш эвазига қўшимча маблаг топилиши сингари кўнимиз ва давримиз талаби туфайли бекбес узгариб турувчи жараёнларни уз ичига олади.

ДАВРИЙ МАТБААЧИЛИК ОДИМЛАРИ

Буртма матбаа технологиясига мослаштирилган газета ротация цехида олти ролли «ГА» газета агрегати, тўрт ролли «ГАУ» узгарувчан газета агрегатлари ва бошқа бир қанча якка ролли босма машиналари пайдо бўлди. Илгари айтганимиздек, офсет босма цехи бунёд этилди. Шундай қилиб нашриёт босмаҳонаси буртма матбаа билан бир қаторда офсет босма технологиясидан ҳам фойдаланиш имкониятига эга бўлди. Унинг имкониятлари ортди. Эндиликда куп рангли нашрлар офсет машиналарида чоп этиладиган бўлди.

Буртма матбаа цехида юқори унумли «Виктория-1300», «3—РК», «ПРЛ», «Виктория-Фронт» босма машиналари урнатилди, стереотип булинмасидаги мураккаб жараёнлар механизациялаштирилди. Рисолаларни муқовалаш цехи биносининг реконструкция қилиниши ҳам жуда ўринли бўлди, бу ерда ишлаб чиқаришнинг барча муҳим бугинлари ва жараёнлари механизациялашиб, иш усули енгиллашди. Тажриба утказиш цехи қурилиб, барча турдаги босма машиналар учун резина «жува»лар — валиклар тайерлаш технологиясининг узлаштирилиши туфайли шу турдаги маҳсулотни четдан ташиб келтиришга барҳам берилди. Босма маҳсулотнинг сифати сезиларли даражада кўтарилиб, унинг таннархи эса анча арзонлаштирилди.

Кучли кондиционерлар ёз жазирамасида иш жойларига салқин ҳаво берадиган бўлди. Корхонамизнинг деярли ҳамма булинмаларига аста-секин техника эстетикаси кириб кела бошлади, ишлаб чиқариш маданияти сезиларли даражада кўтарилди. Бундай янгиликлар ишчилар меҳнат унумдорлигининг анча ошишига, нашрлар матбаа ижроси сифатини бирмунча кўтаришга имконият яратди.

Корхона фаолиятининг сифат ва миқдор кур-
саткичлари юқори даражага кутарилиб, ишлаб чи-
қариш жараёнлари ва маҳсулот тайёрлашнинг ялпи
самараси ортди. Эндиликда корхонамиз сермазмун,
нафис бўлиб, ададлари купайиб бораётган газета-
журналларни ўз вақтида чиқаришга, матбаа ижро-
сини етарли даражада сифатли этиб таъминлашга
қодир бўлди.

Эътиборга лойиқ бир мисол: реконструкцияга
қадар бор-йўғи бирийула адади 100 минг нусхага бо-
радикан иккита журнал нашр этилар эди. Биринчи
босқич тугагандан кейин эса 14 та журнал чоп
этила бошланди, буларнинг бирийула адади 1,5 мил-
лион нусхага етди. Биз бу уринда нашриёт чиқа-
раётган журналлар ҳақида сузламоқдамиз. Бу давр-
да босмахонанинг ишлаб чиқариш қуввати шу қа-
дар ривожланиб кетдики, натижада давлат ташки-
лотлари ва идораларга қарашли деярли барча жур-
налларни чоп этишни ҳам ўз зиммамизга олдик.

Яқин ўтмишнинг 60-, 80-йиллари ўзбек адабие-
ти ва санъатига янги истеъдодлар кириб келган,
суз санъатида, театр санъатида, тасвирий санъатда,
кино санъатида, ҳуллас, умуммиллий маданиятда
салмоқли асарлар дунёга келиб, халқимизнинг
маърифий даражаси сезиларли даражада ортган ба-
ракали даврдир... Корхонамиз тараққиёти ва равна-
қида ўқувчиларга газета ва журналларни ўз вақтида
нафис ижрода тайёрлаб, етказиб беришга эришди.
Ижодий меҳнати ва тadbиркорлиги оқибатида бу
мақсадга тула етишди. Ҳалол меҳнатимиз, гузал,
сермазмун нашрларимиз халқимизга манзурлиги, жа-
моамизнинг янги-янги уфқларга чорлаб келаетган-
лиги фикримизнинг ёрқин далили бўла олади.

Реконструкциянинг биринчи босқичи шарофа-
ти билан нашриёт босмахонаси маҳсулот ишлаб чи-
қаришни қарийб олти барабар купайтирди. Саноат
ишлаб чиқаришида банд бўлган ходимларнинг меҳ-
нат унумдорлиги 236 фоизга ортди, маҳсулот тан-
нарихи 24,3 фоизга камайди. Ишлаб чиқариш ва
ноширлик фаолиятдан тушаётган фойда сарфла-
наётган капитал маблағлардан уч барабар куп бўл-
ди, ишлар изчиллик касб этди.

Купчиликка аён эдики, амалга оширилган реко-
нструкциянинг биринчи босқичи барча муаммолар-
ни тула бартараф этолмасди.

Москвадан юбориладиган марказий газеталар-
нинг матрицалари кеч келарди, айниқса, ҳарорат
паст бўлган кезларда тайёралар вақтида етиб кела
олмасди. Газеталарни ўз вақтида чоп этиш учун
зарур бўлган мутахассисларнинг етишмагани ва иш-

лаб чиқариш қувватларининг старли бўлмагани сабабли газеталарни вақтида чиқариш графиги издан чиқарди. Шу боисдан ҳам газеталар ўқувчилар қўлига белгиланган вақтда етиб бормасди.

Атоқа каналлари орқали собиқ марказий газеталар тасвирини қабул қилиб олувчи бўлимининг ишга тушиши билан ишлаб чиқаришни қайтадан, янги технология талаби асосида таъмирлашнинг иккинчи босқичи бошланди. Россиянинг «Правда», «Известия», «Социалистическая индустрия», «Сельс-

Газетанинг янги сони
«учирма» бўлди

кая жизнь», «Комсомольская правда», «Труд» каби куп аладди марказий газеталарининг фото ва босма формалари корхонамизнинг янги цехида тайёрлана бошлади, бу янгилик ўша даврдаги ижодий ва зарур счим эди.

Энди об-ҳаво инжиқликлари, тайёрларнинг учиниш-учмаслиги билан боглиқ қийинчиликлар газетани нашр этиш графигига таъсир қўймаслигини бундан билишди. Бирор-бир сабаб билан Москвадан газеталарнинг матрицалари қўшни республикаларнинг пойтахтларига жўнатилмай қолгудек бўлса, минтакамиздаги турдош босмахоналар учун корхонамиз шу фотоформалардан матрицаларни тайёрлаб, тезликда ҳамкорларга юбора оладиган шароит вужудга келган эди.

Яратувчилик, бинолар қуриш ишлари узлуксиз давом этарди. Реконструкциянинг иккинчи босқичида минтақадаги энг йирик ботиқ босма мажмуаси қурилди ва ишлаб чиқаришга тадбиқ этилди. Шу туфайли «Гулистон» ва «Саодат» журналлари-

ни чоп этиш муддати икки баробар қисқарди. Айни вақтда буларнинг бадиий безаги тубдан узғариб, куп адалди ва бадиий иловалари рангли бўлиб, ижроси нафис ва жозибали даражага кўтарилганди. Уша йиллари энг салобатли нашрлар саналган бу икки журналнинг ташқи ва ички саҳифалари ўқувчилар эстетик дидини ўстиришга нечоғли ижобий таъсир курсатганини англаб олиш қийин эмасди. Афсуски, сўнгги йилларда ҳам ашё танқислиги журналларнинг матбаа ижросига, эстетик безагига сезиларли путур етказди.

Техника тараққиётининг маҳсули булган ун хил ранг берадиган офсет машиналари ҳузурида тугад, автоматлаштирилган бугуннинг тула узлаштирилиши туфайли 540 минг нусхада босиладиган «Муштум» ва болажонларнинг 805 минг нусхада чоп этиладиган «Гунча» журнали босмаҳонада юқори сифатли тайёрлаб, ўқувчиларга қисқа муддатда етказиб бериш имконини яратганди.

Олмониянинг «Пламаг» фирмасида тайёрланган офсет босма агрегатларининг ишлаб чиқаришга татбиқ этилиши шарофатидан маҳсулот ештириш кучи икки баравар ошди, вақтли нашрлар ута тезкорлик билан тайёрланадиган бўлди. Бунинг оқибатида босма машиналарининг бригадирлари сони икки баравар камайди. Журналларни чоп этишга сарфланадиган маблағлар ҳажми камайиб, таннарх сезиларли даражада арзонлашди.

Буртма босма ва рисоаларни муқовалаш цехларида юқори унумли китоб-журналбоп босма ротация машиналари ўрнатилиб-узлаштирилгач, автомат йусинда саҳифаларни тахлаб оладиган линия жорий этилди. Ушбу линия тизимида китоб табоқларини ҷоксиз бир-бирига ёпиштирадиган «Ротор-Биндер» мажмуаси ҳам бор. Хуллас, журналларни чоп этиш жараёнлари жадаллашиб, сарфланадиган вақт сезиларли даражада камайди.

Илғор техника ва технологияни жорий этиш туфайли куп рангли тасвирий санъат маҳсулотларининг янги турларини узлаштириш имконияти туғилди. Гулғоғозлар, стол устига қўйиладиган тақвимлар, офсет қоғозда, устига пленка қопланган тарзда миллион-миллион нусхада чиқарила бошланди. Полихлорвинил пленкадан тайёрланган блокнотлар, ёзув-чизув учун зарур буюмлар, нафис китобчалар, рангли буклетлар ва Шарқ шеърояти мумтозларининг асарлари, диёримиз шаҳарларининг ижтимоий дастури ва ҳусусий тарихидан ҳикоя этувчи китоблар нашр этилди. Бу каби китобларга талабнинг ўсиши эса нашриёт ҳузурида замонавий фото-

лаборатория очишни тақозо этди. Бундан мақсад журнал, китоб, албом ва каталоглар учун фото-слайдлар ва сувратлар тайерлаб ишлаб чиқаришга кумаклашиш эди.

Корхонамиз ишлаб чиқариш ҳажмининг узлуксиз ушиб бораётган муайян босқичда айрим цехлар жорий техникавий имкониятларимиздан анча илдамлаб кетдилар. «Тошкент оқшоми» — «Вечерний Ташкент», «Қишлоқ ҳақиқати» — «Сельская правда», «Учитель Узбекистана» каби янги газеталарда.

ДАВРИЙ
МАТБААЧИЛИК
ОДИМЛАРИ

Таҳририятлар биноси
ишга туширилиш
арафасида.
И. Шогуломов,
Ҳ. Юнусов ва
бошқалар (1974 й.)

нинг ташкил этилиши туфайли газета ҳарфлари ва саҳифалари териладиган цех биноси торлик қилиб қолди. Журналлар сони ва аладининг купайиши, шунингдек, тасвирий санъат асарларининг куплаб чиқарилиши ҳам офсет цехида бир қадар қийинчиликларни юзага чиқарди. Бўртма матбаа мажмуида қоғоз ва ярим фабрикатларни сақлаш учун майдон ташкил этиш зарур муаммо бўлиб қолди.

Фақат 1974 йилдагина, 16 қаватли таҳририят-нашриёт биносининг фойдаланишга топширилиши билан газета таҳририятларини жойлаштириш масаласи ижобий ҳал бўлди. Таҳририятлар янги бинога кўчиб, эски хоналарни бушатганларидан кейин бунинг ҳисобига босмаҳонанинг купчилик цехлари ва булинмаларининг майдони кенгайди. Айрим журналларнинг таҳририятлари эса Ўзбекистон Давлат матбуот комитетининг биносидан жой олишга мажбур эдилар. Бу ҳол уларни матбаа ишлаб чиқаришидан узоқлаштириб, умумий ишга салбий таъсир этарди.

Янги қурилишлар, эски биноларни реконструкциялаш туфайли нашриётнинг барча бўлинмалари ва бўлимлари ҳам бир жойга тупланди. Эски биноларни реконструкциялаш кезида тахририятлар ва цехларга иссиқ ва совуқ ҳавони узатиб берадиган қурилмалар бунёдга келди, пневмопочта тахририятларнинг мусахҳихлик бўлимлари ва котибиятларини газета ҳарфларини териш цехи ва саҳифалаш бўлимаси билан боғлайдиган бўлди.

Сўрабдаги турли даврда корхона этакчиси бўлган раҳбарлар ва матбаачилар эндиликда концерн тарихининг азият ва эъюзли фахрийлари бўлиб қолганлар. Х. Г. Маркоч, Д. Д. Анненков, В. Ф. Архангельский, А. Б. Мазор ва бошқалар (1971 й.)

Тошкент марказида оқ мармардан бунёд этилган 16 қаватли бинонинг эгалланиши туфайли ижодий меҳнатга мос шароитларнинг яратилиши журналистларнинг кундалик меҳнат унумига ижобий таъсир этди, журналлар тахририятларининг ишлаб чиқаришга яқинлашуви туфайли ускуналарнинг бекор туриш ҳоллари анча камайди. Пировардида ортиқча чиқимлар барҳам топди.

Бир вақтлар газетачилар босмахона ва нашриётдан тўрт чақирим наридаги бинода ишлар эдилар. Тахририятнинг навбатчи котиби ҳар куни муайян вақтда навбатдаги сон материалларини ва барвақт териш қўйилиши лозим бўлган мақолаларни босмахонага олиб келар эди. «Ҳарф теришга олиб бориб бер» деган ибора ҳозир қулоққа эриш туюлади, ҳатто уни тушуниш ҳам амри маҳолдай. Илгари эса бу сўз уззукун эшитилиб турарди. Ҳозир эса

баъзан меҳнат фахрийлари оғзидан қўйидаги сўзларни эшитиш мумкин:

— Эсингиздами, бир куни навбатчи котиб газетанинг бир сони материалларини фаромушхотирлик билан трамвайда қолдириб кетибди... Ана ўшанда ҳаммасини машинкада ёзиб қайтадан босанмиз, ҳарфини янгидан териш саҳифалаганмиз.

— Газетада навбатчилик қилганимиз эсингизми? Нашриётнинг учинчи қаватидаги тор хоначага

фанер тусиб қўйилган буларди, бир неча газеталарнинг навбатчи ва мусахҳихлари тайёр саҳифаларни шу ерда ўқишар эди. Навбатдаги сонга алоқадор бўлган ходимлар ҳам шу ерда навбат кутиб уралашиб юришар, хуллас, қий-чув, тўс-туполон...

— Юриб чарчамайдиган одам ким эди, денг, дастеримиз Вера Афанасьевна. У киши бир кунда қаватдан-қаватга қатнаб ун километр йўл босиб, уйига бемадор бўлиб кетарди.

... Бу яқин ўтмиш хотиралари уша оғир даврларни қайтадан ёдга туширади. Ишлаб чиқариш-ни ташкил этишдаги номутаносибликлар ва ходимларга тўғдирилган зураки ноқулайликлар оқибатида газеталарни чиқариш графиги бузиларди, нашрлар ўқувчига вақтида етиб бормасди. Материалларнинг сифати ҳам, газетанинг беағи ҳам кўнгилдагидек бўлмасди. Газеталарга қачон имзо қўйилар

Яқиндагина юксак масъулиятли лавозимга тайинланган ёш директор Ислам Шогўломов устозлари ва дўстлари даврасида (1968 й.)

Газета чиқариш цехлари янги бинога утганидан кейин бушаб қолган 5 минг квадрат метрга яқин майдон реконструкция қилинди ва эндиликда ки-

Яратганга минг қатла шукрим, тугал мажмуа-
мизнинг мақсадлари аниқ, режалари пишиқ,
муҳими, мустақил юртимиз ва эркин нафас олаёт-
ган минтақамиздаги истеъмолчиларнинг маҳсу-
лотларга талаб ва эҳтиёжи ҳамон баланд. Демак,
Замоннинг қадр-қиммати ҳам сермазмун бўлади.

У рушдан кейинги давр талабига асосан 50-лар бошида ялпи маҳсулот ишлаб чиқариш меҳнат унумдорлигини ошириш, нашлаб олиш нархини арзонлаштириш ва босма нашлаб олишнинг дий безаги ва техника ижроси сифатини юксалтиришга кутариш каби аниқ, ҳаётӣ вазифаларни қўйиб қўйилганди. Чунончи ҳужалик ҳисобига таъминоти, иқтисодий мустаҳкамлаш, ишлаб чиқаришнинг юқори рентабеллигига эришиш учун ҳар бир неча йил ижодий изланиш, тадбиркорлик ва ишбилармонлик сирларини урганиш ва амалда қўллаш зарур эди.

Босмаҳонанинг нашлаб олиш билан бирлаштириш ҳужаликни янгилаш юритиш учун катта имкониятлар яратди. Дарвоқе, маҳсулот таннархини арзонлаштиришдек муҳим курсаткичи олайлик. Таъминоти, нашлаб олиш ва босмаҳонадаги жараёнларни мунтазам такомиллаштириш, қозғалдан ва материаллари кучидан оқилона фойдаланиш туфайли маҳсулот таннархи арзонлашди. Бунинг учун Россиядан сотиб олинган қозғал ва матбаада ишлаб чиқариладиган бошқа материаллар сарфи сезиларли қадар камражада қамайтирилди. Қозғалдан ортиқча чиқит қилинмасдан фойдаланиш усулининг қўлланилиши асосий хом ашёни тежаб қилиш имконини яратди. Чиқит қозғалларни тежаб, тахлаб, улардан турли буюртмалар чиқариш технологияси йулга қўйилди. Бинобарин қозғал бичими буюртма ҳажмига мос келиши учун буюртма ҳужжатларини тайёрлаш жараёнида технолог-муҳандислар томонидан янги прогрессив усулга амал қилинадиган бўлди. Ролли қозғални қирқишда, картон ва муқовабоп материалларни бичиш жараёнида ҳам сарфланадиган хом ашёлар ишбилармонлик билан тежаландиган бўлди. Муҳандис-техник ходимлар матбаа машиналарида оқилона фойдаланиш, ҳар сменанинг фойдали иш қозғал коэффициентини қўпайтириш усуллари бобида иш қил изландилар ва ижобий тақлифларини ишлаб чиқаришга мунтазам жорий этиш билан корхона миқёсга сезиларли фойда келтириб, узлари ҳам шахсий манфаат қўрадиган бўлдилар.

Бу фойдали тадбирлар йулида замонавий техника ва янги технологиянинг жорий этилиши, меҳнат ишларини тартибга тушириш, иш вақтининг беҳуд

сарфланишини қисқартириш туфайли 1960 йилнинг 1 сентябридан бошлаб 7 соатлик иш кунига ўтказилди. Тадбиркорлик билан амалга оширилган бу режалар иш кунининг қисқаришига қарамадан умумий маҳсулот ишлаб чиқариш ҳажминини сақлаб қолди имкониятини яратди.

Реконструкция бошлангандан сунг тахминан 10 йил утгач, корхона икки миллион сумлик маҳсулот тайёрлайдиган бўлди. Бинобарин бу вақтда ишлаб чиқарилган сони 2.5 барабар ортиган бўлса, маҳсулот ҳажми турт барабардан кўпроқ бўлди. Асосий фондларнинг қиймати 2 миллион 170 минг сумга етди. Бу ҳисобга асосан янги объектларни қуриш, таъриба ва офсет цехлари учун ускуналар сотиб олиш ҳамда ишлаб турган цехларни замонавий техника билан жиҳозлаш каби амалий тадбирлар қиларди.

Иқтисослаштириш дастурларини ишлаб чиқаришга тадбиқ этириш билан бирга нашлаб олишда 1967 йилнинг 1 январидан бошлаб ҳужаликни режалаштириш ва ишчи-хизматчиларни иқтисодий рағбатлантиришнинг янги усулига ўтиш туфайли маҳсулот ишлаб чиқариш самараси анча ортиди. Бир йил илгари, 1966 йилнинг бошида цехларда бу режаларни амалда таъминловчи гуруҳлар тузилган эди. Шундан сунг янги техника-иқтисодий имкониятларни қидириб топиш жараёнида бутун жамоамиз иштирок этди десак бўлади. Илгори техника ва замонавий технологияни, меҳнатни илмий асосда ташкил этишни, ишлаб чиқаришни бошқаришни такомиллаштириш тадбирлари орасида қозғал чиқиндиларидан самарали фойдаланишга мўлжалланган бир неча қимматли тақлифлар ҳам тезкорлик билан амалга оширилди.

Қозғал, картон ва муқовабоп материалларнинг чиқиндиларидан қўпайиб халқ истеъмоли маҳсулотлари чиқариладиган бўлди. Турли ҳужжатлар ёзилдиган варақалар тайёрлайдиган цехнинг очилиши муносабати билан бу ерда майда ҳажмдаги, лекин шойлини буюртмалар чоп этила бошланди. Бунинг оқибатида катта машиналар ўрнатилган асосий цехлар бундан кам фойдали, унғайсиз буюртмалардан холи бўлиб, мураккаб ва серфойда нашлаб чиқариш учун ўтиш, унумли меҳнат жараёни қўллаш имкониятига эришдилар.

Ушбу йиллардаги амалга оширилган тадбирларнинг эслар эканми, қозғал чиқиндиларини йиғиш, ўраш, саралаш ва қозғал фабрикасига топшириш ишларининг махсус бўлинмаси очилганини ҳам алоҳида айтиб ўтиш жоиз бўлади. Илгари чиқиндиларни қайта тайёрловчи ташкилот бизга бир тонна

қоғоз чиқиндисидан учун 20 сум тулар эди, биз зарури курсак ҳам, аксарият фойда шу идора ихтиёрида қолар, қолбуки, у аслида чиқиндиларни Тошкент қоғоз фабрикасига ташиб берар эди, холос. Ташкилот биркорлик оқибатида ўзимизда ихтисослашган линиянинг ташкил этилиши билан илгариги заруриятлар қопланиб, яна қушимча 150 минг сумлик фойда фойда нашриёт ҳисобида қоладиган бўлди.

Асосий цехлар иқтисодий аҳволини ҳар томонлама урганиб, уларни хужалик ҳисобига утқариш ишларни режалаштириш ва ходимларни иқтисодий рағбатлантиришнинг янги тизимини жорий этиш борасида энг муҳим ва ижобий тадбирлардан бири бўлди. Режа ва ишлаб чиқариш бўлинмалари ва йўртмачиларнинг истакларини ҳисобга олиб, келаси ойдаги ишларнинг ҳажми ва турларини аниқ белгилаб, иш билан бандликнинг кўрсаткичлари ҳам биргаликда ишлаб чиқариш тармоқларига жамлаб юбора бошладилар. Қўйи жамоаларда қушимча тарзда тушумлардан фойдаланиш ва ишлаб чиқариш самарадорлиги бўйича янги кўрсаткичлар режалаштириладиган бўлди.

Бундай шароитда ишбилармонларнинг иштироки лари кучайтирилди: улар ҳар ҳафта бўладиган ишлаб чиқариш йиғилишларида режа билан цехлар белгиланган мўлжалларнинг бажарилиши натижаларини ҳайъат аъзоларига маълум қилиб турди. Шу йиғилишларда цехларнинг бир меъёрга ишлаш таъминлайдиган аниқ тадбирлар ҳам белгилаб олинган бўлди ва бу зарурий усулга айланди. Янги усулга амал қилинган биринчи йилнинг ўзида сотиладиган маҳсулотнинг ҳажми 20 фоизга, меҳнат унумдорлиги 15,6 фоиз, моддий рағбатлантириш фондидан туловларни ҳам ҳисобга олган ҳолда ўртача иш ҳақи 12,3 фоиз, олинган соф фойда 53,4 фоизга ордди.

Журналистлар, ноширлар, матбаачилар ва ахборот ходимларининг баҳамжиҳат меҳнатлари туфайли газета ва журналларнинг адади муттасил ошиб боради, янги нашрлар чиқа бошлади. Уқувчиларнинг ижтимоий негизи кенгайди, днёримиз аҳолининг янги қатламлари бизнинг маҳсулотимиз туфайли республиканинг сиёсий, иқтисодий ва маънавий ҳаётига кенгрок жалб этила бошлади.

Бунедкорлик бетухтов давом эттирилиши натижасида 1971 йилнинг июнида қиймати 9 миллион 514 минг сумлик ботиқ босма мажмуаси фойдаланишга топширилган эди. Бу янги мажмуа энди йилга 735 минг сумлик маҳсулотни қушимча ишлаб чиқаришга имкон берадиган бўлди. Айни вақтда

маҳсулот таннарихи 860 минг сумга қимматлашди (ускуна амортизацияси, бинолар, ҳавони янгилаб туриш тизимини сақлаш ва шу кабилар). Тайерланган бир сумлик маҳсулотга илгариги 65,9 тийин урнига 79,5 тийин сарфланадиган бўлди. Ишлаб чиқаришнинг рентабеллиги 19,5 фоиздан 5,3 фоизга тушди. Шарқ назми мумтозларининг китоблари, столга қўйиладиган ва чунтакда олиб юриладиган тақвимлар, янги либослар альбоми ва бошқа чиройли нашрларнинг миллион-миллион нусхада «Союзпечать» агентлиги орқали умумиттифоқ ўқувчиси қўлига етиб боргани — буларнинг бадийи бети ва матбаа ижроси юқори бўлганлигидан далолат беради, албатта. Сарфлар улкан бўлса ҳамки, бу жамоамизнинг ютуғи эди.

Маҳсулотимизнинг сифати туғрисида уша даврда расм бўлган умумиттифоқ мусобақаси натижаларига қараб ҳам фикр юритса бўлади. Иқтисодий тафаккури ва сифат юқорилиги учун нашриёт жамоаси бир неча бор мукофотлар билан тақдирланди. 1980 йилда матбаачиларимиз собиқ иттифоқдаги даврий нашрлар чиқарадиган матбаа корхоналари ходимларининг мусобақаси якунларига кура пешқадам корхоналар қаторидан муносиб урин олди.

Собиқ Иттифоқ Давлат матбуот қўмитаси, маданият ходимлари касаба уюшмалари Марказий Қўмитаси ва Матбаа саноати илмий-техника Жамияти раёсатларининг қарори билан 1966 йилда нашриёт босмахонасига «Ишлаб чиқаришнинг юксак маданиятли корхонаси» унвони берилди. 230 дан ошиқ ишчи-ҳодимлар ордени ва медаллар билан мукофотланди, 38 нафар ходимга «Ўзбекистонда хизмат курсатган маданият ходими», «Ўзбекистонда хизмат курсатган иқтисодчи», «Ўзбекистонда хизмат курсатган ихтирочи», «Ўзбекистонда хизмат курсатган қурувчи» фахрий унвонлари берилди. Бу илғор мутахассисларга ҳамкасбларининг меҳри тушган, улар жамоамизнинг фахр-ифтихори ва умидидир. Бу унвонларни мустақил Ўзбекистон Республикаси ҳукумати тан олди, тасдиқлади.

Собиқ СССР Олий Кенгаши Раёсатининг 1976 йил 27 февралдаги фармони билан туққизинчи беш йиллик топшириқларини бажаришдаги муваффақиятлари учун нашриёт босмахонаси «Меҳнат Қизил Байроқ» ордени билан тақдирланди. Бу юксак мукофот корхонамизнинг ярим асрлик тўйига муносиб армутоғ бўлди.

Нашриётнинг ветеран-фахрийлари жамоанинг жон ришталаридир, ҳозир уларнинг ташкилотини сафида 500 киши бор. 70-йилларнинг охири ва 80-йилларнинг бошида нашриёт директорининг собиқ уринбосари, истеъфодаги подполковник Ф. А. Абдурахмонов шу ташкилотнинг биринчи раиси бўлди. Уруш ҳамда меҳнат фахрийлари ягона ташкилотга бирлашганидан кейин нашриёт муҳандислик матбаа саноатида 1937 йилдан бери меҳнат қилиб келаётган, истеъфодаги подполковник С. Л. Могилевский шу ташкилотга раис этиб сайланди.

Кекса авлод анъаналарининг давомчилари — Ф. А. Абдурахмонов ва С. Л. Могилевский ишлаб чиқаришни ривожлантиришга ва нашриёт анъаналарини давом эттиришга салмоқли ҳисса қўшдилар. Ёлғиз яшайдиган, касалга чалинган фахрийлар ҳақида гамхурлик қилиш шу ташкилотнинг асосий юмушларидан биридир. Уша даврда биринчи бор — фахрийлар кенгашининг аъзоси А. И. Маркеловнинг ташаббуси билан нашриётнинг собиқ бош расоми А. К. Ошейко ва стереотипчи Т. Н. Скородумовга ёрдам курсатилди. Меҳнат ветерани В. К. Чемадовнинг 100 йиллик туйи бутун корхонада байрам бўлиб кетди, раҳбарият ва касаба уюшмаси аъзолари, нашриёт раҳбарлари билан унинг уйига бориб, оиласи билан бирга Владимир Константинович Чемадовнинг бир асрлик туйини эсда қоларли қилиб ўтказишди. У 103 йил умр кўриб, 1994 йилда вафот этди.

Ветеранларнинг Ғалаба байрами ва янги йил арафасидаги учрашувлари жамоамиз учун анъанавий бўлиб қолди, бу йигинларда ишлаб чиқаришга оид масалалар билан бир қаторда ижтимоий муаммолар, жамоа ҳаётида фахрийлар ташкилотининг тутган урни ва келажакка мулжалланган дастурлари муҳокама қилинади. Фахрийлар кенгаши нафақалар тайинлаш, илгорларни фахрий унвонларга тақдим этиш учун ҳужжатлар тайёрлашда бизга катта ёрдам курсатмоқда. Фахрийларимиз Улуг Ватан урушида ҳалок бўлган жангчиларнинг оилалари ва вафот этган меҳнат фахрийлари болалари ҳолидан хабар олиб турибдилар. Кекса авлод турмушда ва ишлаб чиқаришда орттирган тажрибалари, ахлоқи пок ва фидойи одамларнинг ибратлари, қатъий қулатишлари билан узаро уртоқлашиб, бир пиёла чой

устида юракларининг чигалларини ёзмоқдалар. Кекса авлод нақилларини бот-бот ётоқхоналарда, бола-лар оромгоҳларида, ёшлар орасида қуриш мумкин, улар ўз сафида 350 йигит-қизни бирлаштириб турган ёшлар ташкилоти раҳбарларига қўлларидан келганича ёрдам беришяпти.

Оммавий жамоат ташкилоти бўлган касаба уюшмасида мингдан кўпроқ аъзо бор, бу ташкилот 1921 йилда тузилган. Самарқанддаги халқчил матбаачиликнинг ташкилотчиларидан бири М. В. Морозов босмахонасида тайёрланадиган газетада ҳарф терувчи бўлиб ишлаган меҳнат қаҳрамони Т. И. Қурило босмахона фабрика- завод комитетининг биринчи раиси бўлган эди. Фабрика- завод комитетининг собиқ раислари В. А. Баловнев, А. Н. Муҳамедов, Ҳ. Қ. Солихов, Қ. А. Аҳмедов ҳамда нашриётда ярим асрдан кўпроқ ишлаган, 30 йил мобайнида касаба кенгаши ташкилотининг котиби бўлган В. П. Казаков касаба уюшмасининг оммавийлиги ва фаолиятининг мустақамланиши йулида кўп меҳнат сарфлаб, корхона тарихида салмоқли ва намуна бўладиган из қолдирдилар.

Корхона раванқ топиб боргани сайин касаба уюшмасининг сафи ҳам ўсди. 1975 йилда маданият ходимлари касаба уюшмаси марказий раёсатининг қарори билан нашриёт фабрика- завод комитетига касаба уюшмаси район комитети ҳуқуқи, цех касаба уюшмаси бўлинмаларига эса маҳаллий комитет ҳуқуқи берилди. Улар меҳнаткашларнинг маданий-маиший эҳтиёжларини ўрганиш ва иложи борида бу талабларни қондириш, меҳнаткашларнинг дам олишини ташкил этиш, босмахона, нашриёт, газета ва журналларнинг таҳририятлари ходимларининг фарзандларини соғломлаштириш йулида фойдали ва ибратли меҳнат қилдилар.

Нашриёт директорининг уша даврдаги ҳужалик ва маиший масалалар бўйича уринбосари Ҳамидулла Турсунович Юнусов билан касаба уюшма комитети ҳайъати аъзолари ҳамкорликда ишлаб, кўпгина хайрли ва савобли ишларни амалга оширдилар. Ҳамидулла Турсунович катта ҳужаликнинг мураккаб тармоғига моҳирлик билан бошчилик қилди, автобаза, соғломлаштириш пункти, санаторий-профилакторий, мактаб ўқувчилари оромгоҳлари, болалар боғчалари, яслилари, умумий овқатланиш комбинати, клуб, кутубхона, ётоқхоналар, спорт мажмуаси, турли дуконлар ва ошхоналар фаолияти ҳамиша унинг диққат марказида турарди.

Сирдарё вилоятидаги «Малик» деҳқончилиги таърифи хужалигига корхонамиз томонидан оталиқ қилишга ҳам куп эътибор берилиб, ушбу хужалик билан ҳар йили ҳамкорлик ва узаро ёрдам туғрисида шартнома тузиларди. Муҳандисларимиз қишлоқ меҳнаткашларига телефон алоқасини ривожлантиришда, техникани таъмирлаш, сермеҳнат ишларни механизациялашда, ижтимоий-маданий иншоотларни лойиҳалаш ва қуришда ҳам корхонамиз салмоқли ёрдам бериб келди. Ҳаваскор санъаткорлар дашайпонларида концерт қуйиб, деҳқонларни хушнуд этардилар. Матбаачилар қишлоқ юмушлари клуб, кутубхонани бойитишда, уруш ва меҳнат фахрийлари ташкилоти ишини йулга қуйиб, фахрийлар ва хужалик илғорларининг фотосуратлари тасвирини намоян этувчи махсус курсатув дастурларини нафис ва жозибали тарзда дустларимизга тортиниб этардилар.

Минг афсуски, «Малик» хужалигининг моҳир раҳбари, иқтисод фанлари номзоди, мамлакатимиз қишлоқ ишлаб чиқаришининг намояндаларидан бири Михаил Ефимович Красильников вафотидан кейин келган раҳбарларнинг лоқайдлиги билан ҳамкорлигимиз сустлашиб кетди.

Шунга имонимиз комилки, яқинда хужалик раҳбари этиб тайинланган тadbиркор, утюракли, шу хужаликда тарбияланган мутахассисларидан бири Амиркул Раҳмоновнинг иш бошига келиши шарофати билан, иншооллоҳ, ҳамкорликнинг вақтинчалик узилиб қолган иплари қайта боғланиб, азалий елкадошлигимиз худди уша даврдагидек уз изига тушадиган деган ҳолисона умидларимиз бор. Чунки «Малик» ва «Шарқ» корхоналари жамоаларининг бегубор қалблари ва дустона яқинликларининг, ҳамкорликда рубга чиқарилган савобли меҳнат ютуқларининг тарихий аҳамияти икки жамоа ёшлари учун ута урнакли ва беқиёс сабоқ булажак.

Амалиёт ришталарини янгидан боғлаб, дустлик, биродарлик, ҳамкорликни замон талабига монанд даражада булишига эришиш йулида асл мақсадларни мўлжалга олиб, шериклик ва ҳамкорликда меҳнат қилишимиз иккала жамоа учун ҳам ута зарурдир. Корхонамиз фидойиларининг мақсади ва нияти ҳам бунга асос була олади.

Техника тараққиётини билимдонлик, ута зуккорлик билан идрок этиб, янги техника ва илғор технологияни ишлаб чиқаришга моҳирлик билан талбиқ эта оладиган билимдон мутахассисларни етишти-

тириш корхонамиз ва умуман, жамоамизнинг диққат марказида турарди. 70-йилларнинг бошида амалий ишда «кузи пишган» бўлса ҳам, лекин тегишли маълумоти бўлмаган, таълим ва назарий тайергарликдан йироқ ходимлар эса жами муҳандис-техниклар лавозимининг деярли ярмини эгаллаб келар эди. Кўпгина бўлинмаларда олий ва урта махсус маълумотли мутахассисларнинг умумий салмоғи жами муҳандислик лавозимлари орасида нари борса 25 фоизни ташкил этар эди, холос. Бу, албатта, таракқиёт пулидаги тусиқларнинг асосийларидан бири эди.

Даврнинг узи ҳам раҳбарият ва етакчи мутахассислар олдига янги талаблар қўйганди. Улар иқтисодиёт, ҳужалик ҳуқуқи, маркетинг, менежмент асосларини, бозор муносабатлари негизларини, халқаро иқтисодий ҳуқуқни, молиявий ҳуқуқни, валюта қонучилигини обдон урганишлари зарурати туғилганди. Утган даврдаги муаммолар орасида энг жиддийси газета ва журналларни чиқариш графигининг у ёки бу сабабларга қўра бузилиши бўлди. Биргина сўнгги беш-олти йил мобайнидагина марказий даврий нашрларнинг 30 фоизидан кўпроғи кечикиб чиқди. Галдаги сонда босилиши шарт бўлган расмий материалларнинг ҳарф териш цехига ўз вақтида келиб тушмаётганининг асосий сабабларидан бири ахборот воситаларининг кучсизлигида эди. Давлат ва ҳукуматимиз газеталари тула жамланган ўша вақтда эса бирор-бир оммавий ахборот воситаси учун бундай материаллар ҳомакиларини олдиндан таёрлаб қўйиш, ишлаб чиқаришнинг узига хос хусусиятларини ҳисобга олиб, газеталарни тезкорлик билан чиқариш усулларини қўллаш зарур тадбирлар тизимида кирар эди.

Бу масала юзасидан матбуотда чиқишлар қилиб, зарур ва жоиз мақола, хабарларнинг вақтида етказиб берилиши корхона иқтисодини муътадил шартларидан асосийси эканлигини бот-бот ўқирсак-да, тегишли ва манфаатдор идоралар ва хизматлар, ҳусусан ЎзА ва газеталар таҳририятларининг котибиятлари бу ўта муҳим масалага юқоридан бўладиган маддага ишониб, панжа орасидан қарашар эди.

Бундай ноурин муносабатларга қарамай, босма-хонамиз жамоаси газеталарни белгиланган вақтдан кечиктирмай чиқариш учун қўлидан келган барча ишларни амалга оширишга одатланганди. Ҳозирги даврда ҳам шундай. Аммо Ўзбекистон Алоқа вазир-

лигининг почта корхоналари техникавий жиҳатдан дуруст жиҳозланмагани сабабли ҳамиша нашрларни ўз вақтида саралаб, узоқ туманларга вақтида жўнатишга улгураётгани йўқ. Оқибатда газета ва журналлар ҳозир ҳам купинча ўз ўқувчиларига кечикиб тегмоқда.

Бу борада янги газета мажмуи ва бошқа корхоналарнинг тезкор ва тadbиркорлик фаолиятига умид боғлаган эдик. Лекин натижа биз кутгандек бўлмаганлиги сабабли, газета-журнал экспедициясини концерн тизимига қайтариб олиб, уни янги техника билан жиҳозладик. Қувончли томони шундаки, у техника ва иншоотлар ишга туширилгандан кейин илғор техниканинг тезкорлиги оқибатида, сарфланадиган вақт қисқариб, газеталарнинг кечикиш ҳоллари сезиларли даражада камайди. Лекин айрим кунлари асосий мақолалар ўз вақтида келмаслиги, материалларни теришга жўнатиш графигининг бузилиши ҳоллари айрим сабабларга кура ҳали ҳам аҳён-аҳёнда учраб туради.

Барча соҳада қилинадиган ишлар, ечилиши лозим бўлган муаммолар етарли, ҳалигача маҳсулот сифати ҳам, меҳнат ва ишлаб чиқариш интизоми ҳам бизни тула қониқтираётгани йўқ. Афсуски, гоҳи-гоҳи технологиянинг талаб ва қоидалари бузилмоқда, газеталар ададлари тула босилмай қолган ҳоллар ҳам бўлиб турибди, баъзи булинмалар сменаларида маҳсулот ишлаб чиқариш коэффициенти паст, ускуналар сабабсиз бекор туриб қолмоқда, тартибсизлик натижасида айримлари бузилмоқда. Қоғоз ва ёрдамчи ускуналар етарли бўлмаганлиги оқибатида қўл меҳнатига ҳали ҳам барҳам берилганича йўқ. Тайёр маҳсулотларни ураш, қоғоз қийқимларини йиғиш ва саралаш тула механизациялашмасани ишга гов бўлиб туради.

Тармоқ раҳбар ходимларининг ҳар ҳафтанинг сешанба кунлари утадиган мажлисларидан бири нашриётимиз тарихида бурилиш даври бўлди, деб ҳисобласак тўғри бўлади. Корхонамиз ишлаб чиқариш жамоаларининг раҳбарларини, яъни бригадирдан тортиб, Бош директоргача бўлган лавозим эгаларини сайлаб қўйиш ҳақида қарор қабул қилинди. Қўп утмай шундай сайлов ҳам бўлди. Концерннинг ҳозирги раҳбари яқдиллик билан директорлик вазифасига қайта сайланди. У узининг меҳнат фаолиятини 1943 йилда матбаачилар билим юртига кириб, уни 1945 йилда битирганидан кейин нашриётимиз босмахонасида ҳарф терувчи, линотипчи-

ликдан бошлаган эди. Матбаа-нашриятчилик мутахассислигининг ҳамма жабҳаларидан утиб, олий маълумотли журналист ва фан номзоди деган илмий унвонга сазовор булиши билан бирга нашрият директорлиги вазифасига кутарилди (1968 йил). Лекин 1984 йилда у асоссиз тарзда уз лавозимидан ноқонуний, зуравонлик билан қувгин этилди. Одил кишилар уша даврда олий вазифаларни эгаллаб турган Инъомжон Усмонхужаев, Раъно Абдуллаева каби фитна, игво, зугум ҳассасини суянчиқ тутган раҳбарларнинг адолатсиз йул тутганларини билиб туришарди. Бу адолатсизлик, тенгсиз зуравонликлардан тоқатлари тоқ булган матбаачилар, ҳақиқат учун курашга бел боғлаб, голиб чиқдилар ва қадрдон раҳбарларини оқлаб, яна уз вазифасига сайлов йули билан қайтишини таклиф этдилар. Меҳнат жамоасининг янги кенгаши ва нашрият партия, касаба уюшмалари комитети сайловга пухта тайёргарлик куриб, уни юқори савияда утказишга муваффақ бўлдилар. Меҳнат жамоасининг холис мақсадга етишиш йулидаги интилиши ва қатъияти туфайли адолат қарор топди. 1989 йил 22 июлда булиб утган меҳнат жамоаси конференциясида концерннинг собиқ ва ҳозирги Бош директори бир овоздан корхонанинг раҳбари этиб янгидан сайланди...

Айнан шу воқеадан кейин корхона тарихида янги босқич бошланиб, у 1989-1995 йилларда амалга оширилган ижобий ишларни, янгича ижтимоий ва ишлаб чиқариш муносабатларини ва концерннинг эртанги тақдирини белгиловчи истиқболли ва аниқ пойдеворга асосланган режаларни уз ичига олади.

Гузал Тошкентнинг турли томонидан нигоҳимиз тушадиган марказида мамлакатдаги энг йирик матбаа корхонаси ҳақли равишда виқор билан қад кутариб турибди. Эндиликда обрӯ-эътибори ортиб, унинг даромади минг эмас, балки неча юз миллионлаб сумга етди, техника тараққиети беқиес бўлиб, корхонада тайерланаётган босма нашрларнинг ижро ва безак сифатлари мамлакат ва чет эл буюртмачилари томонидан юқори баҳоланиб, миллионлаб нусхаларда сотиб олинаётганлиги фикримизнинг асосий исботидир.

Даврий нашрлар, аynиқса газетачилик матбаачилиги XX аср дунё матбаачилигида алоҳида эътиборга молик. Бинобарин, «Шарқ»нинг ўтмишдоши булган корхоналар ҳам айнан газета ноширлиги заруратидан ва шу соҳа негизида дунёга келган эди.

Газета ҳарфини териш цехи бой тарихга эга. Дастлабки ун йилликда газеталар қўлда терилган бўлса, 1930 йилда ҳарф териш цехида учта лнотип машинаси бўлиб, буларнинг ҳаммаси чет мамлакатларда тайёрланган эди. Аммо орадан бир йил ўтгандан кейин собиқ СССР матбаа саноатида бунед этилган дастлабки шундай машиналар келтирилди. Улар хориждан сотиб олинган машиналарга нисбатан бирмунча жун ва кам маҳсулот берар эди.

Уруш бошланганлиги сабабли бу цехни ривожлантириш ишлари тўхтаб қолди. Аксарият юқори малакали лнотипчилар урушга жунатилди. Иқтисодий тангликлар сабабли бир қанча газеталар ва журналларни чиқариш жараёни вақтинча тўхтатиб қўйилди. Уша кезлар фақат «Қизил Ўзбекистон» ва «Правда Востока» газеталаригина икки саҳифада чиқиб турар эди.

Уруш тугаганидан кейин собиқ аскар лнотипчиларнинг айримлари босмахонага қайтиб келишди, булар орасида жангларда огир ярадор булган Билол Муминов ҳам бор эди. У ҳарбийлар касалхонасида даволаниб чиққач, босмахонамизда янгидан иш бошлади, купгина ешларга ҳарф териш хунарни ургатди. Газета ишлаб чиқариш цехларига куплаб шогирдлар келишди, вақт утиши билан улар устозлар кўмагида моҳир мутахассислар бўлиб етишдилар. Булар орасида Надежда Осина, Клара Малиновская, Анастасия Королева, Тулаш Музаффаров, Тонфиқ Абдурахмонов, Самиқ Умрзоков, Юнус Еқубов, Роза Минулина, Мунира Шафиулина, Анатолий Бектемиров ва бошқалар орасида ҳукмингизга ҳавола этилаётган рисола муаллифи ҳам бор эди.

Газета ишлаб чиқарадиган цехлар аста-секин янги ускуналар билан жиҳозланди. Фаолияти вақтинча тўхтатиб қўйилган нашрларнинг купчилиги яна чиқа бошлади. Булар сафига янги ташкил этилган газеталар ҳам қўшилиб, вақтли матбуот нашрларининг сони ва сифати йилдан-йилга ошиб борди.

Босмахонада иш купайиб боргани сари, вақтни тежаш ниятида графикларга қатъий риоя қилиш.

ҳарф териш ва газеталарни саҳифалашнинг юксак сифатличилигига эришиб, газеталарни вақтида чиқариш учун бетиним ҳаракат бошланди. Қул меҳнати аста-секин камайиб бораверди. Вақт утиши билан матбуоталарнинг сарлавҳаси йирик кегелли машинада терила бошлади. «НБК» деб аталган 28 та ҳарфларни саҳифалайдиган корректура станокларининг урнатилиши туфайли газеталарни саҳифалашдек муҳим технология жараёни ҳисобланган огир меҳнат камайди, корректура учун нусхалар кучириш жараёни сезиларли даражада осонлашди. Материалларни терилган нимсаҳифаларни асраш учун цехларга кўчма гранка реаллари келтирилди, шу боис саҳифаловчилар меҳнати ҳам анча осонлашди.

Жамоанинг истаги билан тайёрланган амалдаги дастури미зда кўзда тутилган шу тахлитдаги ҳали очилмаган купгина имкониятлар топилиб ишга туширилганди. Аммо бу янгиликларни узлаштириш жараёнида ҳали ишимизда мавжуд булган жиддий камчиликлар ҳам кўриниб қолди. Бир қанча линотип машиналари ишнинг бир меъёрида ташкил этилмаганлиги ва бошқа сабабларга кура эрта билан буш туриб, асосан соат 12 дан 20 гача иш билан дурустроқ таъминланар, бу эса корхона иқтисодиётига салбий таъсир курсатар эди. Ана шу каби ташкилий камчиликлар сабабли линотип машиналари ҳар ойда тахминан 1800-2000 соат бекор туриб қоларди. Шу тахлитда иқтисодий истиқболни режалаштириш ва меҳнатни ташкил этиш, иш ҳақи ҳамда ишлаб чиқаришни бошқариш булимлари ходимларининг линотип машиналарини иш билан тула таъминлолмаганликлари сабабларини аниқлаш мақсадида бир гуруҳ муҳандислар цехдаги меҳнат жараёнларини чуқур таҳлил этдилар. Тайёрланган таҳлилларни урганиш оқибатида эътиборга молик бир қанча таклифлар тайёрланиб, муҳокамага қуйилди; энг қимматлиси шу булдики, газета ва китоб-журнал цехларини бирлаштириб, ягона газета-журнал ҳарфини териш цехини тузиш таклифи юзага келди. Бу иш ҳам амалга ошди, оқибатда машиналар тула қувват билан ишлай бошлади. Аммо орадан бир неча йил утгач, қаршимизда янги муаммолар кундаланг булди. Босилаётган журналлар, рисоалар сонини купайди, шу сабабли маҳсулот ишлаб чиқариш ҳажмини ошириш ниятида журнал булинмаси ишга қайтадан ташкил этилди. Энди бу булинма мустақил цехга айлантирилди, газета материалларини териш цехига эса рисоалар ҳарфини териш вазифаси ҳам топширилди, натижада ошиқча харажатлар, сарфлар сезиларли даражада камайиб, иш-

чиларнинг маошларини ошириш имконияти яратилди.

Газеталар ҳарфини териб саҳифалайдиган лнотип цехи жамоаси бутун куч-гайратларини 27 номдаги газетанинг материалларини териш ва саҳифалаш графигига қатъий риоя қилишга қаратди. Бу вазифани амалга оширишга қодир булган малакали кадрлар зарур эди. Лекин Тошкентдаги матбаачилар тайерлайдиган ягона 2-хунар-техника билим юрти юқори малакали мутахассисларга булган эҳтиёжларимизни тула қондира олмас эди. Устига-устак шу билим юртини битириб кетган купчилик йигит-қизларнинг тайергарлиги талаб даражасидек старли эмаслиги сабабли меъер талабини тула бажара билмасдилар, чунки бу билим даргоҳининг ишлаб чиқариш негизининг бўшлиги туфайли еш ишчилар билим ва малакани тула эгаллай олмаган эдилар, бу эса ишга салбий таъсир курсатарди.

Тақдирнинг беқиёс тақозоси билан, камина ҳам «Астроходга» бадарга этилиб, 1984-1989 йилларда билим юртида меҳнат қилганмиз. Турт йил давомида купгина қурилган аниқ тадбирлар оқибатида ҳамда нашриётимиз ердамида билим юрти босмахонаси мустаҳкамланди: янги бинолар қурилиб, замонавий матбаа ускуналари билан жиҳозланди. Урнатилган 12 та лнотип машиналарини таъмирлаш ниятида эҳтиёт қисмлар ажратилди. Таъмирчилад эски машиналарни усталик билан янгидек этиб созлаб бердилар. Ҳозирги даврда билим юртида уқув жараёни сифати кутарилди. Янги машиналарда, устозлари ердамида уқувчилар дуруст тажриба орттирмоқдалар. Корхонамиз цехларининг ишчилари ҳам ушбу билим масканини битириб чиқувчиларга эътиборни кучайтирдилар, уларга касб-хунар сирларини ихлос билан ургатмоқдалар. Нашриёт жамоаси бой иш тажрибасига эга, шу боисдан у ешларни республикадаги энг кекса матбаа корхонасининг шонли аъаналари рӯҳида тарбияламоқда.

Билим юртини битириб, 1945 йилда цехга келган йигит-қизларнинг тақдири қандай кечганини билиш қизиқарли булса керак. Уруш даврининг аччиқликларини бошидан кечирган еш мутахассислар билимга чанқоқликлари, тезда хунар урганиб, уста булиб етишиш учун жон-жаҳдлари билан тиришардилар. Шунинг учун ҳам уларнинг аксарияти уз устида ишлашлари оқибатида йиллар утиб, зур тажриба орттириб, эндиликда матбаачилик касбини тубдан эгаллаб, йирик тармоқларга раҳбарлик қилиш билан бир вақтда ешларга хунар афзалликларини ургатиб, уларга устозлик ҳам қилмоқдалар.

Собиқ линотипчи Тулаш Музаффаров кўп йиллар газета ҳарфларини териш цехига бошчилик қилди, узининг билимдонлиги, меҳнатсеварлиги оқибатида у «Ўзбекистонда хизмат курсатган маданият ходими» фахрий унвонига сазовор бўлди. Ҳарф терувчи Юнус Ёқубов сиртдан ўқиб, Москва матбаа институтини тугатди, анча вақт нашриёт техника бўлимига раҳбар бўлиб ишлади. Товфиқ Абдурахмонов эса ўз билимдонлиги, ишбилармонлиги тугайли жамоада эътибор орттириб, газета материа-

лини териш цехи бошлигининг уринбосари лавозимига кўтарилиб, ярим аср давомида ҳалол меҳнат қилди. Фахриддин Йўлдошев, Нўгмон Ваҳобов, Зикрилла Умрзоқов ва Баҳром Шоеқубов газета ишлаб чиқаришининг забардаст усталари бўлдилар. Улар ўнлаб ҳарф терувчи моҳир мутахассисларни етиштирилди. Ёшларнинг энг идрокли мураббийлари орасида Антонина Суздальцева, Любовь Светункова, Роза Миниulina, Самиг Умрзоқов, Собир Соатов, Мария Иванова, Яков Броцкий, Азиз Обидов, Рафқат Гарипов, Александра Чемес, Раиса Петрико, Мунира Шафиулина, Хумайра Супихужасва, Марям Мирзажоновна, Обиджон Мирзажонов, Анатолий Бектемиров, Клавдия Петрова, Сулаймон Худойқулов, Владимир Мирончук, Евгений Хен каби юзлаб ўз ҳунарининг фидойилари бўлган мутахассисларни ҳурмат билан тилга олсак арзийди.

Корхонамизнинг кўп миллатли, меҳнатда тобланган жамоаси 1966 йилдаги Тошкент зилзиласи оқибатида юз берган фожияли даврда ҳам аҳил-

Венгриялик
матбаачилар
корхонага ташриф
бўйрган паллалар
(1972 йилнинг
август)

иноқ бўлиб ишладилар. Илгари айтиб утганимиздек, табиий офатдан кейин икки ой утгач, туртга янгидан ташкил топган газеталарни чиқаришга киришилди. Бу нашрларни чоп этиш учун қўшимча матбаа ускуналарини урнатишга тугри келди. Зудлик билан ёш ишчиларни тайёрлаш зарурати тугилган эди. Газета цехларини малакали ишчилар, биринчи галда линотипчилар ва саҳифаловчилар билан таъминлаш учун ҳунар-техника билим юртининг устахоналари кенгайтирилди, ўзимизда ҳам ёш ишчиларни ўқитадиган махсус тайёрлов гуруҳлари ташкил этилди.

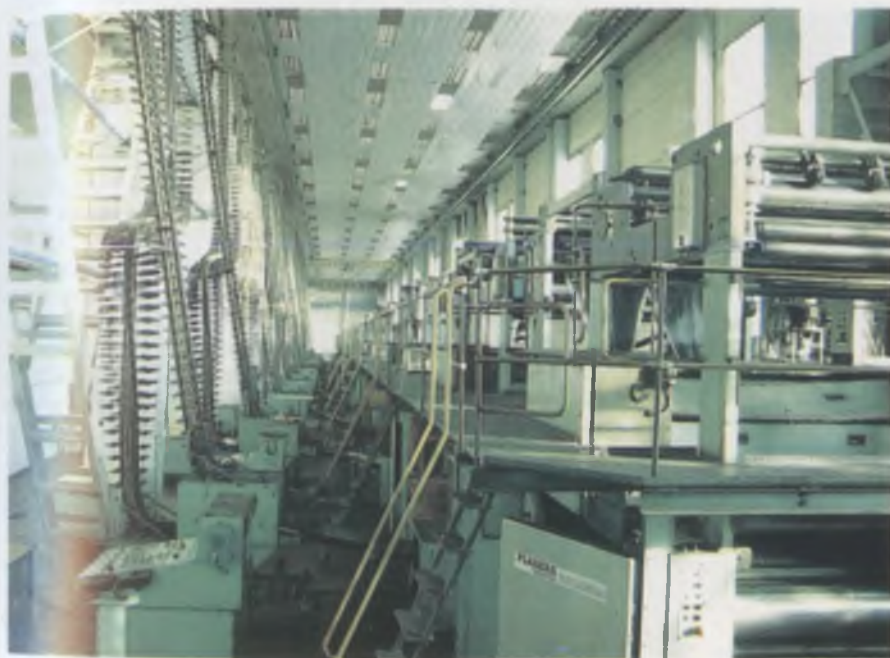
Собиқ иттифоқ матбаачилари жамоамизга дўстона ердан бердилар. Зилзила содир бўлиши биланок ленинградликлар олтига янги линотип машиналари ва бошқа купгина ускуналар юбордилар. Ҳунар-техника таълими Бутуниттифоқ қўмитаси ҳунар-техника билим юртлари курсларини битираётган ўқувчиларнинг бир гуруҳини ишлаб чиқариш практикасини шу ерда ўтиб, сўнг доимий ишлаш учун босмахонамизга юборди. Москва, Ленинград, Тбилиси, Олма-Ота, Рига, Минск, Уфа, Калинин ва бошқа шаҳарлардан корхонамизга 50 нафардан ортиқ малакали мутахассислар келишиб, кадрлар танқислиги сабабли юз бераётган муаммоларни бартараф этишда жамоамизга сезиларли ёрдам курсатдилар. Биз ҳамкасбларимизнинг бу тарихий биродарликлари, ғамхўрликларини ҳеч унутмаймиз.

Уша даврда босмахонамизга шогирд бўлиб келган турли миллат фарзандлари вояга етиб, эндиликда ўзлари ёшларга устоздирлар. Ҳозир газета материалларини териш цехида купгина миллатларнинг намоёндалари ишламоқдалар. Ишчиларга шу мураккаб иқтисодий даврда ҳам концерн қўрган уйлардан янги, шинам хонадонлар бериляпти. Корхонамиз ходимлари ўз фарзандларини мактабгача тарбия муассасаларига, болалар оромгоҳларига навбатсиз, имтиёзли тарзда юборадилар. Ҳозир ҳам дам олиш уйлари, санаторий-профилакторий жамоамизга хизмат курсатаяпти.

Давр утган сари ҳаёт ўзгариб техника тараққиёти ривож топмоқда. Эндиликда компьютерда ҳарф теришга ўтиш туфайли корхонанинг юқорида зикр этилган цехларида илгари кечган нохуш воқеалар, мураккаб жараёнларни жунлантиришнинг ўзи ҳам тарихга айланди. Мана, икки йилдирки, IBM русумли компьютерларида газета-журналлар, китоблар материаллари терилаётир. Ишлаб чиқариш тизимида самарадорликнинг ортиши баробарида газеталарнинг безакдорлиги, матбаа ижроси беқиёс ортиб

бормоқда. Авваллари икки-ўч хил қўйма ҳарфлардан фойдаланилган бўлса, бу миқдор эндиликда 3-4 марта ортди. Журналлар ва китоблар саҳифалари ҳам шу замонавий, тезкорлик усулида тайёрланаётир.

Концернимиз босмахонасининг сўнгги 3-4 йилда утган даври жаҳон матбаачилиги техникаси ва технологияси билан тулик қўролланиш йиллари бўлди. Компьютерда ҳарф териш цехининг ташкил этилиши бир қанча цех биноларини, хоналарни буша-

тиб, умуман фўйдали ишлаб чиқариш майдонини типизлаштиришга, концерн таркибида ёрдамчи корхоналар, хорижлик ҳамкорлар билан қўшма корхоналар очишга имкон тугдирди. Улардан олинган фойдалар эса корхонанинг техника ва технологиясини янада такомиллаштириб бориш заминини ҳозирлайдиган имкониятларни яратиб бермоқда.

Газета-ротация цехи
Ўзбекистоннинг
ахборот маданияти
зуваласи
пишириладиган
оюда даргоҳларидан
биридир

Асрмизнинг йигирманчи йиллари босмахона энциклопедия дигина оёққа тураётган кезларда газета ротацияси цехи қандай аҳволда бўлганлигини тасаввур этиш, ҳозирги ешларга анчагина қийин. Аслида олганда, бу цех ҳам эмас эди: ўтли-шудли 8 кишидан иборат бригаданинг бошлиги А. Гросс йиллар утиб бу цехнинг биринчи раҳбари бўлган эди.

Бу бригада ўша вақтда ягона ҳисобланган, чет элдан келтирилган «Альберт» ротация машинаси ишлар, бу дастгоҳ эса ерўлада ўрнатилган бўлиб, қилип тайерловчи стереотип бўлинмаси ҳам шу ерда жойлашганди, ҳозир бу ерда ошхонамиз омбори жойлашган. Тарихий даврларни ёдга олганда биз Зайнулдин Ҳакимов, Одил Қиримтоев, Вадим Шаригин, Георгий Ванюков, Георгий Гример сингари қалдирғоч матбаачиларнинг исми-шарифларини ҳурмат билан эслаймиз.

Босмахонада ишлар бирмунча эпакага келган давр — 1929-31 йилларда матбаачи Георгий Корневич Гринев ротация цехига бошлиқ этиб тайинланди. У матбаачиликда кузи пишган мутахассис эди. Аммо Улут Ватан уруши бошланиши биланок у жангга кетди. Одил Қиримтоев, Георгий Ванюков ҳам жанггоҳга отландилар. Улар афсуски, ишхонага қайтиб келишмади. Шу йилларда улар урнига ёш шоғирдлар келишиб, жангу жадалга кетганларнинг шонли анъаналарини давом эттириш ҳаракатига қўшилишди. 1941-1945 йиллардаги қиргин даврида уруш ортида қолганлар учун ҳам ниҳоятда оғир кечди. Газеталар хом ашё танқислиги, техника камбалиги сабабли жуда оз ҳажмда чиқарди. Урушдан кейинги давр ҳам жуда оғир кечарди. Шундай оғир йилларда ҳам фидокор матбаачилар газеталарни бир амаллаб чиқариб турардилар. Газеталардаги оташин мақолалар халқни душман устидан галаба қозонишга, урушдан кейинги тинчлик давридаги шиддатли меҳнатга отлантирарди.

Уруш даври ва урушдан кейинги қийинчилик йилларида «шарти кетиб парти қолган» унумсиз ускуналарда газета, журналларни чоп этишга туғри келарди. Саҳифалар мураккаб жараёнлардан ўтиб, 10-12 соат деганда босмага тайёр буларди. Бунинг устига материаллар купинча кечикиб келар, оқибатда газеталар келгуси кун оқшомида босмадан чиқар эди.

Утган йили Буюк Ғалабанинг қутлуг эллик йил

лик байрами муносабати билан Ўзбекистонимиз халқини, жумладан биз ҳам корхонамизнинг уша йиллардаги мардона меҳнатига, оталаримиз, устозларимиз ҳасоратига бир назар ташладик. Чунки уша йиллардаги уруш ва фронт ортида намоиш этилган меҳнат ва матонат намуналари, фидойилик келгуси ашқолларга ва келажак асрларга татиғуликлигини ҳаммамиз чин дилдан яна бир бор бутун вужудимиз билан ҳис этдик.

Утган давр тарихига бир назар ташлар эканмиз, 1933-1938 — уша суронли йилларда қурилган Тошкент полиграфия комбинати юртимиз матбуоти эҳтиёжларини қондиrolадиган даражадаги ягона матбаа корхонаси эканлигини яна бир бор сезамиз. Маълумки, янги комбинатнинг тизимига пойтахтдаги барча нашриётлар, босмаҳоналар ва тахририятлар бирлаштирилганди. Афсуски, уруш ҳар соҳадаги каби комбинат, умуман матбаа ва матбуот ривожига узининг ута салбий таъсирини утказди. Жанглар ҳалқасида қолган завод ва фабрикалар собиқ иттифоқ ичкарасидаги шаҳарларга қучирила бошладилар. Урушда моҳирона жанг қилиш учун тегишли қурол-аслаҳаларни ишлаб чиқариш учун талабга мос келадиган майдонлар зарур эди.

Ўзбекистон ҳукуматининг қарорига қура, Тошкент матбаа комбинатининг биноси Москва вилоятидан қучириб келтирилган авиация заводиға берилди. Заводнинг ердамчи булинмалари эса комбинат босмаҳонаси бушатган биноларни эгаллади. Авиация заводи маҳсулотининг фронт учун нечоғли зарурлигини англаб етган нашриёт, тахририят ходимлари, матбаачилар куч-қувватларини аямай, кеча-кундуз ишлаб, матбаа корхонаси ускуналарини «Правда Востока» газетаси босмаҳонасининг эски биносига қучиришди. Газеталарнинг тахририятлари ва нашриёт-бошқаруви ҳам шу биноға қучиб утган эди. Газетанинг ҳам фронт учун, ҳам муқаррар талаба учун, ҳам фронт ортидаги халқнинг бирлиги учун нақадар аҳамиятли эканини ҳис қилиб, зудлик билан кундалик нашрларни чоп этиш асосан йулға қуйилди, десак булади.

Уша кезларда нашриёт, тахририят ва босмаҳонанинг деярли барча юқори малакали мутахассислари урушға кетишганди. Уларнинг аксарияти жангтоҳларда мардона қурашиб, истиклол учун жонларини фидо этдилар. Шаҳидлар хотираси учун кенгери ховлисида едгорлик урнатилган бўлиб, ҳалок бўлганларнинг эъзозли номлари мармар тошға битилган.

Мен айни Галаба йили — 1945 йилда матбаа

кистон»).

ира уша
ади. Жур-
мақола-
ган газе-
уруш ва
туйғуси
ҳаётдек
каб эмас.
да момо
маданий,
асича ва
артирган
сак мада-
га келди,

уқув юртини битириб шу корхонага ҳарф терувчи бўлиб ишга келганман. Иш стажим галаба билан тенгдош. Шунданми ёки бошқа сабабданми ушбу йиллардаги газетчилик, фидойилик, мустаҳкам интизом ва раҳмдиллик мен учун ута яқин ва дардлидир, суюклидир. Илк бор узим терган мақолалар, шеърлар ҳам уруш ҳақида бўлган. Устоз Мақсуд Шайхзоданинг «Шу соат...» шеъридаги ушбу мисраларни унутиб буладими?

*Минг аср ҳам қилади
камлик —
Бир соатнинг саодатига,
Бир соатки — мағзи
хуррамлик,
Бир соатки, тарих бетига
«Зафар» сўзин ёзди қўп
йирик!*

(1945 йил 9 май, «Қизил Ўзбекистон»).

Ҳозир ҳам мураккаб иш орасида хотира ушбу кунларга кетади. Тарих куз унгимда жонланади. Журналист биродарларимнинг утли-ҳароратли мақолалари битилган, давр утиб сарғайган, ситилган газета таҳламларини варақлаб, уйга толаман, уруш ва меҳнат қаҳрамонлари хотирасини ҳурмат туйғуси билан ёдга оламан, худди ҳаммалари бор, ҳаётдек қўринадилар. Бу мангулик белгиси бўлса ажаб эмас.

Ҳадемай сафари қарийдиган асримизда момо Еримизнинг табиий, сиёсий, иқтисодий, маданий, сиёсий-жуғрофий қиёфасини инсон иродасича ва инсоннинг орзу-истаклари йусинича ўзгартирган буюк кашфиётлар, нодир ихтиролар, юксак маданият, муътадил иқтисодий анъаналар дунёга келди, улар идрок ва билимдонлик билан замин ва инсон хизматига жалб этилди.

Бу асрда башар тарихидаги инсонлар умрига завоҳил бўлган энг қонли урушлар кечди, турли минтақаларда миллионларнинг ёстигини қўритган жанглар содир бўлди, бутун бошли халқлар ва қатламлар махсус қамоқхоналарга ташланди, инсон болалари азоб чекди, қийналди, улиб кетди, тириклар эса утганларга аза очди.

Бу икки қутбнинг урчугини ҳам инсон фарзандлари уғйриб турганди, она Сайёрамининг тараққиёт сари бошқарган ҳам, унинг нозик танасини бири-бирига зўғум қила-қила зир-зир титратган ҳам инсоннинг бетавфиқ авлодлари эди.

Иккинчи жаҳон урушини, унинг асосий бугини бўлмиш собиқ СССРга қарши урушни келтириб

чиқарган сиёсий, иқтисодий, мафкуравий омилларнинг мазмун-моҳияти хусусидаги, урушнинг қандай кечганлиги ва оқибатлари ҳақидаги барча ҳужжатлар, жараёнлар, якин утмишдаги ва ҳозирги талқинлари изчил урганилмоқда, башарият ҳақиқатини, жумладан охириги уруш ҳақидагисини билишга интилоқда, бу ҳақидаги суров ва истаклар газета ва журналларимиз саҳифаларидан тобора куплаб уринолмоқда.

МУҲАРРИР НАИРИНИ
ЧОП ЭТИШГА ИМЗО
ЧЕКДИ...

Ер юзида тинчлик ва барқарорликни сақлаш, давлатлар, минтақалар, қитъалар ва халқлар орасидаги сиёсий, иқтисодий ва маданий ҳамкорликни ривожлантириш, урушларни келтириб чиқарувчи сабабларнинг энг асосийси — тараққиётдаги тенгсизликни, унинг сабабларини ва оқибатларини бартараф эта бориш умумбашарий тарихнинг бугунги бош масаласидир, десак тугри булса керак.

Фашизм устидан қозонилган Буюк Ғалабанинг 50 йиллигига собиқ СССР халқлари, Европа улкалари, Шарқ диёрлари ва Америка қитъаси давлатлари, хуллас Она Ер фарзандлари давримизнинг муносиб тухфаси билан келдилар, яъни навбатдаги жаҳон урушини келтириб чиқарувчи сиёсий ва иқтисодий маҳдудлик асослари емирилди, ялпи уруш

Куп йиллик меҳнат ва касб удумларини, айниқса кундалик босма битиклардаги янгилик ва ҳароратни қалбларига сингдирган матбаачилар иноқ булишади

келиб чиқиши мумкин бўлган минтакалар камайди, сабаблар майдони торайди. Аммо бутунлай барҳам топганича йўқ. Шунинг учун ҳам газеталарнинг кундалик саҳифаларида чечен, афғон ва бошқа купгана минтакаларда давом этаётган туқнашувлар ҳақидаги мақолалар ҳали ҳам дунёда тинчлик барқарор эмаслигидан дарак бериб турибди.

Барчамиз ҳар йили ен-веримиздагиларни, жанг кечганларни, уруш машаққатлари ва жудоликларини тортганларни, муштипар оналаримизни, отахонларимизни, ёшларимизни, фарзандларимизни улут байрам билан қутлар эканмиз, Буюк Ғалабанинг нечоғли залворли қадри ва чексиз қудрати борлигини чин дилдан ҳис этамиз.

Зеро, Буюк Ғалаба байрами башар байрамидир.

Ғалабанинг буюк аҳамияти ўша йиллари «Қизил Ўзбекистон»да доим еритиларди. Уша йилларда собиқ СССР таркибида бўлган Ўзбекистон Республикаси ягона давлатнинг бир минтақаси сифатида иккинчи жаҳон урушида бевосита иштирок этди. Газеталаримизда доим эътироф этилганидек, халқимизнинг асл уғлонлари жон олиб-жон бердилар, қардош улкаларнинг шахру минтақаларида қамалда қолдилар, қитъанинг турли нуқталарида куриб ташланган марказлашган улим қамоқхоналарида асирлик изтиробини чекдилар. Уша машғум йилларда оналаримиз, оталаримиз, болаларимизнинг туну-кун кули меҳнатда булди, қулоклари «Ғалаба» сузига интиқ булди, етим қолган болаларга ва сургун этилган халқларга қадим еримиздан ва қалбимиз туридан жой бердик. Ўзимиз учун, қардош халқлар учун, башарият озодлиги учун, турли халқлар ва улкалар истиқлоли учун Ғалабани яқинлаштирдик. Урушнинг даҳшатли йилларидаги машғум хабарлардан дили ларзага тўлган Мавлоно Ойбек «Ғазабдан қақраган кўз, йиги келмайди сира» шаклидаги шеърини бошлаган ва уни: «Юрагимда йиглар Ватаним» дея улугвор эътироф билан туталлаган эди. Бу ғаройиб бадий қашфиёт — буюк қадрият — ҳар бир шахс, ҳар бир халқ ва ҳар бир диёрнинг ботиний қудратини ифода этарди.

Зеро, Буюк Ғалаба байрами ўзбек халқининг ҳам ҳақли байрамидир.

Уша йиллардаги газеталарни варақласангиз, таърих булиб қолган мақолаларни ҳайрат билан ўқийсиз. Уруш йилларида Ўзбекистонга бошпанасиз ва етим қолганлар, ишсиз қолган дастгоҳлар ва корхоналар, кунгилни хира қилувчи хабарлар оқими окди. Ўзбекистондан чақирилган аскарлар, шахидлар ва қаҳрамонлар, озиқ-овқат, қурол-аслаҳа карвон-

лари Фарб томон тинимсиз кучиб турди. Устоз Га-
фур Гулом уруш йиллари чоп этилган шеърларида
нафақат етим болаларга, қолаверса, уксик жараён-
ларга ва битмай қолган ишларга қарата: «Сен етим
эмассан» дея далда берган ва «Қўзим усти, минна-
тинг бошимга дурра» тарзида узбекона бағри кенг-
лик ҳамда ҳамдардликни ифода этган. Етим бола-
лар узбекона болажонлик ва меҳрибонлик ардоғи-
да жонларини асрадилар, парвариш топдилар. Вақ-
ти етиб, эсларини таниганларида ўз хоҳишларига

МУҲАРРИР НАШРНИ
ЧОП ЭТИШГА ИМЗО
ЧЕКДИ...

кура Ўзбекистон фуқароси бўдилар. Тириклар са-
фида тирикларга боғлиқ жараёнлар ҳам, мен бунда
Ўзбекистонга кўчирилган турли корхоналарни на-
зарда тутаяпман, юртимизда кўним топдилар. Боя
айтганимдек, янги матбаа комбинати биносига са-
молётсозлик заводи кўчиб келтирилган эди. Қизи-
ги шундаки, кейинчалик бу корхона ҳозирги Тош-
кент авиасозлик бирлашмасидек улкан корхона-
нинг дунёга келишига, жумладан Ўзбекистонда му-
раккаб ва меҳнат сизими етилиб турган ишлаб чи-
қариш жараёнларининг томир отишига йўл очган-
ди.

Зеро, Ғалаба байрами етимлар бошини силаган,
дастгоҳлар ёнида тинимсиз ишлаб, голиблик танг-
лайини кутарган, дунёвий ишларни кемтик қол-
дирмаган меҳрибон ва фидойи инсонларнинг кўн-
гил байрамидир.

Илгари, 40-йилларда Ўзбекистонда 200 дан ор-
тиқ газета ва журнал ҳамда бошқа даврий нашрлар
чоп этиларди. Уруш бошлангандан сўнг ҳарбий ҳо-
лат заруратидан икки нашр «Қизил Ўзбекистон» ва
«Правда Востока» газеталари икки саҳифада чиқа
бўшлади. Қолган газеталар вақтинча тўхтатиб қўйил-

Меҳнат ва уруш
фахрийлари
корхонанинг
эъзоздаги тарихий-
маънавий
бойлигидир

ган, матбаа ва матбуот ходимларининг деярли купчилиги Ватан ҳимоясига отланган эдилар. Чикиб турган газеталар жамоалари кам сонли, босмахонада ҳарфлар кулда иккита эски линотип машиналарида териларди. Совет Информация бюросидан, ТАСС ва УзТАГдан олинган, барча интиқлик билан кутган хабарларни таржима қилишда малакали таржимонлар етишмасди. Шу боис таҳририятларда ва босмахонада кеча-кундуз иш борар, шунданми уларнинг бирлиги вужудга келган эди. Уша суронли даврда Ўзбекистоннинг етук ижодий кучлари уюшиб ута мураккаб мавзуларни ечиш йулидаги ҳаракат даврасига теран кириб бордилар. Ойбек, Ҳамид Олимжон, Абдулла Қаҳҳор, Ғафур Ғулом, Мақсуд Шайхзода сингари етук адиблар теварагига истеъдодли ёшлар жамландилар. Ижодий талабчанлик ва бадийий теранлик ортганлиги боис, юксак савияли асарлар дунёга келди, уларнинг купчилиги адабиётимиз мумтоз заҳираларига мансубдир. 1943 йилда оташнафас адиб Ҳамид Олимжон бошчилигида шоирларнинг «Ўзбек халқининг ўзбекистонлик жангчиларга мурожаати» эълон қилинган, куп утмай, бу шеърий мактуб «Правда» газетасида ўзбек тилида босилиб чиққан, барча қўшилмалар ва жабҳаларда жанг қилаётган улугъ юртимиз углонларига етказилган эди. Ёш истеъдодлар, айниқса, Адҳам Раҳмат, Назармат, Эгам Раҳим ва Иброҳим Раҳим каби жанг қурган ижодкорларнинг фронтдан юборган мақола ва шеърий мактублари юртни, галабани ва тинч ҳаётни соғинган минглаб ўзбекистонликларнинг қатъий ирода ва ишончини тараннум этарди. Бекобод металлургия заводи ва Фарҳод гидроэлектростанцияси долзарб қурилишларида бораётган бунёдкорлик ишлари билан халқни таништириб турган матбуотимиз Саид Аҳмад, Зулфия, Раҳмат Файзий, Ҳамид Ғулом, Рамз Бобожон, Асқад Мухтор, Мирмуҳсин, Раъно Узокова сингари истеъдодларнинг меҳнат ва галабага даъватларини уқувчига етказиб, уларни воқеалардан хабардор этиб, далда берар, бир оз бўлса ҳам уларнинг кайфиятини хушнуд этиб турарди.

Икки отахон газеталарга муҳаррирлик қилган, таҳририятларда куп йиллар ишлаган етук журналистлар Ҳожиакбар Ғуломов, Сиддиқ Ражабов, Абрам Александровский, Вали Ғалямов, Амин Умарий, Салоҳ Ҳасан, Ҳабиб Нуъмон, Шоаҳмад Шораҳмедов, Наби Юсуфий, Шербек Алиев, Бобош Маҳмудов, Ғиес Ашуровлар ута масъулиятли йиллар журналистикаси бешигини тебратиб турдилар.

Публицистикага, матбуотимиз ва адабиётимизга

бебаҳо ҳисса қўшган қарвонбошилардан Шароф Рашидов, Иброҳим Раҳим, Зийд Есенбоев, Степан Черник, Баҳром Раҳмонов, Иван Костиков, Рустам Абдураҳмонов, Рихсивой Саҳибоев, Валентин Архангельский, Аҳмад Исмоилов, Яҳё Йулдошев сингари истеъдодли адиб, матбаа ва матбуотнинг етакчи ташкилотчиларининг қўшган салмоқли улушлари тарихимиз саҳифаларидан муносиб урин эгаллаган. Уруш арафасида, уруш йилларида ва ундан кейинги даврларда қорхонамизга Насриддин Сайдалиев, Василий Архангельский, Филипп Идессис, Аким Мазор, Фёдор Леонтьев, Юнус Юсупов, Арон Саидов сингари етук раҳбарлар етакчилик қилган бўлсалар, Борий Қамбаров, Соломон Могилевский, Дмитрий Коновалов, Александр Богданов, Нугмон Ваҳобов, Қаҳҳор Раҳимов, Рихсивой Раҳмонов, Вали Зоҳидов, Тура Содиков, Зикирилла Умрзоқов, Асқар Абдураҳмонов, Билол Муминов, Александр Шапоалов, Тулаш Музаффаров, Товфиқ Абдураҳмонов каби жанг қурган ва фронт ортида меҳнат қилган матбаачилик фидойилари қорхонанинг кейинги ривожига ҳам катта ҳисса қўшдилар. Урушдан кейин ўзбек журналистикасига кириб келган Холбек Ёдгоров, Қодиржон Ҳоқов, Тулаган Соатов, Мақсуд Қориев сингари истеъдодли ижодкорлар кейинчалик адабиётда ва матбуот нашрларини юксалтириш ва ривожлантириш йўлида зур ижодиёт ва меҳнат намуналарини қўйишди.

Чунончи, таҳририят ходимлари меҳнат фаолиятларини босмахонадан бошлаганлари сабабли машаққатли жараёнларнинг осон кечишига, чоп этилаётган хабар ва мақолаларнинг хато ва нуқсонсиз чиқишида, ҳатто ҳарф териш жараёнида бирмунча секин кечалиган юмушда ҳам ёрдам беришар, гўё барча-барчалари Ғалаба кунини яқинлаштиришдек савобли ва умидли ишларда иштирок этиб, ёруғ куннинг вақтлроқ чиқишига интилардилар, бундай фидойилик ҳаммада эртанги ёруғ кунларга умид уйғотарди.

Қорхонада сақланаётган ҳужжатларнинг далолат беришича, ҳассос сўз санъаткори Абдулла Қаҳҳор уша кезларда «Қизил Ўзбекистон» газетасида меҳнат қилган экан. Дарвоқе, етук адибларнинг матбуот билан ҳамкорликда бевосита ишлаши газеталар тили бурролигини, халқ дилига яқинлигини юзага келтирган эди. Давлат ва халқаро аҳамиятга молик ҳужжатларнинг ўзбек тилига ўгирилиши жараёнида орттирилган тажрибалар давлат тили мақоми берилган она тилимизнинг давлатчилигимизга тула хизмат қўйиши борасида ҳозирги кунда ҳам

қаламкашлар билимини оширишга ижобий таъсир курсатмоқда.

Уз тарихий тараккиети йулида, 75 йил давомида, айниқса асримизнинг 50—90-йилларида турлича ривожланиш босқичларини босиб утган «Шарқ»нинг бугунги қудратига ва салоҳиятига эришувида собиқ жангчи журналистлар ва матбаачиларнинг меҳнатдаги матонати, раҳбарликдаги донолиги ҳам қул келди. Хусусан, уруш даврида ва тикланиш йилларида жанггоҳ машаққатларини татиб курган, Москва мудофааси ва бошқа жанглардаги жасорати учун икки марта «Қизил Юлдуз» ордени билан тақдирланган, кейинчалик дастлаб матбуотга, сунгра Ўзбекистонга узоқ йиллар раҳбарлик қилган раҳматли Шароф Рашидов уз тизимида бир қанча нуфузли собиқ марказий ва маҳаллий газеталар, турли журналларни бирлаштирган нашриётга оталарча ғамхурлик қилди. Дарвоқе, Шароф Рашидов уз меҳнат фаолиятини босмаҳонада ҳарф терувчиликдан бошлаганлиги ҳам бежиз эмас. Корхонамиз пойтахтнинг кузга ташланиб турадиган ерида йирик, гузал иншоотларга, мамлакат ва хорижий техникалар урнатилган бўлинмаларга, мўътадил хом ашё таъминотига, етук муҳандислар ва ижодий ходимларга эга ягона тугал нашриёт-матбаа мажмуида айланган. Мазкур тарихий, иқтисодий ва маърифий қимматга эга жараёни тўла-тўқис амалга оширишда, матбаачилар ва журналистлар орзусининг рўёбга чиқишида уруш қаҳрамонлари, уруш орқасида мардонавор меҳнат намуналари ва фидойилик курсатган оташқалб жангчи журналистларнинг бебаҳо тажрибалари қул келди.

Собиқ СССР парчаланиб, Ўзбекистон мустақилликка эришгач, иттифоқдош республикалар уртасидаги куп йиллик иқтисодий алоқаларга сезиларли путур етди. Қоғоз таъминотининг чигаллашуви, бошқа зарур матбаа ашёларининг етишмаслиги ва тақчиллиги оқибатида газета-журналларнинг адади кескин камайиб кетди.

Уз давлатчилигини мустаҳкамлаш йулида изчил бораётган Ўзбекистон Республикаси ҳукумати муҳтарам Президентимиз Ислам Каримовнинг доно раҳбарлиги остида мамлакатнинг нефть, олтин, ғалла мустақиллиги учун астойдил ҳаракат авж олдирилмоқда. Ёғоч ва қурилиш материаллари мустақиллиги йулидаги дастлабки саъй-ҳаракатларнинг бошлангани, соҳага тегишли бошқа имкониятларнинг изланаётгани, Ўзбекистон яқин келажакда қоғоз ҳамда матбаа ашёлари мустақиллигига эришишидан далолат бераётир.

Мавриди экан, халқ ҳужалигининг юқорида саналган ва шуларга ухшаш долзарб соҳаларидаги умумжараёнларнинг матбуотда ёритилиши ҳусуслида қисқача тўхталмоқчиман. Уруш арафасида, уруш йилларида ва тикланиш даврида амалга оширилган Катта Фаргона канали қазилиши, Каттакўрғон сув омбори қурилиши, Фарҳод ГЭСи ва Бекобод металлургия заводи бунёд этилиши умуммамлакат қурилиш иншооти деб эълон қилинар, барча техника ва иқтисодий кучлар, матбуот, адабиёт, санъат аҳли ташаббус теварагида жипслашар ва шароит қанчалик оғир бўлмасин халқда кутаринки кайфият ва ғайрат туйғуларини уйғотарди. Модомики, ёзувчи Саид Аҳмаднинг Катта Фаргона канали қурилиши жараёнларини ҳикоя қилувчи «Уфқ» романи уюшган халқимиз руҳиятини куйловчи адабий обида сифатида севиб ўқиларкан, модомики, сеvimли хонанда Маъмуржон Узоқовнинг эл иш бошида тинглаган ва меҳнатга руҳлантирган дилбар кушикларига ҳамон ихлос билан қулоқ тутилар экан, ўз-ўзидан бир савол туғилади: ҳозирги пайтда адибларимиз, санъаткорларимиз юртимиздаги йирик қурилишларга ташриф буюрсалар, газеталаримиз ўзунқисқа хабарлар билан чекланмасдан туркум мақолалар билан чиқишса, танланган мавзуни теран ёритсалар бўлмайими? Албатта, бўлади. Меҳнат инсоннинг доимий машғулоти, исталган жамият равнақи ва давлат мустақиллигининг ягона негизидир. Мингбулоқ ва Кукдумалок конларини ўзлаштириш, Асакада йирик автомобилсозлик корхонасини қуриш, Бухорода нефтни қайта ишлаш заводи бунёд этиш, ғаллачилик ва ўрмончилик соҳаларини ривожлантириш каби улкан вазифалар умумхалқ иши экан, демак, матбуотимиз бу жараёнларга суст аралашиб, четда турмаслиги лозим, аксинча улкан бунёдкорлик теварагида халқ — кенг аҳоли оmmasини уюштиришдек муҳим вазифа ҳам ўз ечимини топишида ёрдам бериши керак.

Сунгги йилларда кишини бир вақтнинг ўзида ҳам руҳан ёзувчи, ҳам маънан мадад берувчи бир жараён кузатилмоқда. Ер юзида, собиқ Иттифок ҳудудида, жонажон Ўзбекистонимизда уруш курган, жабрини тортган кишилар қамайиб, музаффар авлод сафлари сийраклашиб бормоқда. Айни чоғда Буюк Ғалабанинг башарият озодлиги, Ўзбекистон истиқлоли ва дунё тараққиётидаги аҳамиятлари салмоғи йилдан-йилга ортиб бормоқда. Халқимиз минглаб мард фарзандларини бекорга қурбон бермаган экан, зеро, уларнинг шаҳид руҳи бизга ҳамон мадад бераётгандек...

Купчиликка аёнки, ҳаёт тақозоси, вақт этишмаслиги сабабли мен бу рисола ни одатдагидек бамайлихотиргина эмас, деярли бирор соат бушроқ қолганимда ёздим — бу беҳаловатлик зарби воқеаларнинг текис талқин этилмаганидан ҳам сезилиб туради.

Шу уринда ҳам бир воқеани эсладим. 1950 йилнинг февраль ойида нашриёт директори ҳузурида бўлган кенгашда цех жамоаси раҳбаримиздан марказий газеталарнинг матбаа ижроси ва босма сифати жуда паст, улар муттасил кечикиб графикдан кечикиб чиқмоқда, деган мазмунда танкидий мулоҳаза билдиришди. Бундай вазият давом этса, ротация цехи билан бир қаторда бутун корхона тизимлари технологиясини тубдан қайта қуриш зарур бўлиб қолади. Шу муносабат билан Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети босмахонамиз ишлаб чиқаришининг ҳамма тармоқларини ривожлантириш ҳақида қарор қабул қилди. Бу қарорда корхонанинг эски биноларини таъмирлаш, янги корпуслар қуриш билан бирга юқори унумли матбаа ускуналарини ўрнатиш каби муҳим тадбирларни амалга ошириш мулжалланган эди.

Газета ротация цехи жамоаси газета чиқариш муддатини қисқартириб, меҳнат жараёнини мулжалланган мақсад тизимига мослаб, дастгоҳларни қайта таъмирлаш, эскиларини янгиларига алмаштиришга бел боғлаганди. Ана шу режага кура бу ерда бир гардишли ротация машиналаридан иккита янгиси ўрнатилди, малакали мутахассислар тайёрлаш ҳамда ишлаб турган матбаачилар малакасини ошириш билан боғлиқ бўлган тадбирлар амалга ошира бошланди. Уша кезлар Ҳайдар Азимов, Дмитрий Коновалов, Николай Богданов, Петр Головкин, Александр Шаповалов, Петр Царев, Александр Боуш, Прасковья Долгова, Николай Суздальцев, Степан Бурлаков, Саид Фаизов, Петр Хитов, Матвей Павленко, Алексей Варламов сингари қўли гул мутахассисларнинг бутун мамлакатга донги кетгани.

Аниқ режалар асосида босмахонамизда юз бераётган илмий-техника тараққиёти тақозоси билан корхонамиз тез орада қурилиши ва ривожланишининг туртинчи навбати дастури асосида бунёд этилган янги биносида Марказий Осиёда биринчи ҳисобланган олти гардишли «ГА» деб аталувчи газета агрегатини ўрнатиш ва солаш ишлари ҳам бирга-лиқда олиб борилди. Монтажчилар ва қурувчиларнинг ҳамкорликдаги аҳил меҳнати туфайли бу янги агрегат муддатидан илгари ўрнатилиб, тез вақтда ишлаб чиқаришда ўзлаштирилди. Бу уринда Ри-

бинск шаҳридаги «Полиграфмаш» заводи мутахассисларининг катта ёрдамини эслаб утиш жоиз; ундан олти йил илгари жамоамиз бу мутахассислар билан дўстона ҳамкорликда ишлаган эдилар.

Тинимсиз меҳнатда тобланган муҳандислар ва газеталарни чоп этувчи ишчилар, стереотипчилар орасидан ишлаб чиқариш булинмаларининг бошлиқлари лавозимларига кутарилган Анвар Муҳамедов, Сергей Леонтьев, Иван Теслюк, Юрий Ермольчев сингари малакали усталар этишиб чиқдилар. Матбаачилардан Рафаэль Муҳамедов, Иван Мушинский, Александр Баришев, Александр Казачков, Николай Суздальцев, Николай Студенекин, Абдуваҳоб Набихужаев, Михаил Бабий ва бошқа унлаб ёш ишчилар қисқа муддатда янги техникани пухта урганиб олишди. Булар орасида ута қобилятли, мураккаб муаммоларни тезликда идрок этиб, ижодий фикрловчи мутахассислар куп эди. Механик-ихтирочилардан Владимир Вшивков, соловчилардан Иван Сергеев, Михаил Кулиничев, усталардан Александр Гесс, Степан Буравлев, Сергей Леонтьевлар бир неча қимматли ихтирочилик таклифларини киритдилар. Булар орасида урамли қозларни машина гилдирақларига урнатиш жараёнини истисно этадиган мослама, қургошин саҳифаларини стереотип булинмасидан босма машиналарига узатиш жараёнларини механизациялаш, металл қоришмаларини чиқиндилардан тозалаш, қизиган металлни кавшарлаш ва қуйиш учун ишлатиладиган қозонларни таъмирлаш, матрица картонини намлайдиган, турли буюкларни босма агрегатларига етказиб берадиган насосларни бир меъёрга ишлатилишига ухшаш купгина қимматли таклифлар борки, булар уша даврдаги ишлаб чиқаришнинг мураккаб муаммоларини ижобий ҳал этишга куп жиҳатдан ёрдам берганди.

Газета тайёрлаш цехининг жонкуяр жамоаси асосий хом ашё — қозгандан оқилона фойдаланиш муаммоларини чуқур таҳлил этиб, уни куплаб тежаш режаларини тузди. Лекин цех булинмалари бир-биридан узоқ икки бинода жойлашгани сабабли қоз сарфини аниқ ҳисоб-китоб қилиб бориш қийин муаммолардан бири эди. Бунинг устига бирор масъул шахс уни матбаачиларга ҳисобсиз бериб юборишига йул қўймаслик керак эди. Бунга сабаб агрегатларни созлаш ва узлаштириш жараёнида 16 тоннадан купрок қоз ортиқча сарфлаб юборилганди. Бу уринсиз сарфлар оқибатида цех иқтисодиётига салбий таъсир курсатилганди. Шу боисдан ҳам газета чоп этишнинг янги усулини ишлаб чиқаришга тadbик

МУҲАРРИР НАШРНИ
ЧОП ЭТИШГА ИМЗО
ЧЕКДИ.

этилаётган айна вақтда қоғоз сарфини билимдонлик билан ҳисоб-китоб қилиб борадиган мутахассисларни тайёрлаб етиштириш лозим бўлиб қолган эди.

Ишлаб чиқаришда мавжуд бўлган, ҳали фойда келтирмаётган кучларни аниқлашда цех жамоасига бошкарма бўлимларининг мутахассислари яқиндан ёрдам курсатардилар. Бунинг натижасида қоғоз сарфини эндиликда шахсий ҳисоб-китоб асосида белгилаб, сарфини ҳар бир ишчи зиммасига шахсий масъулият тарзида ёзиб қўйиладиган бўлди. Қоғозни тежаб-тергаб сарфлаганларга мукофот бериш тугрисида янги Низом жорий этилди. Айна вақтда қоғозни Низомда белгиланганидан ортиқроқ ишлаб юборган ишчилардан шу қоғоз киймати ундириб олиниши алоҳида белгилаб қўйилганди. Ҳисоб-китоб шу қадар аниқ ва тез йўлга қўйилдики, ҳар бир матбаачи орадан бир кун утгач, қанча қоғозни тежаб қолганлигини, бунинг учун қанча мукофот олишини ёки ошиқча сарф учун ундан неча сум ушлаб қолганини аниқ биларди. Шу тариқа моддий манфаатдорлик деб номланувчи қудратли омил амал қила бошлади. Келгуси йилнинг узидаёқ цех ҳар ойда 4-5 тонна қоғозни тежай бошлади. Бора-бора бу цех тажрибакорликда босмахонадаги пешқадам соҳаларнинг етакчисига айланди.

Москва газеталари саҳифалари тасвирини қабул қилиб олиш бўлимининг ишга туширилиши натижасида марказий газеталарни чоп этиш жараёнини тубдан ўзгартирди. Аввалги бобларда айтиб ўтганимиздек, об-ҳаво ноқулай келганлиги сабабли Москвадан самолётлар учмай қолган кунлари марказий газеталарнинг тасвири алоқа каналлари орқали фотоцинкография цехига ўз вақтида етиб келарди. Металлга қучирилган саҳифалардан тайёрланган матрицалар қўйиш ва босиш учун Тошкентдан Омск, Челябинск, Волгоград, Олма-Ота, Қараганда, Боку ва собиқ иттифокнинг бошқа шаҳарларига ҳам жўнатиларди. Бундай техника тараққиётининг амалда татбиқ этилиши натижасида «Правда», «Известия», «Сельская жизнь», «Комсомольская правда» каби газеталарнинг минтақамиздаги миллионлаб обуначилари бу нашрларни москваликлар билан бир вақтда олиб ўқийдиган бўлишди. Бизда тайёрланган матрицаларни ўз вақтида олиб, газеталарни ўз шаҳарларида чиқарган ҳамкасбларимиз Ўзбекистон матбаачилари ва алоқачиларидан доим миннатдор бўлишарди.

Газета саҳифалари нусхаларини фототелеграф ускуналари ёрдамида қабул қилиб олиш пункти тўла ўзлаштирилгандан сўнг уларнинг қолиплари ро-

ташия цехига маҳаллий газеталар саҳифалари билан биргаликда кела бошлади. Иш айна кизиган чоғларда мазкур цехнинг қувватини сезиларли даражада ошириш зарурати туғилди, тезкорлик ва билимдонлик билан қурилган тadbирлар натижасида 1967 йилда янги бино қурилиб, бу ерда «ГАУ» маркали тўрт гардишли янги газета агрегати, «ПРГ» маркали бир гардишли тўртта газета ротацияси машиналари, стереотип саҳифаларига ишлов берувчи янги ускуналар урнатилди. Бундан ташқари ишловдан

МУҲАРРИР НАШРНИ
ЧОП ЭТИШГА ИМЗО
ЧЕКДИ...

Муқовалаш цехи —
замонавий техника-
технологияга эга
булинма. Цех
бошлиғи —
Маҳмуд Мунавваров
ва қўли гул
муқоваловчилар иш
устиди

утган стереотип саҳифаларини «З—ОГА» қуйиш автоматларининг қозонларига металл тушириш жараёнлари механизациялаштирилди, босмахонада ишлатиладиган қора буюқни газета агрегатлари аппаратларига махсус қувурчалар орқали стказиб берадиган марказ қурилиб, буюқ сақланадиган баҳайбат металл қурилмалар ва буюқни машиналарга ҳайдайдиган насослар урнатилди.

Россиядаги турли матбаа буюқлари тайерлайдиган Торжок заводида хом ашёларни ташиб келтириш учун майда идишлар урнига 3 тоннали контейнерлар қўлланила бошланди.

Корхонамизда қатъий интизомга доимий равишда амал қилиб келинади. Газета тайерлаб чиқариш графигига асосланиб иш юритиш корхона жамоаси учун илгаридан қонуний кучга айланган. Zero, бу график темир йўлда, ҳаво йўлларида, автомобиль транспортидаги ҳаракат жадвали билан, почта алоқаси ва «Союзпечать»нинг ишини ташкил этиш режалари билан ҳам чамбарчас боғланиб кетганди.

Газеталарни босмахонада тайёрлаш жараёналарида сал ҳаяллаб қолинса — поезд, самолёт ва машиналар бошқа шаҳарларга газеталарсиз жўнайдилар. Қуйида баён этиладиган бир воқеани газета ротацияси цехи ишчилари сира ёдларидан чиқармайдилар. Бир куни ҳаво йўллари бўлинмаси вакили цехга келиб, газеталарнинг 1969 йил 15 январь сонидан бир неча нусха беришни илтимос қилган. Эртасига эрталаб Москва радиоси қуйидаги хабарни таркатган эди. Космонавтлардан А. Елисеев ва Е. Хрунов «Союз-5» кемасида «Союз-4» космик кемасида учаётган Владимир Шаталовга «Правда», «Известия», «Правда Востока» газеталарининг бизда босилган нусхаларини етказиб беришган. Фазо қаҳрамонлари имзо чеккан газеталар нашриётда унутилмас ёдгорлик сифатида авайлаб сақланмоқда.

Илгари айтиб ўтганимиздек, 1978-1984 йилларда Тошкентда Марказий Осиёда ягона бўлган, технология жиҳатидан тугал, ноёб газета тайёрлайдиган мажмуа бунёд этилгач, унда бир кеча-кундузда 10 миллион нусха газетани босиб чиқариш кучига эга бўлган 4 қаватли марказ ишлай бошлади. Бинонинг биринчи қаватида ун икки ролли газета агрегатларига қоғоз урамларини илиб қўйиш ускунаси, қоғоз омбори, бўёқлар маркази, электр, механика устахоналари ва бошқа ёрдамчи бўлинмалар жойлашган. Иккинчи ва учинчи қаватларни эса «Рондосет-170» газета агрегатининг 12 гардишли босма секциялари, газеталар қолипларини тайёрлайдиган бўлинма, Россия газеталарининг фото нусхаларини фототелеграф алоқа каналлари орқали қабул қилиб оладиган бўлинма ускуналари эгаллаган, тўртинчи қаватда эса маданий-маиший тармоқлар ва маданий моллар маҳсулотларини қоғоз чиқитларидан саралаб чиқарадиган цех бор.

Бу замонавий мажмуанинг ишга туширилиши билан газеталарнинг шакли билан матбаа ижроси сезиларли даражада тиниқ тортди. Фотобезаклар равшанлашди. Энди ўқув жараёнида газетхонлар қўлларига бўёқ юқмайдиган бўлди. 1989 йилда Олма-Ота шаҳрида газеталарнинг бадий безаги ва матбаа ижроси сифатининг сўнгги республикалар аро қуриги бўлганида «Совет Ўзбекистони», «Правда Востока», «Тошкент ҳақиқати», «Ёш ленинчи», «Комсомолец Ўзбекистана», «Ташкентская правда», «Пионер Востока» газеталари бадий безаги, матбаа ижроси учун биринчи даражали дипломга сазовор бўлишганди.

Шуниси муҳимки, газеталарни чоп этиш технологиясининг офсет усулига ўтказилиши муносаба-

ти билан цехда қурғошин, руҳдан саҳифалар, улардан матрицалар тайёрлаш каби мураккаб жараёнлар барҳам топди. Айниқса, инсон сиҳат-саломатлиги учун қони зиён бўлган қурғошин-сурма қоғошмаси ишлатиладиган қолиплаш ишларига ҳош жат қолмади. Бу оғир жараёнларни бажаришдан толган ишчилар шундай кунлар келишини жуда орзиқиб кутишган эди. Аввалдан «сезгир» қилиб тайёрланган қолипларни «ФПП-120» ва «ФПТ-120» каби узлуксиз ишлайдиган линияларда мураккаб мослама ва механизмлар воситасида қайта ишлангандан кейин ҳам миллионлаб нусхада чоп этилган газеталарнинг юқори ижро сифатига кафолат берса бўлади. Цехда ва унинг экспедициясида газета таҳламлирини жамлаш ва ураш билан боғлиқ ишлар батамом механизмлар зиммасига юкланган.

Ҳозирги иқтисодий мураккаб даврда газета ротацияси цехи жамоаси олдида ҳали катта муаммолар турибди, улар аввало иқтисодни такомиллаштириш билан бирга, янгидан ташкил топаётган тармоқ ва биржа газеталарини босиб чиқариш графигини мукаммаллаштириш, уларнинг матбаа ижроси сифатини яхшилаш билан боғлиқдир.

Газета ротацияси цехида жами хом ашё, айниқса қоғозни тежаш учун куп ишлар амалга оширилиши зарур эди. Сарфланган ва тежаб қолинган қоғоз миқдорининг кескин узгариб туриши сабабларининг аниқ таҳлили туфайли йилнинг ҳамма ой ва чоракларида ишлатилаётган қоғоз сарфини назорат қилиш тула йулга қуйилди. Ускуналарнинг доимий ишга шай туриши, ишлаб чиқариш маданиятини такомиллаштириш, тармоққа раҳбарлигининг иқтисодий ва техник фойдали бўлган усуллари қўллаш, меҳнат интизомини мустаҳкамлаш борасида ҳали олдимизда мунтазам вазифалар турарди. Корхонамиз ва газета цехининг жамоаси бу муаммоларни ҳал этиш йулида тинимсиз ижодий меҳнат, доимий изланиш ва газеталарни чоп этишнинг замонавий ва фойдали усуллари қўллаштириш билан банд эдилар.

Компьютерларда ҳарф теришга утиш учун ҳам маълум вақт керак буларди. Фотонаборнинг узи ҳам тарихга айлангани ҳақидаги олдинги фаслда қисман таҳлил қилингани каби, ҳарф териш — матбаа тармоқлари тизимида асосийларидан бири, чуқури ишлаб чиқаришнинг илк жараёнлари ҳарф теришдан бошланади. Босмахонамизнинг ҳарф териш бўлинмаси ҳам бошқа цехлар қатори 1921 йил март ойида очилган эди. Уша даврда Бухородан Тошкентга кучириб келтирилган ҳарбийлаштирил-

ган Қуриқлаш штабининг сайёр босмахонасини ВЧК сиёсий булимининг босмахонасига қушиб юбордилар, ушбу «корхона»нинг бутун бойлиги бор-йўғи битта темир йул вагонидан жой олган, туққиз ишчига ҳарф терувчи М. С. Самаров бошчилиги қилар эди.

Бу бирлашган босмахонани ҳозирги Буюк Турон ва Матбуотчилар кўчаларининг муюлишидаги собиқ бир қаватли бинога жойлаштирдилар. Дастлабки ҳарф терувчилар орасида кейинчалик узоқ

Муқовалаш цехида
иш ҳамиша қизгин

вақт мобайнида босмахона ишлаб чиқариш булимга бошчилик қилган С. А. Соболев ҳам бор эди. «Куп ишлар, жумладан ҳарф териш ҳам, — деб ҳикоя қиларди Сергей Алексеевич, — қўлда бажарилар эди. Босмахонада аввалига идораларнинг буюртмалари бажарилар, бора-бора жиддийроқ ишларга ҳам қўл урдик. 1923 йилда, яъни босмахона ишга тушганига икки йил булганида ушбу корхона Тошкентдаги энг йирик босмахоналардан бирига айланди ва йил сайин ривожланиб, уз маҳсулотининг юқори сифати билан бошқалардан сезиларли даражада ажралиб турарди».

Юқорида айтиб утилганидек, 1924 йилда ушбу босмахона негизида «Советский Восток» деб аталган марказий газета босмахонаси бунёд этилиб, унга ҳам таниқли матбаачи Х. Г. Маркоч раҳбарлик қилганди. Ушбу корхона ҳозирги «Буюк Турон» ва «Правда Востока» кўчалари муюлишидаги собиқ ҳарбий омбор урнида жойлашган эди. Ҳарф териш цехи биринчи қаватга урнашган булиб, яқингача бу

ерда босмахонамизнинг қолип тайёрлаш цехи ишлаб турарди. 1994 йилга келиб иш миқдори камайиш сабабли бир турдаги цехлар бирлаштирилиб, қолип тайёрлаш цехи ботик босма мажмуасининг туртинчи қаватига жойлаштирилди, тугатилган булимлар бинолари таъмирланиб, тижорат ва қушма корхоналарга берилди.

Корхонанинг шаклланиш даврида ҳам янги техникани узлаштиришга эътибор берилар эди. 1926 йилдақ «Советский Восток» босмахонасида газеталарнинг айрим материаллари Москвадан келтирилган биринчи линотип машинасида териладиган бўлди. Китоб ва журналлар материаллари эса қўлда терилиб, янги техникалар қатори купайган сари китоблар ҳарфлари ҳам аста-секин линотипда териш усулига утказилган эди.

Асримизнинг уттизинчи йилларида қурилган матбаа комбинатида 40 та линотип машинаси урнатилиб, улар барча газеталарнинг ҳарф теришга булган талабларига жавоб берардилар. Бундан ташқари, ҳар йили журналларнинг 700 босма табоққа яқин материаллари, даврий булмаган нашрларнинг материаллари ҳам линотип машиналарда терилиб, шу ернинг узида саҳифаланарди.

Аввал айтиб утганимиздек, иккинчи жаҳон уруши бошлангач, журналларни нашр этиш вақтинча тўхтатилди. Урушдан сунгги 50-йилларда газета, китоб, журнал чиқариш ишлари қайта тикланибгина қолмай, уларнинг сони бирмунча купайди.

Уша кезлар цехга республика матбаасининг оқсоқолларидан ҳисобланган уста мутахассис Исаак Рубин раҳбарлик қилди. Ёшларни тарбиялашда Билал Муминов, Зокир Эшмуҳамедов, Маҳмуд Нигматуллин, Александр Мандровский, Анвар Урозов, Александра Кияева, Циля Лушановская, Михаил Куликов, Саид Йулдошев, Мария Боровкова, Нина Линова, Абдурахмон Шомуҳамедов, Лидия Берг, Мунира Шафиуллина, Камол Шералиев, Равил Шокиров, Комил Абдурасулов, Раҳим Одилов, Холиса Хазиева, Муҳаммаднаим Шарофиддинхужаев, Одилхон Юнусхонов, Каримхон Мажидхужаев сингари малакали ҳарф терувчилар унга яқиндан ердан бердилар.

Табиатан очиқ чехрали, гузал юзли, соддадил, хушروي, ута меҳнаткаш — фидойи кишиларни ҳар доим юракка яқин тутиб, қадрлаш менинг қонимга сингиб кетган десам муболаға булмаса керак. Бунга менинг узим аминман.

Кекса ҳарф терувчи, шоир ва устоз Одилхон Юнусхонов ҳақида батафсилроқ гапиргим келади.

У 1918 йилдаёқ ҳарф терувчига шогирд тушган эди. бора-бора тажрибали мутахассислардан бири бўлиб етишди. Одилхон ака юраги доим ижодга интилиб шеър ёзишни ҳам машқ қилиб турарди. Куп утмай ишчи-шоир район газетаси муҳаррири лавозимига кутарилди. Кейинчалик «Муштум» журнали муҳарририга уринбосар этиб тайинланди. Одилхон Юнусхонов бир қанча шеърый тупламлар муаллифидир. Республика тараққиётига қўшган салмокли меҳнати ва ижодий ютуқларини тақдирлаб, унга «Ўзбекистонда хизмат курсатган маданият ходими» фахрий унвони берилган эди. Отахон матбаачи — ҳажвчи шоир Одилхон Юнусхоновнинг меҳнат ва ижодий фаолиятини давом эттираётган фарзанди Оқилхоннинг ҳам отаси ҳақида айтадиган гаплари булса ажаб эмас, зеро ота изидан юрган фарзанднинг юрагида айтадиган сузлари булади, албатта. Вақти келса бу ҳақда ҳам уқирмиз, иншооллоҳ.

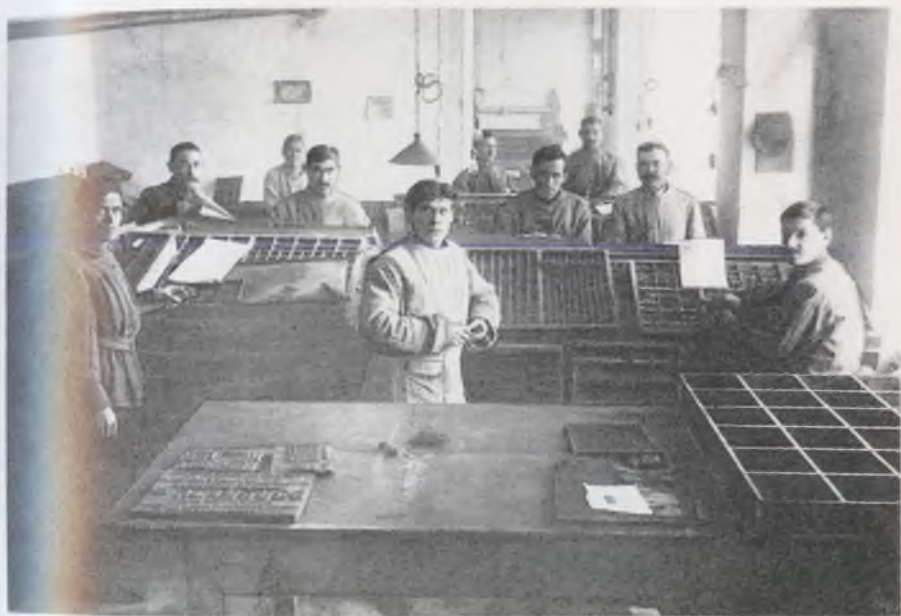
Одилхон акага ухшаган фидойилар етарли бўлган корхонамиз тарихида сезиларли из қолдирган жонкуяр мутахассисларни ҳали ҳам ҳурмат ва иззат билан ёд этганда, яна икки ҳамкасбимиз ҳақидаги илиқ хотираларимни баён этмоқчиман, бу инсонлар дунёдан утган булсалар ҳам, аммо уларнинг сунмас хотиралари ҳамон ёдимизда.

Табиат ҳар бир кишига эзгулик ва бетакрор фазилатлар бахш этади. Муҳандис Борис Федорович Ким билан ҳамкор бўлган барча кишилар уни чекрасидан табассум аримаган ва доим саранжом-сарийшта, ишбилармон, бадастир, истараси иссиқ киши сифатида эслаб қолишган.

Билимдон ва одамохун Борис Ким нашриёт босмахонасига 1958 йилда ишга келиб, ишни матбаачига шогирдликдан бошлади. Матбаачилик касбини пухта урганиб, ўз ишини қойил қилибгина қолмай, ёш ҳамкасбларига маҳорат сирларини ҳам ўргатарди. Куп утмай Борис Федорович юқори босма цехи устабошиси лавозимига кутарилди. 1970 йилда Москвада матбаа институтининг сиртки бўлимини тугатгандан кейин уни цех бошлиғи уринбосари лавозимига муносиб куришди.

Бу иқтидорли инсон, малакали мутахассис ва кунгли очик, меҳри даре дустимиз, қисқа муддатда шогирдликдан журнал учун ҳарф териш цехи бошлиғигача бўлган йўлни босиб утди. У ишга ижодий ёндошиб, кутаринки руҳда меҳнат қилар, ишлаб чиқаришда ҳам, жамоат юмушида ҳам ҳаммага ибрат буларди. Қадрдон корхонамизда 20 йил узлуксиз ишлаб, тарихимизда ажойиб, саховатли ва унутилмас из қолдирди.

Исми жисмига монанд, доимий табассуми сруг чехрасига муносиб, забардаст йигит Муҳаммаднаим Шарофиддинхужаев ҳам нашриёт босмахонасида 20 йилдан ортиқ ишлади. Ҳарф терувчи, эълонлар бўлимининг бошлиғи, кейинчалик эса журналлар ҳарфини териш цехининг бошлиғи лавозимларида маҳорат билан хизмат қилди. Муҳаммаднаим ҳамиша тиним билмайдиган, янгилик ахтарадиган гамхур устоз, дилкаш, камтар инсон, меҳрибон дуст сифатида ҳаммамизнинг хотирамиздан муносиб жой эгал-

лаган. У ишлаб чиқаришдан ажралмаган ҳолда олий маълумотли журналист деган касбга сазовор бўлганди. Ишни уз урнига қўйиб бажариши, касбкорга тааллуқли билимларни пухта эгаллаб олганлиги, уз бурчини аниқ ва ҳалол бажариши сингари бебаҳо хислатлари ҳамкасбимизнинг ўзига хос ва хуш феълига жуда мос эди. Дустлари, айниқса у билан ёнма-ён меҳнат қилган ишчилар, ундан доим ибрат олар, одамийлиги, меҳри-шафқатига, ута сазийлигига тан берардилар.

Бу меҳнаткаш, диёнатли ҳалол одамнинг кўксиди дилкаш инсоннинг юраги уриб турарди. Бошига мусибат тушган одамларга ҳамдард бўлар, туй-маъракалардан қолмасди, дустларига ердამлашарди. Ёш-

Корхона тарихи ушбу чоғроққина цехдан бошланган эди. 1921 йилнинг меҳнат фаолиятини матбаачиликка бағишлаган қалдирғоч ҳарф терувчилари

лар устоз сифатида унга ҳавас килишар, эргашар эдилар, аслида эса Мухаммаднаимнинг еши улардан унча куп ҳам фарқ қилмасди. Барибир унда шогирдларига нисбатан улугворлик доим сезилиб турарди.

Инсон тақдири ҳаёт, табиат қонунига тобе бўлмаса ҳам, инсонийлик, халқпарварлик, одамлар айниқса ҳамкасбларнинг хур фазилатлари билан ёдда қолади. Ана шу куркамлик ва гузал фазилат, инсонга меҳр-муҳаббат, уз меҳнат мақомининг гул-

Офсет босма цехи — муҳим бўлинмалардан бири

лаб-яшнаши йулида толмай тер тукиб, завқ билан ёш авлодга ғамхурлик, одамларга ҳамдардлик ва меҳрибонлик курсатиш — Борис Федорович Ким ва Мухаммаднаим Шарофиддинхужаевга хос ноёб фазилатлардан ҳар бири, ишлаб чиқариш пешқадамларига ҳам тааллуқлидир. Ана шу дустларнинг руҳлари доим шод бўлади, хайрли ишлари ва инсоний фазилатлари матбаачиларнинг булажак авлодларига ҳам насиб этади дейишга асосимиз бор.

Ҳаёт, табиат қонунларини жиловлаб бўлмаганидек, вақтни ҳам тўхтатиб бўлмайди. Лекин мўмин-қобил, одил, дилкаш, фидойи ва меҳрибон инсонларнинг номи тарихда абадий сақланиб қолади.

Бинобарин, шуниси бетакрор ҳаётийки, тарих-да давр қийинчиликларига қарамай, техника тараққиёти аста-секин бизнинг босмахонада ўз ўрнини топа бошлаган эди. 60-йилларнинг охирида босма-хона янги техника билан жиҳозланиши туфайли журнал ва брошюралар матнлари ҳарфини териш жараёнлари механизациялашди, аммо сарлавҳалар ҳарфи ҳамон қолда терилар эди. «СК» йирик кегел-ли ҳарф териш машиналари участкаси ташкил этил-ганидан сўнг бу огир юмуш жараёни ҳам батамом механизмлар зиммасига юкланди.

Бошланган саъй-ҳаракатлар шиддат билан да-вом этарди, техника-технология янгиликлари қато-ри ишлаб чиқариш жараёнларидаги турли ускуна-лар ҳам узлаштирилди. Цехда кучма гранкорéalлар урнатилиб, эски ва ёқимсиз куринадиган ёғоч реал-лар ўрнини хушбичим ва ихчам ускуналар эгалла-ди. Бу янги мосламаларнинг жорий этилиши ту-файли цехда меҳнатни ташкил этиш тарзи анча ўсди, реаллардан бушаган жойларга янги линотип машиналари урнатилиб, уларда журнал, китоб матнлари териладиган бўлди.

Саксонинчи йилларда ҳарф териш цехи «Н-140» маркали газета сатрларининг қуйма ҳарфларини те-радиган янги териш машиналари билан жиҳозлана бошлади. Шу йиллари цехга «Небитайп» йирик ке-гелли ҳарф териш машинаси ҳам урнатилди, бу дастгоҳларда йигилган ҳарфларни бозаш ниятида мутахассисларимиз томонидан кашф этилган янги ускуна тайёрланиб, ишга туширилди.

Замонавий технология талабларини урганиш ва амалга ошириш жараёнларида кургошиндан қўйил-ган материаллар сатрларидан сифатли нусха олиш жараёнини такомиллаштириш жуда муҳим аҳамият касб этади. Офсет ва ботиқ босма қолипларини тайёрлаш кўп жиҳатдан ана шу олинган нусханинг нечоғли сифатли эканлигига боғлиқ. Жумладан, цел-лофан пленкага қуюқ нусха олиш технологияси-нинг жорий этилиши фото ва матбаа қолиплари сифатини тубдан ўзгартирди. Булардан қўшни цех-ларда маҳсулот чиқариш жараёнида тула фойдала-ниладиган бўлди.

Босмахона цехларига янги техника-технология-ни жорий этиш билан бирга, етук мутахассислар тайёрлаш ишларига ҳам эътибор ошди. Меҳнат фаж-рийлари К. Абдурасулов, В. П. Олина, Т. П. По-лянская, В. Я. Вагина, Т. Иброҳимов, Д. Абубаки-ров, Р. П. Писаренко, Н. В. Павленко, Г. Боқиева, О. Мадаминова, М. Хужаева сингари ишлаб чиқа-риш илғорлари, ёшларнинг мураббийлари — кор-

хонамиз маҳсулоти сифатининг раvнақ топишига катта ҳисса қушдилар.

Замонавий техникани узлаштириш даврида лн-нотипла ҳарф теришдан фотонаборга утиш даври журналлар матнининг ҳарфларини териш цехининг юксалишида ҳаётий бурилиш палласи булди. Цех тарихида ҳақиқатан ҳам ижобий жараён ҳисобланган ана шу ишнинг биринчи босқичида Ленинграддаги полиграфия бирлашмасида тайёрланган «Каскад» фотонабор системасидан фойдаланилди.

Маҳсулот сифати учун кураш цехларда ҳам давом этиши матбаачиликнинг узлуксиз масъулиятли касблардан бири эканлигини билдиради

ксийинчалик эса ЭХМли СПТ ва СП-1420 система-си ишлаб чиқаришга жорий этилди. Бу эса китоб ва журнал учун ҳарф териш цехида 1989 йилдаёқ қайноқ қурғошин қотишмасидан ҳарф териш технологиясига барҳам бериш, буртма матбаа цехидаги ясси матбаа машиналари булинмасини тугатишга имконият туғдирди.

Компьютерда ҳарф теришдек нафис ва куркам, умумжаҳон матбаачилиги технологиясига утишимиз фотонабордан фойдаланиш даврини ҳам тарихга айлантирди. Корхонада меҳнатни ташкил этиш жараёнларини мукамаллаштириш билан боғлиқ булган таҳлилларни утказиш оқибатида тупланган ҳуж-жатларга асосан технологик яқинликлари ва қис-ман уйғунликлари туфайли цех жамоалари тулик таркибда бирлашган газета цехига қушилиб, ягона жамоани ташкил этдилар.

Б уртма матбаа цехининг фахрийлари матбаачи Григорий Андреевич Михайловни ҳамон эслаб юришади. Архивда бир тарихий фотосурат сақланиб қолган. Бу суратда у бир гуруҳ ишчилар қуршовида босма машина ёнида утмиш сабоқлари ҳақида ҳикоя қилиб турибди. Ҳозир ҳам ёшлар бу суратни ҳурмат ва қизиқиш билан қулга оладилар, беихтиёр уша ибтидоий машинани ҳозирги тезкор ускуналар билан таккослайдилар, цех қуриниши нечоғли узгарганига, утган давр мобайнида техника қанчалар илгарилаб кетганига тан берадилар. Юз берган узгаришлар беқиёсдир. Ахир 1921 йилда босмаҳонада бор-йўғи унта ускуна бўлиб, бир дона ясси босма ва иккита «Амриканка» машиналари бор эди.

Босмаҳонани электр қуввати билан таъминлаш Тошкент трамвай устаҳонаси электр маркази фаолиятига боғлиқ эди. «Трамвай йулга чиққан бўлса — электр бор, трамвай депога кетган бўлса — электр йўқ», деб ҳазиллашиб қуйишарди ишчилар, чунки электр қуввати бўлмай қолса, машиналарни қулда айлантириб, сунг маҳсулот чиқаришни таъминлаш лозим бўлиб қоларди.

Босмаҳонамизда техника тараққиетини амалга ошириш билан боғлиқ бўлган тадбирларни ишлаб чиқиш ва уни амалга ошириш ишлари давом этарди. Корҳонани тубдан таъмирлаш тадбирлари бошлангунга қадар цехдаги меҳнат жараёнини тинмай барқарорлаштириш куп йиллар давомида машаққатли ишлардан бирига айланганди.

Қурилган таҳлилий чоралар ва ижодий изланишлар оқибатида юз берган янгиликларнинг қалдирғочи бўлган жараёнлардан бири — замонавий машиналарни жорий этиш туфайли юзага келган аҳвол анча унғиланган эди. Масалан, «Ўзбекистон» журналининг муқовалари стоп-цилиндрли, варақли машиналардан чоп этилар эди. Шуни айтиш жоизки, бу ускунанинг унумдорлиги юқори бўлмаган: ҳар сменада бу машиналарда атиги ўн минг нусха яқранг варақлар босилар эди. Шу боисдан ҳам журнални чоп этиш учун куп вақт кетарди. Бир хил бўёқ берилганидан кейин варақлар орасига астар қўйишга тўғри келар, бу астар варақлари битталаб қул ёрдамида қўйилар эди. Вақт куп кетса ҳам иш унумдорлиги суст эди. Астар тайёрлаш булими бўлмагани туфайли нусхалар корректурага етиб келгунча машиналар куп

вақт бекор туриб коларди. Аммо ишлаб чиқаришни билимдонлик билан бошқарилиши туфайли куп утмай аҳвол унгланиб кетди.

Журналлар ва дарсликларнинг адади ушиб боравргани туфайли қурғошин саҳифаларни гальванлаш бўлимини очишга зарурат сезилди. Босма қолиплар алмаштирилаётганида ана шундай саҳифаларни тайёрлаш учун қушимча харажатларга йул қўйилаётганлиги сабабли нашрларни уз вақтида чоп этиш жараёни қийинлашиб қолди. Майда-чуйда бу

Кези келганда эркакчасига жиддий таҳлил ҳам сифат гаровидир

юртмалар цех иш маромини бузар, жамоани асосий юмушдан, яъни куп рангли, куп адалли нашрлар тайёрлашдек муҳим ишдан чалғитар эди. Хуллас, давр ишлаб чиқаришдаги купгина мураккаб жараёнларни замонавий усулда тубдан қайта ташкил этишни тақозо этарди.

Тажрибали ихтирочи, босма жараёнининг уста мутахассиси Николай Хоменконинг ташаббуси билан рангдор босма бўлимида махсус бригадалар тузилди, улар ишлаб чиқариш маданияти, унинг эстетикаси ва иш унумини ошириш ниятида енг шимариб иш бошладилар, куп утмай бутун цех жамоаси бу мусобақага қўшилди, шу сабабли жамоа матбаачиларининг юмуши бир қадар юришиб кетди.

Талбиркорлик ва билимдонлик билан амалга

оширилган тадбирлар натижасида ишлаб чиқариш корпусининг қушимча бинолари қуриб битказилгандан сунг босма цехи янги майдонга кучиб ўтди, ўз даври учун юқори унумдор ҳисобланган «Пламат», китоб саҳифаларини бир меъёردа босадиган «ПРК» ротация машиналари, нашрларга куп ранг берадиган янги «Виктория-Фронт» машинаси, «Графопресс» тигель автоматлари, иккита «Максима-Фронт» машиналарининг тез ишлаши учун зарур бўлган янги қолиплаш ускунаси урнатилди. Янгидан ишлаб чиқилган технологияга биноан ротация, ясси босма ва тигель машиналари бўлинмалари бунёд этилди, стереотип ва қолипларни мустаҳкамлайдиган бўлинмалар очилди, цехнинг механикатаъмирлаш устахонаси ташкил этилди. Булар қаторига босма цехининг филиали, яъни бланкалар тайёрлаш бўлими ҳам қушилди. Бу бўлим барча кичик ва мураккаб буюртмаларни тайёрлайдиган бўлди. Урнатилган ускуналарни тезкорлик билан ўзлаштириб, ундан оқилона фойдаланиш ва сифатли маҳсулот чиқариш йулидаги умумжамоа ҳаракати бошланиб кетди.

Янги техникани бошқариш учун юқори малакали ишчилар тайёрлаш зарурати туғилди. Босмахонада мураккаб технология қўлланилаётгани туфайли ишчилар мураккаб машиналар низомларини ўқишга мойил бўлиб қолдилар, уларнинг аксарияти ўзимизда ташкил этилган техника билимлари тугарагига қатнашдилар. Ишчи-ёшлар матбаачилик техникуми, билим юртларида ва институтларда меҳнатдан буш вақтларида — кечқурун ва сиртдан билим оладиган бўлдилар.

Уша даврда бу улут даргоҳнинг купгина фидокор мутахассислари бор эди. Улар орасида Х. Орифжонов, В. Азиков, Ю. Солопов, Е. Афанасьев, Е. Шепелева, Х. Алимова, Н. Сухова, Ю. Баҳодиров, О. Осипчук, М. Заславский, Н. Хоменко, О. Иброҳимов, А. Неулибин, Б. Ким, И. Видонов, А. Хатулин, П. Карафилудис, М. Ходоровский, З. Орипов каби фахрийлар янги ускунани ўзлаштиришда ва ёшларга ҳунар ўргатишда фаол қатнашдилар.

Ўз касбининг моҳир билимдони Борий Қамбаров босмахонамизда куп йиллар ҳалол меҳнат қилди. Республикамиз матбааси тараққиётига ҳисса қўшган жонкуярлардан бири — у 1930 йилда Тошкентдаги матбаачилар билим юртини тамомлаб келганидан сунг қарийб 25 йил мобайнида, аввал босма цехида ишчи, кейин техника раҳбари, цех бошлиғи, босмахонаниннг бош муҳандиси лавозимларида баракали меҳнат қилди. Ҳамкасб фахрийлар

нинг эслашига қараганда, уша кезлар Борий Қамбаров иштирокида ишлаб чиқаришнинг купгина но- зик масалалари ўз вақтида ва ижобий ҳал этилган, корхонанинг жами ихтирочилари мушкул масала- ларни билимдонлик билан ечишган. Б. Қамбаров бир гуруҳ ихтирочилар билан бирга «Максима- Фронт» ва «ДПИ» машиналаридаги қурилмаларга бўёқ тушиб кетишига имкон бермайдиган аппарат- лар қаллақларини такомиллаштиришни таклиф этишган. Қолипларни мослаштириш бўлимида бос- ма ускуналарнинг барча турларини мустаҳкамлаш технологияси узлаштирилганди. Бунинг оқибатида хориждан янги босма гилдираклар сотиб олишга ҳолат қолмади. Шундай қилиб, буртма матбаа це- хи жамоаси узларининг ихтиролари билан ясси бос- ма цехидаги ҳамкасбларига ижобий мадад бериб, уларнинг миннатдорчилигига сазовор бўлишганди.

Бу ихтирочилик янги иш услубига асос бўлди. Куп тишлик гилдиракларни жойлаштириш ва мус- таҳкамлаш чоғида юмалоқ мосламаларни мукам- маллаштириш ана шундай оқил ечимлардан бири бўлди. Бу янгиликдан фойдаланиш оқибатида куп тишлик гилдиракларнинг ўқтин-ўқтин ишдан чиқи- шига барҳам берилди, машиналар сабабсиз бекор туриб қолмайдиган бўлди. Ихтирочиларнинг такли- фига кура юмалоқ гилдиракли машиналар ци- линдрларига қурғошиндан қуйилган ярим юмалоқ қолипларни мустаҳкамлаб қуйиш учун махсус мос- лама тайёрланди.

Техника тафаккури пешқадамларининг ижодий ғоялари ва изланишлари туфайли йирик ҳажмдаги ускуналарни ишлатиш муддати анча узайтирилди. Масалан, «Пламаг» машинасининг қуюв автомати эскириб, ночор аҳволга келиб қолган эди. Мутахас- сислардан С. Фаизов, С. Буралев, Н. Богданов, В. Вшивков, Ж. Зайниддинов, Ғ. Нажимовлар «2-ОГА» автоматини билимдонлик билан мукаммал- лаштирдилар, натижада бу машина яроқсиз бўлиб қолган ускуналар урнида ишлатиладиган бўлди. Га- зета босма цехида жорий этилган яна бир салмок- ли ижодий таклиф ҳақида алоҳида тўхтаб ўтиш жоиз булади. Барча машиналарда илгари қўлланиб ке- линган тез ишдан чиқиб қоладиган крахмал ва- лик — «жува»лар урнига резина «жува»лар ишлати- ла бошланди. Бу ихтиронинг ижодкорлари В. Бух- биндер ва ёш мутахассис Н. Викнянский эди.

Янги цех жамоаси корхонадаги жами рациона- лизаторлар билан ижобий ҳамкорликда ишлаб, бар- ча нашрларнинг матбаа ижроси юксак сифатли бў- лиши учун ута мураккаб ва ижодий меҳнатга бел

боғладилар. Изланишлар оқибатида маҳсулот тайёрлашнинг нуқсонсиз усули жорий этилди. Маҳсулотнинг сифатсиз бўлишига ғов буладиган огоҳлантирувчи талонлар қўлланила бошланди. Қўшни цехлардан келаётган маҳсулот, мабодо нуқсонли чиқиб қолса, огоҳлантирувчи ҳужжат кучга киргандан сўнг, жарима тушишидан қўчиган суратчилар ва нуқсонли клише тайёрлаган цинкографлар ҳушёр тортиб қолишди. Ҳарф териш цехидаги айрим шошма-шошарлар ҳам энди пухта ишлашга ҳаракат қиладиган бўдилар. Чунки ҳар бир саҳифа, ҳар бир клише чоп этишдан илгари синчиклаб текширилиб, техника назоратидан ўтказилади. Юқорида айтиб ўтганимиздек, мабодо етказиб берилган ярим маҳсулот технология талабларига мос келмай қолса, дарҳол камчилигини тузатиш учун илгариги цехга қайтариб жўнатилавериладиган бўлди. Янги қоидага асосан ҳар бир ишчи маҳсулотга ўз тамгасини қўя бошлади, ҳар смнадан сўнг маҳсулотни қабул қилиб олиш ва топшириш тартибга туширилди. Маҳсулот сифатига ҳар кун баҳо берила бошланди, бунинг учун беш балли замонавий системадан фойдаланиладиган бўлди.

Кўндалик иш натижаларини белгиловчи маълумотлар ҳар доим цехдаги тахтачаларга илиб қўйила бошланди. Унда ишни бажарган мутахассисларнинг лавозими ва ҳисобланган иш ҳақининг натижаси аниқ кўрсатиладиган бўлди. Ишчиларга маҳсулот сифати юқори булгандагина мукофот бериладиган бўлди. Афсуски, матбаа хом ашёсининг каммайиб кетиши оқибатида ишлаб чиқариш сурати пасайди, унумдор, саботли меҳнат анъаналарига путур ета бошлаш хавфи тугилди. Шунининбатга олган ҳолда корхонамизда сунгги имкондан оқилона фойдаланиб, ходимларни қисқартирмасдан ёндашув тартиби ёрдамида уларни доим иш билан таъминлаб туришдек мураккаб вазифани амалга оширишга интилдик, оқибатда маълум ижобий натижаларга эришдик.

Босмадан чиққан варақларни тахлаш ва саҳифаларга буклаш бўлинмасининг очилиши (илгари бу бўлинма муқовасозлик цехи сафида эди), буюртмаларнинг тез бажарилиши билан бир қаторда нашрларнинг анча сифатли булишига имкон яратди. Босмадан чиққан варақларни муқовасозлик цехига жунатиш жараёнидаги ҳисоблаш ва санаш ишларини осонлаштирди, ярим тайёр маҳсулотни экспедицияга туғалигича топширишда матбаачиларнинг масъулияти билан бир қаторда уларнинг иқтисодий манфаатдорлигини ҳам сезиларли даража-

да оширди. Журналлар ададининг бетухтов усиши, уларни тезкорлик билан тайёрлаб чиқариш зарурати туғилганлиги туфайли ротация машиналари бўлинмасининг майдонини кенгайтириш зарур бўлиб қолди. «ПРК-3» маркали босма машиналар, «Пламаг» чоп этиш матбаа машинаси (бу машина варақаларни қабул қилиш, шиббалаш қурилмаси билан жиҳозланган эди), қирқиш қурилмаси бўлган, муайян ўлчамга мўлжалланган «Виктория-1300» ротация машинаси урнатилди. Бунинг натижасида умумий кенглик ҳажми 90x120 сантиметр бўлган буюртма варақаларини чоп этиш, саҳифаларни буклаш олдидан варақларини қирқишга зарурат қолмади. «Виктория-1300» варақли ротация машиналарида ишлашнинг узлаштирилиши туфайли журналларнинг матбаа ижроси сифати бирмунча кутарилди, уларни чоп этиш жараёни жадаллашиб, меҳнатга сарф этилган таннархнинг сарфи сезиларли миқдорда камайди.

Босмаҳона цехларига етмишинчи йилларда купина юқори унумли ускуналар урнатилди: булар орасида «Виктория-1040», «Виктория-820» (булар купрангли нашрларни босишга мўлжалланган), китоб, журнал чиқариш учун «ПРК-3М» ротация машинаси, «САМ-347» стереотип-қуюв автомати, туртта «571» русумдаги кассетали — саҳифаларни буклаб тахлайдиган ва бошқа шу сингари машиналар урнатилди.

Уша сермашаққатли йилларда корхонамиз цехларида ясси босма машиналарини кенг меъёрда жорий этиш учун йўл очилганди. Мавжуд талабни русбга чиқариш мақсадида АҚШдан келтирилган иккита «Госс-Коммюнити» икки гилдиракли офсет босма машиналари тезкорлик билан қурилиб ишлаб чиқаришда узлаштирилди, бунинг оқибатида «Шарқ юлдузи», «Звезда Востока» журналларини чоп этиш жараёни жадаллашди.

Китобларни қаттиқ муқоваларда тайёрлайдиган булинманинг ишга туширилиши туфайли цех раванқида янги давр бошланди. Ҳозир амал қилаётган ускуналар мажмуаси шарофати билан йилига 6 миллион қалин муқовали китоб тайёрлаш имконини берди, лойиҳада мўлжалланган маҳсулот ишлаб чиқариш қувватига етгандан кейин эса 10 миллион нусхада китоб етказиб бериш имконияти вужудга келади. Уз навбатида, газета, журналлар ададлари сўнгги йилларда кескин камайиб кетгач, қаттиқ ва юмшоқ муқовали китоблар чиқариш асосий соҳага айланди. Қудратли ва сермаҳсул машиналарнинг буш қолмаслигига эришилди, бунинг натижасида

эса корхонада меҳнат самарадорлиги суръатининг сақлаб қолиниши таъминланиб, бушаб қолган ходимларга мунтазам ва етарлича маош олишлари учун иш топиб берилди.

«ЛИБОС» БИЧИҚХОНАСИ

Корхонамизда урушдан кейинги бунёдкорлик ҳали тикланиш даврини бошидан кечирар эди. 1957 йилнинг июнь ойида қолип тайёрлаш булинмаси ва офсет босма цехини қуришга киришилди. Бу бинонинг қурувчилари четдан келтирилган машина ва ускуналарни монтаж қилишда ҳам фаол иштирок этдилар. Бино қуриб бўлингандан сунг матбаага ҳаваси тушган қурувчиларнинг купчилиги шу цехда доимий ишлашга хоҳиш билдирдилар. Кейинчалик уларнинг айримлари Москвадан жунатилган икки рангли иккита офсет синов нусхаси оладиган машиналарда ишлашни урганиб олдилар. Уша кезлар жон қуйдириб ишлаган матбаачилардан К. В. Хольцшмитд, М. Солиҳов, В. И. Слободзян, Л. С. Переваловалар гайрат билан баракали меҳнат қилган эдилар. Уз даврида етук мутахассис булган нафақахурлардан А. К. Чернишев, Б. Каримов, З. Ҳамидовлар ҳали ҳам кадрдон ишхоналарига тез-тез келишиб тажрибаларидан ёшларга ургатадилар.

Фахрийларимизнинг эслашича, цех дастлабки йили «Муштум» журнаlines 1,5 босма табақда 60 минг нусхада, «Ғунча» журнаlines 16 минг нусхада чиқарарди. «Ўзбекистон», «Гулхан» сингари куп рангли бошқа нашрлар ҳам шу цехда чоп этила бошлаганди. Янги офсет технологияси ва замонавий ускуналар тула узлаштирилгандан кейин қушнимиз — офсет босма фабрикасининг хизматига ҳожат қолмади. Куп миқдордаги қогоз ва тайер маҳсулотни беҳуда ташиб юришга чек қуйилди, энг нодир ютуқ шунда эдики, журналларни чоп этиш ва тайерлаш муддати сезиларли даражада қисқарганди. Куп рангли нашрларнинг бадий безаги ва матбаа ижроси сифати талаб даражасига яқинлашиб, уз укувчиларини хушнуд этарди.

Навқирон жамоадан дастлабки қалдирғоч ихтирочилар етишиб, цех раҳбари С. Глушенко, мастерлардан М. Фирсов, Ш. Набиев, И. Данилов, Н. Коченов, И. Рябиновалар таклифи асосида буюк ишқалайдиган резина «жува»ларини намлаш усули

такомиллаштирилди. Натижада ошиқча сарф-харажат ва буёқ аппаратларини созлаш учун сарф қилинадиган вақт ва ошиқча харажатлар камайди. Рух қолиплар урнига арзон нархдаги енгил алюминдан ясалган қолиплар ишлатила бошланди. Офсет матбаа қолипларини тайёрлаш жараёнида пластиналарни силлиқлашнинг янги усули қўлланилиши, қимматбаҳо чинни золдирчалар урнига баҳоси арзонроқ металл золдирчалардан фойдаланиш эвазига купгина маблаг ва камеб материалларни тежашга имкон яратилди.

Уша даврда наشريётнинг меҳнатни ташкил этиш бўлими тавсиясига кура меҳнатнинг яна ҳам тезкор ва фойдали усулига утилди. Икки сменадаги икки гуруҳ битта махсус бригадага бирлаштирилди. Ишчилар меҳнатига ягона ҳисоб варақаси курсаткичлари бўйича ҳақ туланидиган бўлди. Бу янгилик натижалари дарҳол бутун бўй-баста билан қуринди: бригаданинг барча аъзолари ускуналарни эҳтиётлаб, режа билан ишлай бошладилар, қогозни, матбаа материалларини, буёқни тежаб ишлатадиган бўлишди. Меҳнат унумдорлиги ошди, маҳсулот сифати анча кўтарилди, маънавий жавобгарлик, моддий манфаатдорлик ортди, оқибат натижада иш ҳақи ҳам кўтарилиб, меҳнат интизоми мустаҳкамланди. Иш унуми ва иқтисодий самара салмоғи сезиларли даражада кўтарилди.

Тарихий даврнинг уз етакчилари бўлиши табиийдир. Шулардан бир гуруҳи бўлган Жўрабой Алибоев, Ақром Қаримов, Муҳиддин Солиҳов, Жаъфар Аъзамов, Мирвали Билолов, Ҳасан Жўраев сингари пешқадам ишчилар ва ҳозир ҳам цехда ранг тайёрловчиси бўлиб ишлаётган Яқов Мазурининг ижодий фаоллиги туфайли Москва матбаачилари тажрибалари синчковлик билан урганилиб, корхонамизда юзага келган тажрибалар билан тулдирилиб, уларни ишлаб чиқаришга муваффақиятли жорий этиш имконияти яратилди.

Бу янги ва фойдали усулни маҳсулот тайёрлаш жараёнида ўзлаштириш жамоа аъзолари уртасида тартиб-интизомни мустаҳкамлади, ешларнинг билим олишга бўлган интилишини кучайтирди. Купгина ишчилар меҳнатдан ажралмаган ҳолда кечки мактаб, техникум ва институтларга ўқишга кирдилар, натижада техник муҳандисларнинг қатори ўзимизда етишган мутахассислар ҳисобига бирмунча кўпайди.

Ўрнатилган машиналарнинг ишлаб чиқариш қувватларини аста-секин лойиҳадаги мулжалга етказилди. «ПЦО—6-1», «ПЕО—2-2» офсет машиналари,

«Пламаг» фирмасининг «Крокодил» деб номланган, ун турли ранг берадиган офсет машиналари урнатилди. Бир гуруҳ муҳандисларимиз бу машиналарни Олмониядан келган механик, монтажчилар, электрикчи ва электрончилар билан ҳамкорликда урнатиб, фойдаланишга топшириш ва уларда куп рангли журналларни тайёрлашга муваффақ бўлдилар.

Ишлаб чиқаришни жадал ривожлантириш даврида Москва вилоятидаги Зарайск заводида ишлаб чиқарилган аввалдан фото-сезгир моддалар юртиб тайёрланган пулат листлардан босма учун қолиплар тайёрлаш технологияси узлаштирилди, бу эса мавжуд босма қолипларидан узлуксиз, куп нусхада варақлар тайёрлаб чиқариш жараёнида унумли фойдаланиш имконини яратди. Худди шу даврда босма нашрларга турт хил ранг берадиган офсет машиналари — «Ультраплан», нусха кучириш раматари, Чехословакиядан сотиб олинган «Бузард», «Затеконте-701» ва «Затеконте-702» тайёр босма қолиплардан нусха кучирадиган машиналар, қогоз намлигини цехдаги шарт-шароитга мослаштирувчи автомат тизими ва бошқа купгина ускуналар урнатилди. Варақли ва ролли машиналарда чоп этиш учун уз корхонамизда офсет резинадан тайёрланган қалин декел материалларини ишлаб чиқаришга жорий этилиши, сифати жиҳатидан уни Англия фирмаларидан олинадиган «Вулқон» маркали резиналар даражасига кутариб, эндиликда бу материални валютага сотиб олишдан воз кечиш имконини берибгина қолмай, янги маҳсулотимизни чет мамлакатлар босмахоналарига сотиш имкониятини ҳам яратди.

Федератив Олмониянинг «Хелл» фирмасидан сотиб олинган «ДЦ-300» рангни тақсимлаб, бир-биридан ажратадиган ускунанинг (унинг хромоскопи билан бирга) урнатилиши, фото-нусха марказининг бунёд этилиши, кейинчалик эса ботиқ ва офсет матбаа учун фото ва босма формалар тайёрлайдиган мустақил цехга айланиш жараёнида содир этилган янгиликларнинг асоси бўлиб қолди. Бу машиналар ишга туширилиши оқибатида офсет цехи куп рангли нашрларни тайёрлашга мулжалланган Тошкент офсет фабрикасидан кура бир неча бор купроқ маҳсулот ишлаб чиқарадиган бўлди. Айни вақтда куп рангли журналлар, буклетлар, каталоглар ва проспектлар матбаа ижроси, сифати буйича давр талаби даражасига кутарилмоқда эди.

Озиқ-овқат ва виночилик мажмуи корхоналаридан куп нусхада ишлатиладиган, маҳсулотни безайдиган этикеткаларни корхонамизда босиб чиқаришни

узлаштириш ҳам буюртмачиларимизга маблағ сарфини анча тежашга имкон берди. Илгари республиканинг озиқ-овқат саноати ва мева-сабзавот хужаликлари вазирликлари этикетка тайёрлаш учун Москва, Ленинград, Киев, Калуга, Минск шаҳарларидаги матбаа корхоналарига буюртма берар эдилар, оқибатда куп маблағ уринсиз ва бефойда сарфланарди. Эндиликда республикамиздаги завод ва фабрикалар шундай босма безакларни корхонамиздан ортиқча ташвишсиз уз вақтида олиб кетмоқдалар.

Монтаж цехининг кули гул матбаачи аёллари «маънавият обидалари» — журналлар ва китобларнинг матнлари фото-нусхаларини бири-бирига «пайвандлайдилар»

Бу даргоҳда тайёрланаётган маҳсулотлар ҳақида гапирар эканмиз, албатта эсдалик учун чиқарилаётган купдан-куп нашрлар ҳақида ҳам айтиб ўтишимиз лозим бўлади. Бундан ташқари мавзу режасига кура стол устида турувчи ва чўнтакда олиб юриладиган унлаб номдаги календарлар, куп рангли миниатюралар альбомларини, нафақат республикамизнинг уқувчилари учун, Ҳамдустлик мамлакатларининг бошқа шаҳарларида истиқомат қилувчи талабгорлар учун куп нусхада ана шундай нафис ва гузал нашрлар босилмоқда. Байрам саналарига муносабатланган табрик, қоғозлари, Шарқ назми классикларининг асарларидан тузилган тупламлар ва кам...

лак ранги акс этган эсдалик нашрлари ҳали ҳам куп нусхада чоп этилмоқда. Сунгги 5-6 йилда узбек ва рус тилларида миллионлаб нусхада чиқарилган ва ўқувчилар қулига тегаетган турли йуналишлардаги куркам китоблар ҳам ана шулар сирасига киряди. Буларга доим талаб кучли бўлиб, китобларимиз харилорларга манзур булаётганлиги бизни бенихоя қувонтирмоқда.

Корхонамиз бўлинмалари уртасидаги меҳнат пойгасида эришган юқори курсаткичлари учун бу цех жамоаси бир неча бор кучма байроқ ва пул мукофоти билан тақдирланганлиги, унинг ҳақиқий илгорлигидан ёрқин далолатдир.

Аммо жамоадаги ҳар бир киши корхонамиздаги умумий иш меъёри асосида уз урнида мавжуд бўлган имкониятлардан тула фойдаланилмаётганлиги ва захиралар борлигини яхши англаб турибди. Яқинда ишбилармон мутахассисларимиз офсет босма цехини бургма босма цехи билан битта бўлинмага бирлаштиришдек муҳим муаммони билимдонлик билан ҳал этдилар. Бу ихтирони ишлаб чиқаришга тадбик этиш натижасида босма саҳифаларни тахлаб қирқадиган машиналар бўлинмасини бир жамоа мажмуасига бирлаштириб, ягона кучли бўлинма ташкил этилди.

Бу янгилик журналларни жадаллик билан чоп этиш имконини берди. Эндиликда муқова ва матн бирга букилган саҳифа ҳолида муқова цехига жунатиладиган бўлди, бошқача айтганимизда, у ярим тайёр маҳсулотни турли цехлардан эмас, балки ягона босма цехидан батамом бутлаб оладиган бўлди. Давр олдимизга янгидан-янги муаммоларни кўндаланг қўймоқда. Биз қийинчиликларни енгиб урганган халққа мансубмиз, корхона шарафи заҳматини чеккан минглаб жонкуяр филойи мутахассисларга, замонавий техникага эгамиз. Шунинг учун ҳам қийинчиликдан чучимаймиз, доим мақсад сари интилиб, ютуқни қўлдан бой бермай, иншооллоҳ, эзгу яратувчилик, асл ва қатъий ниятимизга етамиз. Бунинг ишончли кафолати серзавқ, сермашаққат ва савобли меҳнатимиздир.

Корхонамизнинг ботиқ босма мажмуаси нисбатан янги булинмалардан ҳисобланарди. Қурилиш 1971 йилда ниҳоясига етиб, ана шу иншоот ишга туширилгандан сунг босмакорхонамиз матбаанинг асосий уч тури: буртма, офсет ва ботиқ босма технологияларига эга бўлди.

Илгари айтиб ўтганимиздек, янги мажмуа лойиҳасини Москвадаги «ГИПРОНИИПолиграф» институтининг мутахассислари тайёрлашган. Ушбу мажмуани жиҳозлашда собиқ иттифокдаги матбаа машиналари тайёрлайдиган заводлар ва Олмония фирмалари иштирок этдилар. Бу замонавий мажмуанинг маҳсулот ишлаб чиқариш кучи ва ҳажми ҳақида гапирадиган бўлсак, унинг эгаллаб турган ҳақни босмакорхонамизнинг ҳамма эски бинолари ҳажмига баробардир.

Юқорида айтиб ўтганимиздек, цех жамоаси 1970 йилларда ҳали навқирон эди. Унинг асосини ташкил этувчи ёш мутахассислар янги мажмуа ишга тушишидан илгариеқ бу технологияни эгаллашга тайёрлана бошлаган, яъни 30 киши Москва ва Киев шаҳарларидаги босмакорхоналарда ҳунар ўрганиб келишган эди. Улар «Правда» ва «Радянска Украина» нашриётлари босмакорхоналари мутахассислари ҳузурида бўлиб, матбаанинг мураккаб тури бўлган ботиқ босманинг сир-асрорларини ўрганидилар. Олмония «Пламаг» фирмасининг раҳнамо монтажчилари ҳам бизнинг усталарга янги технология сирларини ўргатдилар. «Правда» нашриётининг юқори малакали мутахассислари эса бир неча бор Тошкентга келиб бизнинг мутахассисларимизга амалий ёрдам курсатдилар. Бунинг шарофати билан босмакорхонамизда журналларни миллионлаб нусхада босишни ташкил этиш имконияти пайдо бўлди.

Бу цех технологиясини узлаштиришга катта мастер Ҳошим Дадашев, бригадирлардан Ёдгор Умархужаев, Баёз Миродилов, Руслан Комилов, механик Равқат Галиев, оператор Евгений Акимов, тикув-кесиш агрегатларининг машинистларидан Антонина Томкина, Ксения Ямпольская, корхона марказий лабораториясининг мудираси Надежда Кушнир, лабораториянинг етакчи мутахассисларидан Тамара Аминова, Татьяна Леонтьева, Илвира Губайдулина, Татьяна Шведовалар қўлгина куч ва

билимларини сарфладилар. Цех жамоаси завод лабораторияси ходимлари билан аҳил-иноқлик ва ижодий ҳамкорликда ишлаганини айтиб утиш билан бирга мажмуанинг мураккаб муаммоларини улар ҳозирги кунда ҳамкорликда ҳал этаётганликларини алоҳида таъкидлаш керак бўлади.

Мазкур ботиқ босма мажмуасини фойдаланишга топширгунга қадар юздан ортиқ замонавий матбаа ва муҳандислик ускуналари урнатилди. Уларнинг умумий қиймати 5 миллион сумдан ошиқ эди. Булар орасида тўрт секцияли икки хил рангда қоғоз бетига нусха туширадиган икки гилдиракли ботиқ босма машинаси, иккита саккиз рангли бир гилдиракли ботиқ босма машинаси, иккита саккиз рангли бир гилдиракли машиналар, еттита тикув-қирқиш агрегатлари (булар брошюра булинмасида урнатилган «735» моделига мансубдир) бор. Кейинчалик эса юқори унумли «Вариохромграф С-296» электрон ранг ажратгич ускуна урнатилди, унинг ёрдамида кўп рангли нашрларнинг фото-диапозитивлари ва босма қолиплари шу ерда тайёрланадиган бўлди.

Орадан бир йил утганидан кейин иккинчи саккиз булинмали икки гилдиракли ботиқ босма машинаси олинди. 1973 йилда эса ботиқ босма қолипларини тайёрлаш булинмасида олти рангли нусха кучириш машинаси урнатилиб, фойдаланишга топширилди. Шу туфайли босма қолипларининг чидамлиги ва ижро сифати ошди, машиналарни кўп рангли нашрларни чоп этишга тайёрлаш чоғида ишлатиладиган асосий ускунанинг бекор туриб қолишига чек қўйилди.

Уша йилиёқ техникавий бойлигимиз яна ошди: Австриядаги «Графикарт» фирмасининг босма қолипларга кимёвий усулда ишлов берувчи «Гравомайстер» ускуналари урнатилди. Булар узлаштирилгандан кейин қолип цилиндрлари булинмасидаги қўл меҳнатига батамом барҳам берилди. Уша кезде пигмент қоғозларига ишлов берадиган «Графикарт» фирмасининг машинаси ҳамда «Каспар-Вальтер» фирмасининг ёритиш қурилмаларидан иккитаси ҳам урнатилди. Орадан бир йил ўтгач «Гравомайстер» махсус қурилмасидан яна биттаси олинди. 1975 йилда цехда «Каспар-Вальтер» фирмасининг силлиқлаш-жилолаш дастгоҳи урнатилди. 1976 йилда цехнинг брошюра булинмасида тикиш-қирқиш автоматининг «735» сермахсул модели тезкор машинаси урнатилди.

Уша даврда журнал саҳифаларини ураш ва тикиш жараёнларини механизациялаш катта муаммо

булиб турарди. Иккита нашр тупламларини тикиш қурилмаси ёрдамида ана шу сермехнат юмушни қисман механизациялаш мумкин бўлди, бунинг учун қоғоз чизимча урнига полипропилен лентасидан фойдаланиладиган бўлди. 1979 йилда «Репроплюс-25-Ф» деб аталган акс чиқарувчи автомат қурилма узлаштирилиб, босма қолип тайёрлаш технологияси бутунлай механик усулга утказилди.

Республика Озиқ-овқат саноати вазирлиги билан биргаликда нашриёт мутахассислари рангли қу-

Турли-туман
бўёқларнинг сержило
безакларга айланиши
учун, эҳ-хе, қанча
зеҳн ва меҳнат зарур!

тичалар тайёрлаш технологиясини ишлаб чиқдилар. Буш турган майдонда саҳифали ва ролли офсет машиналари урнатилди. Булар йилига 60 миллиондан купроқ ана шундай қутичалар тайёрлаши мумкин эди. Вазирлик корхоналари буларга макарон, вермишель ва бошқа озиқ-овқат маҳсулотларини жойлайдиган бўлдилар. Цехда «ТС-96» махсус би-чиш-қирқиш автоматлари ҳамда картон қутичалар расмини тушириб чоп этиб, қирқадиган «ДУО-53» русумидаги махсус мащиналар урнатилгандан кейин бундай маҳсулотлар тайёрлашдан қуриладиган фойда анча кутарилди. Натижада урнатилган машиналар ва дастгоҳлар ишлаб чиқариш кучларидан фойдаланиш даражаси сезиларли даражада оширилиб, рангдор қутичаларнинг сифати яхшиланиб, умумий ҳажми 100 миллиондан ошиб кетди.

Уз-уздан равшанки, маҳсулот таннархини арзонлаштириш, миллион-миллион сўм сарфлаб со-

тиб олинган ускуналар харажатларини қоплаш муддатларини қисқартириш учун, албатта, юксак унумли ускуна ва унинг тула ишлашининг ўзигина кифоя қилмайди. Бунинг учун мажмуанинг бутун жамоаси ҳар турли хом ашё, электр ва иссиқлик қувватларини тежаб-тергаб сарфлаш режаларининг пухта усулини тузиб, уни амалга ошириши керак. Анни пайтда тadbирлар ишлаб чиқариш самарадорлигини ошириш, энг асосийси эса мажмуа хизматчиларининг моддий манфаатдорлигини кучайти-

Чехословакия
матбаачилари билан
учрашувдан бир
лавҳа

риш имконини яратади. Инсон омилининг асосий талаби ҳам шундан иборатдир.

Тажриба ҳали старли бўлмагани туфайли цех ходимлари дастлабки йилларда бўёқларни белгилаб қуйилганидан ошиқ сарфлаб юборишар, бу бўёқлар қиймати тобора ошиб бораётгани учун цехда тайёрланган маҳсулотнинг таннархига ҳам салбий таъсир курсатар эди. Устига-устак айрим матбаачиларнинг бепарволиги оқибатида бўёқлар солинган идишларнинг деворларида анчагина бўёқлар қолиб кетар, улар тозаламасдан туриб бефойда тукиб юбориларди. Баҳайбат идишларни темир йул тизими базасига жунатилиб, бу маҳсулотни юборган заводларга қайтарилар эди. Шу боисдан ҳам бўёқлар сарфи нормативларига қатъий риоя этиш йулида бир неча аниқ ташкилий-техникавий чоралар куриш лозим бўлди.

Корхонамиз ихтирочилари муҳандисларимиз би-

лан ижодий ҳамкорликда буюқ келтириладиган идишларнинг тагини тозалаб, ичида қолган буюқларни йигиб оладиган махсус мослама тайёрладилар. Идишлар толуол билан ювила бошланди, шундан кейин буюқнинг исроф бўлиши деярли камади. Лекин бу ҳали ҳам чала-ярим чора эди. Кейинчалик буюқ станцияси таъмирланди ва бу ердаги ишлар механизация воситалари зиммасига юкланди. Ҳар бир машинанинг буюқ аппаратларини хом ашё билан тулдириш вақти 20 минутга қисқарди. Буюқ аппаратларга юборилаётганда тўкилиб, исроф бўлиши ҳоллари ҳам камайди. Оқибатда буюқнинг беҳуда сарфи камайибгина қолмай, бу қимматбаҳоли хом-ашёнинг сарфи ҳам қисқарди, оқибатда корхонамиз сезиларли даражада маблағларни иқтисод қиладиган бўлди.

Лекин ҳали тежаб-тергаш имкониятлари ниҳоясига етмаган, уларни қидириб топишимиз лозим эди. Буни маҳсулот таннархининг қимматлиги, харajatларни арзонлаштириш заруратини талаб этарди. Шу мақсадда «Саодат», «Гулистон», «Фан ва турмуш», «Санъат», «Кино» журналларининг масъул котиблари, бош рассомлари, фоторепортерлари, техник муҳаррирлари цехга тез-тез таклиф этиладиган бўлди. Икки томон мутахассислари биргаликда кўп рангли нашрларни бадиий безашнинг технологик нозик жиҳатлари ва буларнинг матбаа технологияси талабларича мос келадиган масалаларни жонкуярлик ва иқтисодий манфаатдорлик ҳисси билан қизгин муҳокама этиб, тўғри ечимини топдилар. Шундай муҳокамалардан кейин кўп утмай рассомлар журналларнинг матнларини ва беағи остидаги катта-катта саҳнларга иккинчи хил рангни беришдан воз кечдилар. Натижада анчагина буюқ ва толуолни қўшимча тарзда тежаб қолинадиган бўлди, журналларнинг бадиий ва матбаа ижроси юқори даражага кутарилди. Таҳририятлар эса журналхонлар талаби билан безакларнинг эстетик таъсирини кучайтиришга муваффақ бўлдилар. Надоматлар булсинки, сўнгги йилларда айнан шу йиллар давомида эришилган тажрибаларга хом ашё етишмаслиги туфайли сезиларли зарар етди. Маблағ жиҳатдан матбаа ашёларининг нархи ошиб кетганлиги, уларнинг қиммат нархига таҳририятларнинг иқтисодий ва молиявий имкониятлари чегараланганлиги сабабли дош бера олмаётдилар.

Илгари бу цехда ҳам асосий хом ашё ҳисобланган қоғознинг барча навлари асоссиз равишда белгиланганидан ортиқча сарфлаб юбориларди. Аниқ жавобгар ходим йўқ эди. Шу сабабли ҳар бир иш-

чи ўз масъулиятини шахсан сезмас эди; бригадага берилаётган қоғозлар ҳисоби ва сарфи тўғри йулга қўйилмаган эди. Автомашиналарда қоғоз урамларининг кўпчилиги ташиш қоидаларига риоя этилмаганлиги сабабли, улар мулжалланган жойга етиб бормасданоқ сифатсизланиб қоларди.

Қорхонамиз мутахассислари чамалаб куришиб, газета ротацияси цехида ва кўп рангли офсет босма машиналари булинмаларида қоғоз тежаб сарфланаётгани, ҳам технология жиҳатидан, ҳам иқтисодий омилкорлик билан иш юритилаётганлиги хусусидаги тажрибани бу ерда ҳам ёйишга қарор қилинди. Ҳуллас, шу фойдали тажрибани иқтисодий ҳамкорликда баҳам куриш салмоқли натижа берди. Ишчиларни аниқ мақсадни кузлаб ўқитиш, уларнинг касб маҳоратини ошириш, ҳар бир бригадага қанча қоғоз берилгани ва ундан маҳсулот тайёрлашда нечоғли тўғри фойдаланганини аниқ ҳисоб-китоб қилиб бориш, тежаб-тергагани учун ишчилар моддий манфаатдорлигини ошириш ва айни вақтда сифатсиз маҳсулот чиқаришда айбдор бўлган, қоғозни ортиқча сарфлаб юбораётган кишиларга пул жаримасини юклаш бу соҳадаги ишнинг асосий мағзи бўлди.

Марказий Осиёда биринчи ва яккаю ягона бўлган репродукция марказининг очилиши қимматбаҳо фоторепродукция усулида ранг ажратадиган ускуналарни бир марказга тўплаш имконини берди, ҳолбуки, бу ускуналар илгари уч цехда, яъни босма, офсет ва цинкография цехларида жойлашган эди. Шундай қилиб, матбаа ускуналари ва ишлаб чиқариш майдонларидан оқилона фойдаланила бошланди. Меҳнат унумдорлиги ва маҳсулот сифати ошди. Бушаб қолган майдонларда босма гилофлар тайёрлайдиган «Гелиос-225» машинаси урнатилиб, рангдор откриткалар ва бошқа эҳтиёжлар учун конвертлар тайёрлашга киришилди.

Муқовасозлик — брошюралаш цехи корхонадаги энг кекса булинмалардан булиб, у ҳам 1921 йилда корхонамиз билан бирга очилган. Уша кезларда бу булинма Туркистон Республикаси Давлат Сиёсий Бошқармаси босмахонасининг муқовасозлик устахонаси булиб, мавжуд беш хонадан бирида жойлашган эди. Бу ерда ушанда 12 кишигина ишлар эди.

Ҳозир муқовасозлик цехида асосан аёллар меҳнат қиладилар. 20-йилларда эса цехда фақат эркеклар ишлар эди. Бу булинмада брошюралар, бланк, квитанциялар ва ҳужжатлар муқоваланар, папкалар тайёрланар, муассасалар ва хусусий кишиларнинг буюртмалари ҳам тайёрлаб бериларди.

Журналлар, китоблар ва брошюраларни қаттиқ муқовадан тайёрлаш технологиясини қўллаш анча кейин, яъни мазкур корхона «Советский Восток» босмахонасига айлангандан кейин бошланди. Янгидан ташкил этилган босмахонадан ишлаб чиқариш майдонлари таъмирланиб кенгайтирилди, эскиган матбаа ускуналари қайта таъмирланиб, брошюраларга зийнат берадиган янги ускуналар ўрнатилди.

Бу даврни кекса матбаачи, корхона касаба кенгашининг котиби В. П. Казаков шундай хотирлайди:

— «Советский Восток» босмахонасида ишлаганман, кейинчалик унинг номи «Средазкнига» булди. 1928 йилда эса «Правда Востока» босмахонаси тузилди. Уша кезлар муқовасозлик цехида барча юмушлар қўлда бажарилар эди. Цехда бир неча сим билан тикадиган машиналар, битта тиғи бўлган кесиш машиналари булиб, китоб блоклари ва муқоваларни тахлаш, тикиш, қирқиш, нақш бериш учун эски пресслар ва қўл ёрдами билангина харакатланидиган ускуналар буларди».

Шаҳардаги барча босмахоналар янги матбаа комбинатига бирлашгандан кейингина муқовасозлик цехидаги иш шароити бир қадар созланди. Бу ерда Ўзбекистон давлат нашриёти, Адабиёт ва санъат нашриёти, Ўзбекистон педагогика нашриётлари томонидан чиқарилаётган китоблар муқоваланар, шунингдек, ойлик «Конгресс», «Гулистон», «Совет адабиёти», «Мухбирлар йулдоши», «Ёрқин ҳаёт», «Ёш куч», «Советская педагогика», «Вожатий» журналларининг тиражлари, жумладан нодаврий нашрларнинг купмингли нусхалари шу босмахонада тайёрланарди.

Аммо купгина меҳнат жараёнлари, жумладан саҳифаларни буклаш, саралаш, бутлаш, китоб блокларини урни-урнига қуйиш жараёнлари ҳалигача қўлда бажарилаётган эди. Мутахассислар, машинасозларнинг мамлакатдаги матбаачи инженерлар билан ҳамкорликдаги узоқ йиллар олиб борган ижодий изланишлари оқибатида янги машиналар яратилди, китоб ва журнал чиқаришдаги сермеҳнат ишлар техника зиммасига юклатилди. Фан-техника тараққиёти ютуқларини ишлаб чиқариш жараёналарига жо

рий этиш ниятида босмаҳонани тубдан таъмирлаш режаларини амалга оширишга киришилди. Замонавий бинолар қурила бошланди, юксак унумли матбаа ускуналарини ўрнатишга киришилди.

Босмаҳонанинг янги биноси фойдаланишга топширилгандан кейин муқовасозлик цехи унинг икки қаватини эгаллади. Иккинчи қаватда қаттиқ мукова, тўртинчи қаватда эса юмшоқ мукова булинмалари жойлаштирилди. Транспорт линиясида «қулбола» юк лифти ўрнатилди.

Бу даврда муқовасозлик цехида, бошқа қушни цехларда булгани сингари янги тикув машиналари, астар тикиш, китоб саҳифалари, тайёр маҳсулотни узатиш линияси ўрнатилди. Суяк елими урнига биринчи марта янги «КМЦ» слими қўлланилди. Буларнинг ҳаммаси маҳсулот таннархини арзонлаштириш билан бир қаторда ишлаб чиқариш маданияти ва эстетикаси мавқеини кутарди. Цехдаги

60-йиллар илғор
матбаачиларининг
шуқўҳли давраси

хаво ҳарорати бирмунча совитилиб, таркиби зарарли заррачалардан тозаланди.

Техника таракқиёти шарофати билан цех 60-йилларнинг бошидан бошлаб миллионлаб нусхада чиқаётган китоблар, журналлар ва бошқа нашрларни бежирим «либос», яъни муқовалар билан тула таъминлади.

Қул меҳнатини камайтириш мақсадида цехда тўплам-тўплам китобларни қалин муқова билан таъминлайдиган ускуна, юқори унумли саҳифалаш машиналари, пневматик пресслар, саҳифаларни тўплаб оладиган, муқова ясовчи ва штрихловчи машиналар, блокни қайта ишловчи бир қатор агрегатлар, ускуналар, автоматлар урнатилди.

Илгор техника билан жиҳозлангани туфайли мажмуада меҳнат унумдорлиги кўтарилди, ишчилар учун меҳнат мароми анча қизиқарли бўлиб, ижодий тус олди. Қурилган ташкилий, техника-иқтисодий чоралар натижасида жамоада ихтирочилик ҳаракати авж олди. Завод лабораториясининг солиқ мудири К. П. Жарков ва муқовасозлик ускунаси созловчиси В. Чаплигин капитал матони муқова матнига елимлаш учун зарур бўлган мослама яратдилар. Шундай қилиб, илгари ишлатиб келинган номукамал дастгоҳдан фойдаланишга ҳожат қолмади. Ушбу ихтирочилик таклифининг жорий этилиши туфайли электр энергияси, қимматбаҳо, ноёб материаллар харажати ва меҳнат сарфи камайди, булинмаларининг сони қисқарди. Қули буш қолган ишчилар бошқа дастгоҳларга утиб хизмат қила бошладилар. Ихтирочи билимдонлар корхонамиз техника бўлими ходимлари ёрдамида штриховка участкасидан чиққан маҳсулотни назорат қилиш ва жойлаш пунктларига қадар етказиб бера оладиган жунатмалар тизимини урнатдилар. Ураб боғланган маҳсулотни булинма экспедицияга жунатиш жараёнини механизация воситалари зиммасига юкладилар. Шу даврда «ЕМ-116» электр аравачалари пайдо бўлган эди, бу техникани жорий этилиши оқибатида ёрдамчи ишчиларнинг меҳнати анча енгиллашди.

Муқовалаш ва қирқиш машиналаридан чиққан қогоз қийқимларидан булинма майдонларини тозалаб туриш ниятида 500 метр узунликдаги пневмотранспорт урнатилди. Бу транспортер қирқиш машинаси ёнидаги қогоз қийқимларини «ютиб», уларни босмаҳонанинг шиббалаш бўлимига етказиб беради. Бу ерда қирқимлар сараланади ва зичланади. Шу тахлитда тайёр бўлган қогоз қийқимлари

зичланиб қайта ишлаш учун Тошкент қоғоз комбинатига жунатиладиган бўлди.

Босмахомамиз техника технологиясини такомиллаштириш режаси асосида амалга оширилган янгиликлар оқибатида 70-йилларнинг урталарига келиб нашриёт босмахомамсини газета-журнал чиқаришга ихтисослаштириш тадбирлари асосан якунланди. Шунга кўра қаттиқ муқовали китоб чиқариш камайди. Тайёрланадиган асосий маҳсулотимиз куп турли журналларни чоп этиш билангина боглиқ эди. Журнал тайёрлаш юмушларидан холи қолган буш вақтларда корхомамизда юмшоқ муқовали катта ададли китобларни чиқариш технологиясини қўллаш зарурати пайдо бўлиб қолди. Кейинчалик бу усулни кенг меъерда қўлланиб, босмахомамга салмоқли фойда келтирадиган бўлди.

Совга буюмлари, этикеткалар ва турли маҳсулот урайдиган ускуналарнинг сони анча купайди. Ускуна сотиб олинаётганида ҳам газета ва журналларни сифатли чоп этишга ихтисослашган технологиянинг мураккаб талабларини моҳирлик билан ҳал этиш кўзда тутилганди.

Олмония фирмаларида тайёрланган «Ротор-Биндер» номли китоб ва журнал блокларини чексиз тўплаб тайёрлашга мўлжалланган учта янги агрегат олинди, булар линия бўйича уч тигли қирқиш машинаси билан боглангандир. Бу тезкор машиналарнинг жорий этилиши ва маҳсулот ишлаб чиқаришда узлаштирилиши оқибатида китоблар, журналлар тайёрлаш муддати қисқарди ҳамда муқовалаш жараёнининг сифати бир мунча ошди.

Корхомамиз буюртмасига кура «Сейпа-132» маркали учта қоғоз қирқиш автомати, куп рангли нашрларга сайқал беришга ихтисослашган «ГТП» автомат пресси, «Геба-70» безаш пресси, уч тигли кесув автоматлари ва нашрлар муқоваларини лак билан сайқалловчи машина, «Дуофан» деб аталган тайёр маҳсулот юзасига лавсан пленкасини елим билан епиштирадиган қурилма, купгина бошқа безак берувчи ускуналар олинди. Бунинг шарофати билан цех жамоаси маҳсулот тури ва ҳажмини купайтирди, «Шарқ назмининг классиклари» туркумида юмшоқ муқовада лавсан пленкаси югуртириб чиқариладиган жажжи китобларни тайёрлаш ва безаш технологиясини узлаштирди. Деворга илинадиган, иш столи устига қуйиладиган, чўнтакда олиб юриладиган тақвим (календар)лар, ранго-ранг проспектлар, буклет-

лар, откриткалар харидорларнинг талабига кура миллионлаб нусхада чиқарила бошланди.

Юқорида айтилганидек, булинмада «Норм-Биндер» автомат линияси урнатилгандан кейин «Человек и закон» журналы илгаригидек 24 кунда эмас, балки 14 кунда, «Шарқ юлдузи», «Звезда Востока», «Совет мактаби», «Ёшлик» журналлари илгари белгиланган муддатидан икки барабар тезроқ тайёрланадиган бўлди. Бу мажмуа илгор техника ва технология билан жиҳозланганлиги, ходимлар малакаси-

Ҳаёт бушлиқни билмайди. Техника-технология такомиллашиши туфайли бушаган майдонларда илгор савдо маданияти барқарорлашмоқда

нинг ошганлиги туфайли миллион-миллион нусха журналлар уз вақтида чоп этила бошланди. Агар цех таъмирланганига қадар беш номдаги журнални бир йула 25 минг нусхада чиқарилган бўлса, уша йиллари 34 номдаги журнал жами 5 миллион нусхада чоп этиларди. Бундан ташқари, цехда «Ёш гвардия», «Ўзбекистон», «Ғафур Ғулом» номидаги нашриётларнинг юмшоқ муқовадаги 4—5 миллион нусха китоблари қисқа вақтда тахт этиб, юқори сифатда чиқариб бериларди.

Булинма қисқа муддатда юпқа муқовадаги журналлар ва китоблар чиқаришга ихтисослашди. Янги газета биноси фойдаланишга топширилгандан сунг, Алоқа вазирлигининг Тошкент темир йули ёқасидаги газета экспедицияси янги бинога кучиб келгандан кейингина ундан бушаб қолган майдонларда янгидан қаттиқ муқовали китоб чиқариш бў-

ЮҚОРИ СИФАТ — БУЮРТМАЧИНИ БОСМАХОНАМИЗГА ЕТАКЛАЙДИ

Корхонамизнинг барча ҳисоботлари ва маълумотларида асосий цехлар ва уларнинг иш кур-саткичлари катори қоғоз буюмлари цехининг иш натижалари ҳам чуқур таҳлил этилиб, ҳужжатлаштирилади. Бу билимдонлар уз даврида шижоат кур-сатиб, хайрли ишларни амалга оширганлар. Бу ердан дуқонларимизга юз минглаб папкалар, куйин дафтарчалари ва қоғоз-картондан ясалган бошқа буюмлар жунатилади. Мазкур цех 1968 йилда мукамал технологияли мустақил булинмага айлантирилганди, ундан илгарироқ эса бу цех қоғоз қийқимларини қайта ишлаш булинмасининг таркиби сифатида кенг истеъмол моллари мажмуаси деб аталадиган бўлди.

Ветеранлар цехнинг биринчи бошлиги, кейинчалик нашриёт директорининг уринбосари лавозимигача кутарилган М. С. Бутелькинни ҳали ҳам миннатдорчилик билан эслайдилар. Ундан кейинги цех бошлиги Т. И. Козлова, мастерлардан Я. В. Колико, В. И. Голубев, А. З. Абдиев, Толиб Йулдош ҳам цех истиқболи учун ўша даврда жон куйдирганлар. Уларни ҳам корхонамиздаги каттакич ҳурмат билан эслайдилар.

Бу жамоа илк бор оёққа турганидан бошлаб хозиргача қоғоз чиқиндиларини қайта ишлаб, ён дафтарчалари ва ҳисоб-китоб дафтарларини тайёрлаб чиқарарди. Унинг харидоргир маҳсулотлари ҳаммада қизиқиш уйғотди. Буни ҳисобга олган корхона раҳбарияти 1956 йилдан бошлаб бу булинмага сифатли қоғоз ва бошқа материаллар ажрата бошлади. Бир қанча фойдали тадбирлар курилиши натижасида булинма маҳсулотларининг турлари кўпайди. Умумий дафтарлар, кундаликлар, альбомлар, диплом ишлари учун папкалар ва бошқа маданий моллар ишлаб чиқаришга чаққонлик билан киришилдики, оқибатда маҳсулотлар жуда харидоргир бўлиб қолди. Республикадаги маданий моллар савдо ташкилотлари бундай маҳсулотларга кўплаб буюртма бера бошладилар. Уз урнида бу эзгулик билан амалга оширилган тадбирлар цех жамоасига ва умуман босмахонамизга сезиларли ва салмоқли фойда келтирадиган бўлди.

Меҳнат фаолияти такомиллашиб бораётган бу жамоада ишлар жуда юришиб кетгач, босмаҳона бўлинмалари кучларини бирлаштириб, меҳнатни ҳамжиҳатлик ва ҳамкорликда ташкил этиш зарурати тугилди. Бу, айниқса етмишинчи йилларнинг иккинчи ярмида маҳсулот ҳажми ва турлари бир мунча купайганида билинди.

Шунда газета ротация ва ботиқ босма цехларининг ходимлари дустларига ёрдамлашиш ниятида ҳашарга келган эдилар. Улар уз дастгоҳларида касбдошларига ҳисоб-китоб дафтарлари учун юқори сифатли бежирим муқовалар, андозалар учун қоғоз буюмлар тайёрлаб бердилар, олинган фойданинг бир қисми, қушган ҳиссасига яраша цехлараро булинарди.

Иқтисодий ислохотларнинг ижобий таъсири оқибатида 1980 йилнинг январидан бошлаб цехлар уртасидаги иқтисодий ҳамкорлик янада ривожланди. Натижада ушбу бўлинмада поливинилхлорид плёнка қопламали нафис муқовали ён дафтарчалар тайёрлана бошланди. Бундай плёнкали муқоваларни резина «жува»лари цехи етказиб турди. Маҳсулот тайёрлаш купайиб, эндиликда чунтақда юрадиган алифболи дафтарчалар, календарлар тайёрлашга киришилди.

Корхонамизда ишлаб чиқариш захираларини қидириб излаш кўригининг утказилиши оқибатида топилган қушимча кучлар ҳисобга олиниб, ишлаб чиқаришнинг сарфи таннархини камайтириш билан бир қаторда сифатини кўтаришга ёрдам берди. Бутун куч-ғайрат сермеҳнат ишлаб чиқариш жараёнларини механизациялаштиришга қаратилди. «Гелиос-225» маркали конверт тайёрлайдиган дастгоҳ маҳсулот ишлаб чиқариш жараёнида узлаштирилди. Натижада қул меҳнати камайди, бошқа шаҳарлардан қимматбаҳо конверт-гилофларни неча ун миллион нусхада келтиришга ҳожат қолмади.

Эндиликда бадий безакли нафис босма гилофлар Ўзбекистон билан бир қаторда Марказий Осиёнинг барча республикаларига ҳам жўнатиладиган бўлди. Варақлар тўпламини кичикроқ ҳажмга келтириб ёпиштириш учун автомат, алфавит босиб чиқарувчи машина, «Виктория-820» матбаа машиниси, «Сейпа-132» қоғоз қирқиш машиналари ҳам узлаштирилди. Қоғоз буюмлар цехининг бланка цехи билан қўшилиши, механизация даражасининг кўтарилишига олиб келди, кейинчалик қоғоз қийқим-

ларини қайта ишлаш бўлинмаси ҳам шу тизимга қушиб юборилди. Шу тариқа ягона цех бунёд бўлди. Унинг таркибида қогоз тайёрлаш участкаси, босма ва муқовасозлик бўлинмалари ташкил этилди. Навбатдаги вазифа юқори такрорий электр пайвандлаш қурилмаларида поливинилхлорид плёнкаларидан буюмлар тайёрлаш участкасини ҳам қогоз буюмлар тайёрлайдиган бўлинмаларга бериш вазифаси турибди. Шундай қилинса, муқовалар, папкаларни резина цехидан босмахонага юборишга ҳожат қолмайди. Минг афсусларки, иқтисодий танглик, зарур хом ашёларнинг танқислиги сабабли ҳозирги кунда бу режаларни амалга оширишнинг иложи бўлмаяпти.

Бир вақтлар бланка цехи асосий цехларни майда-чуйда буюртмалар билан овора қилмаслик мақсадида ташкил этилганди. Ҳозир эса бу қогоз буюмлар цехидаги йирик бўлинмага айланди. Ниҳоят, нашриётнинг офис-салонида (дуконида) таклифномалар, ташрифномалар тайёрлаш учун буюртмалар қабул қилиш бўлинмаси очилди. Бу тадбир аҳолига маиший хизмат курсатиш қўламини кенгайтириб, харидоргир маҳсулотлар ҳажмини ошириб, оқибатда корхонанинг даромадини купайтиришдек муҳим ишга сезиларли ҳисса қўшадиган бўлди. Юқорида айтиб утганимиздек, бўлинма маҳсулотлари нафақат Ўзбекистонда, балки Москва, Челябинск, Краснодар шаҳарларига, Ҳамдўстликнинг бошқа минтақаларига ҳам миллионлаб нусхада жунатиладиган бўлди. Улар орасида боғдорчилик, гулчиликка оид, йул ҳаракати Қоидаларига дахлдор маълумотномаларнинг мавжудлиги, маданий ва маиший молларга бўлган халқ талаби усиб бораётганлигининг аниқ исботи бўла олади.

Олтмишинчи йилларда нашриётда иш ҳажмининг ниҳоятда ошиши боис цехларни қоғоз билан таъминлаш зарурати уларни талабга кўра турли бичиқлар асосида кесадиған булинма ташкил этилишини тақозо этарди. Биргина 1979 йилнинг ўзида чет эл фирмаларидан олинған 45 минг тонна қоғоз босмаҳонада ишлатилиб, унга турли босма нашрлар чоп этилиши оқибатида купгина фойда олинғанди.

Ана шу асосий хом ашё ҳисобланған қоғоз урамларини қирқиб тайёрлайдиган илгариги булинмаси ярим ертулада жойлашған эди. 70-йилларнинг бошига келиб цех биринчи қаватдаги кенг, ёруғ хонага кучиб утди, варақ кесиш («АР-2»), қоғоз ва картон қиркадиган машиналар билан жиҳозлана бошладди, ўша кезлар босма ва муқовасозлик цехлари учун урам қоғозини қирқиб тайёрлаб, бир меъёрга тушириш технологияси тобора такомиллаша борди, оқибатда замонавий мажмуа вужудга келди.

Қорхонамиз тизимида 1965-1970 йилларда темир йўл изларига эга булған база қурилиб, замонавий хом ашё омборлари бунед этилди. Бу ерда темир йўл вагонларидан қоғозларни тушириб олиш, уларни тахлаш ва автомашиналарга ортиш асосан механизация воситалари зиммасига юклатилди. Темир йўл ёқасидаги бинолар таъмирланиб янги бино қурилғач, 1979 йилда қоғоз омборларининг майдони кенгайтирилди, унинг умумий саҳни 17000 квадрат метрни ташкил этди. Ана шу майдондан оқилона фойдаланиш мақсадида эндиликда қоғоз урамлари 3-4 қават қилиб тахланған, бунинг учун бу қоғозларни махсус электр аравачаларда ташиш ва юқорига тахлаш воситалари тadbик этилди. Баҳайбат қоғоз урамларини ортиш-тушириш ишларининг механизациялаштирилиши туфайли қоғоз урамлари бузилмайдиган усулда сақланадиган булди.

Замонавий омбор биноларининг қурилиши оқибатида қоғозларни ортиш-тушириш ишлари бутунлай механизация воситалари зиммасига юклатилди. Қоғозшунос муҳандислар ҳуқуқшунослар билан ҳамкорликда ишлаб, муаммоларни ечиш зарур бўлса асосли даъволарни кутариб чиқишлари ва қоғоз етказиб берувчи фабрикалар билан амалий ва доимий алоқа, шунингдек вагонлардан молларни тушириб олишда нашриётнинг юқори малакали мутахассисларининг фаол иштирок этиши, ходим-

ларни моддий жиҳатдан дуруст рағбатлантириш каби тадбирлар кунгилдагидек натижалар берганди. 1971-75 йилларда амалда белгиланган нормадан ташқари 750 тонна йиртилган қоғоз чиққан бўлса, 1978-80-йилларга келиб бундай зарарларга бутунлай чек қўйилди. Шу йилларда амалга оширилган техника-ташкилий чоралар оқибатида 3 минг тонна носиб қоғоз тежаб қолинди. Бу иш самараларини қуйдаги маълумотлардан ҳам билса бўлади, 1971 йилда 62 тонна, 1972 йилда — 55,2, 1973 йилда — 76,6, 1974 йилда — 140,8, 1975 йилда — 187,1, 1976 йилда — 289,1, 1977 йилда — 366,4, 1978 йилда — 451,1, 1979 йилда — 526, 1980 йилда — 535,4 тонна қоғоз тежалди.

Кейинчалик қоғознинг ишлатилиш миқдорига қараб, уни иқтисод қилиб қолиш усулини қўллашга етарли аҳамият берилди. Масалан, 1980 йилда 562,2 тонна, 1984 йилда 581 тонна қоғоз тежалди, беш йил мобайнида 10,7 минг тонна қоғоз иқтисод қилиб қолинди. Утган даврга бир қарашда усиш борга ухшарди, аслида эса маҳсулот тайёрлаш жараёнида фойдаланилган умумий қоғоз сарфига нисбатан таққосланганда тежалган қоғоз купайиш уёқда турсин, балки 0,1 фоиз камайган. Ҳар қалай 1981 йилга нисбатан 476,45 тонна, қарийб икки баравар куп тежалгани кўринди. Аммо иқтисод натижаларини ун йил мобайнида мамлакатдаги бошқа матбаа корхоналари курсаткичлари билан таққослайдиган бўлсак (бу корхоналарда тежаш 2,2 фоизни ташкил этган), бизнинг иқтисодимиз курсаткичи, сарф этилган қоғознинг 0,4 фоизини ташкил этарди, холос. Бунинг сабаби аввало техника етарли эмаслиги, қоғоз сарфлаш ҳисоботи тизимлари иш натижаларини мунтазам равишда чуқур таҳлил этилмаганлиги сабабли қоғозни тежамкорлик билан сарфлаш борасидаги мавжуд ижобий усуллар тула урганилмаётганлиги ва кенг тарғиб этилмаганлигида эди. Аммо, ҳар қалай босмахонамизда нашрларни чоп этувчи ишчиларнинг илғор бригадалари бўлиб, уларда қоғозни тежаш ҳажми 3 фоизга етарди. Шунинг учун ҳам илғорларнинг моддий манфаатдорлигининг ҳажми салмоқли миқдорга етганди.

Тежамкорлик ҳаракати ривожланиб бориб, 1984 йилда сарфланган умумий қоғознинг тежалган ҳажми 0,3 фоизга етган бўлса, 1987 йилда бу ишнинг сусайганлиги сабабли иқтисод курсаткичи 0,1 га тушиб қолди, бушашишлик ва бепарволикнинг олдини олинмаса, аҳвол янада ёмонлашиши мумкин эди. Шунинг учун ҳам 1989 йилнинг биринчи ярим йиллиги ҳисоботининг теран ва ҳар томонлама таҳ-

дил этиш зарурати туғилиб, қимматбаҳо хом ашёнинг нобуд булишининг ташкилий-иқтисодий, технологик сабабларини аниқлаш лозим бўлди. Бозор муносабатларига утиш шароитида қоғоз нархи кескин кутарилиб кетган даврда, бу айниқса кечиктириб бўлмайдиган зарурат эди.

Саксонинчи йилларнинг иккинчи ярмида ишлатилатган қоғоз ҳажми яна 15 минг тоннага кўпайди. Темир йул буйи базасининг майдонларини кенгайтириш эҳтиёжи туғилиб, 1989 йилда бу ерда яна бир омбор қурилди. Корхона раҳбарияти қоғозни яхши сақлаш ва кўплаб тежаш мақсадида уни вагонлардан тез тушириб олиш ва босмахона бўлинмаларига нобуд қилмай етказиб бериш чоратадбирларини қўриб, бу мураккаб ишнинг ҳам фойдали ечимини топиб, ишлаб чиқаришга тадбиқ этишга муваффақ бўлди.

Асосий хом ашёни иқтисод этиш муҳим масала бўлганлиги сабабли бу бўлинма ҳам ҳужалик ҳисобига ўтказилди. Шунинг учун қоғоз цехи таркибига хом ашё чиқиндиларини йиғиш, саралаш ва топшириш бўлинмаси ҳам киритилди. Илгари айтиб ўтганимиздек, авваллари макулатура йиғилиб, тайёрловчи ташкилотларига топширилар эди. Бу ташкилотлар ана шу чиқиндиларни йиғиш ва саралашга сарфланган харажатлардан анча кам ҳақ тулар эдилар. Нашриёт янгилик яратувчиларининг таклифи билан Тошкент қоғоз комбинати билан бевосита ўзаро фойдали алоқалар ўрнатилди, бундан буён қоғоз чиқиндилари шу корхонанинг ўзига топшириладиган бўлди. Комбинат ҳар бир тонна қоғоз учун хом ашёнинг сифатига қараб 53 сўмдан 87 сўмгача пул тулайдиган бўлди. Шу таклифнинг амалга оширилиши туфайли йиллик шартли иқтисодий самара 400 минг сўмдан ошиб кетди.

Қоғоз муаммоси нафақат корхонамизнинг, эндиликда мустақил Ўзбекистон истиқлолининг муҳим соҳасига айланди. Келгуси бўлимда батафсил туҳташни дилда тутиб қўйганимиз боис, мазкур бобни шундай яқунламоқчимиз: андак эриш туюлсада, матбаачилар орасида муҳим «қоғоз — матбаачиларнинг нони» деган иборани ҳар куни эсга оладиган масъулиятли даврда яшаймиз. Ҳазрати Инсон бор экан, Ҳазрати Нон булади. Ҳазрати Инсон омон экан, унинг уйғоқ қалби маърифатга ташна экан, демак Ҳазрати Қоғоз ҳам булади. Бозор иқтисодиётига ўтарканмиз, қоғознинг қадри янада ортади. Барча тажрибаларимизни ишга солиб, қоғознинг ҳурматини ўрнига қўйишга интилганмиз, уни тежаб сарфлашимиз зарур. Вақт келар, фурсат стар,

Ўзбекистонимиз бақувват қоғоз саноати мажмуига ҳам эга бўлиб қолар. Лекин ушанда ҳам бир қадрият сақланиб қолади: матбаанинг Ҳазрати Нони — Ҳазрати Қоғоз ҳамишадагидек эъзоз-эътиборда бўлади.

ТЕХНИКА ТАРАҚҚИЁТИ ЙУЛИДА

Босмаҳонани техникавий жиҳатдан қайта жиҳозлаш борасидаги таклифларни тайёрлаб, тақдим этиш техника бўлими, корхонамиз лабораторияси, бош механик, бош энергетик ва бош технолог бўлимлари зиммасига юкланган. Уларнинг бу йуналишдаги фаолиятини корхонамизнинг техникавий кенгаши бошқариб туради.

Юқори малакали мутахассислар томонидан ишлаб чиқилган техника тараққиётининг истиқболли режаси сунгги йиллар мобайнида изчил амалга ошириб келинди. Офсет босманинг прогрессив технологияси қулланилаётган янги газета мажмуасининг қурилиши ва ишга туширилиши ана шу ривожланиш ва тараққиётнинг энг муҳим босқичи бўлди. Эндиликда Россия Федерацияси ва Ўзбекистон Республикаси, Тошкент вилояти ва шаҳри ҳамда муассасалар газеталари юқори унумли «Рондосет-170» ун икки гилдирак-гардишли ротация машиналарида замонавий усулда чоп этилмоқда. Рухли темирқолипга ўтказилган газета саҳифаларини тайёрлаш, матрица олиш, металл саҳифалардан стереотип усулда қолип тайёрлаш (бу ишчилар соғлиги учун зарарли бўлган қурғошин-сурма қотишмасини ишлатиш билан боғлиқ эди), эндиликда бу биз учун ўтмиш бўлиб қолди. Енгил биметалли ва пулат офсет қолипларни собиқ иттифоқнинг Львов, Одесса шаҳарларида тайёрланган ФПП-120, ФПТ-120 поток линияларида махсус механизмлар воситасида пулат босма қолипларга қайта ишлов бериш усулининг жорий этилиши билан матбаа ижроси сифатига кафолат бериш ва булардан миллионлаб газета нусхаларини чоп этиш шароити яратилди.

Техника кенгашининг журналларни чоп этишда қайноқ металл сатрларидан замонавий фото йули билан ҳарф териш технологиясига ўтиш туғрисидаги ихтироларини ишлаб чиқаришга тадбиқ этиш, бу борадаги иккинчи муҳим босқич бўлди.

Босмаҳонанинг цехларини АҚШда тайёрланган

«Госс-Коммюнити» урамли қоғоздан чоп этадиган машиналар, Олмониядаги «Пламаг» фирмасининг «Р-44» ва «Р-46» ясси офсет машиналари билан жиҳозлаш билан бирга жами журналларни чоп этишни эски юқори босма усулидан замонавий офсет босма технологиясига утказиш жараёни мураккаб бўлса ҳам осон кечди. Газета ротацияси цехининг ишчилари турдош корхоналардан «Московская правда» газетасининг босмахонасида ва Молдавия матбаа корхоналарида ҳунар ургандилар. Корхонамининг муҳандис-техник ходимлари босмахонанинг юқори техникавий ўқувини ташкил этдилар, янги техника ва технологияни ўзлаштиришда ёш мутахассисларга амалий ёрдам бердилар.

Журнал учун ҳарф териш жамоаси касб-кор ўқувини ўзлаштиришда катта қийинчиликларга дуч келди. Фото йули билан ҳарф териш тизими учун маалакали сазловчи-электрончилар тайёрлаш жараёни осон кечмади. Журналнинг ҳарфи фото усулида терилган дастлабки сонлари матнларининг диопозитивлари босмахонага топшириладиганида айрим саҳифалар фотоқолиплари зичлигининг бир хил эмаслиги, лунда қилиб айтганда, ҳар бир саҳифада матбаа нуқсонлари кўриниб турарди.

Офсет цехида мамлакатимизда тайёрланган урамли ва ясси саҳифали ускуналарда ва машиналарда босиш учун резина полотноларни қўллаш усули жорий этилди. Ўзимизнинг резинали полотномиз — декель сифати жиҳатидан Англиянинг «Вулқон» фирмаси маҳсулотидан қолишмайдиган даражага етганлиги оқибатида, офсет босма машиналарининг ҳамма турларига корхонамизда тайёрланаётган декель материаллари ишлатиладиган бўлди.

Ўз даврида ягона ҳисобланган янги «Гелио-Клишограф» ускунасида ботиқ босма формалар тайёрлашнинг замонавий технологиясининг ўзлаштирилиши зарарли химиявий усулда қолип тайёрлаш технологиясидан воз кечиш имконини яратди. Мазкур бўлинмада галваника (босма қолиплар юзини қотишмалар билан мустаҳкамлаш) жараёнлари учун суюқликнинг мис ва хром ёрдамида қолипларни чидамлилигини оширадиган узун ва чуқур узанлар ўрнатилган. Босма қолиплар зарарли кимёвий моддаларсиз тайёрланадиган бўлиши билан бир қаторда қайта ясалган қолипларнинг нархи арзонлаштирилиб, сифат курсаткичи сезиларли даражада кўтарилди.

Ишлаб чиқариш лабораториясида корхонага келадиган қоғозлар ва бўёқлар сифати «ИГТ» намуна босувчи асбоб ёрдамида таҳлил ва аниқ назорат

килинишига эришилди. Таҳлил натижаларига кура босмахонамиз цехларига аниқ ва зарур техник тавсиялар бериладиган бўлди. Фотоплёнкалар корхона цехларига жунатиш олдидан сенситометрда назорат қилинадиган, тайёр офсет қолиплари, матбаа жараёнлари сифатини намуна тарзида текшириш эса «РШ-Ф», «ОКП», «Брунера» тез назорат шкаллари ёрдамида амалга оширилиб, юқори сифатда тайёрланишига эришиладиган бўлди.

Сунгги йилларда буюқларнинг турлари узгарди.

Олмониялик матбаа машинасозлари синашта ҳамкорларимиз саналади. «Пламаг» фирмасининг директори жаноб Х. Литтман янги ускунани таништирмоқда (1979 й.)

Босмада синтетик елимловчи модалар қушиб тайёрланган ялтироқ, қогоз бетида тез қотувчи куплаб буюқ турларини қўллашнинг янги усуллари ўзлаштирилди. «РН-Метр» ва колориметрлар ёрдамида химиявий назорат аналитик усулдан потенциометрик усулга ўтказилди. Бу таркиби хилма-хил аралашмаларни назорат қилишга имкон яратди. Инженерлардан Т.В.Аминова, Н.В.Яковлева, Т.Г.Шведова, И.Ш.Губайдулина, Н.В.Виноградовалар куп йиллардан бери лабораторияда ижодий меҳнат қилиб, маҳсулот сифатини кўтаришдек муҳим тадбирларга салмоқли ҳисса қўшдилар.

Корхонани ривожлантириш ва техникавий жиҳатдан қайта жиҳозлаш босқичларини бош механик ва техника бўлимларининг ходимлари яхши

эслайдилар. Уша йиллари қанча машиналар сотиб олғаниб, монтаж этилгани ва ҳозирда ишлатилаётгани ҳақида батафсил ҳикоя қилишга имконимиз йўқ. Шунинг учун босиб утилган давр тарихини рақамлар билан ифодалаб берайлик! Сунгги бир неча йил мобайнидаги қиймати 100 миллион сўмдан ортиқ бўлган юзлаб машина ва ускуналар ўрнатилди ва тула узлаштирилди.

Ҳамонки, шу йиллар мобайнида 500 дан ортиқ машиналар ўрнатилган экан, буларни юқори малакали ишчи-мутахассислар бошқариши, эски ускуналарни таъмирлашнинг барча турлари уз вақтида, сифатли бажарилиши керак бўлади. Акс ҳолда, мураккаб, қимматбаҳо бўлган босма маҳсулотини ишлаб чиқариш ва унинг сифатини кутаришнинг негизи ҳисобланган матбаа ускунасини зарур техникавий даражада сақлаб туриш мумкин бўлмайди.

Шуни айтиш жоизки, босмаҳона эндигина оёққа тураётган кезларда ходимлар орасида машиналарни йиғувчи ва созловчилар — мутахассислар кам бўлган. Таъмирлаш билан боғлиқ бўлган майда ишларни ишчиларнинг узлари эплашарди, чунки уша кезлар босмаҳонада бор-йўғи иккита ясси ва иккита босма тигел машиналари ўрнатилганди.

Кейинчалик «Советский Восток» босмаҳонасининг газета ротацияси цехида бор-йўғи икки созловчи — Александр Гросс ва Георгий Гринёв, ишлар муқовасозлик ва газета учун ҳарф териш цехларидаги машина ва механизмларни созлаш ҳам шулар зиммасида эди. Техника этишмаганлиги сабабли қўпгина жараёнларни ёш ишчилар қўлда бажарар эдилар.

Дастлабки линотип машиналари босмаҳонага 1926 йилда Олмония ва Россиядан олиб келинди. Таъмирлаш-механика цехи эса Тошкент матбаа комбинатида 30-йилларнинг урталарида очилганди, худди уша даврларда ўзимизда ўқитиб, этиштирилган созловчилар қўпчилик цехларда матбаа ускуналарини тузатиш ва созлаш тизимида меҳнат қила бошлаган эдилар.

Босмаҳона техника базасини доимий таъмирлаш, машиналарни етарли даражада тузатиш ва созлаш жараёнлари чузилиб кетарди. Бунинг сабаби атиги битта пармалаш ва иккита «Крауз» токарлик ускунаси мавжудлиги эди. Техника бўлимлари асосан янги ускуналарни ўрнатиш ва эскиларини тўздан таъмирлаш ҳам улар зиммасида эди. Уша йилларда техникани режа асосида таъмирлаш усули ҳали амалга оширилмаган эди. Малакали мутахас-

сислар етишиб чиккан 50-йилларнинг урталаридан бошлаб бу иш одат тусига кира бошлаганди. Ускуналарнинг тез ишдан чиқиши ва муддатидан илгари яроқсиз ҳолга келиб қолиши сабабларини урганиш ва таҳлил этишнинг натижалари шундан далолат берадики, таъмирлаш-механика булимининг асосий вазифаси ҳар доим ускунанинг ишлашини таъминлаб туришдир. Энди купчиликка равшанки, агар ускуналар режа билан таъмирлаб турилса, машинанинг «умри» узаяди, бекор туриб қолиш ҳоллари камаяди. Маҳсулотнинг сифати юқори бўлиб, техникани таъмирлаш учун кетган сарф-харажатлар урни тезда қопланади.

Ускуналарни эҳтиёткорлик, билимдонлик билан ишлатиш ва вақтида таъмирлаб туриш лозимлигини корхонамизнинг барча ходимлари тула ўқиб олишган. 60-йилларнинг охирида босмаҳона режалаштириш ва иқтисодий рағбатлантиришнинг янги усулига утгандан сўнг бу иш айниқса равшан бўлиб қолди. Эндиликда ускуна ишлатилаётган еки бекор туриб қолганидан қатъи назар, амалдаги фондлар учун ҳақ ундириб олинаверар эди. Уша даврда 125 та янги ускуна ўрнатилган бўлиб, ишлаб чиқариш фондларининг қиммати 4 миллион сўмни, фондлар учун ажратма эса 300 минг сўмни ташкил қиларди.

Корхонамиз цехларининг раҳбарлари ва муҳандис-техник ходимлари янги ускуна монтажини ва узлаштириш муддатларини қисқартириш, уларнинг бекор туриб қолиш ҳолларини бартараф этиш, машиналарнинг фойдали иш коэффициентини кўтариш учун фаол ҳаракат бошладилар. Илгор ишчиларнинг ташаббуси билан босма нашрга тўрт хил бўёқ берадиган офсет машинасида, варақни саралаб оладиган ва тикув-қирқиш агрегатларида ишлайётган бригадалар меҳнатига ишбай ҳақ тулаш усули жорий этилди.

Билимдонлик билан тузилган режалар ҳам таъмирлашнинг янги усулига бирданига утиш шароитини яратиб беришга ожизлик қилди. Ишчиларни техникавий билим жиҳатидан ҳам, руҳий, маънавий жиҳатдан ҳам тула тайёрлаш учун куп йиллар давомида иш олиб бориш зарур бўлди. Айни вақтда ишчиларни руҳий, психологик жиҳатдан тайёрлашга кўпроқ вақт ва маблағ сарфланадиган бўлди. Ҳозирги кунда баъзан бўлинма устаси, ҳатто цех бошлиғи ҳам режага кўра машинани таъмирлаш навбат руйхатини бузиб бўлса-да, маҳсулот чиқаришга тайёр туради, бироқ бу ҳолда улар шунини унутиб қўйишадики, бугун бир сўм пул топаман

деб келажакда олинадиган минглаб сумдан ажраб қолиш мумкиндир.

Корхонамизда режали таъмир навбат руйхатига уз вақтида амал қилиш цехлар уртасида утказиладиган мусобақанинг асосий шартларидан бири бўлиб қолди. Бош механик Валентин Ивашченко ҳафталик ишлаб чиқариш кенгашларида режали таъмирнинг амалда бажарилиши ҳақида муттасил ҳисоб бериб борар экан, таъмирлаш бўлимлари ходимларининг муваффақиятини таъкидлаш билан бир қаторда цех ва умуман, ишлаб чиқариш раҳбар ходимларнинг айримларини навбат руйхатини бузган-

ТЕХНИКА
ТАРАҚҚИЁТИ
ЙУЛИДА

Техника билан
тиллашиш
усталарнинг севимли
ишидир

ликда айблаб, уларни қаттиқ танқид қилиб, айрим ҳолларда ишбузармонлар ойлик мукофотларидан айрилиб қолишлари мумкинлиги таъкидлаб уқтирилди.

МУТАХАССИС ТАЙЁРЛАШДАГИ ҚУТЛУГ ҚАДАМЛАР

Босмахоманиз ишлаб чиқариш тизимларига фан ва техника ютуқлари, илгор технологиянинг жорий этилиши, нашриёт-матбаачилик негизининг янада ривожланиши бу жараёнларни ушлаштириш учун олий малакали мутахассислар, аввало, муҳандис-технологлар тайёрлашнинг замонавий усуллари ушлаштиришни такозо этди. Тугри, Тошкентга Москва ва Львов полиграфия институтини битириб чиққан бармоқ билан санарли муҳандислар келиб туришарди, лекин уларнинг техника билан жорий жиҳозланаётган корхона булинмаларига раҳбарлик қилиш учун ўқувлари, тажрибалари етишмас эди, албатта.

Шу бойсдан бизнинг таклифимиз асосида республика нашриёт, полиграфия ва китоб савдоси Комитети ҳамда Олий ва урта махсус таълим вазирлиги уртасида республика олий ўқув юртиларидан бирида матбаа муҳандисларини тайёрлайдиган булинма очиш туғрисида утказилган мунозаралар оқибатида бир тухтамга келинди. Худди уша кезде Фаргона политехника институти очилаётган эди. Бизнинг нашриёт ва юқорида номи зикр этилган комитетнинг қатъий эътироз билдиришларига қарамай, шундай булинмани Фаргона политехника институти қошида очишга қарор қилинди. Шундай қилиб, ҳар қалай, Ўзбекистон матбаачилиги учун муҳандислар тайёрлашга илк қадам қўйилди.

Мазкур булим 10 йил давомида ишлаб турди ва матбаа-полиграфия соҳаси учун юздан ортиқ муҳандис-технологлар тайёрлади. Аммо уларнинг малакаси паст эди. Ушбу мутахассислар асосан Фаргона водийси вилоятларида ишга жойлашардилар. Водий босмахоналарида ана шу ёш муҳандислар учун иш уринлари етишмаганидан булинмани битириб чиққанларнинг аксарияти ихтисослари бўйича ишламадилар. Бунга сабаб ўқитувчиларнинг етишмаслиги, таълим бериш савиясининг пастлиги, матбаа ишлаб чиқариши учун муҳандислар тайёрлаш базасининг кучсизлиги ҳамда институт раҳбарияти бу ишга қизиқмаганлиги (ихтисослик институтининг асосий фаолиятига мос келмас эди) шунга олиб келдики, кириш имтиҳонлари чоғида дурустроқ билими булмаган ёшлар ўқув йили бошланиши олдидан ана шу булинмага жунатилаверди. Йигит-қизларнинг қобилияти ҳам, полиграфия

касбига мойиллиги ҳам, истаги ҳам инobatга олинмасди. Мутахассислар тайёрлашни шу йўсинда ташкил этиш оқибати яхши бўлмаслиги аввалданок равшан эди. Юкорида айтиб утганимиздек, матбаа касбининг муҳандис-технологии деган дипломини олган ёшлар истикболга интилмасдан, бошқа тармоқларга кетиб қолавердилар.

Хуллас, Фаргона политехника институтида мазкур бўлимнинг очилиши пуч ҳаёдан бошқа нарса эмаслиги ҳаммага аён бўлганди. Моддий-техника

МУТАХАССИС
ТАЙЁРЛАШДАГИ
КУТЛУГ ҚАДАМЛАР

Ёшлар — илгор
техникани
жон-дилдан севиб,
узлаштириб оладилар

базаси, малакали ўқитувчилари бўлмаган ўқув даргоҳи «қорғоздан қаср» ясалган қўргонни эслатарди. Аслида, республика Олий таълим вазирлигининг ўша даврдаги раҳбарининг бефарқлиги оқибатида, шунчаки ҳисобот учун очилганлиги сезилиб қолганди. 1975/1976 ўқув йилларида камина давлат имтихон комиссиясининг раиси сифатида мазкур институтда полиграфия бўлимини битириб чиқарган ёшлардан имтихон олишда қатнашган эдим. Ўшанда ишончим комил бўлдики, ёшларнинг ихтисослик бўйича билими жуда паст, уларнинг қўпчилиги имтихон оқибатидан қатъий назар дипломи олиб, ўзларини бошқа тармоқларда ишлашга чоғлаб туришгани билиниб турарди. Бу ёш-яланглар бош-

ка тармоқлар сингари замонавий матбаа саноати ишлаб чиқариши ҳақида суҳбатсаввурга эга эдилар, узларидан пухта билим талаб қилинишини ҳам тушуниб турардилар, албатта. Дарҳақиқат, ниҳоятда мураккаб технология жараёнларини узлаштири олиш учун тинмай уқиб-урганиш керак бўлади. Бу ҳаммага аён талабдир. Ушбу институтни битириб чиқувчилар ишлаб чиқариш практикаси пайтидаёқ, бу ишга чоғим келмайди деган хулосага келган бўлсалар керакки, шу боисдан ҳам бошқа ишни кузлаб туришарди. Ҳойнаҳой, олий маълумотни тасдиқловчи диплом бўлса бас, у ёғи бир гап булар қабилида иш тутишарди.

Замонавий матбаа техникаси йуклиги сабабли мазкур бўлим республика матбаа корхоналарига малакали мутахассислар етказиб беришда тузукроқ иш курсата олмади, айрим билимдонларини ҳисобга олмаганда, билими буш ёшлар савдо соҳасига утиб кетавердилар. Бунинг оқибатида босмахоналарнинг муҳандисларга муҳтожлиги масаласи ҳал этилмай уз ҳолича қолаверди.

Юқорида айтиб ўтганимиздек, шу даврда Москва, Львов матбаа муҳандислари тайёрлайдиган институтларини битириб ишлаш учун купгина муҳандис-технологлар, муҳандис-механиклар, муҳандис-иктисодчилар корхонамизга келишган эди. Лекин ёлчитиб ишлашмасди, истиқбол йўлида уларга куз тикиш хато булар эди. Айрим қобилиятлилари ҳам «илдиз отиб, палак ёзиб» кетмадилар. 1955-1970 йиллар мобайнида нашриётимиз босмахонасида шу институтларни битириб келган 50 мутахассис нари борса уч йил ишлади, холос. Фақат ун нафаридан биригина шу муддатдан купроқ ишлади. Бу мутахассисларнинг аксарияти корхонамиздан бепул квартира олишганидан кейин уни уз она шаҳарларидаги уйларга алмаштириш пайига тушиб, эл-юртларига жунаб кетдилар. Бунинг оқибатида муҳандислик лавозимларига тегишли маълумоти булмаган тажрибакорларни қўйишга тўғри келди. Масалан, босмахонамизда улар ана шу лавозимларнинг 30 фоизини эгаллаб туришар эди. Нашриёт, полиграфия ва китоб савдоси Комитетида эса буш уринларнинг 50 фоизида тажрибакорлар меҳнат қилишар эди.

Ишлаб чиқариш кучлари шиддат билан ривожланаётган, жуда аниқ тизимли ишлайдиган, электроника техникасининг юқори даражасида жиҳозланган полиграфия машиналари урнатилаётганда шу ҳолга тушиб қолганимизда, малакали кадрлар тақчиллиги айниқса яққол сезиларди. Олий маълумот

Матбаачиларнинг
янги замон авлоди
техниканый-
технологик
имкониятлардан якка
тартибда
фойдаланишга
муяссар буддилар

Тайёр газета
саҳифаларини
пластинга кучириш
автоматик ва маҳорат
талаб қилмаган
матбаачилик касби

Газета ротицияси
дастгоҳлари
жойлашган цех ягона
газета мажмуаси —
корхонамизнинг
юраги саналади

Оффсет босма
цеҳининг замонавий
кудратли техникаси
ва илғор
технологияси
Ватанимиз
матрифатига бир умр
хизмат қиласради

Харф теришининг
компьютерлаш-
тирилиши истиқлол
йилларида муҳим
воқеа бўлиши
баробарида ишлаб
чиқариш муҳитини
замона талабига кура
тубдан янгилаган
жараён ҳамдир

Куз олдингиздаги
дасттоҳ босма
маҳсулотлардаги
рангли безакларга
жило берувчи ақлли
машинадир

Курувчилар бунёд
эган монтаж ишлари
иморатнинг
муштаҳкамлангани
сингари
матбаачиликдаги
«монтаж» амаллари
ҳар қандай напирнинг
муҳтаамлигини
таъминлайди

Сахифадан нусха
кучирини санъат
даражасидаги нозик
амалдир

Ҳар бир пластинани
босма машинасига
урнатилдан олдин
бирров куздан
кечириш
матбаачиларнинг
узига хос удумига
айланган

Бу машиналар
матбаачилик
бўёқларини минглаб,
миллионлаб
саҳифаларга дид,
нафосат ва «адолат»
билан тақсимлайдилар

Иш уринининг озода
булиши,
дастгоҳларнинг ҳар
доним меҳнатта шай
туриши —
матбаачиликнинг
тамаил қадриятларидан
биридир

Муқовалани дастоҳи
барча жараёнларни
бажарди, мана, энди
китобнинг янги
нусхаси тайёр булди

Маҳсулот
истеъмолчиларга
жунатишдан олдин
такрор-такрор куздан
кечгирилади, бу ҳам
одатдаги муҳим
вазифа

Муқовалаи дастгоҳи
барча жарасиларни
базарди, мана, энди
китобнинг янги
нусахаси тайёр булди

Маҳсулот
истеъмолчиларга
жунатилишдан олдин
такрор-такрор куздан
кечирилади, бу ҳам
одатдаги муҳим
вазифа

Бу оромтохда дам
олувчилар фаол
жисмоний тарбия ва
бардамликка
интилаётдилар

Замонавий тиббий
асбоблар воситасида
даволаш
«Навбахор»нинг
қисмига стан
муолажа
хизматларидан
бири

«Навбахор»нинг
муҳташам залларини
бунёд этишда узбек
халқ амалий
санъатидан кенг
фойдаланилганлиги
дам оловчиларда хуш
кайфият уйғотади

Сувнинг чинакамига
оби раҳмат
эканлигини дам
оловчилар таналарида
«синаб» куришади

Бу оромтоҳда дам
олувчилар фаол
жисмоний тарбия ва
бардамликка
интилаётганлар

Замонавий тиббий
асбоблар воситасида
даволаш
«Навбахор»нинг
қиёмига сўган
муолажа
хизматларидан
биридир

Матбаачилар
истиқлол йилларида
вужудга келган янги
савдо мажмуида яхши
ният билан улут
ҳукмдор боболари
Али Эр Тунга —
пахлавон
Афросиёбнинг
номини беришди

Ниятингиз, дидингиз
ва хонадонингизга
муносиб мебель
изласангиз,
«Афросиёб»
хизматингизга доим
тайёр

«Шарқ» — «МИР»
супермаркети —
дунёнинг инсонга
хизмат курсатувчи
санъати
намуналарини
мижозларга
таъиништирувчи ва
уларга хизмат этувчи
узига хос даргоҳдир

«Шарқ», наинки
замонавий
техникадан
фойдаланади,
башпарти ўз
ҳамкорлари Ёрдамига
таяниб
Ўзбекистонимиз
тармоқларини
компьютер-
лаштирилишига
ҳам илғи туқ
ҳиссасини қўшади

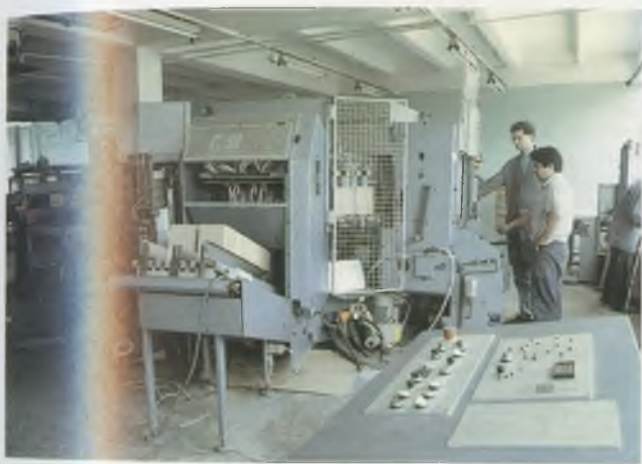

«Шарқ» — «МИР»
супермаркети
мижозларга хизмат
курсатилиши
замонавий йўсинда
ташқил
этилганлигини
амалда қуриб
қувонасиз

ли муҳандислар, малакали ишчилар етишмагани сабабли, меҳнат унумдорлиги пастлиги оқибатида янги ускуналарда ишчилар меҳнатини оқилона ташкил этишнинг имконияти булмасди. Бошқа республикалардан вақтинча ишга таклиф этилган матбаачи муҳандислар муҳим жараёнларда ишлаш учун зарур тақрибалари етишмаганлиги сабабли замонавий ускуналарни самарали ишлатишнинг уддасидан чиқолмас эдилар, бу эса машиналарнинг сабабсиз туриб қолишига, матбаа нашрларининг по-

МУТАХАССИС
ТАЙЁРЛАШДАГИ
ҚУТЛУҒ КАДАМЛАР

Ҳадемай китоб
саҳифалари чоп
этишга тайёр булади

лиграфия ижроси жиҳати, сифатининг пастлашуви-га сабаб буларди.

Тармоқда ҳам, нашриётимизда ҳам муҳандис-технолог мутахассислар етишмаслиги сабабларини таҳлил қилар эканман, шунга ишонч ҳосил қилдимки, республикаимизда замонавий талабларга жавоб берадиган малакали кадрлар тайёрлашни йўлга қўйиш керак. Шу боисдан ҳам матбаа касбининг мутахассислари, айниқса муҳандис-технологларни ўзимизда билим олаётган ёшлар ҳисобига, Тошкент олийгоҳларида тайёрлашдек муҳим вазифани ечишда ердан беришни сураб, 1976 йилда Ўзбекистон ҳукуматига аниқ ва батафсил таклифлар киритдик. Бунга республика нашриёт, полиграфия ва китоб савдоси Комитетининг тақдимномаси ҳам илова қилинган эди. Ушбу ҳужжатларда полиграфия факультетини Фаргона политехника институтида

эмас, балки Охунбобоев номли Тошкент туқимачилик ва енгил саноат институти ҳузурида очиш зарурлиги аниқ далиллар билан асослаб берилган эди. Таклифларда қуйидагилар исботлаб берилди: полиграфия саноатида фото ва матбаа қолипларини тайёрлаш технологияси туқимачилик саноатидаги жараёнлар каби бир-бирига уйғун усуллар бўйича тула ўқашшликлари билан таққосланар эди. Асосий ихтисослиги бўйича ҳам мазкур институт технологияси полиграфия бош усулига жуда яқин. Ушбу билим даргоҳида полиграфия усулини биладиган малакали ўқитувчилар ҳам мавжуд эди. Шу боисдан ҳам бу ерда полиграфия саноати технологияси кафедрасини ташкил этиб, ўқув, педагогика ва мутахассисликка оид фанларни ургатадиган олимлар ҳам етарлиги аниқланди.

Бу таклифнинг муҳолифлари ҳам бор эди, албатта. Улар шунчаки эътироз билдирибгина қолмай, полиграфия бўлимини Фарғонадан Тошкент туқимачилик ва енгил саноат институтига ўтказишга очиқ тускинлик қилдилар. Хайриятки, ўша кезде фан доктори, олим Салим Пулатов республика Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги этиб тайинланган эди. Таниқли олим ва сезгир фан ташкилотчиси марҳум Салим Пулатов бу ишга жуда жиддий киришиб, хайрихоҳ бўлди. Натижада масала ижобий ҳал этилди. Ўша кезлар мазкур институтнинг ректори бўлиб ишлаган академик Турсун Рашидов ҳам бу хайрли ишни қўллаб-қувватлади, бўлимнинг тезда ташкил этилишида ёрдамини аямади.

Саъй-ҳаракатлар ишнинг ижобий ҳал этилишига сабаб бўлди. Мазкур институтнинг матбаа муҳандислари факультети кундузги, кечки ва сиртки бўлимларида 1979 йилдан бошлаб матбаа кадрлари тайёрланмоқда. Институтда полиграфия ишлаб чиқариш технологияси кафедраси ишламоқда, унга дастлаб муҳандис-технолог, техника фанлари номзоди Одилжон Раҳимов бошчилик қилди. У ҳозир бизнинг корхонамизда унумли амалий фаолият кўрсатиш билан бирга, қадрдон кафедрасини ҳам унутмай, ўқитувчиликни ҳам иш билан боғлаб олиб бораётир.

Бу илм даргоҳини битириб чиқатган ёшлар республикамиз матбаа корхоналарида ғайрат билан ишламоқдалар. Концернимизнинг қўпгина ходимлари бу илмгоҳда ишлаб чиқаришдан ажралмаган ҳолда ўқиб, муҳандис-технолог дипломини олдилар. Корхонамизда шу институтни тамомлаган 20 га яқин мутахассислар ҳавас билан меҳнат қилиб, таъриба орттирмоқдалар. Улар мастер, цех ва бўлин-

маларнинг раҳбарларидирлар. Институтда сиртдан таҳсил курган ҳар бир ходимимиз эса корхонамиз матбаа жараёнлари технологияси бўйича етакчи мутахассисдир. Матбаа билим масканининг сиртқи булимида 17 нафар ишчимиз таҳсил курмоқда. Яқин йилларда улар ҳам муҳандис бўлиб етишиб, корхонамизнинг раҳбарлик лавозимларига кутариладилар.

Концернимиз институт раҳбарлари билан талабалар касби бўйича тажрибасини ошириш амалий машгулотларини ўтказиш хусусий илмий-ишлаб чиқариш ҳамкорлиги туғрисидаги узоқ муддатга мўлжалланган шартномалар тузди. Умидвормизки, вақти келиб, институтнинг матбаа булинмаси ҳам концернимиз илмий-ишлаб чиқариш ўқув марказининг таркибий қисми бўлиб қолади, бу ерда дарслар ва машгулотлар бевосита ишлаб чиқариш даргоҳида ўтказилади, шу тариқа ишлаб чиқаришнинг булажак мутахассислари етарли тажриба орттириб, юқори малакали мутахассислар бўлиб етишадилар.

Шундай қилиб, полиграфия саноати учун муҳандислар тайёрлаш масаласи асосан ҳал этилди, десак туғри бўлади. Лекин бу тармоқ ҳали малакали механиклар, иқтисодчилар, рассомлар, матбаачи-техникавий муҳаррирларга муҳтож. Бу ноёб мутахассисларни ҳам олий мактабда тайёрлаш яқин келажакдаги муҳим вазифалардандир.

Турли тармоқларда булганидек, матбаа саноати соҳасида ҳам олий бугин қатори урта ва қуйи бугин кадрларига ҳам талаб бор. Урта бугин мутахассислари — техник-технологлар, техник-иқтисодчилар, механиклар, техникавий муҳаррирлар Тошкент полиграфия техникумида тайёрланади. Ушбу техникумнинг моддий базаси, ўқувчиларнинг билим даражаси, ўқитувчиларининг савияси, ўқув босмаҳонасининг техникавий жиҳозланиши ҳақида гапириб ўтиришнинг ҳожати йўқ. Чунки улар ҳозирги замон техника тараққиёти талабларига жавоб берадиган даражада эмас. Техникумни битириб чиққан ёшларнинг билими, касби бўйича тайёргарлиги суст, билим чала-ярим булганлиги сабабли улар босмаҳоналарда ишлаб турган мураккаб ускуналарни бошқара олмай, касблари бўйича ишламасдан, унча мураккаб булмаган тармоқларга ўтиб кетмоқдалар. Аҳвол шундай экан, Олий таълим вазирлиги алоқадор соҳалар билан биргаликда техникумдаги таълимнинг қай аҳволда эканлигини пухта урганиб чиқишда, бу урта билим даргоҳи раҳбариятига техника базасини мустаҳкамлашда, уни малакали

укитувчилар билан таъминлашда ёрдам беришлари зарур. Бу масалаларнинг ҳал этилиши матбаа учун урта маълумотли мутахассислар тайёрлаб етиштириш сифатини зарур булган даражага кутаради деган умиддамиз.

Куйи бугин мутахассислари шаҳардаги 2-полиграфия билим юртида ҳам тайёрланмоқда. Бу билим юртида янги техника, замонавий технология жорий этилган. Уқув жараёни такомиллашган, фотонабор ва офсет-матбаа усули узлаштирилган, лентотип машиналари, муковалаш усқуналари модернизациялаштирилиб, капитал таъмирдан чиқарилганлиги натижасида куплаб маҳсулот ишлаб чиқаришга мулжалланган тadbирлар рўёбга чиққан. Шу боисдан ҳам уқув юртининг техника базаси мустаҳкамланганлиги натижасида бу даргоҳда сифатли босма маҳсулотлар ва малакали матбаачилар тайёрланмоқда. Яқингача ҳам бу билим юртини битириб келаётганларнинг 20-30 фоизигина корхонамизда муқим ишлаш учун қоларди. Улар 2-3 йилдан сунг уз касбининг устаси булиб етишарди. Кейинги 3-4 йил ичида аҳвол тубдан узгарди, билим юртини битириб келганларнинг 90 фоизи корхонамизга ва уз касбига меҳр қуйиб, доимий ишда қолмоқдалар. Аксарият еш ишчилар Тошкент туқимачилик ва енгил саноати институтининг полиграфия факультетида сиртдан ўқиб, беш йил деганда муҳандислик дипломини олиб, эндиликда раҳбарлик лавозимларида ишлаб фидойилик намуналарини курсатмоқдалар.

Тақдир тақозоси билан камина 1985-1989 йилларда шу билим юртида ишлаб, биноларни ва эскириб қолган техникани таъмирлашдек купдан бери кўнглимга туғиб қуйган орзуимни амалга оширдим, эскиларини таъмирлаб, янги бинонинг қурилишида, замонавий полиграфия техникаси урнатишда, янги технологияни жорий этишда баҳоли қудрат катнашдим. Шу вақтларда республика ҳокимияти тепасида турган ношуд раҳбарларнинг мени нашриёт директори лавозимидан озод қилиш ва билим юртига ишга юбориш туғрисидаги қарори адолатсиз булганлигига қарамасдан, жамоа билан биргаликда куп хайрли ишларни амалга оширдим. Бунда бизга ҳунар-техника таълими Давлат комитетининг раҳбарларидан Пулат Қажумов, Рисбой Жураев, Хайриддин Маъсумов, Шавкат Солиқовлар куп мадал бердилар. Уша йилларни, меҳнат иштиёқи қандай зўр ижобий куч эканлигини ҳалигача кўнглим тулиб эслайман...

Ҳозир корхонамизда ишлаётган ҳар икки ҳарф

терувчининг, матбаа маҳсулотини босувчи, муқова-
сознинг бири шу билим юртида ўқиган. Билим юр-
тининг директори Назар Оллоберганов, унинг урин-
босарларидан Ирина Макарова, Ҳайбат Убайдул-
босаров, Светлана Носирова, ишлаб чиқариш бўлими-
нинг бошлиғи Замира Сафаралиева, катта мастер
Вохид Усмонов, устахона раҳбарларидан Саттор Оху-
нов, Надежда Бегунова, мастерлардан Ирина Чич-
кова, Қутбихон Йўлдошева, Дилбархон Исроилова,
Гулнорахон Музаффарова, ўқитувчи Назокат Нур-
муҳамедовалар ёшларни ижодий қудрат, ғайрат бил-
лан тарбияламоқдалар. Уста ва ўқитувчиларнинг таъ-
лим-тарбия жараёнидаги ҳамкорлиги, улар билими-
нинг пухталиги, педагогик маҳоратини пухта эгал-
лашгани шарофати сабабли билим юртида босмахо-
налар учун малакали мутахассислар етиштирмоқда-
лар.

Бу ерда самарали меҳнат учун зарур бўлган ҳам-
ма шароит муҳайё. Шу боисдан ҳам етишган ютуқ-
ларни тула эгаллаб олиш, улар миқдори ва сифати-
ни келгусида янада ошириш лозим бўлади. Бу урин-
да матбаа корхоналарининг ўзида ишчиларни яқка
тартибда тайёрлаш тизими ўзини окламаганини ало-
ҳида айтиб ўтишим керак. Келажакда — концерт
хўзурида илмий-ишлаб чиқариш ўқув маркази бун-
ёд этилганда ушбу билим юртини ҳам корхона-
миз таркибига киритиш имкониятини излаб курсак
бўлади. Шундай қилиб, туқимачилик институти-
нинг матбаа технологияси бўлими, полиграфия тех-
никумининг филиали ва мазкур билим юртининг
«бошлари қовуштирилиб», корхонамиз тормоқлари
учун малакали мутахассислар тайёрлаш марказига
айланиши мумкин.

Илмий-ишлаб чиқариш ва ўқув марказини ву-
жудга келтириш концерт олдида турган муҳим ва-
зифалардан биридир. Бу ниятни рўёбга чиқариш
корхонамиз раҳбарлари, жами муҳандис-техник хо-
димларнинг муқаддас бурчидир. Ҳозир эски ҳужа-
лик юритиш амалиёти тубдан қайта қурилмоқда,
бозор муносабатларига утилмоқда, шу боисдан ҳам
ёш мутахассисларнинг малакаси ва тажрибасини
оширишга ҳам талаб ортиб бормоқда. Шунинг учун
ҳам ишлаб чиқаришни ривожлантиришнинг энг му-
ҳим омилларидан бўлган юқорида номи тилга олин-
ган марказни яратиш тadbирларини яқин йилларда
амалга ошириш ниятимиз бор.

Қўпчилик меҳнат жамоаларида бўлганидек,
«Шарқ» концернида ҳам барча муваффақиятлар-
нинг бир кафолати бор. У ҳам бўлса, малакали
кадрлар етиштириш муаммосининг ижобий ҳал бу-

САОДАТ МАНЗИЛЛАРИ

лаётганидир. Ҳали бу борада тер тукиб, узоқни мул
жаллаб ишлашимиз керак, албатта, бундай истикбо
сари интилишни ҳозирги мураккаб давр талаблари
ҳам тақозо этмоқда.

Корхонанинг етук ишчи-ходимлари ва малака
ли муҳандисларини доимий ишда сақлаб қолиш
учун, бошқа ташкилотларда булгани сингари сон
ни кескин қисқартириш йўлини тутмадик, аксинча
ишчиларнинг бир гуруҳи турдош корхоналарга утиб
кетган булсалар-да, аксариятини сақлаб қолдик. Бо
зор муносабатлари купгина муаммоларни эндилик

Газета матнларини
теришни
компьютерлаштириш
Ватанимиз
матбаачилигида янги
ва узоқ вақт давом
этадиган баракали ва
ишчан жараёни
бошлаб берди

да кундаланг қуяр экан, юзага келатган эҳтиеж
ларни етук мутахассисларимиз эҳтиёткорлик ва би
лимдонлик билан ҳал этишларига ишончимиз ко
мил.

*Азиз китобхон, мана, китобнинг биринчи бўлими
билан танишиб чиқдингиз. Олдинда эса концерни
мизнинг Ўзбекистон истиклоли сафидаги елкадош
одимлари ҳақида суз юритилади. Марҳабо!*

ИСТИҚЛОЛ САФИДАГИ ОДИМЛАР

Она Ватан, дея томирлари асрлар қаърига ва юрагимиз мағзига туташган, улардан бош тортган кутаринкилик ва ёш танламас хурсиниқ ила ўзимиз билган-билмаган равишда такрорлаймиз. Ҳуш, Ватан нима ўзи? — деган саволни ўз-ўзича такрорлайверадиган соддадиллар ва серҳаяжонлиларнинг ўзларича мангу атаган саволларининг сафари қариётгандай туюлади кишига. Оёгини босса ўлуг боболарининг ва мунис момоларининг суяги ётган қадри баланд тупроғини, қузини тикса юлдузлари дурахшон порлаган ва собит мовийлиги кунгилларни кутарган сирли ва йироқ осмонини, узини ва туйғуларини қуршаган Ватанининг нафасини ҳис ётган ҳар бир кимса барча ходисаларда унинг мукамал уйғунлигини ва абадий саодатини кўради.

Йиллар ортидан йиллар кечаркан, оламнинг асосини бўлинмас ватаний уйғунлик ва боқий инсоний саодат таркиб топтиришини англайсиз. Бу уйғунликка ва саодатга зид бўлган ҳар бир ҳодиса униб-улғаймагани сингари, Ватанга, унинг тақдирга уз тақдири, амаллари, фаолиятини муштарақ билган одамлар ва улар измидаги интилишлар ва жараёнларнинггина келажаги порлоқ бўлади. Янги тарихий даврнинг буюк ва беназир тарихий воқеаларидан азизи, бу Ўзбекистоннинг давлат мустақиллигига эришиб, дунёга юз очиши ва тақдири Абадиёт қадар давом этажак башарият силсиласига қушилиши бўлди. Аён бўлаяптики, Ватан ҳақидаги сон-саноксиз кечинмалар ва тафаккур неъматлари — бурро-бурро ҳикматлар олдида қўл қовуштирган ҳолда тилимнинг учиди турган шахсий фикримни янги боб дебوحасида эътиборингизга ҳавола этмоқчиман, шояд соҳамиз моҳиятини теранроқ англашга малад берса!

Ватан, бугунги кунда ўзига, фақат ўзигагина оид ҳодисалар, қадриятлар, буюкликни замонавий ва қутилаётган маърифат замирида мустаҳкамлаётган, ҳар бир шахсни ва ҳар бир халқни юксак маданият, порлоқ келажак сари собитқадамлик, пок иймисн, эътиқод ва софдиллик билан одим оттираётган амалиёт ва тажрибалар мажмуасига айланди. Бу дегани, юксак сиёсий-иқтисодий ва маънавий ҳаётнинг тадбиркорлик тафаккури кенг бағрида барқарорлашадиган Она сайёрамизда яшовчи, дунё иқ-

тисодиёти, сиёсати ва маданияти неъматларидан узининг асрий маданияти ва кадриятларини такомиллаштириш йулида янглишган ҳар бир миллат ва унинг вакиллари бегона ганимларига кур-курона эргашишга, уз ичидан емирилишга мажбур буладиган деганидир.

Ватан эса халқнинг мунтазам илгарилама ҳаракати, унинг ҳар томонлама ривожланиб боришидир.

«Асрларга татиғулик кун» қадимий ибораси-

Истиқлол шарофатидан бошланган бозор иқтисодиётига утиш жараёни доимий ишлар қатори бушаб қолган майдонларда тижоратни ҳам ривожлантиришга ундади. Матбаачилар савдо маданияти бобида ҳам биринчиликка интиладилар

нинг қадим Туркистон заминида қайта жаранглаб, инсоният фикри-этиборини узига қаратганига ҳадемай 20 йил тулади. Боболаримиз суяк сурган табаррук диеримизнинг далдаси билан Чингиз оғанинг етук асарида тараннум этилган умумтуркий ва умуммиллий ғоялар, гуё барчамиз кутган кутлут ва хуш дамларнинг муждаси эди. Табаррук Туркистон кукрагига озодлик ва ҳурлик шамоли тегиб, қардошларимиз ва она халқимизнинг, Узбекистонимизнинг бугунги ва келажак тақдирида асрларга, абадиятга татиғулик кунлар туғилди!

Ҳа, Ўзбекистон тарихи саҳифаларига, асрлар оша давлатманд халқ булиб келган ва қарийб бир ярим

аср истибодд зулмини тортган узбек халқининг қадим аждодлари, бугунги авлодлари ва келажак насллари тақдирномасига буюк орзунома, қутлуг шарафнома, муқаддас саодатнома рутбасида ёзилган 1991 йилнинг 1 сентябри Ватанимиз ва халқимиз шаҳодатномасига асрларни яшартган кун сифатида битилди. Бу муқаддас кун Ўзбекистондек сулим мамлакатнинг эътирофномаси ва эътиборномаси — Мустақиллик баённомаси эълон қилинган

ИСТИҚЛОЛ САФИДАГИ
ОДИМЛАР

Тижорат маърифати
ҳам снғил
гутиладиган соҳа
эмас, унинг узига хос
завқу машаққатлари
бор

сана мақомида Ватанимиз озодлиги тарихининг янги даврини бошлаб берди.

Орадан куп ўтмай, 1991 йил 6 ноябрда Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислам Каримовнинг Фармонида мувофиқ Ўзбекистон Компартияси Марказкуми нашриёти негизи бўлиб келган зиё масканида «Шарқ» нашриёт-матбаа концерни ташкил этилди. Айни тарихий воқеадан сўнг йирик матбаа корхонасининг жаннатмакон юрт истиқлоли, бағри кенг халқ орзу-умидларига муштарак қадамлари, келажаги порлоқ Ўзбекистон давлатига баҳамжиҳат одимлари бошланди. Мана, ҳаш-паш дегунча орадан беш йил ҳам ўтиб кетибди. Халқимиз шу давр ичида жасур ва зукко боболарининг тарихий ватанини, элининг юксак қадриятларини, ишончли ва жозибадор келажagini танлаган, таниган бўлса, куп

йиллик тажрибага эга матбаачилик жамоаси фаоллиги ва амалиётининг янги-янги жабҳалари мазмунини шу элни, шу Ватанни таний бошлади, она юрт фарзандлари хонадонига ва миллатимиз қалбига янгилик рух ва покиза маслак билан кириб борди.

Мазкур булимда, табиийки, концерннинг янги — истиқлол сафидаги тарихининг асосий жиҳатларига, корхона техник-технологик қудратининг бугунги ҳолатига ва тақдирига, молиявий-хужалик фаолияти ва иқтисодининг барқарорлашиб камол топаётганига, дунё ноширчилигининг етук ва замонавий анъаналарига, истиқболда турган асосий вазифалар ва келажак режаларга оид мулоҳазаларни уртқлашмоқчимиз. Дарвоқе, беш йил ичида кечган воқеалар, ўзгаришлар, янгиликлар шу кадар рангбарангки, уларнинг мазмун-моҳиятини тулиқроқ аниқлашга маълум давр зарур бўлади. Бу нарса, ҳалқимиз, унинг турли авлодларга мансуб фарзандлари, корхонамизнинг фидойи ишчи-муҳандисларининг зиммасидаги маънавий бурчдир.

Истиқлолнинг шарофатидан янгидан дунёга келган «Шарқ» нашриёт-матбаа концернининг сунгги беш йил давомидаги, ҳозирги кундаги ва келажақдаги ривожига хусусида суз борганда, аввало шунини айтиб утиш керакки, ишлаб чиқариш йўналиши ва технология такомилли йўли ҳар қандай жамиятда ўзгармасдан қолади, бинобарин сиёсатдаги ўзгаришлар ва жамиятдаги ислохотлар ишлаб чиқаришнинг асосий технологик жараёнларига сезиладиган даражада аниқ таъсир утказа олмайди. Бу шунчаки тажрибалардан чиқарилган фикр бўлиб, қатъий ҳулоса эмас, албатта.

Ишлаб чиқариш муносабатлари ҳамда технологик жараёнлар ўзгармай, аввалгидек қолган бўлса ҳам, лекин бу жараёнлар воситасида у ёки бу ускуналарда чоп этилаётган ноширлик маҳсулотларининг умумий мазмунига, маънавий қимматига давр талаблари асосида жоиз ўзгаришлар киритилганлиги бундан буюгига шарафли тарихимизни, жамиятнинг ҳозирги ва яқин келажақдаги тартибларини тугри талкин этишдек орзу-ниятларнинг илк мевасидир.

Мамлакатимиз мустақилликка эришгандан сунг асосий маҳсулотларимиз газета ва журналларни, ноширлик заҳмати меваси сифатида чоп этилган бошқа барча босма нашрларни ўзгаришларга бой, янгилаётган замонамизга, ҳалқимизнинг мустақиллик йилларида ҳам йўқолиб кетмаган ва мустақиллик шарофати билан қайта эъзозланаётган урф-одатла-

рига мос, кунимиз талабига жавоб берадиган тарзда чоп этишга эришдик.

Янгича иқтисодий муносабатлар шакллана бошлаган сўнгги йилларда газета-журналлар адади кескин камайиб кетди. Бу эса янги фаолият соҳаларини излашга ва аввалдан мавжуд, ривожлантирилиши мумкин бўлган синашта фаолиятни такомиллаштиришга ундади. Ана шундай тарихий касблардан бири китоб ноширчилигидир. Концерн ижодий негизида нашрга тайёрланган, ўқувчи ҳукмига ҳавола этилган китобларнинг купчилиги ўзбек адабларининг — хассос ёзувчиларимизнинг, сеvimли шоирларимизнинг асарлари бўлди. Аксарият нашрларда мустақилликнинг энг асл, мақбул қадриятларини, элимизга зарур бўлган, келажак авлодга намуна бўладиган жиҳатларини айтиб утиш билан бирга, узоқ ва яқин ўтмишимиздаги маданиятимиз, адабиётимиз намояндаларининг, истиқлол курашчиларининг, гуё бугунги кунни каромат ва башорат қилгандек келажак авлодга мўлжаллаб, комил ишонч билан ёзган муътабар ва табарруқ асарларини қайта тиклаб, уларнинг мағзи тўқ, адолатпарвар ва сермазмунларини халқимизга, ўқувчиларимизга етказиб бериш йулида анча-мунча ибратли ишларни рўёбга чиқардик. Босмадан чиқарилган китобларнинг купчилиги ҳозирги кунда ўқувчиларимизга ўта зарур — истиқлолимизни яратганлар, унинг мафкурасини асослаганлар, ўз ҳаётини ва ижодини истиқлолга бағишлаган адабларимизнинг дунёқараши ва ишларини, уларнинг асарларини халққа етказиб беришдек катта ижодий, қолаверса қисман илмий фаолият амалга оширилди. Давримизнинг энг илғор ғояларини илгари сураётган, ўз асарлари билан халқимизга манзур бўлаётган шоирларимиз, ёзувчиларимиз асарларини нашр этишдек муҳим ва шарафли ишни ҳам изчил ташкил этдик. Бу жараёни тула-туқис давом эттириш ниятидамиз, бу йулдаги ижодий режаларимиз аниқ, унинг эртаси, истиқболи равондир.

«Истиқлол фидойилари» туркумининг нашр этила бошланиши, унга Маҳмудхужа Бехбудий, Абдурауф Фитрат, Абдуҳамид Сулаймон Чулпон, Сиддиқи-Ажзий, Исҳоқхон Ибрат, Отажон Ҳошимов сингари унлаб истиқлолпарвар маърифатчилар, адаблар ва олимлар ҳаётидан ҳикоя қилувчи мароқли тадқиқотларнинг киритилиши сингари бир қанча ходис юмушларимиз, туркумнинг, қолаверса «Шарқ» нашриёт-матбаа концернининг эл орасидаги янги қиёфасини белгилаб берди. Айниқса, таниқли адиб Наим Каримовнинг «Усмон Носир» ва

ИСТИҚЛОЛ САФИДАГИ
ОДИМЛАР

«Усмон Носирнинг сунгги кунлари» номли илмий-фалсафий талқиқотлари ўзбек адабиётшунослигига қўшилган салмоқли ҳисса ва адабиёт ҳаётида қатъи тарихий воқеа бўлди. Сунгра... уларнинг ортидан эл назарига тушган китоблар силсиласи нашр этила бошланди. 1995 йилдан бошлаб энг эзгу ниятларимиздан бири бўлган ўзбек романчилигининг XX аср намуналаридан мумтоз ва етук, ўқимишли ва залворли китобларни нашр этишга киришдик. Мазкур туркум ўзбек миллий романчилигининг асосчиси мавлоно Абдулла Қодирий қаламига мансуб — «Ўтган кунлар»дек қалдирғоч асардан тортиб истеъдодли адиб Тоғай Мурод ижодхонасида яратилган «Отамдан қолган далалар» асаридек кенжа романи, яъни ана шу икки нодир китоб оралигида дунёга келган етук асарларни ўз ичига олдик, қисқаси бу эзгу ниятимиз билан биз ўзбек романчилиги галвирини сувдан кутаришдек нозик жараёни бошлаб, келажакда мулжалланган интилишларга кенг йўлни очиб бердик, десак ҳақ гапни айтган бўламиз.

Консернимиз газета ва журналлар таҳририятлари билан ишлаш ва хусусий, таҳририй-ижодий ишларни бир томондан олиб борса, иккинчи томондан, унинг асосий вазифаси ҳозирги матбаа технологиясини тараккий эттириш, ноширчилик билан матбаачиликни консернимиз тизимига қўшиб, биргаликда амалга оширишдир. Нашр этиладиган асарларни мукаммал тайёрлаш, ҳар томонлама тўқислигини таъминлаш, технология жараёнларини бекаму қўст тўлалигича амалга ошириш, қўлёмаларнинг пухта бўлиши, матбаа ижросининг юқори савияда бажарилиши барча ижодий ва ишлаб чиқариш амалларини уйғун юритишга ундайди.

Аввалги нодаврий нашрлар бўлими ўрнида дунёга келган Бош таҳририят ходимлари технология, иктисодчи ва цехлардаги усталар билан ҳамкорликда иш олиб боришади. Шу сабабли биз нашр этаётган китобларнинг ҳар томонлама қўрам безатилишини, матбаа ижросининг сифатли бажарилишини, тайёрланган маҳсулот даражасининг ўқувчилар дилига мос келаётганини айтиш ҳамкорлиқнинг дурустгина қуриғи ва намоёниши деса бўлади.

Бозор иқтисодиёти тикланаётган ҳозирги умуммиллий жараёнда қатнашаётган даврда, шуни алоҳида ўқитиб ўтиш жоизки, газета, журнал, китоб нашр этиш билан бирга, халқимиз учун зарур бўлган замонавий қўрам ва қўп турли босма маҳсулотларни ҳам тайёрлаб бериш йўлида эътиборга мо-

лик ижодий ва ижобий янги нашрлар чиқарилмоқда. Шулардан айримларини айтиб утмоқчиман. Хушбичим ва бежирим гулқоғозлар, мебель тайёрлаш учун зарур булган текстуралар, табрикномалар, такдифномалар, завод-фабрикалар маҳсулотларини безаш учун зарур булган куп рангли этикеткалар, ма-салан, чой фабрикалари учун картон қоғоздан ясалган қутичалар ва шунга ухшаш мактаб ўқувчилари ва ўқитувчилар учун синф журналлари, кундаликлар, ҳар хил блокнотлар, папкалар, ёзув қуролларидан тортиб ҳар куни фойдаланиладиган, элимизга зарур маҳсулотларни ҳам тайёрлаб, уларга янги-ча сайқал бериб, ниҳоятда хушбичим, нафис қиефада чиқаришимиз ҳозирги кунга, давр ва буюртмачилар талабига мос келмоқда. Шу ва шунга ухшаш режаларни амалга ошириш учун корхонамизда урнатилган илғор техника, замонавий технологияга қушимча равишда компьютерлар туркумини, принтерлар ва сканнерларни чет эл фирмаларидан сотиб олиб, тезкорлик билан ишлаб чиқаришга тадбиқ этдик. Шундай қилиб, илгаридан қўлланиб келинаётган қўл кучи билан ёки лентотип машина ердамида ҳарф териш, фотонабор усули билан ишлатиладиган ҳарф териш цехларининг барини қисқартириб, урнига замонавий компьютер, принтер ва сканнер каби унлаб электрон машиналарни урнатдик. Янги техника қўлланилиши билан газеталар матни териладиган, форма тайёрлайдиган учта цех бирлашиб, бирлашган, ягона газета мажмуасига айлантирилди. Айни чоқда ҳарф териш технологиясига ҳам, фото формалар тайёрлаш, булардан эса босма қолиплар тайёрлаш жараёнларига ҳам, босма технологиясини қўллаш тизимларига ҳам купгина янги ўзгартиришлар киритилди. Буларнинг бари газеталарни ишлаб чиқариш бўлинмаларида қисқа фурсатда сифатли даражада тайёрлаб бериш, шунингдек, журналларнинг ҳар томонлама нафис ва қўрқам бўлишига, китоб матни ва безакларининг ҳозирги замон талаби даражасида, ўқувчи дидига мос савияда тайёрлаш имкониятини берди. Бу, албатта, жамоамизнинг ижодий изланишлар йўлидаги илк ютуғидир.

Тадбиркорлик, омилкорлик ва тезликда мақсадни муважжаб амалга оширилган бу беқиёс ижобий янгиликлар корхонамиз миқёсида инсон омилига эътиборни янада кучайтирди, табиийки, яшаб турган давримиз ҳам шунини талаб этади. Замонавий технологиянинг амалиётга тадбиқ этилиши оқибатида инсонга, айниқса, ишчилар соғлиғи учун зарарли булган қўрғошин ва шунга ухшаш оғир ме-

таллар, бошқа химиявий бирикмалар зугумидан қу-
тулишга мушарраф бўлди. Уларни ишлаб чиқа-
ришдан бутунлай чиқариб ташлаб, озодлик ва эко-
логик тоза муҳитни — меҳнат шaroитларини муъта-
дил йулга қуйиб, ишчи-хизматчилар саломатлигини
зарар етказадиган муаммолардан бутунлай қут-
дик. Эндиликда цехларимиз баҳаво, ёруғ, ишчилар-
нинг кайфияти соз, уларнинг саломатлиги тула му-
ҳофаза этилиб, матбаачилар, матбуотчиларнинг ба-
ракали меҳнат қилишлари, узоқ умр куришлари
учун зарур бўлган деярли ҳамма имкониятга эга
бўлди.

Айни муаммонинг тарихий жиҳати шундаки, та-
раққий топган давлатлар ва мамлакатлар 15-20 йил
илгари амалиётга киритган бу ишлар мустақил Ўзбе-
кистонда биринчи марта амалга оширилди. «Шарқ»
нашриёт-матбаа концерни меҳнат жамоаси шу му-
раккаб даврдаги асло тақрорланмас синов майдони
булиш мақомидан ҳақли равишда фахрланади.

Собиқ Совет Иттифоқининг тарқаб кетиши оқи-
батида Ўзбекистон Компартияси Марказқумининг
нашриёти деб номланган корхонамизнинг ҳам но-
ми ўзгартирилиб, унга ҳозирги истиқлолимиз дав-
рига уйғун келадиган муносиб ном берилди. Би-
ринчидан, «Шарқ» нашриёт-матбаа концерни деб
номланишининг асосий маъноси шундаки,
«Шарқ» буюк минтақамиз — Марказий Осиёда энг
катта, забардаст, юқори даражада таракқий этган
матбаа корхоналаридан биридир. «Концерн» сузи
замирида мавжуд барча куч, имкониятларни бир
ерга туплаш ниятида амалга оширилган ҳамкорлик
деган маъно бор. Бинобарин, биз ҳам барча тажри-
ба, имконият ва кучларимизни бир жойга йиғиб,
бирлаштириш туфайли ягона, ўз Низомига эга кон-
церн бўлди. Дарвоқе, қўп тармоқли корхоналар-
нинг бирлашган бошқармаси ҳам Концерн деган
маънонинг ифодасидир.

Истиқлол сафидаги одимларимиз, нафақат мав-
жуд тизимларни техника-технологик қуроллантириш,
мақбул тизимга мослаштириш, айни пайтда улар-
нинг иқтисодий мустақиллигини таъминлашдек хо-
лисанилло ички сиёсатимиз билан уйғунлашиб кет-
ди. Боя айтганимиздек, нодаврий нашрлар таҳри-
рияи Бош таҳририятга айлантирилган бўлса, бу-
шаб қолган фойдали майдонларда Ишлаб чиқариш-
тижорат Маркази, яъни концерннинг тижорат иш-
ларини марказлаштирган янги тизим вужудга кел-
ди. Бош директор муовинларидан бири раҳбарлик

қилаётган бу марказ орқали ички бозор эҳтиёжлари ва ташқи бозор аҳволи урганилмоқда, янги қушма корхоналар очиш имкониятлари кенгаймоқда. Масалан, концерннинг таъмирлаш-қурилиш цехи негизида «Шарқ бунёдкорлари» фирмасининг ташкил этилиши, эндиликда хусусий қурилиш, таъмирлаш ишларимиз билан чекланмасдан, шахримиздаги эҳтиёжманд ҳуқуқий ва жисмоний шахсларнинг таъмирлаш, қурилиш, ободончиликка оид буюртмаларини бажаришимизга имконият тугдирди, фаолият майдонимизни кенгайтирди. Концерн тизимидаги булинмаларнинг иқтисодий мустақиллиги янги даврнинг муҳим воқеаларидан, самарали тадбирлардан бири бўлди.

Сўнгги йилларда режалаштириш муассасалари томонидан хом ашёларнинг ажратилмаслиги, давлат таъминотининг барҳам топиб, бизга бирор ташкилот ёрдами билан зарур ашёлар берилмаслиги сабабли маъқул бозор муносабатига ўтиш даврида корхонамиз мураккаб муаммолардан, қутилмаган синовлардан ўтиб, ўз иқтисодини тобора мужассамлаштириш билан бир қаторда, ҳозирги кунда ҳам қўл келаётган қўпгина фойдали тажриба орттирмоқда. Бу мураккаб тажрибамизга таяниб, иқтисодимизни келажакда аниқ мақсад йўлига олиб чиқишимиз шубҳасиздир.

Иқтисодий синовлардан дадил, келажакка қомил ишонч билан утаяпмиз. Шунини аниқ айтиб ўтиш жоизки, концернимиз жамоаси айни шундай мураккаб, ўта талабчан ҳолатда ҳам ўз йўлини топиб олди. Бу ўзгаришлар нималар эвазига юзага келганлигини тилга олганда, шуларни айтиб ўтиш керакки, биз илгарилари бундай мураккаб муносабатларни ҳаётда қўриб билмаган бўлсак ҳам, лекин замон талабларининг ўзгариб туришини, коммунистлар партиясининг ўз мавқеини йўқотиб қўйишини, давлат органлари томонидан бериладиган топшириқлар, ажратиладиган ҳар хил материалларнинг энди сўнгги йиллар шароити даражасидагина тўхтаб қолишини олдиндан сезган эдик. Шу муносабат билан бозор иқтисодига ўтиш йўлларини қидириб, ўзимизда тайёрланадиган маҳсулотларни бошқа мамлакатлар бозорига — Россияга, Белоруссияга, Қозғистонга, шу каби бошқа улкаларга олиб бориб сотиш, шу билан бирга уша ерда ишлаб топилган маблагларга қоғоз, картон, ҳар хил турдаги бўёқлар, фотоплёнкалар, офсет пластинкалар сотиб олиш йўлига ўтдик. Шунини айтиш жоизки, газета ва журналларни ўз вақтида чиқариб туриш бобида Ўзбекистон Республикаси ҳукумати ҳам ёрдамини аяма-

ди. Бу ёрдам ишлаб чиқариш жараёнларини тухтаб қолмаслигига ижобий таъсир кўрсатиб, мутахассислар ва тажрибали ишчиларимизни корхонамизда доимо сақлаб қолишимизда ҳал этувчи омил бўлди.

Ҳукуматимиз қарори билан 1994 йилда ажратилган 1000 тонна пахта толаси, шу қатори берилган икки миллиард бир юз миллион Россия рубли ҳам иқтисодий кучимизни мустаҳкамлашда мадад бўлиб, зарур ашёларни, сотиб олинадиган турли навлардаги қоғозларнинг купгина қисмини ўз вақтида келтиришдек ишимизга ёрдам берди. Шу билан биргаликда газета-журналларни чоп этиш ниятида давлат ҳисобидан сотиб олинган қоғозларнинг ажратилиши ҳам бизга катта мадад берди. Лекин буларнинг бари ишнинг маълум булагини, чиқариладиган маҳсулотларнинг маълум қисмини ҳам ашё билан таъминлаб туришгагина етди. Бизнинг асосий мақсадимиз Россия газеталарининг Тошкентда босиладиган ададлари учун туланидиган пулларни ноширлари билан тузилган шартнома асосида Россия банкидан олиш; узимиз тайёрлайдиган харидоргир, нафис, рус ва жаҳон адабиёти нашрларини Москва, Санкт-Петербург, Киев, Новосибирск, Алмати, Минск, Ашгабад, Бишкек шаҳарларига обориб сотиш билан бир қаторда ҳамкорларимиз китобларини ҳам улкамиз ва узимизнинг китоб савдоси тармоқларимиз орқали тарқатиш; бундан тушган маблағларнинг ҳаммасини Россия рублига конвертация қилиб, ҳам ашё ва маҳсулот юборадиган ташкилотларга ўз вақтида утказиб туриш учун зарур эди, тadbиркорлигимиз оқибатида биз бунга ҳам деярли эришдик. Оқибатда 1994-95 йилларда қоғоз, картон, целлофан плёнкалари, матбаа учун зарур бўлган ҳамма ҳам ашёларнинг купчилигини ўз вақтида келтириб, газета ва журналларни узлуксиз чиқариб туришга улгурдик.

Бунда ҳамкорларимиз ҳам бизга сезиларли ёрдам берди. Масалан, «Авекс» корпорацияси билан биргаликда тузилган қўшма корхонамиз, Буюк Британиянинг «Ренк-Ксерокс» фирмаси билан бирга тузилган «Ўзбек-Ксерокс» қўшма корхонамиз ҳам маблағни Россияда конвертация қилиб, ҳам ашё сотиб олишда ёрдамлашди.

Ўзбекистон ҳукуматининг концернимизга 1995 йил бошида Россияда сотиш учун ажратган 2000 тонна пахта толасидан тушган маблағ ҳисобига сотиб олинган ҳам ашёлар ҳам бизга мадад бўлди.

Бозор иқтисодиёти талабларига жавобан техник-технологик тараққиёт дастурларини тузишга ҳам катта эътибор берилаяпти. Қўшма корхоналарнинг асл

мақсади халқимиз учун зарур маҳсулотлар етказиб бериш баробарида, тайёр маҳсулотларнинг бир қисmini Россияда ва бошқа Ҳамдустлик, узоқ чет эл мамлакатларида сотишдир. Бу бозорларда топилган пул Россия ва бошқа мамлакатлар фирмаларидан матбаа учун зарур бўлган куп турли хом ашё ва қоғоз сотиб олиш учун сарфланмоқда. Мана, АҚШнинг «Пасифик» фирмаси билан ҳамкорликда «Ал-Фаросат» номли янги қўшма корхона тузганимизга ҳам бир йилдан ошди. У ҳам бизга иқтисодий ва техникавий катта мадад, бу соҳадаги муаммоларни ҳал этиб, тажрибаларимизни мустаҳкамлашда ва корхонамизни электрик ва электроника ускуналар билан қуроллантиришда, корхонамизни замонавий техника билан бойитиш борасидаги режаларимизни ижобий ва беҳато бажаришимизда сезиларли ёрдам бўлаётир.

Иқтисодчиларимиз утказган тадқиқот ва ҳисоб-китоблари шуни курсатмоқдаки, ташқи бозорларда қўшма корхоналар тузиш асносида ишлаб топилган маблагларнинг деярли асосий қисми Россия бозорида ҳаракатга солиниб, зарур материалларни олиб келишга сарфланар экан. Уз вақтида ҳукуматга мурожаат қилиб, содир бўлаётган барча қийинчиликларни билдириб, куп миқдорда босма маҳсулотлар тайёрлаш имкониятларига эга бўлган машина-дастгоҳларимизнинг бекор туриб қолаётгани, бунинг оқибатида ишчиларимизнинг айримлари бошқа жойларга кетиб қолиш хавфи туғилаётгани туғрисида маълумотнома юбордик. Бизга пахта толаси ажратилишини ва бошқа хом ашёга алмаштириш шarti билан Россия рублини орттириш хусусида ёрдам курсатишларини сураб илтимосномалар ёзган ва аниқ таклифлар киритган эдик.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан бу илтимосномаларга муносабат ижобий бўлди. Ажратилган пуллар Россиядан қоғоз, картон, матбаа бўёғи, бошқа материаллар сотиб олишда ёрдам берди. Натижада чоп этилаётган нашрларимиз миқдорини ҳам, ададини ҳам купайтиришда, жаҳон матбаачилигида қўлга киритилган янгидан-янги тажрибалар, замонавий технология, янги услуб ҳамда ютуқларни урганиб, уларни амалда ушлаштириб, ишлаб чиқаришга тадбиқ этишда сезиларли мадад бўлди. Албатта, ўзимиз ҳам қўл қовуштириб утирганимиз йўқ, мақсадимиз йулида тер тукиб, шижоат билан ишладик, десак муболага бўлмайди.

Концернимиз ҳозирги иқтисодий мувозанатини юқори даражада ушлаб туришнинг асосий омила-

ридан бири ҳам муҳандис, техниклар ва айниқса ишчиларимизнинг куч-гайрати, бажараётган ишлари натижасининг ижобийлиги, уларнинг меҳнатга ижодий ендашиб, сабр-тоқат ва матонат билан барча техника-технология янгиликларини ишлаб чиқаришга татбиқ этишидадир.

Тадбиркорлик ва омилкорлигимиз оқибатида корхонамиз капитал маблағлари купайтирилиб, уй-жойлар қурилиб, ижтимоий-маданий тармоқларни кенгайтирилиб, меҳнат жамоасининг моддий таъминотини мунтазам равишда барқарорлаштириб борилмоқда. Шу билан бирга ҳалол ва серунум меҳнатлари эвазига олинаётган фойда ҳисобидан ходимлар маошларини мутаносиб даражада ошириб, юқори миқдорда мукофотлар бериш, улар учун зарур шарт-шароитларни яратиш оқибатида корхонамиз шу бугунги иқтисодий мураккаб даврда ҳам юқори малакали мутахассис, билимдонлар меҳнати эвазига ўз мавқеини йўқотгани йўқ. Энг муҳими, одамларнинг кайфияти тетик, меҳнатга, яратувчиликка булган хоҳишлари кишини қувонтиради. Ҳаммаси жон-дилдан меҳнат қилиб, газета, журнал ва китобларни ўз вақтида чиқариш ниятида тер тукаётганлиги чиқарилаётган маҳсулотлар сифатида намоён бўлиб турибди.

Бундай аҳвол келажагимизни порлоқ этакдан ишларимизнинг оқибати бундан ҳам кўркам, ижобий ўзгаришлардан ходимларимизнинг ҳам тула манфаатдор бўлишидан нишонлар мавжудлигини кўрсатади. Яқиндан бошлаб купгина қўшма корхоналар фойдалари ҳисобидан акциялар чиқариб, ишчиларни моддий ва маънавий жиҳатдан таъминлаш тизимини янгича асосга ўтказдик. Яқин келажақда, иншооллоҳ, барчамиз ҳам ўз кучимиз билан ҳосил этаётган савобли ва саховатли ишларимизнинг купгина неъматларини татиб кураимиз. Ишчи ва ходимларимизнинг ҳаммаси, худо хоҳласа, яқин йилларда муқаррар бўлиши мумкин. Шуни доимо ёдда тутишимиз зарурки, жамоамиз аъзолари ўз манфаатларини, ўз қобилиятларини, ўзларининг эзгу ниятларини корхона ва жамоат манфаатлари билан уйғунлаштириш йўлидаги сазой-ҳаракатлари, тараққиёт ва таъминот жараёнларига бу нарса ижобий таъсир кўрсатади.

Давр тақозоси, эзгу ният билан буюртмачилар матни асосида турли-туман маҳсулотларни кўркам сайқал бериб босишни таъминлайдиган, куп турли қимматбаҳо қозғаларни, акцияларни тайёрлайдиган янги цехни ташкил этгандик. Пировардида купгина ташкилотлар, вазирликлар, корхоналар, завод

ва фабрикалар акцияларини чоп этиш, уларни уз жамоалари орасида тарқатиб, хужалик аъзоларининг моддий аҳволини барқарорлаштиришга хизмат қилдиган қимматли қоғозлар ишлаб чиқариш улаштирилди. Қимматбаҳо қоғозлар, акциялар, лотереялар чиқариш ва шунга ўхшайдиган ҳар хил бозорбоп қоғозларни чоп этиш, уларни ҳар томонлама муҳофаза қилиш, улардан ксерография ускуналари ёрдами билан кўчирма олиш ҳолларининг олдини олиш, шу билан биргаликда айни қимматбаҳо қоғозларнинг мунтазам равишда дахлсиз бўлиб қолишини галография муҳофазаси билан таъминлайдиган янги тармоқ очгандик. Бу бўлинмада кўпроқ қимматбаҳо акциялар, ҳар хил юқори кийматга эга бўлган қоғозлар чиқариб, халқимизнинг, идораларнинг шу каби ҳужжатларга бўлган талабларини ҳам тўла қондириш борасидаги ишларимиз кулами сезиларли даражада кенгайди.

Маълумки, яқин-яқингача олий ўқув юртлари, техникумлар, ҳунармандлик — билим юртларининг дипломлари, гувоҳномалари, ҳар хил муҳим ва ноёб ҳужжатлар чоп этишга ихтисосланмаган матбаа корхоналарида сифатсиз тарзда чоп этиб келинарни. Ўта муҳим муаммонинг ижобий ҳал этилиши кераклигини инобатга олиб, бу зарур ҳужжатлар, гувоҳномалар, рухсатномалар, аттестатлар, дипломлар, кўп тармоқли ўқув юртларини турли қисқа курсларини тамомлаган, лицейларда ўқийдиган ёш мутахассисларга бериладиган жорий ҳужжатлар шу ерда тайёрланадиган бўлди. Бу эса, ўз ўрнида бизга ишчиларимизни меҳнат билан бир меъёردа таъминлаш имкониятини яратди. Ташкилотларнинг бу ҳужжатларга бўлган талабини қондириш йўлидаги ҳамкорлигимизга ижобий таъсир этиб, шу давргача муаммо бўлиб келган муҳим вазифалар тўла амалга оширилди.

Шуни ҳам айтиб ўтиш жоизки, китоб ноширчилиги йўлидаги хайрли ишларимизга ҳолисона муносабатлар билан бирга, ноурин таъналар эшитилди. Айрим муҳолифлар томонидан концернимизда чиққан китоблар тўғрисида баъзан носамимий фикрлар билдирилаётгани ва уларнинг ноурин эканлиги яққол сезилиб туради. Биз муқоваси ялтироқ китоблар чиқариб, Россия бозорида сотиб, фақат шу ишлаётганимиз йўқ. Бундай ноҳолис фикр айтувчиларга жавобимиз шундан иборатки, асоссиз, пуч гапларни тарқатиб юривчилар ўз вазифасининг асл маъносини англай олмаган, қилаётган ишининг маъ-

зини чақа билмайдиган, бадиий адабиёт атрофидан уралашиб юрадиган кунимсиз одамлардир. Маъло, теран таҳлил қиладиган булсак, нашрларимиз ҳозирги қимматлашиб бораётган нархларга арзийтиган савияда бўлиб, маъноси ҳам, безаги ҳам, матбаа ижроси ҳам кишининг кўзини қувонтирадиган даражада. Биз, агар уларнинг маъноси, мазмун ҳақида гапирадиган булсак, аксариятининг халққа ёқадиган асарлар қаторидан уринли жой эгаллаётганлиги билан изоҳлашимиз мумкин. Шунини айтиш жоизки, утган оғир даврда истиқлолимизни қуйлаган адибларимизнинг китоблари қайтадан минглаб нусхада нашрдан чиқарилди. Бизнинг фаолиятимиз ва амалиётимиз хусусида одилонга фикрда булмаган кимсалар билсинки, халқимиз томонидан ижобий фикр билдириладиган бу китоблар истиқлолимиз ва истиқболимиз учун бебаҳодир. Фойда деганда купроқ маънавий фойдани назарда тутяпмиз. Биз чиқараётган истиқлол ҳақидаги, «Истиқлол филолиари» туркумига мансуб китоблар мактаблар, олий ва урта ўқув юртлари дастурларига киритилиб, мактаб ва олийгоҳларда дарслик сифатида фойдаланилмоқда. Ҳозирги даврда тарихдан ҳам, фалсафадан ҳам, бошқа ижтимоий фанлардан ҳам адабиётлар етарли эмас. Ҳар бир чиқариладиган янги китоб, жумладан ҳозирги замонда жуда куп ўқувчиларимизга, талабаларимизга катта фойда келтиргани ва бундан кейин ҳам келтириши табиий. Кўпгина босмахоналардаги техниканинг паст савиядалиги, уларни бошқараётган мутахассисларнинг билими етарли эмаслиги, бунинг оқибатида сифатсиз китоблар чиқараётганлиги, айниқса дарсликларнинг аҳволи мавжуд талабга жавоб бермаётганлиги матбаа корхоналаридаги мавжуд камчиликлар натижасидир.

Юқорида айтганимиздек, эзгу мақсадга эришиш йўлида бошланган хайрли ишларимизга нисбатан оқилона хайрихоҳлик урнига тирноқ ичидан кир қидирган кимсалар, ноширчилик ва матбаачилик тажриба корхонасининг асл мақсадларини тушунмаганлиги сабабли ҳам бор ҳақиқатни тан ололмайдилар. Ишончимиз комилки, чиқаётган нашрларимиз халққа маъқул бўляпти. Бундай дейишимизга сабаб шуки, бизнинг китобларимиз хоҳ Қозғистонда, Россияда булсин, хоҳ Украинада, Белоруссияда булсин ўқувчисига эгадир. Барча савдо ташкилотлари, «Ўзбекбирлашув» дуконларига чиқараётган китобларимиз ҳам тез кунда тарқалиб кетмоқда. Шунинг учун асоссиз фикрни айтган «дустларимиз» обдон уйлаб қуриши керак. Биз камчили-

гимиз йуқ, деб гурурланмаймиз, қанча ҳолисона танқид бўлса, ҳолисона фикрлар ва самарали таклифлар билдириладиган бўлса, уз ишимизда улардан ижобий фойдаланамиз, ана шундай тафаккур ҳамкорлигидан доим манфаатдор бўлиб келган корхонамиз узи чиқараётган маҳсулотларнинг сифатини янада оширишга интилади. Албатта, ҳолис фикрлар билдириб, биз билан ҳамкорликда ишлаётган дустларга нисбатан қулимиз кўксимизда, улардан доим миннатдормиз. Бундай танқидий ёхуд ижобий таҳлилларнинг тўғри, ҳаққоний, виждонан, соф ва чин дилдан бўлиши ҳаммамиз учун ҳам аҳамиятга эга. Чунончи, бу ҳақиқатни доим ёдда тутишимиз керак.

Қўпчиликка сузсиз аёнки, газета, журналларнинг даврийлиги, бичими, адади қисқариши корхонамиз учун, ишчиларимиз учун ҳам фойдасиз, ноқерак воқеадир. Йиллар давомида миллионлаб ададда топ этилган журналларимиз, газеталаримиз ададлари кейинги йиллардаги қийин иқтисодий шароит, нарх-навонинг ошиши туфайли ниҳоятда камайиб кетди. Оқибатда эса қўп машиналар ишсиз қолди ва серунум меҳнатга урганган ишчиларнинг шашти анча пасайди. Айрим мутахассисларни бошқа ишларга утказишга тўғри келди. Лекин ҳозир ишлаётган мутахассисларимиз катта жамоанинг энг фидокорлари, матбаачиликка меҳр-муҳаббат билан қарайдиган, уз касбини севадиган фидойилардир. Шунини айтиб утишим жоизки, уз вақтида ҳисоб-китобини қилиб, теран таҳлил этиб, иш олиб боришимиз оқибатида қайси цехларда қанча жой бўшайди, бўлинмалар ва хизматчиларни тигизлаштиришнинг мажбурийлиги ишлаб чиқаришга нечоғли таъсир қўрсатади ва қандай иқтисодий самара келтиради, бунинг олдини олиш учун нималар қилиш керак деган саволларга олдиндан қатъий жавоб ҳозирлаб келганмиз. Шунинг учун ҳам концернимиз тизимида бир неча қўшма корхоналар, дуконлар, тижорат марказимиз, унинг ҳар хил бўлинмалари фаолият юргизиб, иқтисодий ва амалий ишларимизга ижобий таъсир қўрсатмоқда.

Сўнгги йилларда тузуккина фаолият қўрсатаётган, ўзбек ва рус тилларида нашр этилаётган «Тошкентдан гапирамиз ва қўрсатамиз», «Тошкент ҳафтаномаси» каби хусусий-тижорат нашрларимиз сафига иқтисодий самара келтириши мумкин бўлган янги нашрлар қўшиш устида изландик. Бу нашрларимизнинг адади бошқа газеталарникидан сези-

ларли даражада фарқ қилса-да, кўп тиражда нашр этилаётган Ўзбекистон Давлат телерадиокомпаниясининг ҳафталик дастурларини чоп этишга имкон яратиб, бир саҳифасини реклама учун ажратдик. Чунки бу нашрлар ададининг юқори даражадалиги корхонамиз учун фойдалидир.

Мавжуд бинолардан, ишлаб чиқариш майдонларидан, айниқса бушаб қолган муаззам биноларимиздан самарали фойдаланишга етарли эътибор бердик. Кўпгина қўшма корхоналардан олинаётган фойда, ижарачи ташкилотлардан тушаётган қўшимча маблағлар ҳам ҳозирги етишмовчилик даврида иқтисодиётимизни барқарорлаштиришда бизга анча мадад бўляпти. Биз бу йўналишни такомиллаштиришнинг қўламли дастурини илгаридан тузганмиз. Бу дастурга кўра қайси даврда, қайси бинонинг қанча ишлаб чиқариш майдони бушайди, уша бинода қандай ишлаб чиқариш корхонаси ташкил этиш кераклигини аниқлаганмиз. Сунг чет эллик савдогарларни, тижоратчиларни, яъни ҳамкорларни топиб, улар билан биргаликда қўшма корхоналар туздик. Бу корхоналарда чиқарилаётган маҳсулотнинг харидоргир бўлишига, улардан келадиган фойдани эса энг аввало ишлаб чиқаришни ривожлантириш билан бирга ходимларни рағбатлантиришга, техника негизини улғайтиришга, уларни етарли даражада матбаа хом ашёлари билан таъминлашга йўналтирдик.

Тангрига шукрки, кейинги йилларда юқорида зикр этилган ишлар ўз натижаларини бера бошлади. Бу тadbирларимиз бизнинг ҳозирги қоғоз танқислиги давридаги мураккаб молиявий аҳволимизга маълум даражада ижобий таъсир курсатаётир. Бинобарин, «Ўзбек-Ксерокс»дан, Тижорат марказидан олинган фойдалар, «Авекс» билан биргаликда топган маблағимизнинг катта қисми, ноширликдан тушган фойдалар, «Хамса» номли китоб дуконимиздан олинган фойда, 16 қаватли бинодаги тижорат ташкилотларидан олинган ижара тушумлари, 7 қаватли газета таҳририятлари биносининг бушаб қолган жойларини тижоратчиларга бериб, улардан олинган ижара ҳақи, ҳуллаас, барча-барчаси умумий иқтисодимизга ва ривожланишимизга ижобий таъсир курсатиб келмоқда. Ваҳоланки, сунгги йилларда қуриб эгаларига топширилган иккита уй-жой биноси, профилакторияни кенгайтириш, дам олиш уйини қуриб битказиш, болалар оромгоҳини замонавий усулда қурилган бинолар ҳисобига кенгайтириш каби ишларнинг барчаси кўпгина маблағ сарфлашни талаб қиларди. Шунингдек, фойда ва

тушумлар янги асбоб-ускуналар сотиб олишга, ходимларимизга бериладиган ижтимоий мададнинг миқдорини бирмунча кўпайтиришга ишлатилади. Демак, қачонлардир бизнинг ишчи-ходимларимиз, жамоамиз томонидан аниқ уйлаб, келажакни кўзлаб қўрилган бу осмонупар биномиз ҳозирги пайтда жуда зарур бўлган маблағни топишда бизга ёрдам беришти. Газета-журналлар адади қисқарган бўлса ҳам, бебаҳо бинолар, кўчмас мулкнинг салмоқли бўлгани жуда дуруст экан, деб хурсанд бўлишлари аниқ. Чунки бушаб қолган бинолар ва бунёд этилаётган қўшма корхоналар, қўшимча ишлаб чиқариш цехлари ва шунга ўхшаш самарали ҳамкорликдаги ишлардан олинадиган фойда ҳам ҳозирги тақчиллик даврида жамоамизга сезиларли ёрдам бермоқда. Иқтисодий аҳволи оғир бўлган нашрларнинг чоп этилишига, янги нашрларни очишга, умуман олганда мамлакатда матбаачилик нуфузини сақлаб қолишга ва корхона ишлаб чиқариш негизини асрашга, кенгайтиришга ва замонавий техника-технология билан қуроллантиришга сарфланмоқда.

Концерт раҳбарияти фаолиятининг муҳим қисми — ишчи-хизматчилар учун меҳнат ва турмуш шароитини етарли даражага кўтаришга мулжалланган. Шуниси қувонарлики, ҳозирги иқтисодий ва молиявий жиҳатдан оғир бўлган кўнларда ҳам профилатория-санатория, дам олиш уйлари, болалар оромгоҳларини кенгайтириш, уй-жой қуришни тўхтатмаганлигимизнинг асосий сабаби — ҳар бир меҳнаткаш одам, ҳар доим кўнглида ўзи учун кўрсатилаётган гамхўрликнинг даврий эмас, доимий эканлигини сезиб туриши керак. Бундан мақсад, кўрсатилаётган гамхўрлик меваларини ходимларимиз ўзининг ва бутун оиласининг фаровон турмушига қаратилганини доим сезиб туришидир. Меҳнати эвазига маош, мукофот олиш билан ҳамманинг ҳам кўнгли тулавермайди. Узлуксиз бир умр корхонамизда ишлашга аҳд қилган ва сидқидилдан меҳнат қилаётганларни, яъни ҳаётини матбаага бағишлаган фидокор кишиларни ҳар томонлама қўллаб-қувватлашдек саховатпешалик тадбирлари улар сафини илғорлар ҳисобига устиришга хизмат қилади. Юқорида айтганимиздек, савобли ва мурувватли режаларнинг барчасини олдиндан мулжаллаб қўйгандик. Ходимларни мураккаб бозор муносабатига утиш жараёнида ижтимоий ҳимоя қилиш хусусида тўхталадиган бўлсак, ишчиларимизни ҳар томонлама маблағ билан тулароқ таъминлаш, касб-коримизнинг нуфузи ва эл орасидаги обрўсини сақлаб қолиш асосий мақсадимиздир. Ана шу эзгу мақсаднинг амал-

га оширилиши ҳар бир меҳнаткашнинг ишга шайлиб, талпиниб келишига, ўзи кўнгил куйган ҳунарига янада иштиёқ билан ёндашишига боғлиқдир. Босма корхонамиз ходимлари ижодий меҳнатининг асосий омилларидан бири сердаромадлик, оиласининг фаровон, маъмур, эртанги кунидан старли даражада кўнгли туқ булганлигидадир.

Корхонамиз — «Шарқ» нашриёт-матбаа концернининг моддий-техника ва технологик негизининг ҳозирги аҳволи хусусида сўз борганда шуни айтиш керакки, биз анча йиллардан бери ишлатиб келган ва ҳозирги кунда қўлланилаётган техниканинг 85 фоизи Олмония фирмаларида тайёрланган. Бу мамлакат корхоналари орасида «МАН-Пламаг» корпорацияси алоҳида ажралиб туради. Бинобарин, бу корхона, ун икки рулонли «Рондосет-170» машиналарини — газета агрегатларини шартнома асосида 1982 йилда етказиб, уларни газета биносига урнатиб берган эди.

Таажжубки, табиат ва ҳаёт қонуни булган вақт эса сувдек оқиб тураркан. Мана, 14 йилдирки, ушбу машиналар мамлакатимизда нашр этилаётган газеталарни — республика, вилоят, шаҳар, тармоқ нашрларини чоп этиб келаяпти. Ҳамкорларимиз корхонамизнинг техника-технология тараққиётида янги босқич булган ва унинг ҳозирги қудратида беқиес имкониятлар яратган агрегатларни урнатган йиллардан эътиборан, айниқса, 1984-1990 йилларда, ҳатто 1991 йилда ҳам газета ноширчилиги, уларнинг адади бениҳоя ошиб кетганди. Аини ун йиллик мобайнида уша пайтда марказий нашрлар мақомига эга, таҳририяти Москвада жойлашган, бизда эса вакиллари ва мухбирлари булган 24 нашр 3 миллион нусхада босиларди.

Мамлакат ҳаётида булганидек матбуотда ҳам жиддий ижтимоий-сиёсий узгаришлар содир бўлиши, айниқса ўзбек зиёли раҳбарларининг, ҳатто мавжуд сиёсатнинг негизига путур етказган баъзи шов-шувли жараёнлар, бу ўринда мен маъшум «ўзбеклар иши»ни назарда тутаяпман, шунингдек ҳалқимизнинг мустақилликка интилиш ҳаракатларининг бошланиши арафасида республика ва тармоқ газеталарининг сони ва тиражи кўпайиб, уша йиллари 40 дан ортиқ турли нашрлар жами 8 миллиондан ортиқ ададда босилган эди.

Қайта қуриш ва ошкоралик йилларида газета ноширчилиги сезиларли фойда келтирувчи соҳага айланган, бинобарин, қоғоз ва бошқа матбаа ашёлари

нархи арзон булган бир шароитда йирик тиражда газета босиш тахририятлар учун ҳам, корхонамиз учун ҳам самарали булиб, кўпгина фойда келтирарди.

Фикримни исботловчи, юқорида таҳлил тарзида келтирилган давр рақамлари «Шарқ»нинг тула қувват билан ишлаган ва олдинда кутиляётган жараянларга тайёргарлик ҳамда корхонанинг давлат илораларидан мустақиллиги ортган йилларни тавсифлайди. Биз, тула қувват билан ишлаган эдик. «Рондосет-170» агрегатларида, ушанда ҳар куни 8,5-9,5 миллион нусха газета босиб чиқарилар эди. Мазкур агрегатларнинг ҳозирги қуввати ва техникавий аҳволи ҳали ҳам юқори даражададир. Жаҳон матбаа технологиясида ҳаливери ўз мавқеини йўқотмайдиган машиналарнинг барчасидан фойдаланилмаса-да, ишлаб турганлари ҳам кўп миқдорда тайёр маҳсулот ишлаб чиқармаса-да, «иш қуролинг соз булса, машаққатинг оз булур» нақлига амал қилган ҳолда уларни дуруст сақладик, ишчиларни лоқайдлик, машиналарни қаровсизликдан асрадик.

Кутилмаганда бизга боғлиқ булмаган ҳолатлар юз берди. Собиқ Совет Иттифоқи асримизнинг биринчи чорагида шиддатли ва инсонни гангитиб қўядиган, гоҳида тарихий заруратсиз, баъзан эса инсон шаънига зид мустамлакачилик сиёсати маҳсули тарзида, қисқа фурсатда тарих саҳнасига чиққан ва етмиш йил мобайнида башарият ҳаётининг бақувват бўғинига айланган булса, асримизнинг сунги чорагида айни шиддат ва эсанкиратиш дабдабаси билан тарих майдонидан кетди. Тарих илмидан маълумки, ҳар бир улкан салтанат еҳуд йирик давлат парчаланганда, аввало фуқаролар дунёқарашида зиддиятлар ортади, сунгра қалбнинг ҳукмига бўйсунган қўллар иқтисод ришталарини узиб ташлайди. Республикамизда мавжуд ишлаб чиқариш соҳаларида булгани каби «Шарқ» концернида, умуман ўзбек матбаачилигида иқтисодий алоқалар ва ҳамкорликнинг издан чиқиши оқибатининг оғриқлари сезиларли булди. Мабодо, юртимизда хом ашё ишлаб чиқаришга хизмат қилувчи тармоқлар ва корхоналар ўзларини қисқа вақтда ўнглаб олган булсалар, матбаада ишлатиладиган хом ашёни чет элдан сотиб оладиган корхоналарнинг, жумладан концернимизнинг таъминот тизимидаги юмушлари сезиларли даражада чигаллашди.

Сунги йилларда босмахонамизда чоп этиладиган нашрлар сони купайиб — 60 дан ортиқ булса-да, уларнинг адади ниҳоятда камайиб қолди. Бизда босиладиган Москва нашриётлари газеталарининг сони 23 тадан 3 тагача қисқариб кетди. Эндиликда

фақатгина «Труд», «Рабочая трибуна» ва «Аргументи и факти» газеталари, олдинги иккитаси ҳар куни, сунггиси эса ҳафтада бир мартадан босилиб чиқаётир. 1983-1991 йилларда кунига 7-8 миллион нусха газета босган бўлсак, эндиликда уларнинг адади ниҳоятда камайиб, бир миллиондан сал ошиқдир. Ўз-ўзидан маълумки, бу купгина машиналарнинг беиш туриб қолишига сабаб бўлиб, маҳсулот таннариhini қимматлашишига олиб келмоқда.

Тарқалиб кетиш арафасида собиқ СССРнинг купгина нашрлари, хусусан «Работница», «Крестьянка», «Здоровья», «Крокодил», «За рулём» сингари куплаб журналларнинг 15 миллион нусхаси ҳам корхонамизда босиларди, улар нафақат Ўзбекистонгагина эмас, қолаверса бутун Марказий Осиё минтақасига тарқалар эди. Бу нашрлар бошида ботиқ босма цехида урнатилган 8 ва 4 буюқли машиналарда босилар, таҳририятлар талаби ва уқувчилар эҳтиёжини тула қондириш билан бирга мавжуд машиналар ҳам тула қувват билан ишлатилар эди. Собиқ Олмония Демократик Республикасининг «Пламаг» фирмаси ботиқ босма цехини қуроллантиришда ўз машиналари билан бевосита катнашган, турт ва саккиз буюқли машиналар келтириб урнатган эди. Нафақат икки йирик тузум — коммунизм ва капитализм, қолаверса қони бир, жони бир миллат уртасида қуққайиб турган машҳур Берлин девори йиқилиб, Ғарбий ва Шарқий Олмония бирлашиб, ягона олмон давлати юзага келгач, «Пламаг» фирмаси «МАН-Пламаг» корпорацияси деб юритиладиган бўлди. Эндиликда Олмония Федератив Республикасининг матбаа ускуна-дастгоҳларини ишлаб чиқарадиган машҳур «МАН» корпорациясига қушилиб кетди. Ҳозирги пайтда бу корхонанинг «РО-96» маркали етти буюқли агрегатларидан журналлар ва китоблар ададини чоп этиш жараёнларида ҳам унумли фойдаланаяпмиз.

Бундан бир йил муқаддам кун сайин шаклланиб бораётган бозор эҳтиёжларидан, маҳсулотнинг харид даражасини ошириш заруратидан келиб чиққан ҳолда, турли-туман маҳсулотлар: масалан, кийим-кечаклар, чойшаблар, бошқа турдаги моллар ураб сотиладиган турли плёнка халтачаларини турт рангли тарзда босиш технологияси ушлаштирилиб, ишлаб чиқаришга жорий этилган эди. Бу билан мамлакатимиз саноат ва савдо корхоналарининг буюртмалари бажариладиган бўлди.

Ўзбекистон жаҳонга юз тутгач, тижоратчиларимизнинг чет эллардан олиб келаётган ва юртимиз бозорида сотиლაётган турли маҳсулотлар савдосида

матбаанинг қай тарзда иштирок этиш жараёнлари-
ни бевосита қўзатиш имконияти тугилди. Кузатган
булсангиз, бозор иқтисодининг асосий талаблари-
дан бири юқори сифатли этиб ишланган маҳсулот-
ни чиройли тарзда ўраб, бежаб сотиш, истеъмолчи-
ларга уларни бежирим қоғоз идишларда етказиб
бериш экан. Машҳур фирмаларнинг раvнақида уша
мамлакат матбаачиларининг бевосита иштирок эт-
ганининг аниқ мисоли мутахассисларимизга яқ-
қол куришиб туради. Муҳтарам Президентимиз
Ислом Абдуғаниевич Каримовнинг элга бениҳоя
мақбул булган 5 иқтисодий тамойили амалиётга ту-
лиқ татбиқ этилиб, юртимизда бозор иқтисоди та-
лаблари, анъаналари ва қадриятлари томир ёйди-
ган булса, матбаачилик мамлакатимиз сиёсий-иж-
тимоий ҳаётнинг, имоним комилки, иқтисодиёт-
нинг ажралмас таркибий қисмига айланади. Корхо-
наимиз бу соҳада етарли тажрибага эга булганидан
фойдаланиб, дарғаликни қўлдан чиқармаслик йу-
лида зарур булган ҳамма мақбул, ижобий ва ижо-
дий воситаларни билимдонлик ва тадбиркорлик би-
лан ишга соламиз.

Қоғоз танқислиги шароитида лавсан плёнкалар-
га гул босиб, турли сувратлар тушириб чоп этиш,
ходимларни иш билан таъминлаш ва иқтисодий
самара олишга ёрдам бераётир. Бинобарин, 4-5 йил-
лик тажрибалардан келиб чиққан ҳолда, олдимизда
қўндаганг турган масалаларни корхонанинг техно-
логик, илмий ва ижодий қўвватларига таянибгина
ҳал этишга, муаммолар олдида довдираб қолмас-
ликка, маъно-мазмунга таянган таваккал этагидан
маҳкам тутишга ўргандик. Шу йўсин корхонамиз
техника базасини чинакам матбаа мақомига етқа-
зишдек улкан ниятимизга эришдик. Чунки бу соҳа-
нинг мутахассислари бағоят ноёб ва фидойи шахс-
лар булишади. Уларнинг кунглини ишдан совутиш,
бекор туришга мажбур этиш бошқа тармоқлардаги-
га нисбатан осон, аммо нашриёт-матбаа соҳасида
йиллар, ҳатто даврлар мобайнида ҳал этиладиган
исталмаган муаммоларни келтириб чиқариши мум-
кин. Сиртдан қараганда, шунчаки қўндалик маса-
лаларни ҳал этиш билан боглиқ раҳбарлик, муҳан-
дислик, ижодий фаолиятимиз аслида авлодлар ва
жараёнлар тақдирининг қонунияти ва эҳтиёжлари
даражасини англабгина қолмай, ечиш туйғуси би-
лан ҳам уйғунлашиб кетган.

Корхонамиз техник-технологик, қолаверса, иқ-
тисодий қудратини, унинг мамлакатимиз матбаачи-
лигидаги мавқеини таъминлашга хизмат қиладиган
замонавий ноёб дастгоҳлар хусусида суз юритади-

ган бўлсак, асосий ҳамкор фирмаларимиз жойланган Олмония мамлакатадаги «Госс-Хелл» фирмасидан олинган «DS-300», «DS-360» куп буюқли слайдлардан депозитивлар ва фото саҳифалар тайёрлайдиган янги ускуналар ҳақида алоҳида тухталиш мумкин. Бичимлар, яъни формалар тайёрлаш цехида урнатилган гелиоклишограф, нусха олинадиган турли машиналар ҳам ҳозирги даврнинг иқтисодий ва техникавий жиҳатдан ривожланган улқаси — Бирлашган Олмония фирмаларидан сотиб олинган.

Матбаа соҳасининг, айниқса, техника-технологик ривожланишнинг узига хослиги шундаки, жаҳон матбаа-машинасозлигининг муайян муқим бир маркази йуқ. Шу сабабли янгидан бунёд этилаётган матбаа корхонаси ташкилий жараёнида янги-янги ҳамкор давлатлар фирмаларини танлаш билан боғлиқ бўлган синовлардан утишга мажбур булади. Масалан, ҳозирги пайтда цехларимизда урнатилган машиналардан бири Швециянинг «Солно» фирмаси тайёрлаган шу номдаги икки гилдиракли машина бўлса, дастгоҳларнинг куплари Олмония, АҚШ, Венгрия, Чехия, Россия фирмаларидан сотиб олинган.

Офсет босма цехида урнатилган машиналарнинг деярли барчаси Олмонияда ишлаб чиқарилган. Корхонанинг иқтисодий қувватини нафақат саклаб қолиш, балки имконият даражасида ошириб борилиши натижасида сунгги йилларда нодаврий нашрларимизни ва шартнома асосида китоб босиб бериш шарти билан четдан куплаб буюртмалар олганимизда китоб муқоваси, матни, умуман барча зарур безакларни аъло даражада бажарадиган ақлли машиналаримиз қўл келди. Гарчанд, журналлар қоғоз танқислиги сабабли ва иқтисодий жиҳатдан мураккаблашиб борган, уларнинг ойлик сонлари сунгги йиллар мобайнида мунтазам босилмаган, вақт утган сайин рангли иловалари камайиб кетган бўлса-да, Бош таҳририятимизнинг негизида тайёрланган турли-туман китоблар, тақвимлар, плакатлар, манзарали варақалар чоп этилиши асносида халқимизнинг, куп ҳолларда чет эллик истеъмолчиларнинг ҳам маънавий эҳтиёжлари етарлича қондирилишига эришдик. Шуни алоҳида таъкидлаш лозимки, бозор иқтисодига утиш даврида маълум технология, аниқроғи, исталган жараён тасарруфидан узоқ қолиш, утаётган жараёнларнинг бирортасининг ҳам этагига қаттиқ епишиб олиш мумкин эмас экан. Энди-энди куника бошлаган жараёнлар қисқа вақт ичида эскириб қолади, ҳаёт эса ишлаб чиқаришни ривожлантириш, техникани такомиллаштиришни давом эттиришга ундайверади.

Айтганча, босма цехида Америка Қушма Штатларида ишлаб чиқарилган туртта рулонли «Госс-Коммюнити» босма машинаси ишлаб турибди деган эдик. Юқори босма цехида ҳам сермахсул, тезкор машиналар бор. Улар ҳам ишлаб чиқаришга хизмат қилишга шай турибди, аммо матбаада ишлатилмаган хом ашё, айниқса қоғоз танқислиги, бу азамат машиналарни мажбуран ишсиз туришга олиб келганлиги ҳаммамизга маълум. Начора, янги бозор муносабатларига утиш даврининг узига хос муаммолари шуни тақозо этаётганлигини купчилик туғри тушунади.

Концернимиз босмахонасида ишлаб чиқарилган махсулотларнинг нусхалари босма цехида чоп этилarkan, демак, бизнинг энг кучли, мураккаб, шу билан бирга ута самарадор машиналаримиз уша ерда жойлашган бўлади. Улар орасида нашрларни табок-табок технологияси асосида, шунингдек рулондан босадиган илгор машиналар бор. Газеталар таҳририятлари томонидан белгиланадиган уларнинг бадиий жиҳатдан безатилишини ва мақолалар мазмун ва маъно даражаси, қай тарзда жойлашиши зарурлигини истисно қилганда, компьютерда ҳарф териш усулига утиш билан баробарида бу ута мураккаб ишлар ҳам амалга оширилган бир қатор техника-иқтисодий тадбирлар натижасида анча юқори савияда амалга ошадиган бўлди, ярим-йурум механизациялашган эски усулдан тўла автоматлашган замонавий технология жараёнига утказилди.

Газета ва журналлар нашри безакларининг жаҳон андозаларига мос келиши эса таҳририятлар ва нашрлар муассисларининг диди ва билимдонлигига, айти чоғда бизнинг матбаа корхонамиздаги дастгоҳларнинг аҳволига ва уларнинг зарур хом ашёлар билан етарлича таъминланганлиги ва мутахассисларнинг билимига боғлиқлиги ҳаммага аён. Бизда техника-технология масаласи эмас, аксинча, хом ашё ва бошқа материаллар камёблиги муаммоси унумли фаолиятимизга гов бўлиб турибди. Бу ташвишлар эса йилдан-йилга огирлашиб бормоқда. Бу уринда кези келганда шуни айтиш керакки, сиёсатнинг ишлаб чиқаришга, айниқса матбаа соҳасига таъсири бирмунча сезилиб туради, шу сабабли етишмовчилик борасидаги муаммоларни ҳал этишда аниқ мақсад йулидаги шахсий ҳаракатларимиз билан бир қаторда хом ашё топиш борасида ҳукумат ташкилотлари ердамига ҳам суянамиз, чунки газета ва журналлар ҳаётимиз ойнаси, давлатимиз, ҳукуматимиз раҳбарларининг халқ оммаси билан алоқасининг асосий воситачи-тарғиботчиси бўлганлиги сабабли вақтли мат-

буот нашрларига булган эътибор бундан ҳам стардл салмоқли даражадага етиши лозим.

Халқимизнинг кўп йиллик орзуи, улуг бобола-римизнинг асрий тилак ва истаклари амалга ошиб, Ўзбекистон мустақилликка эришиб, мамлакатимиз эркинликда жаҳонга юз очмоқда. Юртимиз, давлатимиз гарчанд мураккаб булса-да, ёнилги ва дон мустақиллиги учун курашмоқда. Ана шу шарафли жараён газета, журнал, рисола ва китобларда қайд этилиб бориларкан, уларни ҳам халқнинг маънавий нони деб аташ, ҳаёт томирларидаги юз берадиган жараёнларга қиёслаш мумкин булар?! Вақти келиб, Ўзбекистон матбуот хом ашёси негизига, полиграфия асбобсозлиги ва бошқа матбаа ашёлари тайёрловчи илгор саноатга эга булади. Ушанда «Шарқ» нашриёт-матбаа концернининг бу қийинчиликлари унутилиб, юзларда хайрият эътирофи, авлодлар ташаккурининг ёғдуси порлагусидир. Зеро, концерннинг техник-технологик негизини ташкил этувчи замонавий, сермахсул, ақлли, хотираларида ўнлаб жараёнларни сақлайдиган машиналаримиз амалиётда синаб кўрганимизга кура, ҳар йили 100 минг тонна қоғозга матнлар чоп этиш қуввати-га эга эканлиги, минг тонналаб матбаа ашёларини ишлатилиши, мабодо зарур булса, бир йилда 115—120 минг тонна қоғоз ва бошқа зарур ашёларни ҳазм этиб, уларни тайёр босма маҳсулотга айлантириши учун ҳеч қандай қўшимча кўчнинг зарура-ти булмайди. Чунки бундай куч-қувватлар корхона-мизда шу кунда ҳам мавжуддир.

Бундай техникавий куч ва кўрсаткичлар ортидан нечоғли катта иқтисодий самаралар олиш имконияти балқиб турганини пайқаш ўнча қийин эмас. Жумладан, нашриёт-матбаачилик корхонамиз замонавий ва бақувват мажмуининг гузал Тошкентдек шаҳри азимнинг қоқ марказида жойлашгани, барча зарур хизмат бўғинларининг бир-бирига туташлиги ва давомийлигининг таъминланганлиги, сўнги йиллардаги сингари нафақат кўчмас мулкдан, қолаверса, мавжуд машиналардан, янги урнатиладиганларидан ўн карра самарали фойдаланиш имкониятларини туғдиради.

Мамлакатимиз матбаа тармоқлари каби «Шарқ»нинг бу ва шу янглиг техника-иқтисодий устунлиги ва афзалликларини сақлаб қолиш масаласи, албатта биринчи галда корхонанинг узи-га, айниқса, Ўзбекистонда қоғоз саноати негизининг шакллантирилишига, унинг маҳсулдорлиги миқёсининг аниқ белгиланишига ва иш доирасининг мунтазамлигига боғлиқдир.

Афсуски, ҳозирча Россия Федерациясидаги турдош ва хом ашё етказиб берувчи корхоналар билан алоқаларининг узилиб қолиши, узоқ йиллар ягона бўлиб келган умумий Россия пул бирлигининг қадрсизланиб, ўртадан қут кутарилиши оқибатида давлатлараро пул алмаштириш амалларининг чигаллашиб ва қийинлашиб кетиши, кўпдан сақланиб келаётган хом ашёларимиз ҳажмини ниҳоятда камайтириб юборди. Хом ашё сотиб олишнинг қийинлашиб кетиши оқибатида машиналар ҳозирги кунда икки ўрнига бир сменада ишлаб турибди, ҳолос. Бу мураккаб аҳволнинг қачон ва қай тарзда ҳал этилиши, давлатлараро алоқаларнинг тикланиши ва ўзимизнинг хом ашёларимиз барқарор бўлишига боғлиқдир, иншооллоҳ, бу борадаги ҳолис ниятларимиз, тadbиркорлик ва серғайрат меҳнатимиз, сифатли маҳсулотимиз ёрдамида бундай муаммоларнинг ҳам ечимини топамиз.

Корхонамиз тарихига назар ташласак, кунлар утиши билан янги-янги вазифаларни белгилаб, уларни ечиш одат тусига кириб қолган.

Техника тараққиёти дастурида белгиланган тadbирларга асосан сотиб олинган «Зиглох», «Колбус» номли каттиқ муқовали китоб тайёрлайдиган икки замонавий дастгоҳлар ишлаб турибди. Бу машиналар мумтоз муқовали нафис китоблар тайёрлашга ихтисослашган. Шу машиналар жойлашган бионинг туртинчи қаватида эса юмшоқ муқовали китоблар тайёрлайдиган «Ротор-Биндер», «Норм-Биндер» ва Олмониянинг кўп рангли китобларни автомат усулда тикадиган «ВШР» деб номланган машиналари босмахонамизнинг бошқа цехларида ҳам кўп йиллардан бери қўлланади. Муқовалаш цехининг ноёб ва замонавий дастгоҳлар иш кам бўлганлиги сабабли 1,5-2 йилдан буён бир сменада ишлатилмоқда. Ҳолбуки, мазкур машиналардан тўхтовсиз фойдаланиш, истеъмолчиларга юмшоқ ва қаттиқ муқовали, жажжи ва совғабоп китобларни қўлаб етказиб бериш, китоб ноширчилигида эришилгандан ҳам юқори миқдор, сифат даражасига етиб олиш мумкин булурди.

Корхонамиз техник-технологик тараққиёти ва унинг тарихидаги энг кўзга қўринадиган ва муҳим янгиликлардан бири, қуйма ҳарф териш ва фотонабор цехлари тугатилиб, компьютерда ҳарф теришга утилишидир. Бу янгиликларни урганиб, амалда қўлаш йулида анча тайёргарликлар қўрилди. Бу бежиз эмас, албатта. Чунки бу технологик янгилик ун йиллар давомида шаклланган айрим мураккаб меҳнат талаб қиладиган жараёнларни бутунлай қис-

картириб, эски ва зарарли усулларни техника тарихига айлантириш, ҳозирча сақланиб қолганларини эса такомиллаштиришга ундади. Бу тадбир мавжуд ишлаб чиқариш майдонларининг қисқартирилишидан ташқари техника хавфсизлиги, ишчилар саломатлигини сақлаш, қоғозни ишлатишга тайёргарлик жараёнидаёқ билимдонлик билан бичиб-кесиш орқали тежаб қолишга эришиш баробарида нашрларнинг безатилиши ва қўлланилаётган ҳарфларнинг бежирим ва нафис турларидан фойдаланиш усуллари сонини бир неча карра ошириш афзаллигини яратди. Янги цехимизда ишлатилаётган элликдан ортиқ IBM компьютерлари, лазерли принтер ва сканерлар АҚШнинг таниқли фирмаларида тайёрланган. Бу уринда шуни эътироф этиш керакки, уммон ортидаги ҳамкорларимизнинг корхонамиз техник-технологик қувватидаги янги мавқеи олмониялик машинасозларнинг нуфузига ҳали-бери таъсир эта олмаса керак. Бинобарин, замонавий ҳарф териш машиналарининг ўрнатилиши ва қўлда бажариладиган ишлар ҳажмининг камайиши туфайли линотипда ҳамда қўл кучи билан ҳарф териш, фото саҳифалар ва улардан босма қолиплар тайёрлаш, 12 гилдиракли босма ротация агрегатлари ўрнатилган экспедиция цехлари ўрнида ягона газета мажмуаси ташкил этилди.

Синашта ҳамкорларимиз — олмонияликларнинг юқорида зикр этилган машиналари орасида энг нодири ва замонавийлари сифатида саҳифадан нусха кўчирувчи, фото кўчирмалар юзини очувчи машиналар афзалликларини айтиб утиш керак. Ҳозир ягона газета цехида 60 дан ортиқ турли газеталар мулжаллагидан кам ададда босиб чоп этилаётир. Мабодо, таҳририятларнинг молиявий турмушида кўн туғиб, ададлар ошадиган, ишимиз купаядиган, шарафли ташвишимиз ортадиган бўлса, зарур барча амалларни ўз вақтида бажарадиган техника-иқтисодий қувватларимиз, юқори малакали мутахассис-ишчиларимиз, билимдон, жонкуяр муҳандисларимиз ҳар қандай шароитда ҳам газеталарни ўз вақтида, юқори матбаа ижроси даражасида сифатли чоп этишдек вазифаларни бажариш учун доим шай турадилар. Бундай саранжомлик, ута фидойилик тарихий даврда уларнинг дилига жойлашиб, қон томири ва бутун вужудига малҳамдек сингиб кетганлиги аниқ.

Иқтисодий танглик ва давр тақазосича, мустақил Ўзбекистоннинг янги қонунарига мувофиқ машиналарнинг миқдорини қисқартириш хусусида кўп бош қотирган эдик. Шундай қилганимизда,

машиналарга туланадиган жорий солиқлар камайган буларди. Башарти, биз уларни ишлаб чиқариш ба-
лансидан чиқариб ташламадик. Солиқлардан озод
қилинган бу машиналар ҳозирча бекор турган бул-
салар-да, ҳали 20-25 йил мамлакатимизнинг ватан-
парвар халқларига мулжалланган босма нашрлар-
ни чоп этишда баракали хизмат қилиши муқар-
рардир.

Ўзбекистонимизнинг ҳар бир фуқароси ва
минглаб корхоналари сингари иқтисодий юксалиш
меваларига умидвор бўлиб, фаровон кунларни ку-
тиб, газета агрегатларидан 3-4 тасини ишлатган бул-
сак-да тadbиркорлик, ишбилармонлик ва жонкуяр-
лик оқибатида қолганларини ҳам бекаму куст, бу-
тунлигича сақлаб келаяпмиз. Зеро, бу қимматбаҳо
агрегатлар уз вақтида корхонамизнинг уз маблағла-
ри ҳисобига сотиб олинган. 25 миллион АҚШ дол-
лари қимматига эга булган бу ноёб машиналарни
ишлаб чиқариш майдонларидан шошма-шошарлик
билан олиб ташлаш иқтисодга ва ақлга зиддир.
Мавриди етиб, газеталарнинг сони, даврийлиги ва
тиражи ортади, иншооллох, ушанда келажак авлод-
лар нигоҳида юзимиз шувут бўлиб қолмайди. Бу —
аниқ гап. «Шарқ» корхонасининг техник-техноло-
гик ва иқтисодий қудрати мувозанатининг юқори-
да айтиб утилган сабабларга кура бузилиши йиллар
давомида орттирилган кучмас, техник-технологик
мулкка зарар етказиши мумкин. Чунончи иқтисо-
дий тамойиллар ва мавжуд шароитга кура иқтисо-
дий-техник-технологик негиз аста-секин яратилади,
лекин жараёнлар, даврий узгаришларга бардошли-
роқ булади. Шу сабабдан техника, технология во-
ситалари қонуний муҳофазага доим муҳтож бўлиб
колади. Бу ҳақиқатни мутахассисларимиз тула ҳис
этадилар.

Ботиқ босма цехининг форма тайёрлаш бўлин-
масида мавжуд булган машиналар борасида ҳам шун-
дай фикрдалигимиз сабабли бу ноёб, қимматбаҳо
дастгоҳлардан унумли фойдаланиш баробарида улар-
нинг ҳам умрини узайтириб, бекаму куст сақлаб
келаяпмиз.

Юқорида номлари зикр этилган машиналар иқ-
тисодий шароитларнинг мураккаб талабларидан ҳи-
моя қилинар экан, биз қутган фаровон кунлар кел-
лишини, китобларимизнинг сони ва тиражи ортиб,
журналларимизнинг тагин кўп рангда, катта адад-
ларда босилишини умид қиламиз. Шунини эътироф
этиш керакки, тилга олинган муаммолар корхона
изн-ихтиёридан ташқаридаги, давлатимиз, мамла-
катлараро миқёсда ҳал этиладиган, ёхуд маълум

даврларда концернимиз босмахонасининг иқтисодий негизиди яратиладиган асосий ва ишончли омилларга айланишига ишончимиз комилдир.

Меҳнат жамоамиз эса, мавжуд машиналарнинг айримларини иш билан таъминлаб, қолганларини уз вақтида таъмирлаб, асраб келар экан, қизик бир ҳодиса кузатилади: бозор иқтисодиётига утиш барида нафақат ишчи-ҳодимлар, айти чокда машиналар қонуний, ижтимоий бўлмаса-да, молиявий муҳофазага муҳтож эканлар. Концерн раҳбарияти ҳафтининг ҳар сешанба куни бошқарма юқори раҳбарлари, ҳар ойда бир марта умумий ишлаб чиқариш кенгашида кўп масалалар қатори ана шу масалани ҳам теран таҳлил қилиб, бу муҳим ишнинг бажарилиш жараёнини мунтазам назорати остига олганлигининг ягона сабаби корхонамизнинг техник-технологик негизи Марказий Осиёдек улкан минтақада дурдона, такрорланмас, тенги йўқ эканлигидадир, десак муболага бўлмайди. Собик СССР тизимидаги республикалар, ҳозирги мустақиллик давлатларида, умуман олганда, Мустақил Давлатлар Ҳамдустлиги миқёсида «Шарқ» сингари ўрнатилган тарихга, иқтисодий-молиявий, замонавий техник-технология билан тараққий топган ва бақувват негизга эга нашриёт-матбаа мажмуалари бармоқ билан санарли, нари борса, 4-6 тагина топиладики, бу ҳам ишчи-ҳодимларимизнинг, мустақил Ўзбекистоннинг, халқимизнинг катта бойлиги, ва у соҳамизнинг келажак тараққиётида пойдевор бўлади десак-да арзийди. Мен 1995 йилда «Друппа-95» курғасмасига борганимда Олмониянинг Дюссельдорф шаҳридаги босмахоналардан бирида 1932 йилда ўрнатилган ротация агрегатининг ҳозиргача ишлаганини уз кўзим билан куриб ҳайратда қолганман.

Дарвоқе, узок йиллар, ҳатто авлодлар умри давомида сотиб олинган, ўрнатилган, ишлатиб келинган машиналарни иложи бўлса иш билан таъминлаш, буш турганларини таъмирлаб зарур ҳолатда сақлаб туриш, биринчидан, шу чокқача ишончли ҳамкор бўлиб келган машинасозлик фирмалари билан алоқаларни жоиз даража давом эттиришга ва келажакда янада ривожлантиришга хизмат қилса, иккинчидан, янги-янги нашрлар дунёга келишига, албатта шундай бўлади ҳам, асос яратади. Яъни, тайёр технологик негиз ва унинг хизматини ўқувчиларга ҳавола этишдек муҳим ва шарафли вазифада зарур аҳамият касб этади. Шуни ҳисобга олиб, «Зиглох», «Колбус», «Ротор-Биндер», «Норм-Биндер» китоб линиялари ҳам яхши сақланган. Бу машина-

лар бир оз таъмирланса, шу йиллардагина эмас, **ИСТИҚЛОЛ САФИДАГИ
ОДИМЛАР** балки келаётган XXI асрнинг 20-йилларига қадар хизмат қилиши мумкин.

Биноларимиз — кучмас мулкимизнинг барчаси замон талабига, нашриёт-матбаа корхонаси эҳтиёжларига мутаносиб барпо этилган. Шу уринда айтиш мумкинки, «Шарқ» концерни техник-технологик негизининг ҳозирги аҳволи унинг тараққиёти, биноларнинг мустаҳкамлиги ва матбаачилик талабларига уйғунлиги, билимдон ишчи-муҳандислар ва ижодий ходимларнинг етарлилиги, ёш Ўзбекистон давлатида ноширлик, матбаачилик, журналистика мавқеини сақлаб қолишга, такомиллаштиришга, қисқаси, йиллар давомида келажак авлод олдида муаммо бўлиб қоладиган ҳаётий заруриятларни ҳал этишга хизмат қилаверади.

Аввал тухталганимиздек, ҳозирги пайтда матбаачилик соҳасидаги энг оғир ва мураккаб муаммолардан бири қоғоз, картон, бўёқ ва бошқа матбаа хом ашёларининг етишмаслигидир. Устига-устак қуш-металли офсет пластиналар, елим, турли химикатлар ва турфа хил ашёларнинг 93 фоизи Россиядаги корхоналардан келтирилади. Асосий хом ашёмиз ҳисобланган қоғознинг етишмаслигига икки нарса: биринчидан, қоғоз нархининг ниҳоятда кутарилиб кетганлиги, иккинчидан, Ўзбекистон Республикаси билан Россия Федерацияси уртасидаги пул муомаласининг ҳали тулиқ ҳал этилмаганлиги, бундай аҳволдан манфаатдор бўлган қоғоз ишлаб чиқарувчи фирмаларнинг танқисликни янада авж олдиришга мойиллиги сабаб деб биламиз.

Айни вақтда қоғоз масаласи ҳал буладими? Ўзбекистонда қоғоз саноати шаклланиб ривожланадими? деган кундалик саволларга ижобий жавоб бериш мумкин. Қоғоз ишлаб чиқарадиган бир қанча корхоналарнинг бунёд этилаётгани, Тошкент қоғоз фабрикасининг кенгайтирилаётганлиги, қишлоқ хўжалик вазирлиги ва урмон саноати давлат қўмитасининг бу ишга жалб этилганлиги, миллий пул бирлигимиз муомалага киритилиб, Ўзбекистон Республикаси Давлат зарбхонасининг очилганлиги, аввало ҳукуматимизнинг қоғоз саноатини яратиш йўлида саъи-ҳаракатлари жиддийлигидан, унинг барча турларини булмаса-да, энг зарурларини юрти-мизда ишлаб чиқариш пойдевори тикланаётганидан далолат беради. Бу соҳадаги ҳар қандай ташаббус ва ҳамкорликнинг қўллаб-қувватланаётгани ҳам қувонарли. Сал курмаса қуёш соғинадиган она дёримизда, баракали тупроғимизда пахта етиштирилади, ипак қурти боқилиб пилла етиштирилади,

ширали меваларга тула узумзорлар, чорбоғлар кукка буй чузади, киши бошини айлантирадиган хушбуй полизорларда сархил қовун-тарвузлар етилади, бугдойзор ва шолиторлар кузни қувонтиради. Истиклол шарофатидан Ўзбекистоннинг урмон саноатини мустақил ривожланишини мулжалловчи миллий дастур ишлаб чиқилди ва уни амалга оширишга киришилди. Бу тадбир, аввало, биносозликни ривожлантиришга қаратилган бўлса-да, кейинчалик қоғоз саноатини тараққий эттиришга ҳам хизмат қилади, деб уйлаймиз. Пахта якказироатчилигидан халос бўлган тупроғимиз бугдойзорлар ва урмонзорлар билан кенгайди. Бу тадбирлар қанча тез бажарилса, соҳамиз ҳам шунча тез тараққий топади.

Матбаатчилик узининг маҳсулотларига жамиятнинг мунтазам эҳтиёжи сақланадиган узлуксиз соҳа ҳисобланади. Биз эса, Россия корхоналаридан матбаа нони — қоғоз, картон, офсет пластинаси, фотоплёнкаларнинг, боя айтганимдек, нақ 93 фоизини олишимизга қарамай, газета-журналларнинг тиражини туширмасдан, номларини қисқартирмасдан чоп этиб туришимиз, корхоналар, вазириклар, идоралар, талабалар, мактаб ўқувчиларининг кундалик ва узоқ муддатли эҳтиёжини инобатга олган ҳолда китоб, плакат, иш дафтари, дарсликлар, курғазмалар қуроллар, тақвимлар, иш қоғозлари, картон қутичалари, этикеткалар, гулқоғозлар чоп этишимиз, ҳозирги бозор иқтисодига ўтиш даврида ўз ноширлик маҳсулотларимиз билан эл хизматининг ҳамма соҳаларида бирдек иштирок этишимиз зарур. Шунинг учун ҳам, қоғозга қўйилган нарх, темирйўл хизматлари тарифлари нечоғли юқори бўлмасин, Ўзбекистон сўмини Россия рублига алмаштиришда қанчадан-қанча кийинчилик туғилмасин, асосий хом ашёларни келтиришга, корхонанинг бир маромда ва ҳатто фойда олиб ишлашига эришишимиз жамоамиз учун ҳаводек зарур. Бутуннинг талаби ҳам шундан иборат. Хом ашё етказиб берувчилар ва хизмат курсатувчиларнинг талаблари қанчалик оғир бўлмасин, биз хом ашёни топиб келтириб, қўйилган вазифалар ва ўқувчиларимиз талабини бамайлихотир адо этаёпмиз. Жамоамиз бундай фидойилик ва тадбиркорлик билан фахрланади, қувонади, шунингдек ўз масъулиятини оғишмай адо этиш учун жон-дилдан тиришиб ишлайди.

Ўзбекистонда тараққиётнинг узига хос ва қадимий юртимизнинг номига муносиб удумланининг тикланиши, дунёвий тараққиётга интилишнинг бошланиши, шуларнинг натижаси уларақ, келажаги буюк давлат қуриш дастури ишлаб чиқилганлиги

етук, билимдон, тажрибали олимлар ва мутахассисларга эҳтиёжни кучайтиради. Кузда тутилган келажакнинг узидек буюк талабларига жавоб берадиган кадрлар эса зарур билимларни китоб, газета-журнал ва бошқа нашрлардан укиб ўрганиб оладилар. Бозор иқтисодига ўтиш даврида халқнинг қироатхонлик, ўқиш, билим даражасида салбий йўсинда ўзгариш кечади деган бир хулоса юради. Бозор иқтисоди, китоб, журнал, ҳатто газета ноширчилигини табақалаштиради, демак, нашрларнинг миқдори ортиб, адади камайиб бориши табиий ҳолатга айланади, десак хато бўлмайди. Эндиликда китобхон энг зарур ва энг сара китобни ўқийдиган пайти келди. Зеро, ҳамма танлаган соҳасига оид адабиётни биринчи галда сотиб олади.

Бундан роппа-роса 7 йил бурун давлат мақоми берилган ўзбек тилида ҳамон етишмаётган зарур дарсликлар ва бошқа ўқув қуроллари кам бўлганлиги сабабли, ҳукуратимиз кумагида ана шу соҳани ривожлантиришга эътибор кучайтирилди. Давлатимиз, Президентимиз ёрдамидан миннатдор бўлиб, оёққа астойдил туриб олгач, албатта, Россиядаги корхоналар билан ўзимиз бевосита алоқа урнатилишимиз, шу кунда сақланиб келинаётганларини янада ривожлантиришимиз керак. Бу уринда концерн тармоғида тузилаётган «Зиёкор» банкига алоҳида тўхталелишимиз мумкин. У бизнинг истикболли ишончимиз ва умидимиздир. Бу бўлажак молиявий бўлинмамизнинг асосий вазифаларидан бири — олинган фойданинг зарур ва етарли қисмини матбаачиликни тараққий эттириш учун сарфлашга хизмат этади. Бу уринда 10-15 бақувват газета таҳририятлари концерн тизимига киритилиб, биргаликда ишлайдиган, шу билан ўз харажатларини бизнинг куматимиз билан оқлайдиган бўлиши мулжалланган. Айрим хужаликларимиз хусусида ҳам шундай мулоҳаза билдирилишимиз мумкин.

Лекин купчилик газеталар, журналлар ҳамон ўзини-ўзи маблаг даражасида оқламаяпти, табиийки, таъсисчилар ёрдамисиз улар ўз юкини ўзлари торта олмайдилар. Журналларнинг айримлари янгидан ташкил этилган, баъзиларининг эса сони ва тиражи камлиги сабабли ҳажми юқалашиб қолган, концерн босмахонасининг технология тизими талабларига тула жавоб беролмайдилар. Бундай қимматбаҳо нашрларни болалар ва ўсмирлар сотиб ололмайдилар. Шуни ҳисобга олиб бу нашрларнинг чиқиб туришини таъминлаш учун зарур бўлган маблағ-камомадларга ана шу банкдан олинадиган фойданинг бир қисмини сарфлаш кузда тутилган. Шу

билан бир қаторда кучмас мулкимизни ишбилармонларга ижарага бериш ва тижоратдан тушаётган фойданинг ҳам бир қисмини маърифат, зиёкорлик, тиббий тармоқларни ривожлантириш ва ёш авлод тарбиясини юксалтириш йулида сарфланишини режалаштирганмиз.

«Зиёкор» банкини очишдан қўзлаган асосий мақсадимиз, матбуот ва матбаани маблағ билан қўллаб-қувватлаш билан бир қаторда янги банкнинг Россия Марказий банки муассасаларида корреспондент ҳисобини очиш эди. Бунинг учун банкнинг валюта ҳисобини мустахкамлаш зарур бўлади. Россия ва МДҲ давлатларида валюта ҳисобларининг очилиши, шу элларда бўладиган пул муносабатларимизни анча осонлаштиради. Концерннинг валюта жамғармаси, табиийки, унинг сарфланиш қуввати сезиларли даражада ортиб бориши ҳам аниқ режалаштирилган. Бунда ҳар бир катта ёки кичик муаммо юзасидан ҳукумат оstonасига боравермасдан, ташқи бозорлар, айниқса, ҳам ашё бозоридан ўз урнимизни ва харидорлик маъқемизни сақлаб қолишга ёрдам бериши мўлжалланган эди. Чунончи, Россия қоғоз бозорини узоқ чет эллик харидорлар эгаллаб бораётгани, биз кутмаган рақобатни келтириб чиқарган эди. Қисқаси, янги банк тизими воситасида концерн ўз таъминот соҳасини ривожлантириш имкониятини яратарди. Афсус-надоматлар бўлсинки, бу ниятимиз ҳамон кимларгадир ёқмаяпти, бинобарин иш жойидан қўзгалмаяпти.

Шунинг учун ҳам қоғоз ва бошқа ҳам ашёлар муаммолари йулидаги ишимиз юришиб кетиши қўлаяпти. Асосий масала булган сўмни Россия рублига алмаштириш билан боғлиқ ишлар ҳал булмагунча, ишимизга кумак бўлаоладиган барча йўллари ахтаришга мажбурмиз. Зарур ҳужжатлар, етарли маблағлар, забардаст ҳамкорларимиз, шу соҳага мослашган биноларимиз бор, ҳукумат рухсати булса-ю, бизга келганда негадир ҳеч гал келмаётир?!

Қоғозни тежамкорлик билан ишлатиш муаммоси, зарурати, бу жараёни ҳар қандай эзгу суз билан таърифлаш мумкин, лекин у ҳамон долзарблигича қоляпти. «Ноннинг ушоғи ҳам нон» деганларидек, технологияни ривожлантириш, китоб ва ўқув қуроллари бозорига самарали ва бежирим маҳсулотларни таклиф этиш, булим ва цехларнинг ижодий-техник ҳамкорлигини ошириш, меҳнат интизомини кучайтириш каби бир-бирига чамбарчас боғлиқ жараёнлар, керак бўлса, янгича асосда ташкил этилиши зарур.

Қиммат, катта пулга сотиб олинган қогоз оқилона ишлатилиши шарт. Бу эса технолог, муҳандис, ҳисобчи, иқтисодчи, муҳаррирлар, умуман олганда, бутун жамоа олдида турган асосий вазифадир. Тежамкорлик, худди аввалги йилларда булгани сингари, ҳар ҳафтанинг сешанба куни утказиладиган ишлаб чиқариш кенгашида тадбиркорлик ва омилкорлик билан таҳлил этилиб, режалар тузилиб, ижобий тажриба ва таклиф эгалари, ихтирочилар моддий ва маънавий рағбатлантирилмоқдалар. Теран ва ҳар томонлама таҳлил чоғида ишлаб чиқариш муносабатларини такомиллаштириш ва машиналарни қогозни тежашга мулжаллаб созлаш масалаларига, очиги, матбаачиликнинг узига хос дардига даво изламоқдамиз. Йул қуйилган камчиликлар аниқланиб, зарур чоратадбирлар белгиланмоқда. Булар уз урнида қогозни омилкорлик билан сарфлашда ишчи ва муҳандисларимизга меҳнатни ташкил этиш жараёнида жуда қўл келаяпти.

Россиянинг Владимир шаҳрида жойлашган «Инком ЛТД» корхонаси билан ҳамкорликда очилган эпик турдаги ҳиссадорлик жамияти «Белги» Ўзбекистон — Россия қўшма корхонаси утган 1995 йилда ташкил этилган кенжа корхоналаримиздандир. Мазкур ҳамкорлик шакли ёруғлик айланиб утадиган тизимлар кумагида қимматбаҳо қогозлар чоп этишга имконият тугдирди. 1994 йилнинг охирларидан эътиборан оддий ва эгаси ёзилган акциялар чоп этиб келган ва ўлкамиздаги минглаб корхоналар ва ташкилотларнинг қимматбаҳо қогозга булган буюртмаларини бажариб турган бўлсак, махсус ташкил этилган булинмамиз ишлаб чиқариш имкониятларимизни кенгайтириб, бевосита кимошди савдоси бозорида сотиладиган қимматбаҳо қогозларнинг кўпгина турларини чоп этиш шароитини яратди. Шуниси диққатга сазоворки, сўнгги 5-6 йилда очилган қўшма корхоналар ва хизматлар ҳам худди илгариги жараёнларда булгани сингари корхонанинг техник-технологик қудратидан фойдаланиб, маҳсулот таннархини камайтириб, фойдасини оширишдек зарур вазифани бажаришга хизмат қилади. Бундан кейин ҳам шундай булади деган асосли умидимиз бор.

Бугунги мураккаб бозор савдосига утиш шароитида ишнинг биз учун зарур еки бекорчи деб ҳисобланган томони йўқ. Иш бўлса, маҳсулот тайёрласак, албатта, нафи тегади. Шунинг учун ҳам бир нарсга ишончим комилки, келажакда мамлакатимизда қогоз ва бошқа матбаа ашёлари ишлаб чиқарилган катта-кичик корхоналар қурилади. Айни

чоқда, МДХ давлатлари уртасидаги дустона муносабатлар тўғри изга тушса, сиёсий, иқтисодий, маданий алоқалар янада кенгайтирилса, турли соҳаларда ишлайдиган мутахассисларнинг узаро алоқалари ҳамкорлигининг миқёси ортса, айниқса, йирик танқилотлар ва корхоналар уртасидаги бевосита алоқалар жонланса, туловлар масаласи тезроқ ечилса, аминмизки, қогоз танқислиги билан боғлиқ бўлган масалалар тезроқ ва ишончлироқ ҳал бўлиб, ниятларимиз амалга ошади. Купчиликни изтиробга солаётган муаммолар счилади. Мамлакатлар уртасидаги алоқаларнинг ҳозирги даражаси бундай ишончимизни янада мустаҳкамлаётир, иншооллоҳ, ушакунлар ҳам яқин орада юзага келиб, ҳолисона умидларимиз амалга ошса, соҳамиз меҳнаткашлари учун бирдек зўр байрам бўлурди.

Минг йиллар давомида жаҳон цивилизацияси, дуневий маданият, умумбашарий қадриятлар тақомили соҳасида фаол иштирок этиб келган Марказий Осиё халқларининг, жумладан, жонажон дидаримизнинг узлигини таниши, барча жабҳаларда бўлгани каби матбаачилигимиз маданиятига, унинг келажигига ижобий ва руҳбахш таъсир курсатди. Купчилик ҳамкасбларимиз мендан «Шарқ» матбаа-концерни ишлаб чиқариш негизида жаҳон матбаачилигининг янги, илғор ва стакчи анъаналарини ўзлаштириш имконияти борми, деб сурашади. Бунинг учун жаҳон матбаачиликнинг етакчи анъаналари қандай жараёнларда мужассам бўлганлигини билиб олишимиз керак. Дунё ноширчилигида умуммиллий ва умумбашарий анъаналар, уларнинг замирига қўйилган турли жараёнлар изчил давом этирилган, ҳозирги даврда ҳам давом этиб келмоқда. «Совуқ уруш» даври тугаб, собиқ социалистик лагер ва СССР парчалангач, ошкоралик шарофатидан жаҳон газета, журнал, китоб ва умуман матбаачилигининг ҳозирги аҳволи ва келажакдаги йўналишлари билан танишишга, концернимизнинг истиқболдаги йўналишларини мустақил белгилашга мушарраф бўлдик. Тан олиш керакки, газета ноширчилигида аввал шаклланган мавжуд тафовутлар яққол сезилади. Айни вақтда шуни айтиб ўтиш жоизки, бу тафовутлар куп ҳолларда «Шарқ»қа алоқасиз бўлган айрим ҳодисалар билан боғлиқ бўлади. Чунки газета безагини ва мазмунини таҳририятларда белгилайдилар, унинг ўқимишлилиги, бадий мукамал ёзилиши таҳририятлар ижодий ҳодимларининг билимига ҳавола этилган. Журналлар

ни безаш хусусида ҳам шундай дейиш мумкин. Роп-п-роса бир йил олдин компьютерда журналлар матнлари харфини териш усули жорий этилгач, таҳририятлар газета саҳифаларини узлари истаган йу-синда безаш ва мақолаларни макет асосида жойлаштириш имкониятига эга бўлдилар. Бироқ, ҳали ҳам офсет пластиналари камёблиги, матбаа хом ашёлари етишмаслиги, таҳририятларнинг иқтисодий қийинчиликлари сабабли азалий орзумиз — газеталарни турли рангда чоп этишни амалга ошириш муаммо бўлиб турибди. Ачинарли жойи шундаки, журнал ва китобларни чоп этадиган зур машиналаримиз дунё матбаачилиги талаб ва анъаналарига деярлик жавоб берадиган даражада бўлса ҳам, иш билан тула таъминлай олмаёпмиз. Юқорида айтиб ўтганимиздек, корхонанинг техник-технологик қуролланиш даражаси чакки эмас. Демак, ноширчиликдаги жаҳон анъаналарини урганиш, самараларини ишлаб чиқаришда ўзлаштириш ва келажак истиқболдаги янгилик ва ўзгаришларни қабул қила олин имкониятлари мавжуд, албатта. Бунинг учун амалга оширилиши зарур бўлган ишларнинг салмоғи ҳам ўзига яраша, баланд ва давомийдир. Биз эса мунтазам изланишдамиз, мақсадимизга етиш бора-сидаги шарафли вазифаларни ўз вақтида тadbиркорлик билан амалга ошириш иштиёқидамиз.

Айни чоқда шуни ҳам айтиб ўтиш керакки, бизнинг босмахонамизда чоп этилган китоблар сўнги пайларда талабчанлиги ортган дунё бозорларига юборилиб, талаб даражасига етказилганлиги сабабли қисқа фурсатда сотилиб кетмоқда. Жумладан, «Фонд» фирмаси билан ҳамкорликда тузилган «Хамса» кичик корхонамиз воситасида тайёр маҳсулотларни чет элларга юбориш асносида айни мамлакатларда тайёрланган китобларнинг мазмуни, бадий безатилиши билан обдон танишамиз, уларни таҳлил этиб, ўз йул-йуригимизни белгилаймиз, қолаверса аввало она тилимиз, шу билан бирга чет тиллардаги ва рус тилидаги китобларга нисбатан маълум эҳтиёжни қондиришга ҳаракат қилиб келдик. Бунга китобхон аҳлининг ўзи лозим топган баҳосини беришига ишончимиз комил. Дарвоқе, хусусан, боаларбоп китобларимизда, турли альбомлар ва тақвимлар чоп этиш чоғида чет мамлакатлардан келтирилган китобларнинг матбаа ижросини, уларнинг бадий безатилишидан тортиб, қайси русумдаги машинада босилганигача таҳлил этиб, тайёрланиш жараёнини, расом ва дизайнрлар иштирокини урганиб, куп рангли, қаттиқ муқовали китоблар, бошқа босма маҳсулотларни нашрга тайёр-

лашда янги технологияларни урганиб, ишлаб чиқаришга тадбиқ этаяпмиз.

Албатта, хорижлик ҳамкасбларнинг барча технологик сир-асрорларини ва янги тажрибаларини тулиқ таҳлил этиш қийин. Бироқ, шу нарса аниқки, таҳлил чоғида англаб стилган тажрибалар босма маҳсулот сифатини оширишда қўл келаетир. Маълумки, 4-5 йил олдин сифатли босма маҳсулотларни чоп этиш учун хом ашёни четдан олар эдик. Матбаа материаллари — офсет пластинаси, лавсан плёнка, сифатли буюқ ва қоғоз етарли бўлган даврда босмахонамизда тайёрланган китоблар, альбомлар, таквимлар ҳам чет элнинг етакчи корхоналарида тайёрланадиган шу турдаги маҳсулотлардан куп ҳам фарқ қилмасди, яъни босма ижроси сифати жиҳати бўйича улардан қолишмасди. Фақат матбаа материаллари етиб турса бўлгани энди! Бу таъкидлар шунчаки айтилаётгани йўқ. Корхона цехларида урнатилган «Зиглох», «Колбус» китоб муқовалайдиган линияларига купдан-куп технологик янгиликларнинг киритилиши натижаси босиб чиқарилаётган ва шу дастгоҳларда сайқал бериб тайёрланаётган китобларимиз хушбичим ва нафислиги билан кўзни равшанлаштириб, дидимизга монанд бўла оладиган муқоваларда, китобхон аҳли ундан фойдаланаётганда титилиб кетмайдиган даражада пухта-пишиқ тикилганлигида, яъни сермехнат технология асосида тайёрланганлигида сезилиб туради. Бизнинг босма маҳсулотимиз дунё ноширчилиги анъаналари ва талабларига тўла жавоб бера оладиган даражага кутарилганидан китобхонларимиз ҳам беҳад хурсанд ва узимиз ҳам бахтиёрмиз.

Дустларимиз ёрдамига суяниб утказган купгина таҳлилларимиздан аёнки, мутолаа ошиқлари, китобсеварлар узоқ йиллар давомида Шарқ мумтоз шеърини намуналарини ялтироқ муқовада узбек тилида ва оммабоп насрий асарларни рус тилларида чоп этиб чиқарганимиздан, китобларнинг юкори сифатли бўлганидан бевосита хабардор. Бизга бу китоблар сифати юзасидан, ҳатто уларнинг мазмунан ижроси юзасидан шикоятлар келмаганлиги ҳам кўраётган тадбирларимизнинг пухталигининг тасдиғи десамиз тўғри бўлади.

Газета-журналларнинг тиражи камайгач, иқтисодий мустаҳкамланиш ниятида корхонада хусусий ноширчиликнинг ривожланиши, соҳамизда узгаришлар кетаётганлиги сабабли замонавий услубларни — концернимиз иқтисодиётини ривожлантириш мақсадида янгича йўللارни ишлаб чиқаришга жадал-

лик билан тадбиқ этишга мажбурмиз ва шунга эришяпмиз ҳам. Бу зарурат нашриёт барча хизмат бутинларининг ижодий изланиши билан боғлиқ бўлган янгича йулларга бошлади. Ихтиро этилаётган янгилıklar, амалий ва ижодий таклифлар, хусусан ноширчиликнинг йиллар давомида шаклланадиган фойдали тажрибалари тобора такомиллашишга ва замонавий тадбирлар дастурига эга бўлишга ундайди. Демак, «Шарқ» нашриёт-матбаа концерни, нафақат жаҳон ноширчилиги тажрибаларини, қолаверса, уз негизда ижодкорлари, ихтирочиларининг таклифларига таяниб яратилган, эзгу ниятлар билан дунёга келаятган технологик янгилıklarни такомиллаштириб боравериш имкониятига эгадир. Мамлакатимиздаги аксарият нашриётлар бундай ижобий имкониятларга ҳалигача эришганлари йўқ. Шунисини айтиш уринлики, жамоамиз уз тажрибаларини соҳамиз касбдошлари билан уртоқлашишга, имкони борича қўмаклашишга тайёр. Лекин қарс икки қўлдан чиқари. Бунинг амалий тасдиғи — тажрибаимизни буюртмачиларнинг нашрларини чиқариш борасида ҳам ишга тадбиқ этаётганимиз, оқибатда четдан келаятган буюртмалар салмоғини йилдан-йилга қўпайтириш имконини яратаяпти.

Ўқорида тилга олинган жаҳон анъаналари талабларига жавоб берадиган китобларимиз шунчаки бармоқ билан санарли бўлибгина қолмай, «Фонд» фирмаси билан, «Аурика» сингари нашриётлар билан ҳамкорликда концерн Бош таҳририяти томонидан тайёрланган «Алвон атиргул» туркумлари, жаҳон ва рус адабиётининг мумтоз намуналари, дунёга машҳур бўлган Абдулла Қодирийнинг «Ўтган кунлар» романи, ўзбек адабиётининг етук вакиллари Ўткир Ҳошимовнинг 2 жилдлик сайланмаси, Тоғай Муроднинг икки жилдлик асарлари. Тоҳир Маликнинг икки жилдлик «Шайтанат» романи, бошқалар шулар жумласига киради. Ўтган йили бошланган, ҳануз нашри давом эттириляётган «XX аср ўзбек романи» туркумига мансуб ва шу йусинда ўқувчиларимиз талабларига таяниб нашр этилган юзлаб китоблар фикримизнинг ёрқин далили бўла олади.

Бу китобларнинг нашр этилиши икки жиҳатдан қимматлидир: биринчидан, корхонамизда техник-технологик тараққиёт билан боғлиқ ишларнинг қийин иқтисодий шароитда амалга ошириляётгани, иқтидорли ихтирочиларимизнинг ижодий изланишлари ҳар томонлама қўллаб-қувватланиб давом эттириляётганлиги бўлса, иккинчидан, буюртма китоблар сонини қўпайтириш ва буюртмачилар би-

лан бевосита ҳамкорликда китобларни куплаб нашр этиш орқали матбаачилик юмушларимиз улгайиб бораверади. Сузимнинг исботи улароқ, бугунги кунда фаол ижод этаётган узбек адиблари бизнинг доимий муаллифларимизга айланиб бораётганини эслатиб утишимиз жоиздир. Мавридида шундай мулоҳазаларни билдириш ҳам мақсаддан ташқари бўлмас: юқорида тилга олинган нашрларда камчиликлар ҳам йуқ эмас. Қизиқ бир жумбоқ: муҳандис-технологларимиз, муҳаррир, рассом, тех-

Билимдон ва зийрак лаборантлар янги буюқларни амалда текшириб куришмоқда

ник муҳаррирларимиз технологик янгилик, бежирим безак, юксак савияли матн учун қанчалик жон куйдирмасинлар, матбаа хом ашёларининг этишмаслиги уларнинг эзгу мақсадларига бирмунча тусқинлик қилаётир. Китобхон оммаси қулидаги китобнинг ана шу кемтикларини куриб-билса-да, маҳсулотларимизни тортинмай сотиб олади. Чунки китобларимиз ҳар қандай этишмовчилик, қийинчилик билан чоп этилмасин, нашрларимизнинг хушбичим ва нафис ижросини куриб, унинг китобхонларнинг ўсиб бораётган дидига ва талабчан маънавиятига, янги эътиқодига ва шаклланаётган дунёқарашига мос келадиган даражага етказилганлигини куриб қувонамиз. Шу билан бирга уларнинг эҳтиёжларини тўла қаноатлантириш йулида тагин қандай ишлар қилиш керак деган саволга жавоб излаб, аввало Ҳамдўстлик ва хорижда қоғоз ҳамда

бошқа матбаа маҳсулотлари ишлаб чиқарадиган корхоналар билан бевосита алоқа урнатиб, синашталарини давом эттириб, зарур қоғоз турлари ва матбаа ашёларини сотиб олиб, китобхонларимизнинг йилдан-йилга ортиб бораётган эҳтиёжига ва ўсаётган савиясига лойиқ китоблар нашр этсак, дунёвий анъаналарни хайрли ишимизда тулиқ барқарорлаштирган буламиз деган умиддамиз.

Китоб азалдан узоқ вақт талаб этадиган мураккаб жараёнларда тайёрланганини, шу боисдан унинг нафис безатилганини, гузал ва мустақкам муқова, чидамли тикиш технологиясига эга булганлигини кутубхонада сақланаётган қадимий қўлёзмалар мисолида куришимиз мумкин. Токи авлодлар «Шарқ»нинг китоблари кўҳна Шарқнинг ноширлик, китобат санъатининг анъаналарига содиқлигини сезиб, ҳис этишлари мақсадида бу йўналишдаги ижодий, технологик изланишларни давом эттираверамиз.

Кези келганда шунини айтиб ўтиш жоизки, ноширчиликдаги жаҳон анъаналари билан яқиндан танишиш, янгидан ихтиро этилаётган илғор технология янгиликларни урганиш — ишлаб чиқаришга тадбиқ этишда корхонамиз мутахассисларини ноширчилик санъати, матбаачилик саноати ривожланган мамлакатларга, у ердаги йирик матбаа олийгоҳлари ва марказларига юбориб ўқитиш, касба мунтазам самараларга олиб келди. Бу йўналишда амалга оширилган ишларимиз анчагина. Билими ва тажрибасини оширишни истаган 6 нафар мутахассисимиз «Зиглох» фирмасида тажриба урганиб қайтган бўлса, бир гурӯҳ ходимларимиз бошқа мамлакатларнинг нашриёт ва босмахоналарида бўлиб, мутахассислик ўқувларини бойитиб келдилар. Бу усталар ноёб машиналарни моҳирлик билан бошқариб, ёшларимизга устозлик ва-зифаларини ҳам утамоқдалар.

«Шарқ» концернининг турли китоб курғазмаларида ва жаҳон матбаачилиги муаммоларига бағишланган нуфузли анжуманларда ўз сифатли маҳсулотлари ва билимдон вакиллари билан иштирок этиб келаётгани ҳам дунё матбаачилиги анъаналарини урганишимизда, улар орасидан манзур булган ҳамкорларни топишда ва мавжудлари билан алоқани янада кенгайтиришимизда қўл келаётир.

Жаҳон анъаналари ва ноширчилигимизнинг бевосита ёхуд билвосита алоқалари ҳусусидаги мулоҳазаларни шундай яқунламоқчиман: «Шарқ» концерни меҳнат ва ижодий жамоаси, умуман, босма маҳсулотимиз истеъмолчилари, газетхонлар, журналхонлар ва китобхонларнинг йилдан-йилга ўсиб бораётган савия ва эҳтиёжларини инобатга олган ҳол-

да, сифатли, бежирим, хушбичим ва уқимишли газета-журнал, китоб, тақвим ва уқув қуроллари чоп этишда ноширчилигимиз борасидаги ижодий изланишни тула-туқис давом эттириб, дунё мезонларига жавоб берадиган нашрлар тайёрлайдиган корхона сифатида уз мавқеимиз ва нуфузимизни доимий амалда сақлашга қодирмиз.

Замон шитобига мос нафас оламан деган ҳар қандай корхона аввало, уз даврининг серунум дастгоҳларига эга бўлиб, ишлаб чиқаришнинг замонавий усулларини узлаштириши керак. Бусиз тараққиёт бўлмайди, ишлар ривож топмайди. Муаммоларни ҳал этиш учун эса тер тукиб ижодий меҳнат қилиш ва изланиш зарур.

Матбаачилик соҳасида ҳам бошқа тармоқлар сингари, асосан чет давлатларда тараққий этган техника ва илғор технология зарур. Биз матбаамизни дунё андозаларига мослашдек улуг ниятни уз олдимизга қўйган эканмиз, ҳозирги замоннинг наманан деган полиграфия техникасини, шу соҳанинг энг сунгги, ута замонавий, оз меҳнат сарфлаб салмоқли самара оладиган, маҳсулотнинг юқори сифатини таъминлайдиган, инсон саломатлигига безарар илғор техника ва замонавий технологияга таянган иш усуллари корхонамизда жорий этишимиз лозим. Бу мақсадга этишиш учун, шубҳасиз, чет элларга чиқиш, улардаги янги техника ва технология ютуқларини урганиб, илғор техникани сотиб олиш, ишлаб чиқаришга билимдонлик ва тадбиркорлик билан тадбиқ этишдек муҳим фидойилик талаб этилади.

Юқори даражада тараққий этган мамлакатлардаги матбаачилик техникаси қўрғазмаларида иштирок этиб, касбни мустақамлаш эса мақсадга эришишнинг энг қулай йўллари билан биридир. Чунки бундай қўрғазмаларда, аввало, жаҳон миқёсида яратилган энг сунгги дастгоҳлар намойиш қилинади, уларнинг янгидан ихтиро этилган иш жараёни билан бевосита танишиш имкони яратилади, муҳими, биз улардан энг мақбулини узимизга танлаб олиб, оқилона фойдаланишимиз, бунинг ёрдамида ишимизга туғаноқ бўлиб келатган жумбоқ ва муаммоларни билимдонлик билан ҳал этишимиз мумкин бўлиб қолади.

Ҳозир корхонамизда ишлаб турган журнал, китоб, газеталарни чоп этадиган «Госс-Коммюнити», «Рондосет-170» агрегатлари, «Зиглох», «Колбус» китоб муқовалаш линияларининг ана шундай афзал-

ликларини сафарларимиз даврида урганилиб, сунг улар сотиб олинган. Улар оғиримизни снгил қилётган серунум дастгоҳлардир.

ИСТИҚЛОЛ САФИДАГИ
ОДИМЛАР

Матбаачилик фаолиятим даврида собиқ Чехословакия, Венгрия, Австрия, Швеция, Япония, Франция, АҚШ, Олмония, Англия, Люксембург, Туркия каби мамлакатларда бўлдим. Бу тараққий этган мамлакатлардаги полиграфия корхоналарининг меҳнатни ташкил этиш тартиби, замонавий технологияни ишлаб чиқаришга билимдонлик ва иқтисодий манфаатдорлик асосида тадбиқ этишдек иш услуби билан танишдик. Илгор тажриба ва меҳнатдаги ижобий ютуқларни урганиб, ўзимизда жорий этишга интилдим. Хорижда орттирган тажрибаларим натижасида амалга оширилган ижодий таклифлар иқтисодий ва техникавий кучимизни барқарорлаштириб, ҳозирги мураккаб ишлаб чиқариш паллаларида ҳам корхонамизнинг бир маромда, бекам у куст ишлаб туришининг асосий пойдеворидир. Мен бунинг сирини сафарларда, ярмарка-курғазмаларда урганганларимиз оқибати, сотиб олинган техникалардан унумли фойдаланиш билан бир қаторда уларни моҳирлик билан бошқарадиган билимдонларни етиштириб, сифатли маҳсулот чиқараётганимизда, деб биламан.

Шу уринда утган 1995 йилнинг май ойида Олмониянинг Дюссельдорф шаҳрида бўлиб утган бутун дунё матбаачилик ва қоғоз тайёрлайдиган корхоналар учун машиналар етказиб берадиган фирмаларнинг «Друппа-95» курғазмаси ҳақида икки оғиз гапиртиб утишни лозим топдим. Олмония ҳозирги пайтда матбаачиликнинг янги техникаси ва замонавий технологиясини яратиш бобида дунёда етакчи уринда туради. Мен бу мамлакатда бир неча бор бўлганман, бир қанча фирмалар мутахассислари билан суҳбатлашганман, уларнинг «Зиглох», «Колбус» каби китоб тайёрлайдиган линиялари фаолияти билан иш жойида танишганман. Сунгра уларни ўзимизда жорий этиб, бу машиналар афзалликларини амалда синаб куриш жараёниларида қатнашганман. Шунинг учун Дюссельдорф курғазмасига соҳамиз учун яратилган энг илгор техника тараққиети натижаларини яна бир бор куриш иштиёқи билан боргандим. Адашмаган эканман. Чиндан ҳам бу курғазма унда урнатилган техникаларнинг юксак даражаси, курғазманинг бенуқсон ташкил этилганлиги, унинг иштирокчиси бўлган фирмаларнинг санаб бўлмайдиган даражада куплиги, курғазма майдонининг беқиёс кенлиги билан дунё миқёсида утадиган ҳар қандай тадбирдан

устунлигини амалда намойиш этди. Дюссельдорф шаҳрининг куркам қисмига жойлашгани, ҳашаматли 16 та павильондан иборат булиб, 100 гектар майдонни эгаллаганининг узиёқ кишини ҳайратга солади. Унда жаҳоннинг полиграфия саноатига ихтисослашган 1800 дан зиёд фирмаси ўз машиналари, турли технология линиялари ва ускуналари, 2000 дан зиёд полиграфия материалларининг купина янги намуналари билан иштирок этдилар. Улар қаторида куп рангли, қимматбаҳо, нафис нашрларни чоп этувчи техника воситаларини ишлаб чиқаришга ихтисослашган машҳур «Хейделберг», газетачилик техникаси соҳасида етакчи урини эгаллаб турган «Ман-Пламаг», «Ман-Роланд» фирмалари, биз билан купдан ҳамкорлик қилиб келатган китоб муковалашнинг тезкор технологияси асосида ишловчи «Зиглох», «Колбус», фото-слайдлардан куп рангли диопозитивлар тайёрлайдиган «DS-300», «DS-360» ускуналарини яратган, «Хелл» фирмаларининг замонавий линиялари ва машиналари кургазмада ишлаб турарди.

Бу тенгсиз оламшумул, гузал кургазма булинмалари аъло даражада ташкил этилган, павильонлар нафис безаклар билан жиҳозланган эди. Кургазмага қўйилган баҳайбат ва митти матбаа машиналари, турли-туман техникалар, компьютер, принтер, сканнерлар автоматика, электроника ёрдамида бир меъёردа, белгиланган дастурда ишлайди. Кургазма-ни, таъбир жоиз булса, мен амалий-илмий тажрибаларнинг беқиёс лабораторияси деб атаган булардим. Бизда ҳам кургазмалар утказилади. Мисол учун ер текислайдиган тракторлар кургазма майдонига териб қўйилади, лекин уларни мураккаб иш жараёнида уша ерда синаб қуриш, куч-қудратига айланиб туғри баҳо бериш имкони яратиб берилмайди. Фалон от кучига эга дейилади, холос. Бу ерда эса ҳар бир харидор машинанинг имконияти ва афзалликларини амалда синаб қуриши мумкин. Сиз бирор буклет, проспект, каталог тайёрлаб беришни сўрасангиз, сотувчи фирма ходимлари шу ернинг узидаёқ хоҳлаган нашрни бир ярим соат ичида аъло сифатли, рангли бўёқларда, ялтироқ, пишиқ ва гузал қурилишда тайёрлаб беришади.

Кургазмага қўйилган газетачиликда ишлатиладиган техника ҳам энг замонавийдир. Унинг афзалликларидан бири шуки, мақола оригиналлари компьютер ёрдамида терилади. Мониторда саҳифаланади, шу ерда мавжуд бўлган қурилмалар ёрдамида босмахонадаги компьютер билан боғланади ва Сиз тайёрлаган газета материалларининг қайси

юрт, қайси тилда, қандай узоқликдаги шаҳардан юборилган бўлишига қарамай, уша заҳоти қабул қилиниб олинади-да, ишлаб чиқаришда ягона тизим орқали фото-саҳифа тайёрлайдиган машина хотираси марказига жойлашади.

Бу техникалар шу даражада автоматлаштирилган ва модернизациялаштирилганки, электрон бошқарув тугмасини босиш орқали газета тайёрлашнинг мураккаб жараёнлари бир-бир ярим соат мобайнида тула уддаланади. Бундай узига хос кичик корхоналар, шубҳасиз, купчиликнинг эътиборини узига тортади. Айнан бежирим ва ишлатишга мос бўлган матбаа корхоналарининг яна бир устунлиги шундаки, уларнинг ишлаб чиқариш майдони, маблаг сарфи ҳам сезиларли даражада тежамли. Масалан, уртача кичик босмахона 3 минг квадрат метр жойни эгаллайди. Кургазмада тақдим этилган техникаларнинг урнатиш лойиҳасида белгиланган майдон ҳажми эса, у 400-500 квадрат метрдан иборат ҳолос. Маблаг, ҳом ашё, техника танқис бўлган ҳозирги пайтда бундай ихчам босмахона жуда муҳим, арзон ва зарур омиллардан ҳисобланади. Бизда ҳам корхонамизни янги техника-технологиялар, замонавий ускуналар жорий этишимиз эвазига купгина ишлаб чиқариш майдонлари бушаб қолмоқда. Тадбиркорлигимиз оқибатида бу биноларда янги кичик ва қўшма корхоналар, цехлар, дуконлар очилмоқда. Бу ҳозирги қийин фурсатда иқтисодимизга матҳам бўлмоқда.

Китоб чоп этувчи техникаларимиз ҳам комплекс механизациялашган. Соддароқ қилиб айтганда, илгари сарф этиладиган 10-15 кунлик соф техник-технологик ишлаб чиқариш жараёни бу автоматлашган машиналарда энди 10-12 соатда амалга оширилади. Буни техника тараққиёти йулида олиб бораётган ишларимизнинг улкан ютуқларидан бири десак арзийди.

Жорий этилган замонавий матбаа техникаларида ҳамма жараёнлар тезкорлик билан тўхтовсиз бир меъёردа бажарилади. Маблаг ва вақт салмоқли ҳажмда тежаб қолинади. Матбуот нашрини оммага етказишда вақт энг муҳим омиллиги ҳаммага маълум. Мураккаб технология ва тезкорликка мулжалланган ахборот даврида ўқувчига хабарлар қанча эрта, тез етиб борса, шунча фойдали бўлади. Акс ҳолда сусткашликка йўл қўйган нашрлар ўқувчисини йўқотади. Бу, демак, бозор иқтисодиёти шароитида давр талабидан орқада қолган нашрлар узини иқтисод томондан оқлолмай, касодга учраб қолиши мумкин.

Олмониянинг «Хейделберг» фирмаси кургазма-га куйган турли техникалар харидорлар ва меҳмон-ларда айниқса катта қизиқиш уйғотди. Унинг 1997 йилгача ишлаб чиқаришга мулжалланган барча техникаси кургазма кунлари давомида сотиб олинди. Тасаввур қилинг, маҳсулотлари бутун дунёдаги буюртмачилар томонидан тан олиниб, барвақт сотиб олинган фирмалар корхоналари олдиндан тушган маблагларини амалда айлантирилиб, олинган фойда ҳисобига сотувчининг иқтисоди ва молиявий аҳволи қанчалик гуллаб-яшнаши мумкин! Мана, сизга «Друппа-95» кургазмасининг амалий жиҳатининг обру-этибори ва нақд фойдаси!

Хуш, кургазма бизга нима берди? Биз ундан қандай наф олдик? Келажакда қандай машиналарни сотиб олишимиз мумкин?

Аввало, «Шарқ» концерни босмахонасида ишлаб турган техникалар ҳам, гарчи кургазмадаги янглиг моделлардан бўлмаса-да, ҳали бақувват, нисбатан замонавий. Бироқ, кейинги йилларда газета-журналлар тиражи камайиб кетгани туфайли, ҳозир ишлаб чиқаришда мавжуд булган техникаларимиз кучидан ниҳоятда оз, 30 фоизи даражасида фойдаланяпмиз, холос.

Бу мураккаб шароитда яна янги техникалар сотиб олсак, улардан унумли фойдалана олмасак, қувватини тула узлаштирмасак, иқтисодий жиҳатдан бефойда иш буларди. Шунинг учун ҳам биз ортирган тажрибаларимизга суяниб, ҳозир узимизда бор дастгоҳларни таъмирлаб, уларни янада такомиллаштириш йўлини тутдик. Жумладан бозор иқтисодиёти шиитоида барча корхоналар уз акция ва қимматбаҳо қогозларини чиқараётган бир пайтда биз бу ноёб ишга этиборни кучайтирдик. Акция ва қимматбаҳо қогозларнинг ҳимоясини таъминлайдиган, уларнинг тартиб рақамларини босадиган техникаларга эҳтиёж сезаётганимиз боис, Австрия фирмасининг Москвадаги ваколатхонаси ва ХГС корпорациясининг ҳамкор корхонаси билан «Домонант-725» машинасини олишга келишдик. «Зиглох» тезкор китоб босиш линиямиз учун электрон пульта орқали китоб форматини тезликда биридан бошқасига алмаштирадиган жараёнларни бошқарадиган техникани сотиб олиш туғрисида аниқ фикрга келиб, шартнома тузадиган бўлдик.

Газета комплексини техника жиҳатидан такомиллаштириш билан боғлиқ тадбирларни амалга оширишда бизга Ўзбекистон ва Американинг «Пасифик» фирмаси ва «Ал-Фаросат» қушма корхонамиз сезиларли ёрдам курсатди. Уларнинг мутахассислари кор-

хонамизда ишлаб турган компьютерлар ва бошқа электрон ускуналарни сошлаб, бошқаларини ишга тушириб, еш мутахассисларимизга иш ургатиб уларнинг билимини оширишга эришдилар. Шунингдек, бу фирма билан яна бир келишувимиз бор. Улар бизга компьютерда терилган материалларни дискетга чиқариш, фотоплёнкага утказишнинг энг замонавий лойиҳаларини тайёрлаб беришади.

Юқорида айтиб утилганидек, кургазмада қатнашган фирмалардан унча куп машиналар сотиб олман

ИСТИҚЛОЛ САФИДАГИ
ОДИМЛАР

Матбаачилик оддий
қоғозни муайян
фурсатдан сўнг иш
қоғозига, амалли
ҳужжатга
айлантирувчи
ҳожатбарор
тармоқдир

ган бўлсак-да, корхонамизда урнатилган машиналарни кургазмадан сотиб олинган қурилмалар билан таъминлаб, мавжуд кўчлардан янада унумлироқ фойдаланишнинг узига хос йулларини чуқурроқ урганиб, маъқулларидан ишлаб чиқаришда кенгроқ қўллаш ниятимиз бор.

Кургазма чинакамига замонавий, антиқа техникалар намойиши бўлди. Шу билан бир қаторда, матбаачиликда ишлатиладиган турли хил хом ашёлар ҳам харидорларга тақдим этилди. Энг замонавий офсет пластиналари, бўёқлар юқори сифатлиги, ишлатишдаги декел материалларининг осонлиги ва чидамлиги билан ҳам кургазма иштирокчиларида қизиқиш уйғотди. Айрим сабабларга кура ҳозиргача бизда бу хом ашёларга танқислик сезилиб туради. Илгари уларни асосан Россия корхоналаридан сотиб олардик. Лекин россиялик шерикларимиз уз маҳсулотларининг сифатини кутаришдан кура, нархини ошириш йулига утиб олишгани бизни ранжитиб, бошқа хорижий фирмалар билан ҳам-корликка утишга мажбур этаяпти. Чунончи, ихти-

сослашган махсус буюқлар сотиб олиш ниятида Франциянинг «Бронше» фирмаси билан шартномалар тузиб, ундан 6 минг килограмм турли хил буюқларни сотиб олдиқ. Техникавий фотоплёнкаларни эса Бельгия, Люксембург давлатлари фирмаларидан валютага арзон баҳода сотиб олишга мулжалланган сурункали шартномалар туздик. Бу фирмалар тайёрлаган плёнкалар пишиқ, сифати жиҳатидан Қозон заводиникидан бирмунча юқоридир. Баҳоси эса арзон.

Хуллас, кургазма даврида баракали ишлаб, купгина тажриба орттирдик. Уларни аста-секин ишлаб чиқариш жараёнларига тадбиқ этиш борасида купгина муҳим жумбоқларни ечиб, маҳсулотимиз сифатини кўтариб, таннархини арзонлаштиришдек муҳим вазифани амалга оширишга эришамиз деган ниятимиз бор.

Сафаримизнинг иккинчи қисми Англияда утганди. У ерда машҳур «Рэнк-Ксерокс» фирмасида утказилган халқаро семинарларда қатнашдик. Маълумки, бу фирма билан ҳамкорликда тузилган «Ўзбек-Ксерокс» қўшма корхонамиз мамлакатимиздаги энг илғор, ҳужжатлардан замонавий усулда нусха кўчиришга, турли рангдаги буклет каталоглардан нусха кўчирувчи ва бошқа электрон техникаларни тайёрлаб, бутун дунё миқёсида сотиш ва уларни созлашга ихтисослашган йирик марказдир. Семинарларда мамлакатимизнинг 12 вилоятидаги марказий шаҳарларда ҳам нусха кўчириш бўлинмаларини ташкил этиш юзасидан узаро келишиб олдиқ. «Рэнк-Ксерокс» фирмасининг замонавий машиналари урнатилгач, «Ўзбек-Ксерокс» корхонаси нусха кўчиришдан ташқари таклифномалар, ташрифномалар, буклет, каталоглар тайёрлайди. Матбаа корхонасининг технологик шароитида узини оқламайдиган кам нусхали, кичик ҳажмдаги каталоглар, проспектлар, буклетлар, турли тўпламлар, китобчаларнинг матнидан нусхалар кўчириб, қайтадан асил ҳоли даражасида чиқара оладиган даражага етди. Қолаверса, бу қўшма корхона ҳар турли ксерокслар, компьютерлар, принтерлар ва улар учун эҳтиёт қисмларни ҳам келтириб сотиш билан бир қаторда Қибрай тумани ҳокимлиги ердамида «Ўз-электромонтаж» трести ихтиёридаги заводнинг қўриб битмаган биносини сотиб олиб, пахта қолдиқларидан медицина соҳасида ишлатиладиган гидроскоп тоза пахтасини ишлаб чиқарувчи корхона барпо этиш йўлида купгина ишларни амалга оширмоқда. Бу истиқболли лойиҳага жаҳон банклари 8 миллион доллар инвестиция ажратишди. Завод иш-

га тушгач, бир йилда тайёрланган 2600 тонна ноеб маҳсулотдан 8 миллион доллар фойда олиш ва 4 йил мобайнида қарздан қутилиб, корхонанинг бутунлай мамлакатимиз тасарруфига утказиб, уни янада кенгайтириб, тайёрланган маҳсулотни фойдали майда миқдорларда қадоқлаб, кичик урамларни тайёрлайдиган ва этикеткалар босадиган цехлар ташкил этилса, олинадиган фойда миқдорини бундан ҳам ошириш билан бир қаторда Тошкент вилоятининг Қибрай туманида 230 киши учун иш жойини очиб мумкин бўлади.

Англияга қилган сафаримиз даврида мана шу лойиҳани амалга ошириш устида ҳам ишлаб, британиялик ҳамкорларимиз билан бу соҳада ҳам аниқ режалар туздик.

Сафардан олам-олам таассуротлар билан қайтарканман, самолётга утирганимдан сўнг, қаерга борсам, азбаройи қизиқиш туфайли йиғиб олган уша жойларнинг газета-журналларини хотиржам varaқлаш имкони туғилди. Баҳайбат босма тўпламларни эслатувчи 8, 12, 16, 24, 32, 48, 96 саҳифали, купрангли, жозибали даражага етказиб чоп этилган газеталар саҳифаларидан жой олган нафис суратларнинг сифатларига қараб кўзинг кувонади. Материалларни жозибадор тарзда бериш маҳорати, саҳифалаш, дид билан чизилган безакларни қуриб ҳавас қиламан. Айни пайтда «ўзимиздаги газеталар нега шундай курумлик безакларда чоп этилмаяпти», деб ўксинаман. Ваҳоланки, ҳозир биздаги техникалар 4 рангдаги газеталарни бемалол чиқариш қудратига эга. Қани энди, иқтисодий имкони етарли ҳамкорлар топилса-ю, мана шундай гузал нашрларни чиқарсак! Бундай нафис газеталарни чоп этгандан кейин, ёпган нонидан яйраган новвойдай хурсанд бўлиб кетсанг! Уни қўлдан қўймай ўқисанг! Мен узоқ йиллардан бери шанба кунлари чиқадиган, дам олишда роҳатланиб ўқиладиган, ўз қиёфаси, мазмуни ва безаги билан ўқувчига ҳақиқий ором берадиган газетани, журнални, бирор бадиий-адабий вақтли нашрнинг туғилишини орзу қиламан...

Айни вақтда, газета-журналлар таҳририятларининг иқтисодий аҳволи оғирлашиб, молиявий танқислик сабабли куплари чиқмай қоляпти. Ярим асрдан ортиқ умрим шу даргоҳда утаяпти. Нашрларга ўз фарзандларимдек урганиб қолганман. Шу боис улардан бирортаси чиқмай қолса дилим оғрийди, кайфиятим бузилгандай, нималарнидир йўқотгандай нохуш юраман.

Утган йиллар мени қийинчиликлар сабабларини ижобий таҳлил этиб, чуқур мулоҳаза асосида

ижобий счим топишга ургатган. Иқтисодий узга-ришлар оқибатида етарли маблаг туپлай олмаган наشرларни қўлаб-қувватлаш йўлида бир гуруҳ ба-қувват фирмалар билан ҳамкорликда уз тижорат банкимизни ташкил этиш борасида сезиларли иш-ларни амалга оширдик. Бу ҳақда илгари ҳам айтиб-утганлигимиз сабабли, яна тўхталиб утиришга хо-жат қолмаган бўлса керак. Соф ният — ярим мол-деганларидек, иншооллоҳ, банкимиз ишга тушиб-қолса газета ва журналларимиз иқтисодиёти учун-анча енгиллик тугиларди, уларнинг молиявий ва маблаг танқислиги сабабли чиқмай қолишига йўл-қўйилмасдан бир меъёрга, юқори сифатда чиқиб-туришини таъминлардик.

Чет элларда газетачилик даромадли соҳалардан-була туриб, нега у бизда оқсаяпти? Буни иқтисо-дий қийинчиликлар билан боғлайвериш ҳам балки-туғримасдир. Қоғоз ва бошқа хом ашё харажатла-рининг қимматлиги бор. Лекин газеталаримиз ўқиш-лими? Қизиқиб, баҳслашиб мутолаа этадиган хи-қоялар, очерклар, уткир сатирали ва танқидий ма-қолалар қани? Газеталарнинг безағи, саҳифалар-нинг ташқи қиёфаси бир қолипга тушиб қолган-дек. Ажабо, нега фарзандига 20 сумга «Сникерс»-олиб берган ота-она ўқимишли, қизиқарли мате-риалларга бой, тарбиявий аҳамияти билан бола-нинг ақли-идроки, онги ва билим даражасига ижо-бий таъсир этадиган газетани арзимаган пулга ол-майди. Олади. Фақат ушандай газеталарнинг узи-кам. Менинг бу гапларимни азиз, меҳнатсевар қа-ламкаш биродарларим тўғри тушунади деган умид-даман. Зеро, сизнинг ташвишингиз менинг ташви-шим. Сизнинг ютугингиз, қувончингиз меники ҳам, тарих кemasида бирга сузиб бораётганлигимиз фик-римнинг гувоҳидир.

Назаримда, инсон учун энг яхши ҳамроҳ, суҳ-батдош, садоқатли дўст газетадир. Телевизорда кур-ганингизни, радиога эшитганингизни эсда сақлаб-қолишингиз осон эмас. Лекин газет-журнал, китоб-Сиз билан ҳар доим ҳамнафас, етакчи омил бўлиб-қолади. Унга, турли тузум ва давлатларда ҳам, чет-дан келганлар, аввало, газета саҳифасини қуриб, халқнинг дунёқарашига, маънавиятига, маданияти-га баҳо бериши мумкин.

Мана ярим асрки, газетачиликдек ута мурак-каб, ҳар куни йилларга тенг, қизгин, оғир ва ша-рафли иш билан шуғулланаман. Барибир шу қайноқ-меҳнатга меҳр қўйганман. Шу сабабли ниятим хо-лис, ишончим комилки, биз матбаа-матбуотни деб-мураккаб меҳнатга отланганимиз боис орзу-мақсад-

ларга уз ишонч, этикодимиз билан албатта етишамиз.

Зеро, сунгги йилларда корхонанинг асл вазифаридан ташқари эндош фаолиятлар билан ҳам шуғулланиб, қўшма корхоналар, тижорат дуконлари, савдо маркази очиб, фойда ва самара олишдан ана шу ягона мақсадни кузладик. Яъни авлодлар меҳнати эвазига таркиб топган йирик матбаа корхонаси, унинг чиройи, техник-технологик негизини сақлаб қолиш учун жамоанинг етук ишчи-мутахассисларини, муҳандисларини, ижодий ходимларини ижтимоий ҳимояга олдик, маҳсулотимиз таннархини арзонлаштирдик, ишлаб чиқариш негизини тарқатиб юбормай, шу баробарида уни кенгайтириб бордик. Биз ноширлармиз, биз фидокорлармиз, биз изланувчан мутахассислармиз, худо хоҳласа, матбаа ашёлари купайиб, асл касбимиз қайтадан самара келтирувчи соҳа тарзида кучайишига, уз мавқеини қайта тиклашига ишончимиз комил.

Бозор иқтисоди ва унинг узгарувчан талаблари бугун пайдо булиб, эртага изсиз йуқоладиган заруратлар жами эмас. Уз бозоримиз, истеъмолчиларимиз ва уқувчиларимизни сақлаб қолиш учун турлитуман маҳсулотлар билан уларнинг хонадонига ва маънавий дунёсига ёруғ юз, жозибали нашрларимиз билан кириб боришдек орзу-ниятимиз бугунги ва эртанги кунимизнинг узак масаласидир.

Еш Ўзбекистон давлатининг сиёсий, иқтисодий мустақиллиги қаватида маданий мустақиллигининг кундан-кунга, йилдан-йилга мустаҳкамланиб боравериши объектив тарихий воқеликдир. Матбаачилик миллий маданиятнинг каттакон қисми мақомида миллий қадриятлари силсиласида узига муносиб урин эгаллайди. Утган қисқа даврда мамлакатимиз иқтисодий сиёсатида тараққиётнинг қонуний-ижтимоий асослари яратилдики, яқин келажакда барча соҳа ва тармоқларда юксалиш одимлари бошланади. Ана ушанда истиқболи порлоқ ва тупроғи муқаддас Ватанимизнинг, буюк аждодлари тарихга бой авлодларига маданий-маънавий мерослар қолдирган халқнинг муборак қадамжолари сурати туширилган куркам ва нафис альбомларни, етук адибларнинг юксак дидли асарларини, иқтидорли ва еш шоирларнинг тупламларини жаҳон ноширчилигининг энг илғор анъаналарига мутоносиб равишда нашр этиб, улкан минтақамизга, қолаверса, бутун дунёга танитаймиз, чунки ниятимизнинг аниқ ва ҳаётийлигини тасдиқловчи ҳамма шарт-шароитлар ҳозир ҳам мавжуд ва манзурдир.

«Шарқ» нашриёт-матбаа концерни аввалбошдан собиқ СССР республикалари ва хорижий мамлакатларнинг турдош корхоналари билан мустақкам, манфаатли ҳамкорлик юритиб келган йирик матбаа корхонаси бўлиши билан бирга, мамлакатимиз вазириликлари, муассаса ва ташкилотлари билан ҳам тигиз алоқани йулга қуйган ишончли жамоадир. Мабодо, биз кўп ҳолларда қурилиш ташкилотлари, лойиҳалаштириш институтларига янгидан бунёд этиладиган турли-туман саноат, уй-жой, даволаш, дам олиш уйлари биолари лойиҳаларини чизиш ва уларнинг иқтисодий-техникавий бажарилиши учун зарур бўлган ҳисобот ҳужжатларини тайёрлаш буйича буюртма берсак, ноширчилик маҳсулотларига муҳтож турли мақомдаги ташкилотлар ҳам ўз навбатида бизнинг буюртмачимиз бўлиб келишган. Қурииб турибдики, техникавий ва иқтисодий ҳамкорликларимиз икки склама фойдали бўлган, бутунги иқтисодий танг даврда муаммоларимизнинг шундай ечилиши ҳам табиийдир. Чунки корхонамиз элга ишончли ҳамкор сифатида танилган, ўз ваъда-мажбуриятларини доим огишмай адо этиб келатганлиги кўпчиликка маълум бўлиб, тадбиркор ва ҳамкорларимизга манзурдир.

Истиқлолимиз, эндиликда нафақат Тошкенти азимнинг, балки вилоятларимиз марказларининг иқтисодий мавқеини янгилаб, юқори поғоналарга кутармоқда. Жумладан, бизнинг Андижон вилоятидаги нашриётимиз билан қўшма корхона тузган эдик. Бу корхона, мана, бир ярим йилдан ошибдики, Фаргона водийси вилоятларида бизнинг матбаа маҳсулотларимизни тарқатиш, бозор талабини урганиш билан бирга, ёндош, самарали соҳаларда ҳам ҳамкорликни изчиллик ва тадбиркорлик асосида олиб бормоқда. Ишбилармон одамлар замони, тадбиркорлик даври келганини чуқур ҳис этган андижонликлар катта-кичик дуконлар очиб, алоқа хизмати-дан мустақил ва унга муқобил равишда матбуот маҳсулотларини бутун водий туманларига олиб бориб, узлари сотаётирлар. Бу нарса нимани курсатади? «Шарқ»да ишлаб чиқарилган маҳсулотларнинг сифати, мазмуни, қўлланиш қўлами билан бизни нечоғли қониқтирмасин, ички савдода ҳам ўз бозоримизга эга бўлишимиз, тижоратнинг янгича талабларини пухта урганмайдиган ва уни тула инобатга ололмайдиган даққи ташкилотларгагина суяниб қолмаслигимиз керак.

Ўзбекистонда дунё иқтисодий ҳамкорликларда ўз ўрнига эга бўлган корхоналар билан дўстлик алоқаларини ўрнатишга киришдик. Масалан, Навоийда-

ги «Қизилкумнодиранглиметалл» концерни билан ИСТИҚЛОЛ САФИДАГИ
ОДИМЛАР
акция ва лицензиялар тайёрлаш соҳасидаги ҳам-
корлигимиз баракали бўлди.

Тошкент вилояти саноат марказлари йирик кор-
хоналари, айниқса, қишлоқ хўжалиги жамоалари
билан яқиндан ҳамкорлигимиз самарали тарзда да-
вом эттирилмоқда.

Жаннатмонанд, Ер юзининг сайқали деб ном-
ланган Самарқанд Ўзбекистонимизнинг йирик са-
ноат, маданият, илм-фан марказидир. Корхонамиз
Самарқанд чой қadoқлаш фабрикаси билан кўп йил-
лардан бери ҳамкорлик қилиб келади. Эндиликда
бу қадимий шаҳарнинг донғи кетган тарихий ед-
горликларини сайёҳлар дилига мос равишда нашр
этиш куламини янада кенгайтириш кузда тутилган.
Дарвоқе, Ўзбекистон Республикаси туризм миллий
компанияси, «Ўзбекистон Ҳаво Йуллари» миллий
авиакомпаниясининг буюртмалари рўйхати ҳам ан-
ча кенгайди.

Бу самарали ҳамкорликлардан келган тушумлар
биз учун вилоятларда, йирик шаҳарлар ва корхона-
ларда тайёрланадиган маҳсулотларни сотиб олишга
ёки айирбошлаш имкониятини яратмоқда. Лекин,
асосий мақсадимиз хизматимиз эвазига берилади-
ган полиз, мева ва умуман қишлоқ хўжалиги маҳ-
сулотларини Россияда тайёрланадиган матбаа хом
ашёларига айирбошлаш учун ишлатилмоқда.

Асосий кучларимиз вилоят, туман, шаҳар бос-
махоналарида тайёрлаш имконияти булмаётган сер-
меҳнат ва мураккаб буюртмаларни бажаришга, ви-
лоят, туман, шаҳар тўйлари муносабати билан юби-
лей китоби, турли хил альбом, буклет ва бошқа
маҳсулотларни кўплаб ишлаб чиқаришга жалб этил-
ди. Буюртма миқдори баробарида унинг жуғрофия-
си ҳам кенгайиб бориши бизни қувонтиради. Кор-
хоналар ўз каталогларини нашр эттираётгани бу
соҳадаги тажрибаларимизнинг шаклланишига асос
булаётгани, келажакдаги истиқболли ҳамкорликла-
римиздан дарак бераётгани биз учун ута қувончли-
дир.

Юқорида мамнуният билан такрор айтиб утга-
нимиздек, Буюк Британиянинг «Рэнк-Ксерокс» кор-
порацияси билан ҳамкорликда тузилган ўзбек-инг-
лиз «Ўзбек-Ксерокс» қўшма корхонаси ташкилот-
лар ва аҳолининг ҳужжатларидан нусха қучиришга
бўлган эҳтиёжини пойтахтимиз миқёсида сифатли
ва ўз вақтида бажариш билан чекланмасдан, энди-
ликда Самарқанд, Андижон, Фарғона, Урганч, Бу-
хоро. Нукусда ўз шўба корхоналарини ташкил этиб,
хизмат турлари ва куламини кенгайтириш йўлида

истикболли дастурини амалга оширишга бел боғланмиз, булар ҳам яқинда рўёбга чиқади.

«Рэнк-Ксерокс» корпорацияси билан яна битта янги қўшма корхона «Ўзбек-Ксерокс-2»ни тузарканмиз, уз вақтида таъсис шартномасида Ўзбекистонда нусха кучирадиган машиналар йиғадиган янги корхона очишга аҳдлашиб олган эдик. Шартномага кўра, машиналарнинг нозик жиҳоз ва эҳтиёт унсурлари Англияда тайёрланса, корпуси ва кам меҳнатталаб булган эҳтиёт қисмлари мамлакатимиз саноат корхоналарида тайёрланадиган бўлади. Иқтисодий ҳамкорликнинг бундай асосда ташкил этилиши, табиийки, узимизда тайёрланадиган машиналар таннархини анча арзонлаштиради, муҳими Ўзбекистонимизда мураккаб технологиялар тезроқ ўзлаштирилишига андак булса-да, самарали ҳисса қўшади.

Тошкент ва Олмалиқдаги, Самарқанд ва Навоийдаги йирик саноат корхоналарига ксерокс йиғадиган дастгоҳларимиз ишга тушиши арафасида зарур буюртмалар берамиз, шу аснода қудратли корхона ва концернлар билан ҳамкорликдаги алоқаларимизда янги босқич бошланади. Бу лойиҳани амалга оширсак, машина корпусларини Англиядан катта маблағ ҳисобига ташиб келтиришга сира-сира ҳожат қолмайди. Машиналар таннархи арзонлашади. Ҳамкорлигимиз натижасида икки соҳа ҳам иш билан таъминланади, чет эллик ҳамкорларимизнинг эса бизга нисбатан ҳурмат-эътибори, ишончи ортади. Аминманки, Ўзбекистонни йирик саноат марказларининг кучи барқ уриб турган корхоналари нусха кучириш машиналари корпуслари, кам меҳнатталаб унсурларини тайёрлашда ва машинани йиғишда бизга яқиндан ёрдам берадилар. Шундай қилсак, шартномамиз асосида машиналар таннархи арзонлашади, ходимларимизнинг меҳнат ҳажми ошади, барча вилоятларда, йирик шаҳарларда булим ва шуъба корхоналар очиш имконияти юзага келади, йирик корхоналарда қўл меҳнатида фойдаланиш ҳажми камайиб, ақлли машиналардан фойдаланиш даражаси ортади, ҳужжатлардан ва зарур қоғозлардан фойдаланиш маданияти такомиллашади. Бу эса тараққиёт йўлига қираётган Ўзбекистон саноати ривожига қўшган бир дебочамиз бўлади.

Маълумки, ҳар бир шахснинг, жамоанинг бугунги янги ҳаётимизга ва тарихий воқеаликка алоқадорлик туйғуси, иштирокчилик мавқеининг булиши ҳам аниқ ҳақиқатдир. «Шарқ» концерни жамоаси Ўзбекистонда матбаа саноати ривожланиш даври бошланишида узининг кичик ҳиссаси ва тад-

биркорона ташаббуси билан иштирок этаётганидан мамнундир. Дебочадаги ҳамкорлик икки ёқлама, ҳатто уч ёқлама манфаатдорликка асос солади: яъни англияликлар уз корхоналарини кенгайтиради, «Шарқ» ендош фаолият миқёсини устиради, мамлакатимиз йирик саноат корхоналари эса ҳамкорликда тайёрланган маҳсулотдан фойда олиш чоғида устунликка эга булади, уз ишлаб чиқариш кучларини қушимча иш билан таъминлашга эришади. Бундай хайрли ишларимизнинг сони ва кулами кенг ва истиқболдир.

АҚШнинг «Пасифик» компанияси билан тузилаётган бешинчи босқич IBM компьютерлари ва савдо касса аппаратлари йиғадиган қушма «Ал-Фаросат» корхонамизнинг зарурлиги ҳақида ҳам шундай фикрлар билдириш мумкин.

«Ўзбек-Ксерокс»нинг, «Ал-Фаросат»нинг, «Хамса» кичик корхонасининг, «Афросиёб» саноат тижорат уюшмасининг аксар вилоят марказларида булим ва шуъбалари очилади. Яқин келажакда купгина шаҳарларда шундай марказларни очиб, туманларда тадбиркорликни, саноатни, тижоратни ривожлантиришга муносиб ҳиссамизни қушаверамиз. Мустақилликда яшаётган давримизнинг талаби ҳам шу. Тошкентдаги йирик фирмаларнинг вилоятлардаги бўлинмалари ҳам бирдек кучли ва халққа фойдали бўлиши керак...

Азал-азалдан ибрат бўлгулик ишлаб чиқариш анъаналари ва намунали меҳнат интизомига эга, ҳар қандай ташаббусни қўллаб-қувватловчи ва уз шижоати билан янгиликка интилувчи, энг муҳими баҳамжиҳат ва аҳил меҳнат жамоамиз мамлакатимиз матбаачилиги маданиятининг учоғи бўлмиш «Шарқ» концерни 75 йиллик туйини муносиб меҳнат совғалари билан кутиб олиш иштиёқида шижоат курсатиб ишлади. Бу таъкид ҳужақурсинга, тарих қаърига отилган яқин утмиш анъаналари йусинида келтирилаётгани йўқ. Биз, эндиликда жамият деганда ҳар бир шахс, ҳар бир оила, ҳар бир жамоани эътироф этадиган туқ назарга эга бўлдик. Корхонамиз жамоасининг бугунги ижтимоий аҳволи, иш билан таъминлаш даражаси, турмуши қойилмақом даражада булмаса ҳам, ҳар нечук ачинарли, шунчаки ҳаслушлаб курсатадиган ҳолатда булмай, ҳозирги ижтимоий аҳволи ҳам юқори даражадан кам эмас.

Байрамни байрамдек утказа оладиган имкониятимиз бор экан, у кунгилга сиғади, ходимларимиз

амалга ошираётган ишлари, меҳнатдаги арзигулик ютуқлари бунга асос буларли, десак уринли булади.

Элга хизмат қилишга мулжалланган покиза ниятларимиз ва масъулияти юксак фаолиятимиз замирида инсонга, унинг омилига эътибор, кундалик турмушидан хабардорлик, бугунини сермазмун этиш ва эртанги ҳаётининг ёруғ ва мусаффо булишини таъминлашдек олий мақсадлар туради.

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисига бўлиб утган сайлов, биринчи чақириқ Олий Мажлис қарорига кура Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислоҳ Каримовнинг давлат бошлиғи ваколатларини 2000 йилга қадар узайтириш тўғрисида умумхалқ референдумининг ўтказилиши ва бу давр президентлик бошқарувининг биринчи даври деб эълон қилиниши мамлакатимизда амалга оширилаётган сиёсий, иқтисодий, маданий, қолаверса техника-технологик ислохотларда янги босқични бошлаб берди.

Кундалик ҳаётимизда эса ҳар бир фуқаро ва ҳар бир меҳнат жамоасининг юз бераётган ислохотларга бевосита ёхуд билвосита дахлдорлиги, иштирок этиш даражаси беқиёс ошиб, кишилар онига ижобий таъсир кўрсатиб, буюк келажакнинг порлоқ истиқболи сари етакламоқда.

Жамоамизнинг асосий вазифаси муҳтарам Президентимиз ва ҳукуматимиз илгари сураётган ислохотлар дастурининг мағзини чақиш, уни халққа ўз вақтида етказиб бериш, тегишлиларини ўз жамоамиз ҳаётига ва корхона ишлаб чиқариш жараёнларига тадбиркорлик билан тадбиқ этиш, яъни кенг қамровли умуммиллий, умумдавлат жараёнлари юқининг жоиз қисмини аниқ бир манзилгача етказишдир. Комил ишонч билан айтиш керакки, муҳтарам Президентимизнинг рисола ва нутқларида таъкидланганидек, юртимизнинг келажаги чиндан ҳам буюк ва порлоқ булади. Ана шу истиқболнинг негизида инсон тилагига монанд ва лойиқ фаровон турмуш кечиришдек эзгу мақсадга етар эканмиз, аввало бу келажак дастури ва ислохотлар мазмунини халққа яқиндан таништириш, билимдон мутахассислар ва изланувчан тадбиркорлар қўқувватини янгилик яратиш томон йўналтириш зарур. Ўзига хос мулоқот ва бирдамлик эса ҳар бир шахснинг ақл-идрокига ва халқига муҳаббатининг самимийлигига, инсон боласининг меҳнат, ижод қила олиш имкониятларига ва зарур бўлганда меҳнатидан тула манфаатдорлигига боғлиқдир.

Ўзбекистонда келажаги буюк ва инсонпарвар давлат барпо этиш учун барча зарур шарт-шароит-

лар мавжуд. Аввало тинчлик-осойишталик, миллий бирдамлик ва фаолият баҳамжиҳатлиги, давлатимиз бошлиғи томонидан шахсий намуна курсатилгани, ҳар бир мутахассис ва хизматчининг ўз меҳнат ўрнида тулақонли ишлашига имконият яратилганлиги, одамларда эртанги буюк келажак ва фаровон кунларга ишончнинг шакллانганлиги кишини қувонтиради.

Юбилейимизга тайёргарлик билан ўтган 1995 йил якунларини таҳлил этадиган бўлсак, айтиш мумкинки, мамлакатдаги ва жамоадаги тотувлик, осойишталик, бирдамлик ва аҳиллик ҳамда барқарор дўстлик туйғуси эришилган ютуқларнинг, ишлаб чиқаришга тадбиқ этилган янгиликларнинг тағамини, одамлар ва миллатлар ўртасидаги меҳр-муҳаббат ва дўстлик фаолиятимизнинг ишончли асоси бўлди. Мабодо, тарихи қадим ва замини сермаҳсул Ўзбекистонимизнинг табиий ва маданий бойликларидан фойдаланиш имкониятлари янада кенгайтирилса, уйлаймизки, юртимизнинг келажаги муқаррар порлоқ бўлажак. Ана шу буюк келажакнинг ҳақиқий эгалари — ўсиб келатган авлодларнинг фаровон турмуш кечириш йўлида чинакамига фидойиларча меҳнат қилсак, маҳсулотнинг сифатини ошириб, ҳажмини устириб, амалдаги технологияларни такомиллаштирсак, янгиликларни ишлаб чиқаришга изчил тадбиқ этаверсак, ўзимиз ҳам, ёш наслларимиз ҳам шоду-хуррам ҳаёт кечирадилар деган ниятимизга албатта етамиз.

Кунгилни тўқ қилувчи мулоҳазаларни биргина мисол тариқасида тасдиқлаб ўтмоқчиман. Бинобарин, замона зайли билан «Шарқ» нашриёт-матбаа концернида умумий ишлаб чиқариш ҳажми 1990 йилга нисбатан 5 баробар камайиб кетган бўлса-да, жамоамизда меҳнат қилаётган ҳар бир мутахассис ишчи-ходимларнинг маошини, мукофотини, ҳатто 13-ойлигини қўпайтириб, ўз вақтида бериб туришдек масъулиятли ишни ўрнига бажараяпмиз. Қувонарлиси шундаки, ишчи-хизматчиларимизнинг турмуш даражасини пасайишига йўл қўймадик. Республикамиздаги мустаҳкам корхоналар каби бизнинг жамоамиз ҳам тупланган фойдалар эвазига уй-жой қўришни, ижтимоий-маданий иншоотларни маблағ билан таъминлашдек муҳим ишни билимдонлик билан давом эттирди, мавжуд мураккаб аҳволни баҳона қилиб, қийинчиликлар олдида додираб қолмади. Бу ишбилармонлик ва тадбиркорлик билан қилаётган самарали меҳнатимизнинг ижобий натижасидир. Алалхусус, «меҳнатдан келса бойлик, турмуш булар чиройлик» деганларидек, фидокоро-

на меҳнат ва самарали изланишларимизни давом эттираверамиз деган ниятимиз биз учун асосий маънадад бўлогидир.

Олдинги бобларда батафсил тухталганимиз каби, атоқли давлат арбоби, адиб, журналист Шароф Рашидов уз ҳамкасблари ва матбаачиларга алоҳида меҳр билан қарар, хусусан корхонамизнинг муаммолари ва келажак режаларидан бохабар бўлиб, уларни ҳал этишда бевосита қатнашар эди. Раҳматли Шароф ака республикамизга раҳбарлик қилган йилларда бунёд этилган йирик ишлаб чиқариш майдонлари эндиликда эндаш фаолият юргизиш, қушма корхоналар очишда қўл келтирди.

Утган йил ёз фаслида жамоамизнинг эҳтиёжманд ходимлари Ипакчилар кучасидаги янги уйга кучиб кирган бўлсалар, бу йил насиб этса Паркент йулидаги 100 хонали уйга кучиб кирадилар. Уз вақтида қурилган тадбирлар сабабли бу йил ҳам меҳнаткашлар ва уларнинг фарзандларининг ёзги дам олишини ташкил этишда ҳам узилиш бўлмади. Бундан бир неча йиллар давомида бунёд этилган, давр тақозоси билан қўлайликка — ишламай турган кучмас мулкдан оқилона ва тадбиркорлик билан унумли фойдаланиш имконига эришилди.

Юқорида айтиб утганимдек, янгидан ташкил этилган газета-журналларнинг матнини-ҳарфини компьютерда терадиган цехнинг техник-технологик қуролланишига 650 минг АҚШ доллари сарфланган эди. Капитал қурилиш ва техника билан қайта қуролланиш қўлами сўнгги 5 йилда унча кенг бўлмаса ҳам, ҳар ҳолда бу ўзгаришлар концерннинг уз меҳнати билан ишлаб топган маблағлари ёвазига амалга оширилгани қўвонарли воқеадир. Умуман олганда, корхонамиз давлатдан қарз олмай ишлайдиган жамоа мақомини қийин шароитларда ҳам сақлаб қола билди. Биз инсоннинг қадр-қимматини оширишга, давлатга нисбатан боқимандалик кайфиятига тушиб қолмаслигига, кишиларимизнинг уларини ва болаларини ижтимоий ҳимоямизга олиб, ходимларимизни маблағ билан имкон даражасида тузукроқ таъминлашга интилар, бу мақсадларнинг муҳимларига тулиқроқ эришар эканмиз, бундан хурсанд бўламиз. Аммо ишчиларимизнинг сафини ва мавжуд куч-қувватларини сақлаб қолишдек масъулиятли паллада айрим қўли эгрилар ҳамон у ёки бу тайёр маҳсулотни ёхуд хом ашёларни қутариб кетишлари каби гайриқонуний одатлар давом этиб келтирилган ақлга сиғмайди. Ташмачиликдек, уғриликдек, ҳамма имтиёзлардан фойдаланиш билан бирга инсон зоти шаънига нолойиқ одатдан, очиқ-

роғи хиёнатдан ҳали тула кутула олмаяпмиз. Ҳолбуки, сўнгги беш йилда ҳар йили олинган 80-100 миллион сум фойданинг салмоқли қисмини маош, мукофот, 13-ойлик тулашга, уй-жой қуришга, бошқа ижтимоий иншоотларни маблағ билан таъминлашга сарфлаб келдик. Агар корхонада ташмачилик бутунлай тугатилса, бефойда сарфларга барҳам берилса, моддий бойлигимиз, ноёб техникамиз тулиқлигича сакланади, маҳсулот ишлаб чиқариш омиллари, маош-мукофотлар ҳозиргисидан ҳам юқорироқ бўлади. Гуруч курмаксиз булмаганидек, бундай кайфиятдаги бир гуруҳ, аниқроғи 10-15 одам кузни шамғалат қилиб корхонанинг моддий бойлиқларига ва тайёр маҳсулотларига куз олайтириб, ҳануз зарар ва путур етказётганиги ачинарлидир.

Биз ҳар бир инсонга, у муҳтож бўлганда ёрдам беришимиз учун, такрор айтаман, куч-қувватимизни, мавжуд маблағимизни тулиқ сақлашимиз ва бажариладиган ишлар ниҳоясига етказилганидан кейин буюртмачи мулки саналадиган тайёр маҳсулотларга зарар етказишдек камчиликларни бутунлай тугатишимиз керак. Дарвоқе, утган йили ҳамиша умаришга уриниб юрган жиноятчи уч кишидан иборат гуруҳ жавобгарликка тортилди. Уларни уз вақтида тарбияламаган ота-оналари, концерн жамоасини, раҳбариятни нечоғлик авраб, таҳдид солмасинлар, биз бундай одамлар билан муроса қилмадик. Шу уринда корхонамизда устозлик ва шогирдлик муносабатлари, ҳар бир ишчига билими, ишга муносабатини ҳисобга олиб алоҳида ёндашув, унинг мақсадлари ва таъқатини амалда синаб кўриш анъаналари катта тарихга ва тажрибага эга эканлигини алоҳида таъкидлаб ўтиш керак. Шундай, қупол бўлса-да, тақдир тугатадиганларни ҳар қандай аҳил жамоа ҳам осонликча тузата олмас, йулга сололмас экан, биз келажакда ҳам бундай қули эгри, нияти бузуқ одамлар билан муросасозликка йул қўймасдан, интизомни мустаҳкамлаш борасидаги мавжуд барча чораларни амалга ошираверамиз.

Ҳар бир йирик жамоа, айниқса катта тарих ва анъаналарга эга жамоаларда бўлгани сингари «Шарқ» концернида ҳали амалга ошмай турган, аммо амалга оширилиши кузда тутилган режалар, эзгу мақсадлар бир талай. Муҳими — биз уларни аниқ биламиз. Билганимиз сабабли ҳам моҳиятини ҳис этиб, англаб, теран таҳлил этамиз, амалга ошириш йулларини обдон урганамиз. Маълум бир масала кундаланг турган ҳолларда мутахассислар ва ходимларнинг масалага ижодкорлик, бунёдкорлик, ихтирочилик нуқтаи-назаридан ёндашувига зарур

лар тулиқ бажарилиши, ишнинг сидқидилдан ниҳоясига етказилиши, маҳсулот сифатига, таннарх-ни арзонлаштириш жараёнларига ижобий таъсир курсатишини, куркам ва бежирим маҳсулотни харид қилган истеъмолчининг дили ёришиб, хушнуд ҳолда устасига раҳмат айтишини такрор-такрор уқ-тирсак-да, охир-оқибатда уларнинг узларига тегаёт-гандан ҳам ортиқ маош, мукофот олишини расман билдирсак-да, меҳнатга виждонан, ихлос билан ён-дашиш масаласи яқин келажакда ҳам кун тартиби-

Китоб ноширчилиги азалий ҳунармандчиликдир. Хусусий китоб савдо тармоғимиз эса сунгги йиллардаги изланишлар неъматидир. Хушмуомала сотувчиларимиз китобхонларга намунали хизмат курсатишдан мамнун

дан тушмайдиганга ўхшайди. Бу мулоҳаза фақат ишчи-мутахассисларгагина эмас, айтиш жоизки, муҳаррирлар, рассомлар, борингки, айрим раҳбар ходимларга ҳам тааллуқлидир. Бинобарин, улар орасида ҳам ишга пала-партиш ёндашиш ёхуд билим, тажрибаларидан кеккайиб кетиш ҳоллари учрайдики, баъзилари маҳсулот тайёр бўлиб, туза-тиш имкони қолмаган жараёнга етгандагина сезиб,

англагандан кейин ҳам турли баҳоналарни рукач қиладилар. Жамоамиз орасида умумфаолиятда суст қатнашиб, ўзини четга олиб, хато килишдан чўчийдиганлар ҳали ҳам учраб туради.

Минг азобу укубатлар билан келтирилаётган коғоз, картон ва бошқа матбаа хом ашёлари фақатгина сифатли, қўркам, бежирим истеъмолчилар савиясига лойиқ ва эҳтиёжларига узоқ хизмат қиладиган маҳсулотлар ишлаб чиқаришга сарфланиши кераклигини тулиқ англамаган, тежамкорлик эвазигагина фойда олиш мумкинлиги тажрибаси қонқонига сингмаган айрим ишчи, муҳандис, раҳбар ходимларни ўз вақтида огоҳлантириш билан чекланмасдан, айримларини моддий жавобгарликка тортадиган бўлдик.

Матбаачилик касби қўлма-қўл, галма-гал амаллар технологияси асосида бажариладиган иш бўлгани сабабли, йўл қўйилган биргина хато ўз навбатида қўлма-қўл утиб, тайёр ҳолда бориб етгач, истеъмолчини ранжитади, корхонамиз обрў-эътиборига путур етказади, ҳатто маҳсулотининг бозорини касод қилади. Барчамиз қўлогимизга қўйиб оладиган ягона тавсиямиз ушбудир: меҳнатга ва меҳнат амалига виждонан, ихлос билан ёндашиш керак! Тарихан куп йиллик тажрибаларга таянган ҳолда, шуни айтиш мумкинки, жонкуярлик, масъулият ҳисси ҳаливери истеъмолдан чиқмаса керак! Ишга сидқидилдан ёндашиш, бажарилиши зарур бўлган амалларни тулиқ, хатосиз, охиригача камчиликсиз адо этиш, меҳнат интизомига тула риоя қилиш, ҳозирги иқтисодий жиҳатдан огир шароитда хом ашёдан унумли фойдаланишни таъминлайди. Санъаткорлар орасида актёрнинг илк қадами театр саҳнаси биносининг даҳлизидан бошланади деган ибратли ибора юради. Корхона, унинг жамоавий меҳнат маҳсулоти сифати ишчининг, муҳандиснинг, раҳбар ходимнинг қонқонига меҳнат интизоми, ишга сидқидилдан ёндашув шиори, қолаверса, манфаатдорлик туйғуси обдон сингишидан бошланади. Уйлайманки, ишчи-ходимларимиз матбаачилик миллий маданиятнинг ажралмас қисми эканлигини англаб, бир умр бу удумдан ўзларини ва ўзгаларни баҳраманд этадилар. Зеро, муаммолар олдида довриаб қолиш ёхуд сифатсиз маҳсулот ишлаб чиқариш «қонунийлашмаслиги» шарт.

Адоғига етаётган асримиз сўнгги ун йиллигининг буюк жиҳати шундаки, истиқлол шарофатидан Ўзбекистон давлатининг сиёсий, иқтисодий ва маданий раўнақи учун ишлаш, меҳнат қилиш баҳтига мушарраф, ўз навбатида сифатли маҳсулот иш-

лаб чиқариш эвазига халқимиз эътирофи-ю миннатдорчилигига муяссар бўлдик. Бу муқаддас шукронани онгига сингдирган ишчи-мутахассисларимиз эндиликда истеъмолчиларнинг «қули гул уста экансан, отангга раҳмат» қабилидаги раҳматларидан мамнун бўлсалар, «қийшиқ, хато қилган қулинг синсин» деган қарғишлардан хазар қиладиган юқори даражага стардилар.

Китоб муаллифи
юртимизнинг улуг ва
тажрибали
матбаачилари
Баҳри Гуломова,
Василий
Архангельский,
Филипп Идессис ва
бошқалар даврасида
(1969 й.)

Она диёримиз — Ўзбекистондек бағри кенг, баҳрали, гузал табиатли ўлка халқига, унинг 7 ёшдан 70 яшаргача бўлган аҳлига чорак кам бир аср давомида сидқидилдан меҳнат қилиб, газета-журналларни ўз вақтида, китоб ва бошқа матбаа маҳсулотларни кўркам ва сифатли тарзда чиқариб келдик. Шу узоқ муддат давомида она Шошнинг қоқ марказида «Шарқ» деган нуфузли кўркам нашриёт-матбаа корхонаси дунёга келди. У нафақат Ўзбекистонга, эндиликда бутун Марказий Осиё минтақасида истиқомат этиб турган аҳли одамларга қамишдан бел боғлаб хизмат қилади.

Матбаачиликдаги фаолиятини ҳарф терувчиликдан бошлаб, узоқ йиллар давомида «Шарқ» нашриёт-матбаа концернига раҳбарлик қилиб келган бир матбаачи сифатида ёшларга бир-икки оғиз ҳам ота-

лик, ҳам устозлик маслаҳатим, насиҳатим бор: Сиз, корхона тарихини ўқийдиган чоғда куп нарсани ўз назорат дидингиз билан пайқаб, англаб олганингизга ишончим комил. Шундай бўлса-да: Сизни бунёд этган Яратганга, оқ ювиб, оқ тараган ота-онангизга, бағридан жой берган Ватанингизга муносиб фарзанд бўлмоқдан асло толиқмангиз! Устозлар иш ургатса, ён-верингиздагилар ва жамоадагилар билмаганингизни курсатиб берса, хатоларингизни ўз вақтида тузатишга ундаса, ҳеч ҳам огринмангиз, огринмасликка қуниқиб ҳам қолмангиз! Бахт боши меҳнат эканлигини, биров сизга тайёр бахтни гулқоғозга ўраб, тақсимчага солиб бермаслигини сира-сира еддан чиқармангиз! Сизни туғри йўлга бошлаганлардан миннатдор бўлиб, Сизнинг имкониятларингизни кашф этишга чоғланганларга меҳр-мурувватингизни қизганмангиз, имкониятларни кашф этиш майдони туғри амаллар эканлигини, оқилона ҳуласалар эканлигини англаган ҳолда қуруқ суз, ваъдаларга, ҳатто мушуквачча офтобга чиқмаслигини ҳаргиз едда сақлангиз! Туғри сузлик ва ҳақсеварлик эскирмаслигини, ўз ишхонасидан ўғирлик қилган одамнинг на ишхонасига, на хонадонига барака ёғилмаслигини шиор айлангиз! Шунда ошигингиз олчи бўлади, ойдин юзингиз минг карра еруғ, иймонингиз бутун, бахтингиз тукис, обрўйингиз баланд, фарзандларингиз қобил бўлади, демоқчиман.

Бир-икки оғиз чекиниш урнида: бундан 53 йил олдин матбаачиликни урганиш учун ўқув юртига борганимни таққослайдиган бўлсам, нима ҳам дейишим мумкин: ўша даврда урушнинг қиронли, талофатли йиллари, 8-синфни битирар-битирмас қўлимга йўлланма беришганда билмас эдимки, қайси ҳунар эгаси бўлишимни?! Лекин ўқув юртига кирганимдан бошлаб, ўша воқеадан кейин 50 йилдан кўпроқ вақт ўтган бўлса ҳам, камина бирор марта нега бу соҳага кирган эканман, нимага шу ҳунарни эгаллаган эканман деган саволлардан қийналганим йўқ. Агар жоиз бўлса айтишим керакки, ҳеч қанақа чекинишсиз мен яна ҳаётимни шу касбга бағишлардим. Муболағасиз айтишим мумкин, ўзим ишлаган, яшаган, меҳнат қилган ярим асрдан кўпроқ вақт бекор кетмади. Айниқса унинг 30 йили жуда муваффақиятли ва сермахсул ўтди. 1964 йилдан директорнинг муовини бўлиб ишлаганимдан бери капитал қурилишга раҳбарлик қилдим. 1968 йилда директорлик вазифасига тайинланганимдан то ҳозиргача капитал қурилиш биноларини бунёд этиш билан боғлиқ бўлган юмушларни асосан ўзим олиб бораман. Шу ўринда одамлар учун уй-жой, дам

олиш уйлари, болалар учун оромгоҳлар куриш, катта-катта ишлаб чиқариш биноларини бунёд этиш, шу билан биргаликда янги техника-технологияни жорий этиб, узлаштириш кунгил ишидир. Чунки мен узимни юқоридан буйруқ берувчи бошлиқлардан эмас, жонкуяр яратувчи, қурувчи, жафокаш меҳнат соҳиби деб биламан.

Меҳнаткашнинг ҳар доим ижодий иш билан машғул булиши, унинг ижобий натижасидан узи ҳам, жамият ҳам, бирга ишлаётганлар ҳам, оила аъзолари

Илғор корхона мақомида «Шарқ» уз тўйларини кўтаринки руҳда кутиб олади ва утказади. Корхона 60 йиллиги тантаналаридан лавҳа. Илғор матбаачи Марта Фёдоровна Доманинага эсдалик совғаси топширилмоқда

ҳам мамнун булишлигини чин дилдан ёқтираман. Шунинг учун агар мендан сурашса, шу бугунги 75 йиллик тўй кўни яна бир ўтган умрингиз ҳақида гапириб берсангиз, қандай баҳолардингиз? дейишса, мен очиқ айтишим мумкинки, умрим бекорга ўтгани йўқ. Мен бутун 50 йил давомида меҳнат билан машғул булдим. 10-синфни 1957 йилга бориб сиртдан ўқиб битирдим. 1958 йилдан 1964 йилгача Тошкент Давлат Университетида сиртдан ўқиб, журналист касбини эгаллашдек олий ниятимга етдим. Чунки тенгдошларим орасида юрганимда бу кемтикни сезиш туйғуси доим билим сари чорлар эди. Бу мақсадга етиш жараёнида, сермашаққат, ўта мураккаб меҳнат билан машғул эдим. Олтимишинчи йилларда асосий вазифам булим раҳбарлиги булса-да, бир вақтда комсомол комитети котиби, фирқа бюросининг аъзоси, шаҳар партия, комсомол, республика касаба уюшмаси, журналистлар уюшмаси ва бошқа

бир неча ташкилотларда фаол катнашардим. Ижодий, маърифий ва амалий ишни ҳар томонлама таҳлил эта бориб, 1978 йилда нашриетимизнинг ташкил этилиши, унинг тарихи ҳақидаги рисола ни тугатиб, илмий ишни ёқлаб, тарих фанлари номзоди унвони олишга муяссар бўлдим. Уларнинг ҳаммаси: нашриетимизнинг меҳнат фаолиятига оид бўлган тарихий ўзгаришлар ҳақида ёзган рисолаларим, китобларим, 200 дан ортиқ илмий, оммавий мақолаларим, меҳнат фаолиятим даврида амалга оширилган ишла-

ИСТИҚЛОЛ САФИДАГИ
ОДИМЛАР

Аскиянинг
«чийратмаси» кетди.
Бош директор
уринбосари Тухтасин
Бобожонов бошлаб
берган мавзу авжида

римни таҳлил этиш, шу ўзгаришлар, тараққиёт жараёнларини теран мулоҳаза қилиб, келгуси авлодларга қоладиган ибратли меҳнатимиз намуналарини, турли мамлакатлардаги ҳамкасбларимизга, отайниларимизга ҳам жиндай бўлса-да, ёрдам берадиган даражада бажариш учун қаймоғини рисолаларимга киритганман.

Россиянинг Самара шаҳридаги қурилган нашриёт биноси камини ихтиро этган таклиф-дастур асосида тайерланган лойиҳа бўйича бунёд этилгандан, Бишкек шаҳридаги нашриёт ва босмахоналар эса илмий ишимадаги лойиҳа асосида қурилгандан мамнунман. Ҳозирги кунда ҳам қўшма корхоналарни қайси биноларга қай йусинда жойлаштириш, урнатилган машиналар ва бўшаб қолган ишлаб чиқариш майдонларини фойдали тарзда ўз-

гаририш, жорий технологияларга янгиликлар киритиш каби амалларга бош қушибгина қолмай, уларни амалга оширилишини таъминлайман. Шу аснода қўшма корхоналар ташкил этишда сармоялар фондига қўшган маблағимиз ҳам ажратган биноларнинг ижара ҳақидан иборат бўлиб, ишлаб чиқариш майдонлари, таҳририят биноларининг майдонларидан оқилона фойдаланиш натижасида 15 минг квадрат метр жойни бушатиб, ижарага бериш учун ажратдик. Буларнинг ҳаммасини бошқа муҳтож ташкилотларга ва корхоналарга ижарага бериб, ижара орқасидан сезиларли иқтисодий фойда олишимиз туфайли ҳам асосий мақсад — янгилик яратишга, ҳар бир метр жойдан оқилона фойдаланишга эришяпмиз.

Ишончим комилки, ярим аср ҳамнафас бўлган одамлардан, ҳамкорликда меҳнат қилган ишчилардан олган таълимнинг, устозларимиздан қолган мактабнинг асоси шу бўлса керак. 1943 йилда 2-матбаа билим юртидан биринчи марта шу босмахонага тажриба даврини ўтиш учун, 1945 йилда эса доимий ишга келиб, ишни ҳарф терувчиликдан бошлаб, қарийб 30 йил етакчи раҳбар лавозимида ишлаб келишимнинг асосий мазмунини кечаётган даврнинг ижобий жиҳатларини узлаштириш билан боғлиқ бўлган дастур ва режали ишлар ташкил этади. Ишга бўлган меҳр-муҳаббат, халқ учун, одамлар учун, давлат учун, ёшлар келажаги учун ҳолисона ёндашиб хизмат қилаётганимдан бениҳоя мамнунман, бундан кейин ҳам баҳоли қудрат, кучим етганча техника-иқтисодий янгиликлар яратиб, замонавий бинолар, уй-жойлар қуриб, халқимизга, келажак авлодга олдингидан ҳам тўлароқ хизмат қилиш умидим бор. Иншооллоҳ, бу умидга, яхшилик йўлида илҳом билан меҳнат қилишимда куч-қувватдан қолмасдан, орзуларимни амалга оширишимда Яратганнинг ўзи мададкор бўлгай деган ҳолис ва аниқ ниятим барқарор.

Эътиборга сазовор бўлган салмоқли, куп йиллик раҳбарлик тажрибам, сезишимча, ёшлар учун ибрат бўлгусидир. Халққа сидқидилдан хизмат қилган ҳар бир инсон руҳан қаримайди, жисмонан кексасаймайди, у ҳолис мақсад билан ҳаммага бирдек ёрдам курсатиш йўлида оқсаб қолмайди.

Инсонга хизмат қилишдек эзгу ниятим еруғ, савобли йўлдан ўз жамоамни эртанги гузал ва сермазмун меҳнат ва ҳаёт сари тоза виждон, комил иймон билан, зур шижоат ила моҳирона бошлаб бораверишга ундайди.

Қўтлуг туй тантаналари кезларида эгалланган

манзиллар, ишлар билан бирга ҳали амалга оширилиши зарур бўлган вазифалар ҳам бир бор ҳаёдан ўтиб туради. Биз уларнинг муҳимларига юқорида батафсил тўхталиб ўтдик. Марказий Осиё давлатларидаги, Россия, Украина, Белорус улкаларидаги маҳсулот ва хом ашё бозоримизни мустаҳкамлаб, ички ва ташқи буюртмаларни вақт ўтгани сайин қўпайтириб бориш, матбаа соҳасига эндигина кириб келаётган ёшларни, соҳанинг барча ўзига хосликлари, нозик талаблари билан яқиндан таништириш,

ИСТИҚЛОЛ САФИДАГИ
ОДИМЛАР

корхона куч-қувватини сақлаб, замонавий матбаа машиналарининг эътиборга молик янгиликларини урганиш, хом ашёдан оқилона фойдаланиш, уларнинг самарадорлигини ошириш, вазирликлар, концернлар, йирик корхоналар билан алоқаларини янада мустаҳкамлаш, маҳсулот сифатини жаҳон андозаларига яқинлаштириш, ёндош фаолиятимизни қўчайтириб, қўшма корхоналар тармогини кенгайтириш, янги иншоотлар, уй-жойлар, маиший, ижтимоий бинолар қўришни жадаллик билан давом эттириш каби долзарб масалалар концерн тарихидаги келгуси чорак асрнинг ҳам асосий йўналишларининг силсиласидандир.

Ишлаб чиқариш илғорларини тақдирлаш тантаналаридан бирида атоқли давлат раҳбари Ш. Рашидов ҳам қатнашган эди

Усиб-улгайишимиз даврида, сермуаммо ва ёруғ кунларимизда ҳам бирдек бизга холисона таълим берган устозларимизни ёдга олишимиз, бутунги кунда устоз бўлмоққа муносиб кишиларга миннатдорчилик билдиришдек одамийлик удуми бизнинг инсоний бурчимиздир.

Туй арафасида ва туй кунларида туйчиларнинг кунглидан нималар кечмайди, хотираларда эса қай азиз одамлар ва таассуротлар жонланмайди дейсиз? «Шарқ» нашриёт-матбаа концерни аввал мавжуд бўлган, кунимизда пойдор ва келгусида дунёга келажак бутун маърифат даргоҳлари сингари покиза ва муқаддас хонадондир. Утган аждоқларимиз танлар Раҳмон ва Раҳим бўлмиш Аллоҳга сажда қиладиган даргоҳни масжид, илоҳий ва дунёвий билимлар ургатиб-урганиладиган даргоҳни мадраса деб атагани тарихий ҳақиқат. Фикри ожизимча, мабодо қадим замонлардан матбаа техника-технологияси мавжуд бўлиб, элга маърифат хазиналари — китоб ва бошқа ноширлик маҳсулотлар оммавий тайёрланиб, тарқатилганида эди, албатта матбаа уйи ҳам худди масжиду мадраса сингари азиз тутилган бўлур эди. Масжидга эътиқодли, имонли, покиза ахлоқли одамлар оёқ босгани, «мадраса тупроғи»ни булажак аллома ва имомлар узок йиллар ялаганидек, матбаа уйига ҳам ихлоси баланд ва фидойи, зийрак ва меҳнатсевар кишиларгина келадилар, элга ва маърифатга хизмат қиладилар. Матбаачилик ҳам юқорида тилга олинган муқаддас масжидлар ва мунаввар мадрасалар сингари, биров эриш туюлса-да айтиш мумкинки, «сиркаси сув кутармайдиган» даргоҳдир. Чунки бунда бажарилган ҳар бир амал у катта ёхуд кичик бўлишидан қатъий назар, нафақат муайян шахснинг, қолаверса жамиятнинг, жумладан корхонамизнинг тарихида акс этади. Купчилик одамлар менга туюлмаъракаларда «Шарқ»да ишловчиларнинг сиймосида киши кунглини ёритувчи мамнунлик ва жозиба борлигини, бундан руҳан ёришиб кетишларини эътироф этишади.

«Шарқ»нинг муаззам хонадон эканлигини айтдик, табиийки, ҳар қандай улуг иморат каби у ҳам узининг бақувват устунларига эгадир.

Мир Алишер Навоий ҳазратлари келгуси маънавий ворисларига шундай васият қилган эдилар:

Ҳақ йулида ким санга бир ҳарф уқутмиш юз ранж ила,

Айламак бўлмас адо онинг ҳаққин минг ганж ила.

Эътибор берган бўлсангиз, 17 қаватли улугвор

биномиз ҳам, газета-журналлар таҳририяти ҳам, қолган иншоотларимиз ҳам нимаси биландир улкан-улкан китобларни эслатади. Дунедан воқиф қилгувчи газета, журналлар, китоблар эса ўзининг зарурлиги ва жозибadorлиги билан бирга бирданига илгаш қийин бўлган сирлари ва жумбоқларига эга. Демак, матбаачилик «игна билан қудуқ қазиладиган» касблар сирасига киради. Гап, муаллифнинг ҳар бир суз ёхуд жумлани қалб нури билан излаб топганида, муҳаррирнинг ҳакамларча инжиқ таҳририда, ҳарф терувчининг ҳар бир ҳарф ва белгини битта-битта терганида ҳам эмас, балки кунгил амри билан шу ишга у ёки бу даражада иштирок этаётган ҳар бир ходим ёйинки раҳбарнинг узлуксиз жираёнлар устида «борини тўкиб солишида»дир. Буларнинг замирида эса шахсий фидоийлик ётади. Тўғри, «Шарқ» деган даргоҳга шунчаки ҳавас билан келиб, уч-тўрт ой, нари борса бир йилча касб-хунар урганиб, тез орада елкасининг чуқури бу хонадонни кўрмас бўлиб кетганлар ҳам бор. Инсон боласи ҳаёт йулини танлашда эркин. Матбаачилик ана шу мунтазам ва дахлсиз эркинликдан ташқари, боя айтганимиздек, шахсий фидоийликни талаб этади.

Менинг бир матбаачи, йирик матбаа корхонасининг раҳбари сифатидаги кузатишларим вазирилик ва турли идораларда юқори лавозимларда узок ишлаган соҳа ёхуд тармоқлари раҳбарлариникидан анча-мунча фарқ қилади: меҳнат дафтарчамда 2-хўнарамандчилик билим юрти ва «Шарқ» нашриёт-матбаа концернидан бошқа бирор ташкилотнинг номи қайд этилмаган. Дарвоқе, 2-хўнарамандчилик билим юрти, гарчанд расман бўлмаса-да, «Шарқ» нашриёт-матбаа концернининг таркибий қисми санаб келинади. Шу даргоҳда ярим аср насиб этган экан, мен аввало одамлардан, улар қайси ишда ё қандай лавозимда бўлишидан қатъий назар, фидоий матбаачилардан миннатдор бўламан. Шу жиҳатдан олганда, тўйини тўйдек утказишга қодир корхонамизнинг бугунги иқтисодий-ижтимоий аҳволи ва истиқболдаги режаларининг маъқуллиги ва порлоқлиги, аввало шу даргоҳни обод қилиб кетган кишиларнинг шаънини сақлаш, ишларини изчил давом эттириш, сулолалари ва шоғирдлари қаватига янги сулолалар ва қобилиятли матбаачилар қўша олишимизни исботлаб турибди.

Матбаачилар куп ҳолларда деҳқонларга, аниқроғи деҳқон халқимизга ухшайди. Деҳқон ҳар бир ниҳолни авайлаб-асраб ўстиргани каби матбаачи ҳар бир шоғирдини эъозлаб парваришлайди, касбимиз

эса нафақат қул хатти-ҳаракатларини, айна чоғда тил ва дил назокатининг ҳам ташнасиدير.

Таниқли давлат арбоби, ўзбек матбаачилигининг йирик ташкилотчиларидан бири Юнус Юсуповнинг падарибузруквори Юсуф ота Мусамухамедов асримиз бошларидаёқ биринчилардан бўлиб матбаа дастгоҳининг устаси бўлганлардан. У киши куплаб матбаачилар қаторида қобил фарзанди Юнус акани ҳам тарбияладилар. Ю. Юсупов ўз фаолиятини ҳарф терувчиликдан бошлаган, кейинчалик эса куп йиллар давомида турли миллат вакиллари меҳнат қиладиган корхонанинг директори лавозимида ишлади. Бир неча йил Ўзбекистон Давлат нашриёт ва матбаа комитетига раҳбарлик қилди. Юнус аканинг фарзандлари ва шогирдлари ҳозирги кунда матбаачилигимизнинг кўзга кўринган вакилларидан. Меҳрибон, камтарин бу матбаачи бир умр виждонан, ҳалол меҳнат қилган бўлса ҳамки, узининг ютуқларини ҳадеб билдиравермасликка, элга кўз-кўз қилмасликка интилар эди. Шунда ҳам одамларнинг ўзлари бу кишининг қилган хайрли ишлари ва яхшиликларини билиб олаверардилар. Дарвоқе, Юнус аканинг ташаббуси билан ва унинг раҳбарлигида Тошкентда биринчи полиграфия комбинати қурилди. Барча вилоятларимиз марказлари ва йирик шаҳарларда босмахоналар қуриб ишга туширилишида «Юнус Юсуповнинг қули борлиги»ни ҳамма билар эди. У киши, Ғафур Ғулом айтмоқчи, «Тақдирини қул билан яратган» азиз инсонлардан биридир.

Юнус ака билан бирга ишлашган, босмахонамизнинг биринчи директори бўлган Насриддин Сайдалиевнинг кўркем ишлари ҳозир ҳам матбаачилар орасида ҳурмат билан тилга олинади. Бинобарин, 30-, 40-йилларда амалга оширилган йирик ўзгаришлар бошида Н. Сайдалиев сингари ишчан ва ташаббускор раҳбарнинг тургани, у курсатган шахсий намуналар рисоланинг тегишли бобларида етарлича талқин ва таҳлил этилди.

Харлампий Григорьевич Маркоч «Шарқ» нашриёт-матбаа концернининг ибтидоси бўлмиш чоғроққина босмахонага 20-йилларда раҳбарлик қилган бўлса-да, келаётган матбаачилар ва соҳа раҳбарлари учун шахсий ибрат намуналарини мерос қолдириб кетди. Биринчи бўлимда тавсифлаб берганимиздек, корхонамиз сиёсий бошқарманинг кичик бир ташкилотидан каттагина матбаачилик даргоҳига, мустақил жараёнлар мажмуига айланди.

Корхонамизга раҳбарлик қилган олижаноб кишилар сирасида ўз умри ва меҳнат фаолияти даво-

мида куплаб шоғирдлар етиштирган ва бир қанча матбаачилик жараёнларини такомиллаштириш ба-
робарида корхона тараккиетига катта ҳисса қўшган
Филипп Григорьевич Идессисни ҳам ички бир қу-
вонч билан қушиб тилга оламиз.

Ҳозиргина тилга олиб ўтганимиз Юнус ака Юсу-
пов билан бирга ишга келган, Ўзполиграфия ва
нашриётчилик бошқармаси бошлиғи муовини Ва-
сий Федорович Архангельский 1951 йилда корхо-
намизга раҳбар этиб тайинланган эди. Унинг меҳ-
натсеварлиги ва тadbиркорлиги туфайли «Қизил Ўз-
бекистон», «Правда Востока», «Ўзбекистони сурх»
газеталарининг нашриётлари 2-босмахона билан би-
лаштирилиб, бирлашган нашриёт ва унинг босма-
хонаси деб юритиладиган бўлди. Айни шу тadbир
туфайли корхонанинг тугал матбаа мажмуасига
айлантирилишидек буюк ҳиммат юз курсата бош-
лаганди. В. Ф. Архангельский ишчан ва одил раҳ-
бар бўлиш билан бирга матбаачилар учун куп миқ-
дорда турар-жойлар, маиший иншоотлар қурдиришга
бош булган ғамхўр киши ҳам эди. У нафақат кор-
хонани бир бутун мажмуага айлантириш, биноба-
рин матбаачилар учун турли-туман маиший иншоот-
лар бунёд этиш йўлидаги тажрибалари ҳам фаолия-
тимизда қўл келди. Келажак раҳбарларга ҳам ибрат
бўлгуликдир.

В. Ф. Архангельский 1964 йилда Ўзбекистон мат-
буот ва нашриёт ишлари бўйича Давлат қўмитаси
раисининг биринчи уринбосари этиб тайинланган-
дан сўнг ниҳоятда ақлли, ута маданиятли Аким
Борисович Мазор нашриёт директори этиб тайин-
ланди. Камина унга муовин бўлиб ишлаган тўрт
йил давомида унинг иш ёхуд бошқа нарса юзаси-
дан ҳуда-беҳудага қизишмаслигини, кишига қаттиқ
гапириб, дилини огритмаслигини қўриб, сабр-бар-
дошига қўйил қолганман. Бирор камчиликни сез-
са, хушмуомала билан ётиғича тушунтирарди, Сиз
эса ишни зудлик билан изга солиб юборганингиз-
ни сезмай қолар эдингиз.

Федор Михайлович Леонтьев нашриёт бирла-
штишига қадар босмахонада директор бўлиб ишла-
ган, яхлитлашишдан сўнг директорнинг техника ма-
салалари бўйича уринбосари, бош муҳандис бўлиб
ишлаган эди. Маълумки, «Шарқ» нашриёт-матбаа
концерни мураккаб ва замонавий техника ва тех-
нологик жараёнлар билан қўроллантирилган катта
муҳандислик билимлари ва тажрибаларини талаб
этадиган мажмуадир. Ф. М. Леонтьев ана шу жа-
раённи барқарорлаштириш йўлида, айниқса ёш мат-
баачи муҳандисларни тарбиялашда катта ишлар қил-

ган. Ф. М. Леонтьевнинг сафдошлари ва тенгдошлари орасида А. С. Карташов алоҳида инсоний фазилатлари билан ажралиб турарди. У менга тушқунликка ботган дамларимда, соҳани узгартаришга мойиллик сезган пайтларимда падарибузрукворимиз Шоғуллом отамиз каторида насиҳатлар бериб, тугри йулга бошлар эдилар. Бир дафъа у менга: «Ислом, сенга ухшаган йигитлар фақат матбаачилик учун яратилгандир», дея каромат қилган эди. Шу воқеадан сунг у билан узоқ вақт бирга ишлашдик.

Чин инсонлар ёнида ишлар экансан, тарихий йилларнинг нечоғли шиддат билан утиб кетиб қолганини сезмай қоласан киши.

Исаак Рубин деган кекса матбаачи менга қўлда ҳарф териш санъатини ургатган эди. Билол Муминов, Вали Зоҳидов сингари мутахассисларнинг лнотип машиналарида операцияларни маҳорат билан бажариши ҳаливери ёш мутахассисларга намуна мактаби бўлиб қолади. Усталар орасида Б. Муминов ўзининг каттиққўллиги, талабчанлиги, ишбилармонлиги, ҳунарни обдон ургатиши туфайли матбаачиларнинг бир неча авлодига меҳрибон устоз бўлди. Ишнинг сифати устида қуйинчақлик қилувчи Билол ака туфайли ёшларда, айниқса миллатимизга мансуб матбаачиликда полиграфия техникасига меҳр-муҳаббат уйғонган эди.

Вали Зоҳидов ва Билол Муминовлар қаторида Асқар ака Абдурахмоновни ҳам жамоамиз ҳурмат билан эслайди. У киши қариндошларимиздан бирга куёв бўлганлариданми, ўта одил, камтарин, содда бўлганлариданми, менга ичидагиларни бутунлай тортинмасдан айтар эдилар. Ваҳоланки, Асқар ака тортинчоқ, андишали, ҳушмуомала киши бўлиб, кимса билан тортишмас ва жанжаллашмас эдилар. Бардоши тоғдек юксак бу одам 7 жужабирдай фарзандлари билан бор-йўти 3 хонали хонадонда яшар эдилар. Бир куни республикамиз раҳбари Шароф ака қўнғироқ қилиб: «Исломжон, ҳарбийлар учун қурилган уйда 100 кв. метрли квартира бор, шунга ҳалол, куп бодали ишчиларингдан бўлса, айтгин», деб қолдилар. Хаёлимга лоп этиб Асқар ака келдилар, шу заҳоти Шароф акага таклифимни билдирган эдим, у киши хурсанд бўлиб кетдилар. Исмат Мансуров, Орифжон Иброҳимов, Собир Соатов, Самиг Умурзоқов сингари шоғирдлар ундан таълим олиб, етук мутахассислар бўлиб етишишди. Асқар Абдурахмоновни ҳамма мамнуният билан эслайди. Корхонамиз тарихида Асқар акадек 50 йил мобайнида ҳарф терувчи бўлиб ишлаган киши ҳали учрамаган. Кейинчалик Асқар ака уз фарзандлари-

ни ҳам корхонамизга олиб келдилар. Улардан ик-
китаси шу ерда ишлайди. Бу кишининг қолган фар-
андлари ҳам узларига тортиб, ҳалол, меҳнаткаш
одамлар булиб улғайишди.

Биринчи ташкилотчи раҳбар Харлампий Мар-
коч, ундан кейинги директорлар Насриддин Сайда-
лиев, Дмитрий Аненков, Арон Саидов, Филипп
Идесис, Василий Архангельский, Аким Мазор; рес-
публикамиз матбаа бош бошқармаси бошлиғи Юнус
Осупов, муҳаррирлар Ҳожақбар Гуломов, Иброҳим
Раҳим, Мақсуд Қориев, Степан Черник, Вален-
тин Архангельский, кейинчалик матбуот комите-
тининг бошлиғи бўлган Зиёд Есенбоев каби раҳ-
барларнинг корхона тараққиётига асос солиб,
қийин даврларда корхонамиз иқтисоди ва техни-
касини ривожлантириш, раҳбарликнинг асосий та-
мойлаларини ишлаб чиқиш ва амалиётга тадбиқ
этиш йулида бебаҳо хизмат ва меҳнат намуналари-
ни намоиш этгандилар. Ҳозирги мураккаб иқти-
содий шароитда мадад қилини ҳузиб турган яқин
қумақдошимиз Зелимхон Ҳайдаров, Рихсивой Му-
ҳамедов, Элдор Гофуровларнинг ишимиз ривож-
ида, концернимиз тараққиётида салмоқли ҳиссала-
ри мавжудлигидан жамоамиз аъзолари ута хурсанд
ва миннатдордирлар. Концерннинг етакчи раҳбар-
ларига муовин лавозимида меҳнат қилиб, корхона
юқини баб-баробар тортган моҳир матбаачилари-
мизнинг бир нечасини санаб ўтиш, улар хотираси-
га миннатдорчилик билдириш мен учун ҳам қарз,
ҳам фарздир. Булар — Борий Қамбаров, Лев Доб-
ринский, Михаил Бутелькин, Фаттоҳ Абдурахмо-
нов, Николай Соломин, Михаил, Игорь Тулузо-
ков, Ҳамидулла Юнусовлар, жамоатчилик ишида
қизгин фаолият юритган Анатолий Карташов, То-
жи Исҳоқов, Владимир Баловнев сингари жонқуяр-
лар булиб, улар Ўзбекистон матбаачилиғи соҳаси-
да ва концерн тарихида учмас из қолдирганлар.
Етакчи мутахассис ва устозлар сифатида корхона
тараққиётига бебаҳо ҳисса қўшган, ёш мутахассис
ва ишчиларни касб сирлари билан яқиндан таниш-
тириб, ҳунар ургатган Билол Муминов, Асқар Аб-
дурахмонов, Вали Зоҳидов, Зикрулло Умрзоқов,
Рихсивой Раҳмонов, Тулаш Музаффаров, Ҳошим
Олимов, Шукрулло Тулаганов, Товфиқ Абдурахмо-
нов, Қаҳҳор Раҳимов, Самиг Умрзоқов, Ҳошим
Орифжонов, Анатолий Бектемиров, Туйчи Ҳаки-
мов, Саид Фаизов, Василий Голубев, Алексей Вар-
ламов, Александр Шаповалов, Матвей Павленко,
Димитрий Коновалов, Николай Богданов, Михаил
Токарев, Михаил Фирсов, Нодир Караманов,

саклиги ва инсоний, маънавий дунёга уйғунлиги каби афзалликлар ҳаёлимдан утади. Ким билсин, узоқ йиллар шу корхонада ишлаб касбидан, ўз меҳнатидан, ҳамжиҳат оиласидан, кейин эса фарзандлари муҳаббатидан бахт топган ота ёки она ўз фарзандларининг ҳам бахтли бўлмоғини истайдир. Фикримча, ўзи амалга оширолмай қолган ниятларни болалари давом эттиришини истайдиган, ҳаётга ихлоси баланд матбаачиларни утган ярим аср давомида купини қурганман ва улар билан дўстона муносабатда бўлганман.

Шуни ҳам айтишим жоизки, тарихий даврда «Шарқ» концерни эшигини қаттиқ епиб кетиб, сунг ўзр сураб қайтиб келганлар ҳам йўқ эмас. Бу муқаррар ҳақиқат, улкан даврда қуриб — бошимдан кечирганларим бу давомли меҳнатнинг ҳақиқий исботи эканлигига мисол ва асос етарли. Лекин ҳар ким ҳам ҳақиқатни тан олишга қодир эмас. Бунинг учун минг афсус, барибир, ҳаёт қонунларини ҳамма бирдек тан олмаслиги сир бўла олмас экан.

Ушбу қўтлуг кунда корхонамизнинг барча ишчи-мутахассис раҳбарларини, унинг 75 йиллик улуг айёми билан чин юракдан қўтларканман, озод Ватан — истиқлоли, келажаги порлоқ Ўзбекистонимиз халқи билан баробар одимлаётган фидойи меҳнат жамоасига хайрли ишларида улкан муваффақиятлар, барчага оилавий бахт ва иноқлик, сўхат-саломатлик, истиқболимиз йўлида ижодий баркамоллик тилайман.

Чунки биз, янги истиқболли мустақил давр билан бирга одим ташлаётган ўзбек матбаасининг байроқдори — қўхна зиё масканиданмиз.

Биз, истиқлол ва буюк истиқбол билан бирга қадам ташламоқдамиз.

Зеро, биз маърифат ва зиё маскани — етмиш беш йиллик муборак ешини нишонлаётган, ўзининг таҳсинга молик босма нашрлари билан кенг оммага танилган — «Шарқ»данмиз!

ИСТИҚБОЛ ПИЛЛАПОЯЛАРИ ЁХУД ГАЛДАГИ ХОТИМА УРНИДА

Муайян халқнинг куп минг йиллик тарихи ва маданияти унинг келажақдаги ҳаётий мавжудлиги ва маданий равнақиға асос бўлиб хизмат қилгани сингари, ана шу халқнинг утмиши ва бугуни, ҳусусан маданий-маънавий борлиги келажагининг ажралмас қисми булган айрим моддий жараёнларнинг ҳам, мен бунда «Шарқ» нашриёт-матбаа концернини назарда тутаяпман, узига хос истиқболлари булади. Бойси, унинг тарихиға бағишланган навбатдаги рисолаи галдаги хотима урнида ёзилган «Истиқбол пиллапоялари» фасли билан туталашға жазм этдим. Раҳмон ва Роҳийм сифатларидан узға барча жиҳат ва хислатларини инсон боласиға ҳам раво билган бағри кенг Аллоҳ таоло эртанги кунни ва истиқболини мулжаллаш, башорат қилиш фазилатларини ҳам баҳам курганки, ишнинг узини ҳам, қузини ҳам билган оламлар муайян истиқболлар ва уларнинг манзилларини чамалаб иш юритади.

Матбаачилик, китобнинг тақдимномаси, бўлимлари ва фаслларининг айрим уринларида турли даража ва талқинда ёритилганидай, ижтимоий ҳаётнинг ички эволюцияси ва такомили таъсирида ва тасарруфида қўлаи кенгайиб борадиган, Замон ва Макон хотирасини шакллантирадиган БУЮК ШАРТЛИЛИК, аниқроғи ёзма ва босма равишда ШАРТЛАНГАНЛАР МАЖМУАСИни яратишдир. Бу нарса ҳар қандай жамиятнинг эҳтиёжидан келиб чиқади, яъни ижтимоий адолат, ижтимоий муроса, ижтимоий интизом, давлатчилик, иқтисодиёт, сиёсат, маданият чек-чегарасиз шартланган қадриятлар ва анъаналарига таянгани каби, Суз ва Жумла қоғозда моддийлашадиган, ижтимоий таъсир кучиға эға бўладиган буюк ҳодиса МАТБААЧИЛИК ва унинг турли-туман неъматларидир.

«Шарқ» нашриёт-матбаа концернининг истиқболини, китобни уқиб гувоҳ булганингиздек, чорак кам бир асрлик тарихи, унинг заминида вужудға келган матбаачилик неғизи, кучмас мулки, ишлаб чиқариш билимдонларини тарбиялаш анъаналари, узлаштирилган техника, технологиянинг ҳолати ва фойдалилик даражаси, касб ворислиги сингари биз илғаган ва биз ҳали пайқамаган объектив қадриятлар белгилайди. Бу, тарих ва унинг яратиқлари, аввало, ишлаб чиқариш муҳитининг инсон орномусиға ва соғлиғиға муносиб равишда узгартирилишини тақозо этарди. Истиқлол йилларини истисно қилганда, утган 70 йил мобайнида ҳаҳон матбаачи-

лиги илғор технологиясини бутунлай тулиқ узлаштириш имкониятига эга бўлмаган эдик. Жун техника ва инсон саломатлигига зарар етказувчи технология, албатта, 1975-1991 йилларда қудратли техника-технологиялар жадал узлаштирилган эди, уз навбатида катта-катта ишлаб чиқариш майдонларининг, яъни йирик кучмас мулкнинг яратилишига сабаб бўлганди. Компьютерлаштириш жараёнининг бошланиши — сунгги беш йил ичида бу жараёнга 1 миллион АҚШ доллари атрофида маблаг сарфланди — кучмас мулкнинг маълум қисмини ортиқча, кераксизга айлантириш баробарида, у билан боғлиқ бўлган ишлаб чиқариш жараёнларини уйғунлаштириш мақсадида янгидан-янги истиқболли ва аниқ-равшан йуналишларни юзага келтирди. Авваллари узлуксиз ишлаб турган, сунгги йилларда тула қувват билан фойдаланилмаган ишлаб чиқариш майдонлари, мабодо, компьютерлаштириш амалга оширилмаганда, шунчаки суппайиб тураверарди. Бинобарин, нафақат 2000 кв. м. ҳарф териш майдонлари 300 кв. м. га тигизлаштирилди, қолаверса компьютер технологияси «Ўзбекистон овози», «Правда Востока», «Мулкдор», «БВВ» сингари газеталарнинг ижарага олган майдонларига кириб борди, уларнинг фойдалилик даражасини орттирди. Демак, ишлаб чиқариш муҳитини инсон эҳтиёжларидан келиб чиққан ҳолда замонавийлаштириш, такомиллаштириш гадаги ун йиллик, айни чоғда келажак чорак асрнинг бош вазифаси бўлиб қолади.

«Шарқ» асосан газетачилик, журнал ва китоб ноширчилигига асослангани туфайли бу шарафли ва масъулиятли соҳаларимизнинг келажаги купчиликни қизиқтириши табиий. Газетачилик, бизга боғлиқ бўлмаган объектив ва субъектив жараёнлар ва сабабларга кура уз мавқеини баъзи жихатларда йуқотиб қўядиган аҳволга тушиб қолган бўлса-да, у бизга боғлиқ бўлмаган ижтимоий эҳтиёжлар заруратидан ва бизнинг фаол иштирокимиз шарофатидан тагин баракали фойда келтирувчи, асосийси, жамиятни зарур ахборотлар билан таъминловчи қўндалик матбаачилик юмушига айланади. Бу йуналишда салмоқли ишлар амалга оширилди ва янгилари кўзда тутилмоқда: А-3 бичимли газеталар кўпаяди, А-2 бичимли газеталар эса ҳозирча 2 рангда, кейинчалик жаҳон матбаачилиги даражасида кўп рангда чиқадиган бўлади. Кўпсаҳифали ва кўп рангли газеталар чиқариш такомиллаштиши баробарида буш турган машиналар деярли тулиқ ишлатилиши ҳам назарда тутилган.

Журналлар ноширчилиги сунгги йилларда асосан газетабоп қоғозлар олганимиз сабабли узимизни ҳам қониқтирмайдиган даражада чиқаётган бўлса-да, лекин истиқболсиз йўналиш эмас. Жумладан, ижтимоий ҳаёт, истиқлол даври, давлатчилигимиз келажаги янгидан-янги умуммамлакат ва тармоқ журналларини вужудга келтирди, бундан кейин ҳам келтираверади. Бу йўналишда узига хос эҳтиёжманд жараён вужудга келди: энг аввало, «Муштум» ехуд «Саодат» мисолида оладиган бўлсак, журнал ноширчилигини, аниқроғи матбаа ижросини қоғоз ва бўёқ материаллари негизини мустаҳкамлаш ҳисобига 1991 йил даражасини тиклаш, кейин эса такомиллаштириш зарур бўлади. Даврийлик ҳам ҳал этилиши лозим. Зеро, хоҳ газетачилик, хоҳ журнал ноширчилиги бўлсин, унинг мунтазам талаб ва қадриятлари истиқболда ҳам истеъмолдан чиқармаслик чинакам ўзбекона одатдир.

Учинчи муҳим йўналиш — китоб ноширчилиги саналади. У корхона тарихи тонгида дунёга келган, утган 75 йил мобайнида етакчи соҳага айланган бўлса-да, мамлакат ва минтақа, ҳатто дунё бозорида юзага келган вазият тақозоси унинг истиқболли соҳалигига қолишидан далолат беради. Мен, рисола давомиди бу мавзуга кенг тўхталганим боис, асосан унинг истиқболи ҳусусида ва соҳадаги муҳим вазифалар ва ечимлар ҳақида айрим мулоҳазаларимни уртага ташламоқчиман.

Аввало, матбаачилик техника-технологик негизимизда китоб ноширчилигимизнинг барча мавжуд йўналишларини барқарор ривожлантириш имконияти мавжуд. Янги асарларни, мумтоз адабиёт намуналарини, дарсликлар ва ўқув қўлланмаларини, қонунлар ва низомларни, альбомларни, мамлакат ва унинг минтақалари тарихини ҳам эркин танлаш, ҳам буюртма асосида ҳусусий ноширчилик тарзида ҳамда бошқа нашриётлар таҳририятларида тайёрланган турли матнлар негизиди чоп этиш улкамиз халқларининг маънавий эҳтиёжидан келиб чиқади, инчунин китоб чиқариш корхонамизнинг бундан буён ҳам мунтазам истиқболли фаолият соҳаси бўлиб қолаверади. Матбаа негизимизда 10 миллион қаттиқ муқовали, 150 миллион юмшоқ муқовали турли бичимда китоблар тайёрлаш имконияти мавжуд экан, ҳозирги уртача 3-4 миллион қаттиқ, 5-6 миллион юмшоқ муқовалидан кам миқдордан ушиб бориб, босмахонамиз негизиди имконият даражасига эришиш кун тартибиди ва истиқболдаги муҳим масала саналади. Китоб қўлёзмасини таҳририятга қабул қилинишидан бошланган матбаачи-

лик ижроси жараёни унлаб, ҳатто юзлаб узлуксиз ижодий ва техникавий амалларини ўз ичига оладики, бунга замонавий иқтисодиёт тилида китоб маркетинги деб аташимиз мумкин. Меҳнат интизоми деб юритилувчи талабчан ишлаб чиқариш қадриятини янада мустаҳкамлаш, таҳрирчи, муҳаррир, расом, техника муҳаррири, технолог ва муҳандисларнинг сидқиқидан меҳнатига маҳсулот сифатини тула таъминлайди, китобхон халқи олдида сузимизни ўтқир, юзимизни ёруғ этади. Биз, сўнгги беш йил давомида, қисман ўтган йиллар мобайлида яратилган анъаналар заминида шундай бир юксак савия яратдикки, бундан гурурланганимиз ҳолда, эндиликда — истиқболда ана шу савияни сақлаб туриш ва давр талаби асосида такомиллаштириш ҳар нечук осон тутиб бўлмас юмуш эканлигини англаб турибмиз.

Илгор ва замонавий техника-технология негизининг барқарор ишлаб туриши, мамлакатимиздаги ижтимоий эҳтиёжларнинг давлат мустақиллиги туфайли бошланган ички тараққиётига ҳам боғлиқдир.

Маълумки, собиқ СССР даврида давлат ва маъмурий идораларнинг ходимлари, турли жамоат ташкилотларининг аъзолари, олий ва ўрта ўқув юрларининг талабалари фойдаланадиган иммунитетни ва шахсни тасдиқловчи ҳужжатлар — хизмат гувоҳномалари, ҳарбийлар билетлари, дипломлар ва ҳоказолар Гознак фабрикасида босилар ва тақсимланар эди. «Шарқ» эндиликда турли гувоҳномаларни тегишли миқдорда нашр этишга киришди ва бу жараён ун-ун беш йил жадал, кейинчалик эса зарур миқдорни сақлаб туриш асносида амалга оширилади. «Ўзбекистоннинг ҳужжатлар зарбхонаси» деган мақомни олиш ва уни сақлаш матбаачилар янги авлодининг аждодлари ва устозлари олдидаги маънавий бурчидир.

Истиқдол узагини, аслида қундалик юмушлар силсиласи ташкил этади. Истиқдол шарофатидан Ватанимиз, халқимиз ва жамоамиз, айниқса ҳар бир ходим ёки хизматчининг етарлича фаровон бўлиши ва эртанги ёруғ куни учун ишлаш бахтига сазовор бўлган, бўшаган ишлаб чиқариш майдонларида қўшма корхоналар, тижорат дуконлари очган, мамлакатимизнинг ҳамма минтақаларига кириб келаётган чет эл фирмалари ва уюшмаларига биноларни ижарага берган, бошланган ишларни изчил давом эттираётган эканмиз, асосан икки жиҳатни кузладик: бугуннинг иқтисодий мушкулотларини бирмунча осонлаштириш ва истиқболи пор-

доқ янги йуналишлар ҳисобига чинакам концерн мақомига эришиш.

«Ўзбек-Ксерокс-2»нинг қурилиши, вилоятларда унинг филиалларини очиш, матбаа саноатининг турли тармоқларини узлаштириш яқин истиқболдаги муҳим вазифалардан биридир. Мамлакатимиз қалби — Тошкенти азимнинг қоқ ўртасида эканлигимиз, кундалик юмушлардан ташқари истиқболга мулжалланган ишлар амалга оширилишини тақозо этади. Меъморчилик масаласида — эски ботиқ босма цехининг фасадини Матбуотчилар кучасининг умумий меъморий оҳангига ва газета тахририятлари биносининг «чап» биқинидаги ошхона ва маданият саройи фасадини эса Савдо Биржасининг умумий манзарасига уйғунлаштирмоқ зарур. Асрнинг 20-йилларида мавжуд бўлган илк осийча-оврупоча қурама тор кучалар ўрнида вужудга келган «Шарқ»нинг улўғвор иморатлари теварагида кейинчалик нодир ва қуркам иншоотлар вужудга келгани табиий бўлганидек, эндиликда айрим иншоотларимиз, қанчалик катта маблаг талаб қилмасин, Тошкент марказига уйғунлашиши ва уни мукаммал равишда тўлдирishi лозим. Демак, галдаги 3-4 йил ичида пардозлаш ишлари амалга оширилса, навбатдаги 15-25 йил мобайнида тагин бир талай иморатларимизни қайта қуришимиз керак бўлади. Ҳар қандай иморат унинг ичидаги «мазмун»сиз, шунчаки қўққайиб турган моддийликдир, холос. Мавжуд муҳандислик тармоғини таъмирлаш ва айрим бугинларини қайта қуриш, замонавий техника, ускуналар урнатиш, уларни янги аср матбаачилигининг бақувват негизига айлантириш, раҳбарият ва ҳар сешанба кўни утадиган ишлаб чиқариш мажлисларининг диққати остида турган долзарб масала саналади. Дарвоқе, Абдулла Қодирий кўчасидаги Тижорат марказини қуриб битказиш, қурилаётган уй-жойларни эгаларига тезроқ топшириш, «Навбахор»ни дам олиш уйидан санаторийга айлантириш, кейинчалик замонавий касалхона қуриш, Бўстонликдаги катталар ва болалар оромгоҳини янги бинолар ҳисобига кенгайтириш каби хусусий капитал қурилишларини ниҳоясига етказиш, ҳаёт олдимизга қўяжак меъморчилик-қурилиш ишларини бошлаб юбориш бардавом ва шарафли юмушлар сирасига қиради. Табиийки, урнатаётган ҳар бир янги техника ва замонавий технология концерн мажмуасидаги иморатларни ҳам замон талабларига мослаб қайта қуришни ёхуд таъмирлашни талаб этади. Бунинг учун жўшқин ва ёниб ишлашимиз керак. 1994 йилда 27 миллион сўм, 1995 йилда 150 мил-

лион сум фойда олган булсак, мавжуд қувватлар яқин йилларда ҳозиргидек 30-35 фоиз эмас, 65-75 фоиз ишлатиладиган булса, тахминан 325-375 миллион сум соф фойда олиш, ижтимоий ва капитал қурилиш соҳасидаги, қайта техникавий-технологик қурулланишни давом эттириш мумкин булади.

Биз, халқимизнинг йилдан-йилга нозиклашиб ва такомиллашиб бораётган истеъмолчилик дидига мос товар ишлаб чиқармайлик, турли-туман кичик «босмахоначалар» аксинча матбаа маҳсулотларидан уларнинг кўнглини қолдирмоқда. Ким билсин, балки матбаачилик маҳсулотларини чиқаришда сифат ва мазмун жиҳатидан қатъий талаб қўядиган ва бажарилишини зиммага юклайдиган махсус қонун керакдир?

Концерн таркибий тузилмаларига мансуб айрим бўлим ва хизматларининг мустақил тузилмага ва устав капиталига айланиши, улар мустақиллигининг ортиши эвазига ижодий ва ижобий таклиф, ташаббусларнинг кўпайиши, ижодкорлар, истеъмолчилар, республикамизнинг бошқа вазирликлари ва ташкилотлари билан бевосита мулоқот ва ҳамкорликнинг янги асосда ташкил этилиши, бутунги ва яқин 10-15 йилда кўн тартибидан тушмайдиган истикболли жараёндир. Нега? Таъмирлаш-қурилиш цехи мустақил қурилиш ташкилотига, Бош таҳририятнинг эса — «Туркистон ноширчилик уйи»га айланиши каби давомий жараёнлар икки жиҳати билан ута муҳимдир: бўлимлар эндиликда мустақил пул топишга, концерн эса топганини «босиб ётмаслик» — ундан уринли фойдаланиш имкониятига эга бўлди. Табиийки, кейинчалик пойтахт ва бутун мамлакат миқёсида «тирик», «ишчан» сармоялар сарфлаш ва янада кўпроқ фойда олиш барқарорлашди.

Истикболни лаёқатли кадрлар ва муносиб издошларсиз тасаввур қилиш анча мушкул. Доно халқимиз дейдики: «Қуш уясида қурганини қилади». Камина ёш Ўзбекистоннинг булажак матбаачиларига, журналистларига оталик, боболик, устозлик насиҳатларимни, уғитларимни изҳор этар эканман, ҳаёт ва ижодий йўлимнинг сабот билан кечишида, нафақат масъулияти юксак ва ижодий жиҳатдан талабчан соҳамиз — матбаачилик фидойиларидан, айни чоқда шу азиз ва сэрқуёш Ватан бағрида мени дунёга келтирган, оқ ювиб-оқ тараган, хотираси ҳамиша муътабар бўвим, ота-онам — раҳматли Саломат ая, Шоғулом отам ва Саиданиса онамдан ҳам миннатдор бўлмоғим лозим. Раҳматли отамиз — у киши 1891—1982 йилларда яшаганлар — турт

ағилни: раҳматли Зикрилла акамизни, ҳозирда ҳаёт Усмон акамни, Рустам укамизни ва Мунаввар опамизни, гарчанд уларни боғбон бўлсалар-да, барчамизнинг оёққа туриб олишимизда, эл қаватига қўшилиб, сулоламизга муносиб фарзандлар бўлиб етишимиз учун камига ҳам, кўпига ҳам шукрона билан вояга етказдилар.

Бир воқеа сира-сира эсимдан чиқмайди: 1943 йилда биз ўқиётган 33-мактабни ёпиб қўйишган, 8-синфни тугатганлар ҳар ким ҳар томонга тарқаб кетадиган бўлди. Шунда отамиз: «Эски жувада ҳарф терувчиларни уқитадиган 2-нчи билим юрти бор. Уша ерга кириб ўқисанг, ҳам ҳунар урганасан, ҳам билим ургатишади, кейинчалик институтларда ҳам ўқирсан, болам», дедилар. Маҳалламиздан 10—11 ўспирин 2-ҳунар-техника билим юртида ўқий бошладик. Чорсу бозори яқин бўлгани учун биз билан ўқишга келганларнинг қўпчилиги ўзини савдога уриб кетди. Лекин, отамиз билим юртида ҳам, богимиздан мева-чева сотиш учун бозорга тушганларида ҳам мени бирор кун назоратсиз қолдирмадилар. Уруш давридаги қўпчилик йигитларга ухшаб бозор йўлига кириб кетмадик. Мен билан бирга ўқиган, кейинчалик билимдон бўлиб улгайган фидойи матбаачи Тулаш Музаффаров билан иккимиз билим юртини тугатдик, матбаачи бўлиб етишдик.

Еш эдим, олов эдим. Уша кезларда ҳам адолатсизликка, нопокликка чидолмасдим. «Қизил Ўзбекистон»да ҳарф терувчи бўлиб ишлаб юргандим. Бу соҳада 1—2 кўйлакни биздан олдин йиртган иккинчиси менсимайроқ муомала қилувди, жанжаллашиб қолдим. Уша даврдаги цех раҳбарлари мени жазолаб, эски ҳарф териш машинасига ишга утказишмоқчи бўлишди. «Ахир, айб улардан утган бўлса, нега мен жазоланаман?» деб шартта ариза бериб бўшаб, армияга кетвордим. Хизматдан қайтгач, отам Эски шаҳардаги таниш дукончилар ёнига стақлаб бордилар. Бу қўшнимиз — Хайриддин аканинг газмол сотадиган дукони экан. Остонадан ҳатламаёқ бу иш менга туғри келмаслигини сездим. Уйга келиб, эндигина хизматдан қайтган йигитлардек уйнаб олай деб, томда каптар учириб юрувдим, отам чақириб қолдилар. Тушсам, қай кўз билан қўрайки, босмахонадаги устозимиз, ҳарф териш цехининг раҳбари Анатолий Семенович Карташов турибди. У, шахсан «Қизил Ўзбекистон» газетасининг бош муҳаррири Шароф Рашидов юборганини, «Ушанда бу йигитга нисбатан адолатсизлик бўлган эди, армиядан қайтибди, босмахонага олиб келинг, ундан уста матбаачи чиқади», деб далолат

берганларини мендан қўзини узмай туриб отамларга айтди. Ичимда шундай одамлар менинг тақдирим билан қизиққанидан гурурлансам-да, ёшлик қилиб, ориятим йўл қўймасди. Отамнинг панд-насиҳатларидан сунг, фотиҳаларини олиб устозимнинг олдига тушиб Пиен бозордаги янги босмахонага қараб жунадим. Дунени қаранг, ушанда бу йўл — менинг бир умрлик йўлим, падари бузрукворимизнинг йўлланмалари асосидаги ҳаётим мазмуни, қувончларим, армонларим, бахтим йўли эканлигини билибманми? Отамнинг: «Барака топ, сузимни икки қилмаганинг, одобингдан, одамлигинг, қобил фарзандлигингдан дарак бериб, мени беҳад бахтиёр этаяпти, бор болам, ишинг унгидан келиб, умринг зиёда, толеинг баланд бўлса ажаб эмас, иншооллоҳ» деб фотиҳага якун ясаганларини унута олмайман. Отамнинг дилдан айтган сузларини тушунгандек ҳатто Анатолий Семёнович ҳам қўлини кутариб, отамнинг тилақларини қўлагандек, миннатдорона жилмайиб, секин қўлимдан ушлаб, худди ёш болани етаклагандек, секин юра бошлади — уша 1943 йил 15 апрелдаги меҳнат сари юриш, мана, ярим асрдан бери ҳали ҳам давом этаётир.

Уйда олган таълим-тарбия, йўл-йўриқ, ўқиш, меҳнат жараёнида тобландим десам муболаға бўлмайди.

Отамизнинг эса биринчи талаби — интизом ва сузнинг устидан чиқиш эди, купинча, бирор хато қилсак, киноя билан ақлни ҳаммадан: оқил одамлардан ҳам, оқиллар теварагида ивирсиб юрган беақллардан ҳам урганишни қўлогимизга қуяр эдилар. Кейин билсам, отам бу сузларни киноя билан айтган эканлар. Отамнинг сузлари вожиб бўлди, барча-барчаси менга матбаачилик йўлини танлашда ва айниқса, бепосён соҳанинг ҳамма ишларига оқилон ва жонқуярлик билан қараб, меҳр-оқибат билан раҳбарлик қилишда ҳамон жуда-жуда асқотади, десам янглиш бўлмас.

Ҳаёт йўлимни танлашда, мураккаб раҳбарлик ишини одилонга интизом билан олиб боришимда, айниқса, оғзаки ижод соҳасида алоҳида мақомга эга бўлган бир зот борки, у киши юзларидан доимо нур томиб тургувчи бувимиз — Саломат ая эдилар — менга Ислом номини бериб, узларининг меҳрибонлиги, бағри кенлиги, донишмандлиги, хусусан Шарқ ва Ислом маданиятидан катта билимга эгалиги билан тақдиримда учмас из қолдирдилар. Бувимиз, турмуш икир-чикирларини обдон билиш, тез-тез касал бўлиб турадиган Саида онамизнинг кунглини кутариш баробарида маҳалла, жамоат, халқ билан муомалани олиб бориш миллий мада-

ниятининг нозик сир-асрорларига ургатдилар. Умуман олганда, авлодимизга узоқ умр куриш, қариндош-уруғчилик анъаналарини авайлаб сақлаш, маҳалла билан чамбарчас боғлиқлик, элнинг маъракамаросимига бош булиш, ишониб топширилган ишни ихлос билан охиригача етказиш, хушмуомалик, шахсий ғурур, кучли ор-номус туйғуси хосдир. Бу судолавий қадриятлар ўз навбатида меҳнат жамоасида ёнма-ён ишлаётганларнинг моддий-маънавий эҳтиёжларини англаб етиш, муҳтожларга ёрдам бериш, мусибат кўрганларнинг кўнглини кўтариш, соҳадаги янгиликларни ўз вақтида илғаш ва зарурларини ишлаб чиқаришга жорий этиш, меҳнатдан келаётган фойдани ижтимоий-маиший-маданий иншоотларга йуналтириш каби раҳбарликнинг тамал қадриятларини сақлашда қўл келди.

Мен, ишдан ажралмаган ҳолда урта маълумот олишни 29 ёшимда, 1957 йилда тугатганман. Орадан бир йил утиб — 1958 йили Тошкент Давлат Университетининг журналистика факультетига сиртдан ўқишга кирдим. Бош директор лавозимига 40 ёшимда тайинланган бўлсам, 1978 йилда — 50 ёшимда корхонамиз тарихий йулидаги ишлар ҳақида диссертация ёқлаб, тарих фанлари номзоди илмий даражасига етишдим, дарвоқе, 1964 йили — бу менинг диплом ишим эди. Таржимаи ҳолдаги саналар ва курсаткичлар одат тусига кириб қолганларига унчалик тўғри келмаслиги табиий. Демак, ҳаёт қозонида қайнаган бир матбаачи, матбаачилик раҳбари сифатида, Сиз ҳозиргина ўқиб тугатган рисолада, асосан матбаа ишлаб чиқариш тараққиётини тилга олган бўлсам-да, ҳар нечук баён ва таҳлил этилган жараёнлардан ва тажрибалардан ҳар ким ўзига тегишли хулоса чиқариб олади. Мавриди экан, баъзи жузъий хулосаларни баён этиб утайин: Биринчидан, матбаачилик ҳам ишлаб чиқариш, ҳам ижодиёт жараёнлари мажмуаси бўлгани учун, аввало кишиларнинг моддий, маиший эҳтиёжларини англаб етиш, улар талабларини ўз вақтида қаноатлантириш баробарида ҳар қандай ижодий фикрни қўллаб-қувватлаш зарур. Буни бошқарув фанида соғлом меҳнат муҳити яратиш дейдилар. Иккинчидан, матбаачилик ҳар қандай тузумнинг кўзгусидир. Бу масъулият ва жавобгарлик техник-технологик жиҳатдан мукамал қуrollанишни тақозо этгани каби мамлакатда, минтақада ва дунё миқёсида кечаётган ҳар бир жараёни, шу жумладан матбаа ва матбуот сиёсати соҳасидагиларини ўз вақтида илғаш, синаш, ҳаётга тадбиқ этишни мунтазам талаб қилади. Бу эса ўз навбатида юксак меҳнат интизо-

ми, узаро ишонч, ҳамкорлик маданияти булиши ва сақланиши эҳтиёжини барқарорлаштиради. Матбаачилик соҳасидаги ҳар қандай қолоқлик, интизомсизлик, лоқайдлик бевосита барча нашрларга салбий таъсир этади. Учинчидан, биз истаймизми-йўқми, матбаачилик тижорати қадимдан мавжуд, унинг уз анъаналари ва қадриятлари бор. Уларнинг бошқа соҳаларникидан фарқини ва афзалликларини билиш, маъқул жиҳатларини ривожлантириш зарур. Туртинчидан, одил, ишбилармон раҳбарлар, интизомли, тарбияли оилалардан ва кузи туқ, баркамол сулолалардан чиқади. Бу асосий мезон бўлмаса-да, лекин раҳбарликка танланган кўпгина кадрларнинг оилавий муҳити, ота-онасининг тарбияси уларнинг тақдирида у ёки бу даражада аҳамият касб этганини, белгилловчи омилга айланганини курганман. Оила — жамоа — Ватан ҳар бир ёш раҳбар учун боқий замин бўлиб қолаверади. Баҳоли қудрат мен ҳам отам-онам, бувим, опам, акаларим ва устозларимдан олган сабоқларни, билим ва мактабни болаларим ва набираларимга, шогирдларимга ургатишга тиришаман. Отам айтганларидек, иншооллоҳ, улар ҳам, ота амри вожиб йўси-нида йўл тутиб, авлодимизни улуглаб, замонамизга лойиқ инсонлар бўлиб, сулоламиз удумларини давом эттиришса, давримизнинг, келажаги буюк мустақил Ўзбекистонимизнинг ишбилармон, фидойи, жонқуяр, ишончли ва билимдон фуқаролари бўлиб етишишса, асл муддао бўлиб, ота-оналарини, севикли Ватанини севгувчи имонли кишилар бўлиб улгайсалар, ажаб эмас.

Инсон боласи вояга етиб, фарзанд куриши билан узини унутиб, фарзандлари истиқболини уйлай бошлайди, мен ҳам бундан истисно эмасман. Турт фарзандим — журналист Алишер (марҳум), ҳуқуқшунос — Ғанишер, иқтисодчи — Баҳром ва кенжам — қизим — шифокор Гулнораларнинг отасиман; 9 набирам — Шароф, Ғулом, Саида, Фарҳод, Зиёда, Ширин. Сарвар, Диёр, энг кенжаси, амакиси номини олган Алишерлар ҳам бирин-кетин ўсиб етишишяпти. Каттаси Шароф бу йил 17 га тулади. Аллоҳ рози бўлса, яқинда эварани ҳам курамыз.

Энг олий ниятлардан бири: ҳар инсонга ҳам ўз меҳнат мевалари насиб этса, кузи очиқлигида барча олий ниятлари рўёбга чиқишини Аллоҳ таоло узига ҳам насиб айласа, у тенгсиз бахт, инсон учун асил муддаодир. Йлоҳо ниятларимизга Яратганининг узи етказсин! Дарвоқе, бошқарув кадрлари — қуйи бугинлардан тортиб олий бугинга мансубларига қадар, шуни яхши билсинларки, энди фақат

Ўзбекистон — жонажон Ватан, унинг халқи, бугуни, келажаги, утган армонли аждодларнинг руҳини шод қилиш учун баракали ва ижодий меҳнат қиладиган қадри баланд йилларда яшайпмиз. Бу, буюк қадрият эндиликда раҳбарлик курсиси шунчаки ижтимоий шартлилик бўлиб, уни бировларнинг ёрдами билан, билимсиз, тажрибасиз, жонини фидо этмасдан ҳам зураки эгаллаб туриш мумкинлигини бутунлай истисно этади. Қотиб қолган ақидалар, юқоридан келадиган тайёргина курсатмалар ва маъмурий йул-йуриқларнинг бозори касод бўлди. Бозор иқтисодиёти бошқарув ва раҳбарликнинг санъат, гуманитар фан, ҳатто мустақил маданият даражасига кутарган, инсон омили ва унинг эҳтиёжларини билишни ҳар бир раҳбар англаши шарт бўлган удум мақомига юксалтирган экан, барча мавжуд соҳалардан-да ижодкорроқ бўлган матбаачилик, нафақат ишлаб чиқариш ёхуд ижтимоий соҳанинг биринчи, унингчи ёнки юзинчи масаласини, қолаверса миллий ва дунё маданиятида кечаётган барча жараёнлардан воқиф бўлишни тақозою талаб этади.

Матбаачилик, диний тарихга қура, инсониятга учинчи бўлиб берилган, яъни Одам алайҳиссаломга фарзанд қуриш, Шис алайҳиссаломга либос учун мато туқиш, Идрис алайҳиссаломга ҳарф ёзиш Аллоҳ таоло томонидан ато этилган экан, Абадиёт қадар давом этажак касбимизнинг умрбоқий қадриятлари буладиган удумлар куз қорачигидек асралиши лозим. Дунёдаги ҳар икки муъжизанинг бири Ёзув ва Китоб экан, уни яратувчи фидойиларни асраш, эҳтиёжларини уз вақтида қондиришга ҳаракат қилинг. Тагин... Эҳ-ҳе ёшларга, хусусан, ёш раҳбарларга айтадиган боболик, оталик, устозлик насиҳатларим жуда қўп. Янги китоблар саҳифасида юз қўришмоқ илинжида

Самимият билан
Ислом ШОҒУЛОМОВ

МУНДАРИЖА

ТАҚДИМНОМА 5—9

I Булим.

ЗИЁ ДАРГОҲИНИНГ ЯРАТИЛИШИ 10—134

II Булим.

ИСТИҚЛОЛ САФИДАГИ ОДИМЛАР 135—210

ИСТИҚБОЛ ПИЛЛАПОЯЛАРИ ЁКИ ГАЛДАГИ
ХОТИМА УРНИДА 211—221

Ш 74 Шогуломов, Ислон.

Саодат манзиллари.— Т.: «Шарқ» НМК Бош
тахририяти, 1996.— 224 б.+16 б. илова.

ББК 76.17

